

Oğuz Atay

BÜTÜN ESERLERİ 6

Günlük



İletişim Yayınları 58 • Oğuz Atay Bütün Eserleri Dizisi 6
ISBN 975-470-035-4

© 1987 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 1987, İstanbul
2. BASKI 1990, İstanbul
3. BASKI 1992, İstanbul
4. BASKI 1995, İstanbul
5. BASKI 1998, İstanbul
6. BASKI 2002, İstanbul
7. BASKI 2002, İstanbul
8. BASKI 2003, İstanbul
9. BASKI 2004, İstanbul
10. BASKI 2004, İstanbul
11. BASKI 2005, İstanbul

KAPAK Ümit Kıvanç
KAPAK FOTOĞRAFI Ara Guler
KAPAK FİLMİ 4 Nokta Grafik
DİZGİ Remzi Abbas
UYGULAMA Hüsnu Abbas
DÜZELTİ Bahar Siber
MONTAJ Şahin Eymez
BASKI ve CILT Sena Ofset

İletişim Yayınları

Binbirdirek Meydanı Sokak İletişim Han No. 7 Cağaloğlu 34122 İstanbul
Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58
e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

OĞUZ ATAY
Günlük



i l e t i Ő i m

25 Nisan 1970

Selim¹ gibi, günlük tutmaya başlayalım bakalım. Sonumuz hayırlı değil herhalde onun gibi. Bu defteri bugün satın aldım. Artık Sevin olmadığına göre ve başka kimseyle konuşmak istemediğime göre, bu defter kaydetsin beni; dert ortağım olsun. "Kimseye söylemeden, içimde kaldı, kayboldu," dediğim düşüncelerin, duyguların aynası olsun. Kimse dinlemiyorsa beni -ya da istediğim gibi dinlemiyorsa- günlük tutmaktan başka çare kalınıyor. Canım insanlar! Sonunda, bana, bunu da yaptınız.

26 Nisan

Bugün, Blake Edwards'ın -başoyuncu Peter Sellers- "The Party" adlı filmini gördüm. İyi niyetli ve korkunç sakar bir adamın hikâyesi. İlk defa bir komedinin, beni bu kadar yordugunu, bana acı geldiğini gördüm. Böyle bir insan ne yapabilir? Ya bütün hayatınca, kendinin ne olduğunu bildiği için hiç kıpırdamadan, tırnağını bile oynatmadan bir köşede oturur; ya da -Peter Sellers gibi- bir kere başlayınca tutamaz kendini artık. Peki bu adam ne yapsın? Benim yaptığım gibi, yıllarca yaşamasın mı? Sonunda tabii, bir kız çıkıyor ve onun kalbini anlıyor. Efendim? Filmin bitişi böyle. Benim hayatımın bir kısmı da böyle oldu. Fakat filim gibi hayat bir yerde bitmiyor. Filmin devamı, Sevin'e

1

1 Selim Tutunamayanlar'ın kahramanı Selim Işık.

25 Nisan 1970

Selion gibi; günlük tutmaya başlayalım bakalım. Sonumuz hayırlı değil herhalde onun gibi. Bu defteri bugün satın aldım. Artık Sevin olmadığına göre ve başka kimsenin konuşmak istemediğine göre, bu defter kaydedsin beni; derit ortayım olsun. "Kimseye söylemeden, içinde kaldı, lazboldu, dediğim düşüncelerim, duygularım ayrasın olsun. Kimse dinlemiyorsa beni - ya da söylediğim gibi düşünmüyorsa - günlük tutmaktan başka çare kalmıyor. Canım insanlar! Sonunda, baaa, baaa da yaptım."

26 Nisan

Bugün, Blake Edwards'ın -baş oyuncu Peter Sellers- "The Party" adlı filmini gördüm. İyi niyetli ve korkunç sakar bir adamın hikâyesi. İlk defa bir komedinin, beni bu kadar yorduğunu, bana acı geldiğini gördüm. Böyle bir insan ne yapabilir? Ya bütün hayatınca, kendinin ne olduğunu bildiği için, hiç kıpıdamadan, terağıne bile oynatmadan bir köşede oturur; ya da -Peter Sellers gibi- bir kere başlayınca tutamaz kendini artık. Peki bu adam ne yapar? Benim yaptığım gibi, yıllarca yaşamasın mı? Sonunda tabii, bir kız çıkarır ve onun kollarına aulıyor Efendim? Filmin hikâsi böyle. Benim hayatımın bir kısmı da böyle oldu. Fahat filmim gibi hayat bir yerde bitiyor. Filmin derunu, Sevin'e

Londra'da anlattığım gibi oluyor: 'Suç ve Ceza'da Marmaledov,¹ sarhoşları heyecanlandıran bir cennet hikayesi anlatır ve sonunda hepsinin içeri alındığını, cennetin kapısında bekleyen Marmaledov gibi serserilere de "gelin hergeleler siz de..." denir. Sonra... sonra içerde hâdise çıkarıyorlar, masaları devirip, aynaları kırıyorlar. Cehaletten, görmemiş olmaktan tabii. Tekrar dışarı atılıyorlar sonunda. Sevin, "Artık meseleni sanat haline getirdin," dedi. Doğru ya, sanat eseri ile insan, yaşar mı bir insanla yaşadığı gibi. Peter Sellers'i seyretselelerdi, nasıl kendilerini tutamadıklarını anlardılar. Bir gülüş, bir tatlı söz onu baştan çıkarır; bir bakıma zararlıdır. O tatlı bakışın sahibi, sonra, içine düştüğü ümitsiz pişmanlıktan kurtaramaz onu. Bu ağırlığı da kimse çekemez. Sevin bile, 'ağırlık' kelimesini kullandığım zaman yadırgamadı. Bilmedi ki ben her şeyi hem görüyorum, hem de ümitsizce öyle olmadığının söylenmesini bekliyordum. Şimdi yalnızlığımı ve çaresizliğimi daha iyi görüyorum. Londra'ya gitmeden önce, bana dayanılmaz gelen acı ümitler içindeydim. Bütün mesele bu imkânsızlığı görmekse, ben onu hiç yaşamadan da biliyordum. Bu imkânsızlığın ötesine geçip, onu zorlamadan bir şeyler çıkarabilecek miyim? Bilmiyorum. Bunu, bana zaman gösterecek.

t

¹ Marmaledov: Destoyevski'nin *Suç ve Ceza*'sında Raskolnikov'un aşık olduğu Sonya'nın alkolik babası.

Tondra'da anlattığım gibi oluyor: 'Sua ve Ceza'da Marmalekov, sarhoşları hayecanlandıran bir cennet hikâyesi anlatır ve sonunda hapsinin içeri alındığını, cennetin hapiste bekleyen Marmalekov gibi serserilere de "gelin hergelden siz de..." denir. Sura... sonra içinde hâdise çıkarırlar, masaları devirip, aynaları kırıyorlar. Cehaletten, görmemiş olmaktan haberi. Tekrar dışarı atılıyorlar sonunda. Sevin, "Artık meseleleri sanat haline getirdim," dedi. Doğru ya, sanat eseri ile insan, yaşar mı bir insanla yaşadığı gibi. Peter Sellers'i seyretselerdi, nasıl kendilerini tutamadıklarını anlardılar. Bir gülüş, bir tatlı söz onu bastırıp çıkarır; bir bakıma zararlıdır. O tatlı bakışın sahibi, sura, içine düştüğü ümitsiz pismarlıktan kurtaramaz onu. Bu aşkı da kimse çıkamaz. Sevin bile, 'aşkı' kelimesini kullandığım zaman yadrgamadı. Bilmedi ki ben her şeyi hem görüyor, hem de ümitsizce öyle olmadığına söylenmesini bekliyordum. Şimdi yalnızlığı ve çaresizliğimi daha iyi görüyorum. Tondra'ya gitmeden önce, bana dayanılmaz gelen ace ümitsizler içindedim. Bütün mesele bu imkânsızlığı görmekse, ben onu hiç yaşamadan da biliyordum. Bu imkânsızlığın ötesine geçip, onu zorlamadan bu sefer çıkarılacak mıyım? Bilmiyorum. Bunu, bana zaman gösterecek.

İkinci kitabımda, herkesin saldırdığı ve saldırmakta haklı olduğu bir adamla¹ (bir bakıma adam haklı görüyor onları) herkesin hor gördüğü bir kadının¹ macerasını yazacağım. İkisinin de tek tek yaşantıları, onların birleşmesini zorunlu bir hâle getirecek. Kimse adama acımayacak. Adam ise her zaman kötü değil. Gene de acımaya lâyık görülüyor hiçbir zaman. Her zaman, başkalarının üstün olmalarının acısını yaşamış ve başını kaldırmadıkça küçümseyici bir hor görüşle izin verilmiş nefes almasına. Biraz direnip, ben de bir şeyler yapmalıyım dediği zaman binmişler tepesine; hem de, aldırmadan, yaptıklarını farketmeden, hemen unutarak yapmışlar bunu. Adam hiç unutmamış kendine yapılanları. Kendi yaptıklarını da, aşağılığını da unutmamış, unutamamış. Kadın biraz başka türlü, hep almaya çalışırken, kendine akılsızca güvenmiş. Haksızlık saymış başına gelenleri. Hep beklemiş cennete girmeyi. Adam, bir cennet gibi görünüyor ilk zamanlar ona. Sonra -ne yazık- birbirlerine eziyet ediyorlar. Adam bilmeden, iyi olduğunu sanarak; fakat bir miskinlik ve derininden kadının yanlış olduğunu sezerek... kadın da devamlı bir didinme ile. İkisi de yoruluyorlar. Hikâyeyi, kısmen adam

27 Nisan

İkinci kitabımda, herkesin saldırdığı ve saldırmakta haklı olduğu bir adamla (bir bakıma adam haklı görüyor onları) herkesin hor gördüğü bir ~~adama~~ kadının macerasını yazacağım. ikisinin de tek tek yasantıları, onların birleşmesini zorunlu bir hâle getirecek. Klise adama acımayacak. Adam ise her zaman kötü değil. Gene de acımaya layık görülüyor hiç bir zaman. Her zaman, başkalarının üstün olmalarının acısını yaşaması ve başını kaldırmadıkça küçümseyici bir hor görüyle izlenir ve nefes almaz. Biraz direnip, ben de bir şeyler yapmalıyım dediği zaman bismisli tepesine; hem de, aldatmadan, yaptıklarını farketmeden, henüz unutup yapıyorlar bunu. Adam hiç unutmamış kendine yaptıklarını. Kendi yaptıklarını da, azalışını da unutmamış, unutamamış. Kadın biraz başka türlü, hep olmaya çalışırken, kendine akılsızca güvenmiş. Haksızlık sayması başına gelenleri. Hep beklemiş cennete gitmeyi. Adam, bir cennet gibi görüyor ilk zamanlar ona. Sورا - ne yazık - bilirlerine ezilip ediyorlar. Adam bilmeden, iyi olduğunu sanarak; fakat bir miskinlik ve derininden kadının yanlış olduğunu sezerek. Kadın da devamlı bir didişme ile. İkisi de yoruluyorlar. Hikâyesi, uzun adam

anlatıyor. Kısmen başkaları. Kadın anlatmıyor. Yalnız adamla konuşuyor ve onu da anlatıyorlar. Sonunu şimdilik düşünemiyorum; fakat birçok bölüm yazabileceğimi hissediyorum şimdiden. Adam, kendini çok didikliyor ve her yıkılışında, daha önceden yalnız kendinin bildiği küçük hesaplardan, küçük günahlardan dolayı bu yıkılışın olduğuna inanıyor. Adam sonra ne oluyor? Belki başka bir kitabın konusu olur bu. Onun yıkılışının sonuyla başlayan bir kitap. Onu, herhalde daha sakin bir devreinde düşünebileceğim. Gene sondan başlamayı düşünüyorum. Bu sefer, formu daha esaslı düşünmeli ve yoğun, sıkışık bir şey olmalı bu hikâye. Çok uzun olmayabilir. Özellikle dağınık olmamalı. Onun için ne yapacağımı iyi bilmeliyim başımdan.

Gene Sevin'den mektup beklemeye başladım. Aynı psikoza düşmek istemiyorum oysa. Yalnız çalışabildiğim zamanlar ayakta durabiliyorum. Onun için güçlü olmak zorundayım. Bunu da becermek çok zor. Gerçekler henüz ağır geliyor. İlk günler hafif ve dayanılır gelen şeyler, şimdi biraz ağırlaştı. Fakat hüküm vermemeliyim. O kadar sık değişiyorum ki.

Joseph Losey'in "Secret Ceremony" adlı bir filmini seyrettim. Yordu beni. Londra'yı, kırmızı, iki katlı otobüsleri görmeye dayanamadım.

anlatıyor. Kısım baskaları. Kadın anlatmıyor. Yalnız adamla konuşuyor ve onu da anlatıyorlar. Sonunu şimdilik düşünemiyorum; fakat bir çok ölüm yazabileceğimi hissediyorum şimdiden. Adam, kendini çok didikiliyor ve her yıkılışında, daha önceden yalnız kendisinin bildiği küçük hesaplar, küçük günahlardan dolayı bu yıkılışın olduğuna inanıyor. Adam sورا ne oluyor? Belki başka bir kitabın konusu olur bu. Onun yıkılışının sonucuyla başlayan bir kitap. Onu, herhalde daha sakın bir devrimde düşünülileceğim. Gene sordun başlamayı düşünüyorum. Bu sefer, formu daha esaslı düşünmeli ve yazın, sıkışık bir şey olmak bu hikâyeye. Çok uzun olamayabilir. Özellikle dağınık olmalı. Onun için ne yapacağımı iyi bilmeliyim başından.

Gene 'Sevin' den mektup baskılarına başladım. Aynı psikoza düşmek istemiyorum oryza. Yalnız kalış bildiğim zamanlar ayakta denatiliyorum. Onun için güs-tü olmak zorundayım. Bunu da becermek çok zor. Gerçekler henüz ayn geliyor. Ülk günler hafif ve dayanılır gelen şeyler, şimdi biraz eziy-landı. Fakat hüküm vermemeliyim. O kadar nk değişiyorum ki,

Joseph Losey'in "Secret Ceremony" adlı bir filmi saydım. Yordu beni. Londra ya, kurmuş, iki katlı ofis binaları görmeye dayanamadım.

Garip bir şey: Londra'yı Sevin'le bir tutmaya başladım. Bu duygu beni rahatsız ediyor. Neyse filim hemen, evlerin içinde geçmeye başladı da unuttum bu acıyı. Nefis bir evdi. Gerçekte yaşadığını bildiğim masallar -meselâ Sevin'in yaşaması gibi- artık beni rahatsız etsin istemiyorum. Filimdeki ev de böyle bir masaldı. Sevin de. Artık ezilmek istemiyorum. Bundan kurtulmalıyım -yani ezilme duygusundan. Bir resim, bir kitap -meselâ yazmayı düşündüğüm kitap- gibi kalmalı bu duygu. Tatlı, tatlı acıtmadan...

6 Ağustos

Üç aydan fazla zaman geçti, bu deftere bir satır, bir düşünce, bir duygu kaydetmedim. Bu arada kitabı bitirdim, yani üç yüz sayfa yazdım; onun telaşı vardı. Sonra, yeni bir şey yapmak isteğim yoktu. On gündür boştayım. İşinden ayrılmış biri gibi. Kitabı düzeltmeliyim. Vüsat¹ bekliyorum.

Bugün Sevin'den mektup geldi. Mektup bekleme telaşından kurtulamadım. 20 gündür yazmamıştı. Beklediğimi bilmek, onu da telaşlandırıyor. Bundan vazgeçmesi için onu inandırmalıyım ki ne isterse yapabilir. Yoksa, bilemiyorum, sadece ben bekliyorum diye mi yazıyor? Bunu istemiyorum.

Bugünlerde kendimden bahsetmek isteği yok. Bu deftere ikinci kitabım hakkındaki düşünceleri-

1 Vüsat O. Bener, *Dost ve Yaşamamız* adlı hikâye kitaplarıyla *İlhamur Ağacı* adlı oyunun yazarı.

Garip bir şey : Londra'ya Sevin'le bir tutmaya başladım. Bu duyguyu beni rahatsız ediyor. Neşe filmi hemen, evlerin içinde geçmeye başladı da unuttum bu acıyı. Nefis bir evdi'. Gerçekte yaşamadığını bildiğim masallar - meselâ Sevin'in yazması gibi - artık beni rahatsız etmî istemiyorum. Filmdeki ev de böyle bir masaldı. Sevin de. Artık ezilmek istemiyorum. Bundan kurtulmalıyım - yani ezilmeye duygusundan. Bir roman, bir kitap - meselâ yazmaya düşündüğüm kitap - gibi kalmalı bu duygu. Tabii, tabii acıtmadan --

6 Ağustos

Üç aydan fazla zaman geçti, bu deftere bir satır, bir düşünce, bir duygu kaydetmedim. Bu arada kitabı bitirdim, yani üç yüz sayfa yazdım; onun telâsi vardı. Sıra, yeni bir şey yapmak istediğim yoktu. On gündür bastayım. İşinden ayrılması biriyi gibi. Kitabı düzeltmeliyim. Vâsati bekliyorum.

Bugün Sevin'den mektup geldi. Mektup bekleme telâsından kurtulamadım. 20 gündür yazıyordum. Beklediğini bilmek, onu da telâslandırıyor. Bundan vazgeçmesi için onu iradendirmeliyim ki ne istese yapabilir. Yoksa, bilmiyorum, sadece ben bekliyorum diye mi yazıyor? Bunu istemiyorum.

Prüğümlerle kendimden bahsetmek isteği yok - Bu deftere ikinci kitabım hakkındaki düşünceleri.

mi yazmak istiyorum. Aklımdan bir şeyler geçiyor ara sıra. Unutuyorum. Geldiği anda bu deftere yazmalıyım. 'Tutunamayanlar' gibi sayfa bir diye başlamak olmaz. Çok dağılıyorum.

Çoktandır aklımda; Perşembe günlerini sevmem diye başlayacak adam anlatmaya. Küçük hesapların ve kesintisiz kuruntuların hikayesi. Tutunamayanlar'da şöyle bir dokunup geçtiğim konular var. Nazmiye Erdoğan ahlında ilginç ve genişletilebilir. Selim'le oldukça güç bir tip, yani olumlu insan -bir bakıma- denemiştım. Şimdi sürekli olumsuz bir tip düşünüyorum. Küçük hesapların olumsuzluğunu. Kimsenin okumadığı kitapları okuyan, kötü yaşayan bir adam. Bu sırada zaten kendimi o kadar olumsuz hissediyorum ki kafamın yükünü alır biraz. Tutunamayanlar'dan çıkardığım Burhan, uygun bir biçimde ele alınabilir. Selim'in küçük gazetede yazı işleri müdüründe de bu adama uyan bir yön var. İsimleri bulalım. Adamın adı: Hikmet, kadının adı: Sevgi (sonradan değişebilir, şimdilik kolaylık sağlasın da). Hikmet, kendinde kötü gördüğü -ve engel olmadığı- her özelliği açıkça belirtiyor. Aşağılık bir adam. Self-conscious olmalı. Hem de nasıl! Hikâyedeki bütün güzellikler, Hikmet ile Sevgi'nin ilişkisi. Sevgi bunu hiç anlamıyor. Hikmet farkında. Fakat kötülüklerine engel olamıyor. Gene de ilişkinin başından itibaren aralarında geçen her olayın küçük yönlerini görüyor. Son okuduğum *Games people play*'¹ deyimıyla 'bad games' oynuyorlar birbir-

1

1 *Games People Play: Türkçesi Aitun Kitaplar'dan yayımlanan, hayatta insanların üstlendikleri rolleri ve buna göre oynadıkları (ciddi: anlamlı) oyunlarını anlatan, Hayat Demek Oyunu* adlı kitap. Yazarı Erich Berne.

mi yazmak istiyorum. Akıldan bir şeyler geçi-
yor ara sıra. Umuyorum. geldiği anda bu defter
yazmalıyım. 'Tutunamayanlar' gibi sayfa bir dişe
başlamak olmalı. Çok laşileyorum.

Çoktandır akıldan; Perşembe günlerini sevmem
dişe başlayacak adam anlatmaya. Küçük hesapların
ve kesintisi kuruntuların hikâyesi. Tutunamayanlar-
da şöyle bir dokunup geçtiğim konular var. Nagnişe Er-
doğu aslında ilginç ve genişletilebilir. Selim le olduca
güç bir tip, yani olumlu insan - bir bakıma - deneyiş-
tim. Şimdi sinikli olumsuz bir tip düşünüyorum. Küçük
hesapların olumsuzluğu. Kimse için okunmadığı kitapları
okuyan, kötü yaşayan bir adam. Bu konuda zaten ken-
dini o kadar olumsuz hissediyorum ki kafamın yükünü
alır biraz. Tutunamayanlardan çıkardığım Benhan, uy-
gun bir biçimde ele alınabilir. Selim'in küçük gazete-
deki yazı ile mi midirinde de bu adama uyan bir yön
var. İsimleri bulalım. Adamın adı; Hikmet, kadının
adı; Sevgi (Sonradan değişebilir, şimdilik kolaylık sağlasında)
Hikmet, kendinde kötü gördüğü - ve eğel olmadığı - her özel-
liği başka belirtiyor. Aşağılık bir adam. Self-conscious
olmalı. Hem de nasıl! Hikâyedeki bütün güzellikler, Hik-
met ile Sevginin ilişkisi. Sevgi bunu his anlamıyor. Hik-
met farkında. Fakat kötülüklerine eğel anlamıyor. Genelde
ilişkinin başından itibaren, aralarında geçen her olayın
küçük yönlerini görüyor. Son okuduğumu 'James purple
Paz' in stüjümüyle 'lad genius' ayırtıyorlar birinin

lerine. Underworld¹ -Dostoievsky'nin anlamında- games. Kitabın başında Hikmet. Sevgi'den ayrılmış. Daha iyi de olmamış. Beten olsun! Olmak da istiyor. Çocukluğundaki bütün kötü huylarına dönüyor. Dolaşıyor ortalıkta ve hatırlıyor. Küçük şeyler yaşıyor. Sevgi ile yaşadığından daha küçük şeyler. İçki, tartışmalar... sonra bırakıyor, hatırlama yoğunlaşıyor. Yalnız hatırlama kalıyor. Delirebilir. Ya da onun gibi bir şey. Kafasının sürekli çalışması ve insanlar için kötü şeyler kurması gittikçe sırf fanteziden ibaret bir yaşantıya götürüyor onu. Bu arada, tutunamayanlar ile bir sürü ilişki.

Perşembe günlerini sevmem. Sabah sekizden akşam beşe kadar demek istiyorum. Yüz kere, bin kere alt alta yazmak istiyorum: perşembe günlerini sevmem. Sonunda insanlar anlasın ne demek istediğimi de sormasınlar gerisini. Can sıkıcı anılarımdan kurtulmak için daha iyi bir yol bilmiyorum. Perşembe günlerini sevmem. Daha ne istiyorsun benden? Sevmiyorum işte. Neyi seviyorum ki? Çiçekleri de, iki kiloluk gaz tenekelerinin içine doldurduğum toprakların ortasına sapladım: arsız çiçekler yetiştiriyorum. Tenekeler düşmesin diye pencerenin iki kasası arasına çıtalar çaktım: daha çirkin oldu görünüşleri. Çiçeklerle birlikte her soluk alışımızda havayı kirletiyoruz. Daha ne istiyorsunuz benden? Kafeste solucan

1

1 Dostoyevski'nin *Yeraltından Notları*.

lerine Underworld - Dostoevsky'nin aulasında - ganes
Kitabın başında Hikmet, Sergi'den ayubmuş. Daha
iyi de olmaması. Peter olsun' olmak da istiyor. Çocuklu-
ğundaki bütün kötü huylarına dönüyor. Deliriyor
ortalıkta ve hatırlıyor. Küçük şeyler yazıyor. Sergi
ile yaşadığından daha küçük şeyler. İki, tartışma-
lar... sonra bırakıyor, hatırlama yoğunlaşıyor.
Yalnız hatırlama kalıyor. Delirebilir. Ya da onun gibi
bir şey. Kafasının sürekli çalması ve insanların için
kötü şeyler kurma zihniyetine surf fanteziden ibaret
bir yaşantıya dönüyor onu. Bu arada, tutunamayanlar
bir süre ilizki.

Perşembe günlerini sevmem. Sabah sekizden ak-
şam beşe kadar demek istiyorum. Yüz kere, bir kere
alt alta yazmak istiyorum: perşembe günlerini sevmem.
Sonunda insanlar aulaları ne demek istediğini de
sormasınlar gerisini. Can sıkıcı aulalarından kurtul-
mak için daha iyi bir yol bilmiyorum. Perşembe gün-
lerini sevmem. Daha ne istiyorsun benden? Sevmiyorum
ipte. Neyi seviyorum ki? Çiçekleri de, iki kiloluk
gaz tenekelerinin içine doldurduğum toprakların orta-
sına sapladım: arsız çiçekler yetistireyim. Tenekeler
düşmesin diye pencerenin iki kasası arabama sığar-
lar çaktım: daha girkin oldu görünüşleri. Çiçekler-
le birlikte her soluk alışımızda havayı kiletiryo-
ruz. Daha ne istiyorsunuz benden? Kafeste solucan

filan beslememi mi bekliyorsunuz? Midem sağlam olsaydı onu da yapardım. Biliyorum, kimseyi kandıramıyorum: siz gene perşembe günü ne olduğunu anlatmamı bekliyorsunuz. Bu uzun girişten sonra, dişe dokunur bir, ne bileyim, bir esaslı olay, ya da ruhsal derinliği olan bir gözlem umuyorsunuz. Solucanla ilgili acı güldürücülüğüme kapılanlar da olabilir içinizde. Bir bilseniz arkasından gelen tatsızlığı. Bu nedenle, bana kalırsa, perşembeleri sevmem -usandım gene bir de 'günler' demeye- sözünü, sabrınız olduğu kadar tekrarlayın daha iyi. Yoksa siz de, ben de pişman olacağız. Perşembe günü ile yetinmeyeceğim. Daha şimdiden, arsız çiçekleri, solucanları soktum araya; perşembe günlerinden hiç bahsetmediğim halde.

Bazıları da diyor ki: bize ne senin perşembe günlerini sevmenden ve ondan sonraki tatsızlıklardan. Haklısınız. İnsanlar acıklı sözler dinlemek istemiyorlar. Onları üzme çok zor: kitabı suratınıza kapatıveriyorlar; sıkışıp kalıyorsunuz sayfaların arasında. Bir takım aptal yazarlar, olur olmaz yerlerde -duvarlara, helâ kapılarına yazan çocuklar gibi- 'İnsanları güldürmek çok zordur' gibi saçmalıklar karalayıp dururlar. Çok kolaydır oysa. Ben, bu asık suratımla bile, çok gül-

filân beslememi mi bekliyorsunuz? Midem sağlam olsaydı onu da yapardım. Biliyorum, kimseyi kandıramıyorum : siz gene perşembe günü ne olduğunu anlatmamı bekliyorsunuz. Bu uzun girişten sonra, diye dokunur bir, ne biliyim, bir esaslî olay, ya da ruhsal derinliği olan bir gözlem umuyorsunuz, Solucanla ilgili ace güldürücülüğüme kapılanlar^{da} olabilir içimizde. Bir bilseniz arkasından gelen tatlılığı. Bu nedenle, bana kalırsa, perşembele sermen - usandım gene bir de 'günler' demeye - sözünü, sabrınız olduğu kadar tekrarlayın daha iyi. Yoksa siz de, ben de pişman olacağız, Perşembe günü ile kalırmayacak yetinmeyeceğim. Daha şimdiden, araz çiçekleri, solucanları soktum araya; perşembe günlerinden hiç bahsetmediğim halde.

Bazıları da diyor ki: bize ne serin perşembe günlerini sermemenden ve ondan sonraki tatsızlıklardan. Haklısınız. İnsanlar acıklı sözler dinlemek isteniyorlar. Onları izlemek çok zor: kitabı sanatınıza kapatıyorlar; sikip kalıyorsunuz sayfaların arasında. Bir takım aptal yazanlar, olun olmaz yerlerde - duvarlara, helâ kapılara yazan çocuklar gibi - "insanları güldürmek çok zordur" gibi saçmalıklarla karalayıp dururlar. Çok kolaydu oysa. Ben, bu acık sanatıyla bile, çok gül-

dürmüştür onları. Olur olmaz saçmalıklara gülerler utanmadan. Bir zamanlar güldürücü bir yaratık olarak bilinirdim. Karşı kaldırımda görünce beni gülmeye başlardı; yoldan geçen arabaların üstünden bağırdılar benden duymuş oldukları gülünç sözleri. Siz hiç karşı kaldırımdan insanı ağlatan birini duydunuz mu? Bazı özel durumlar vardır elbette; bizim evde perşembe günleri temizlik yapan Fatma hanımı radyoda mevlut okunduğunu duyunca bir yandan çamaşırları kaynatır, bir yandan da büyük bir gürültü ile ağlardı. Sonra annem de katılırdı bu ağlamaya. Ben de onlara bağırarak günaha girerdim. Ciddi insanları mevlütla filân ağlatamazsınız elbette; fakat sözlerinizi saçma da bilsalar gülerler gene. Saçma bir üzüntüye ise burun kıvrırlar. Bir sarhoş, büyük bir kalabalığın içinde, ağlamaya başlarsa, ağlatamadığı gibi güldürür herkesi kendine. Biliyorum, bir takım yazarlar, ince bir güldürü, demek istiyorlar. Bu çeşit bir incelik olsaydı bende. perşembe günleri sevmeyişimden de buruk bir tat almaşını bilirdim.

Bilmiyorum, gene bu şekilde mi yazmalıyım, yoksa bir 'uzun plan' bir senaryo mu yapmalıyım önce. Sevin'e göndermeli birkaç sayfa yazıp. Baka-

dünâsümündün onları. Olen olmaz sae, maliklara gülerler utanmadan. Bir zamanlar güldürücü bir yaratık olarak biliniyordim. Karsı kaldırımında görünce beni gülmeye basarlardı ; yoldan geçen arabaların üstünden bağırlarında benden duyduğunuz oldukları gülmüş sözleri. Siz hiç karsı kaldırımdan insanı ağılatan birini duyduğunuz mu? Bazen özel durumlar vardı elbette ; bizim evde perşembe günleri temizlik yapan Fatma hanım radyoda mevlüt okuyduğuna duyunca bir yandan çamaşurları kaynatır, bir yandan da büyük bir gürültü ile ağlardı. Sonra annem de katılırdı bu ağlamaya. Ben de ~~ombamda~~ onlara bağırak güneha girerdim. Ciddi insanlara mevlütle filân ağlatamazsınız elbette ; fakat sözlerinizi saçma da bulsalar gülerler gene. Saçma bir üzüntünüze ise burun kevrirler. Bir sarhos, büyük bir kalabalığın içinde, ağlamaya başkansa, ağlatamadığı gibi güldürür heiklesi kentine, Biliyorum, bir takım yazarlar, ince bir güldürücü, demek istiyorlar. Bu serit bir incelik olsaydı bende, perşembe günleri ser meyisimden de büyük bir tat almışım bilirdim.

Bilmiyorum, gene bu şekilde mi yazmalıyım, yoksa bir uyum plan' bir serango mu yazmalıyım önce. Senin'e göndermeli bir kaç sayfa ppp. Baka-

lım o ne diyecek?

7 Ağustos

Hikmet'in yaşantısında en önemli noktalardan biri başkalarından çok şey beklemesi, ümit etmesi ve devamlı gerçek dışı hayaller kurması başkaları için ve sonunda devamlı bozulması ve bu kendine yaptığı baskı ve kurduğu fanteziler yüzünden, karşındakileri yaşadığı sırada değerlendiremeyeşi.

7 Kasım

Eski kitap bitti ve yarışmaya gönderildi. 31 Ekim'de teslim ettim. Şimdi Sevin, yeniden İngilizceye çeviriyor ve daktilo ediyor. Ben de belli belirsiz yeni kitabı düşünüyorum. Sevin, beni çeviri işine karıştırmıyor; bu nedenle vaktim oluyor. Biraz gerginim, pek iyi düşünemiyorum, düşünmeye çalışıyorum. Dün de kitabı Cem Yayınevi sahibi Oguz Akkan'a götürdüm. Durum pek parlak değil. Bu deftere yeni kitapla ilgili aklıma ne gelirse yazacağım.

Biraz okumalıyım gibi geliyor bana. Eski Türk edebiyatı ile ilgili, bir de Karagöz-Hacivat gibi şeyler. Ayrıca dramatik yapı için de Batı edebiyatından essay gibi parçalar ve belki Shakespeare. En önemli sorun da henüz sürekli bir 'plot'¹ bulamadım, bunu halletmeliyim.

1

1 Plot: "Olay örgüsü".

kim o ne diyecek?

7 Ağustos

Hikmet'in yasasında en önemli noktalardan biri baskalarından çok şey beklemesi, ümit etmesi ve devamlı gerçekleri hayaller kurmak baskalara için ve sonunda devamlı bozulması ve bu kendine yaptığı baskı ve kendine fantaziler yüzünden, karışmış dakileri yaşadığı suada değerlendiremeyeceği.

7 Kasım

Eski kitap listesi ve yarışmaya gönderildi. 31 Ekim'de teslim ettim. Şimdi Sevin, yeniden İngilizce çeviriyor ve taktik ediyor. Ben de belli belirsiz yeni kitabı düşünüyorum. Sevin, beni çeviri işine karıştırmıyor; bu nedenle vakitim oluyor. Biraz gerginim. pek iyi düşünmüyorum, düşünmeye çalışıyorum. Din de kitabı Cem yayıncısı sahibi Özgür Akken'a götürdüm. Durum pek parlak değil. Bu deftere yeni kitapla ilgili aklıma ne gelirse yazacağım.

Biraz okunuluyor gibi geliyor bana. Eski Türk edebiyatı ile ilgili, bir de Karayöz-Hacıvat gibi şiirler. Ayrıca dramatik yapı için de Batı edebiyatından essay gibi parçalar ve belki Shakespeare. En önemli sorun da henüz sürekli bir 'plot' bulunamıyor, bunu kullandığıym.

İnsanlarımızın, daha doğrusu benim ilgilendiklerimin dünyaya nasıl baktıklarını -benim bilebildiğim, görebildiğim kadar- bu arada anlatmak istiyorum. Batı Dünyasından bütünüyle farklı bir görüşü anlatmayı bilmem nasıl becermeli? Bunu hissettiğimi sanıyorum. Bir bakıma "irrational" -Batının anladığından ayrı- bir görüş bu. İçinde, düşüncenin farketmediği bir 'humour' olan, saf diyebileceğim bir görüş. Bana öyle geliyor ki biz çocuk kalmış bir milletiz ve daha olayları ve dünyayı, mucizelere bağlı, 'myth'lere bağlı bir şekilde yorumluyoruz en ciddi bir biçimde. Akli başında bir Batılının gülerek karşılayacağı ve bize ölesiye ciddi gelen bir şekilde.

Bir başka nokta daha: öyle bir yarım yamalaklığımız var ki, bizim dramımız, trajedimiz, akıl almaz bir biçimde gelişiyor. Ayrıca, bir trajedinin içinde olduğumuzun farkında bile değiliz. Çok güzel yaşayıp gittiğimizi sanıyoruz. İktidardaki adamlar da, bu sanıyı bütün millet adına dile getiriyorlar. Birkaç aydın dışında bunu anlayan yok gibi. O aydınlar da, sosyal bir takım sözler ediyorlar. Psikolojik yönü boş-

1 "Irrational": "Akıl dışı"; Batının Aydınlanma Çağı düşüncesinin, Kartezyanizm'den ve sonrasında etkilenmemiş bir düşünce tarzı.

İnsanlarımızın, daha doğrusu benim ilgilendiklerimin dünyaya nasıl baktıklarını - benim bildiğim kadar - bu arada anlatmak istiyorum.

Batı Dünyasından kültürüyle farklı bir görüşü anlatmaya bilmem nasıl becermeli? Bunu hissettiğimi sanıyorum. Bir bakıma 'irrational' - Batının medenîliğinden ayrı - bir görüş bu. İçinde, düşünmenin farkatmediği bir 'humour' den, saf diye bileceğim bir görüş. Buna öyle geliyor ki biz çocuk kalmış bir milletiz ve daha doğrusu ve dünyaya, mucizelere bağlı, 'myth' lere bağlı bir şekilde yorumluyoruz en ciddi bir biçimde. Akli bağında bir Batılinen gülererek karşılayacağı ve bize ölesiye ciddi gelen bir şekilde.

Bir başka nokta daha: öyle bir yorum yapmak bizim var ki, bizim dramımız, trajedimiz Abel almaz bir biçimde geliyor. Aynı, bu trajedinin içinde okuduğumuzun farkında bile değiliz. Çok güzel yasa yap gittiğimizi sanıyoruz. İktidadaki adamlar da, bu sanıya bütün millet adına dökülüyorlar. Bir kaç ayın süresinde zulum sürenin çok gibi. O aydınlar da, sosyal bir takım sözler ediyorlar. Psikolojik yönü boz-

lukta kalıyor bu meselenin. İnsanlarımız, bu kötü yaşantıyı dile getirmenin, 'muhalefet yapmak' olduğunu sanıyorlar. Yapanlar bile, 'muhalefet yaptıklarını' sanıyor bir bakıma. Aslında bir yanlış anlama olduğu halde, anlaşıp gidiyorlar. Bir 'miş gibi yapmak' tutturmuşlar; arabalar yürüyor ya, ekmek yapılıyor ya, iyi kötü suyumuz geliyor ya... mesele yok. Bir taklid yapıyoruz ve Batıya bile kendimizi kabul ettirdiğimiz anlar oluyor (Bir futbol maçında yeniveriyoruz onları.) Ya çocuksu gururumuz! Beğenilmezsek hemen alınıyoruz, Batılılara iftiralar ederek kendimizi temize çıkarmak için didiniyoruz. İyi aile çocukları arasında, onlara çamur atan mahalle çocuğu gibiyiz. Ben buna saflık diyorum ve genel anlamda bir sempati duyuyorum. İçinde yaşarken de ölkeyle tepiniyorum. Hikmet de aynı duyguları taşıyabilir içinde.

İki insanın ilişkisi bakımından da bir çocukluk ve yarın yamalaklık ve çamur atma bahis konusu.

Hikmet'in çocukluğu da aynı uyuşmazlıklar içinde geçmiş.

luktâ kalıyor bu meseleler. İnsanlarımız, bu kötü yasaları dile getirmenin, 'muhalefet yapmak' olduğunu sanıyorlar. Japonlar bile, 'muhalefet yaptıklarım' sanıyor bir bakıma. Aslında bir yanlış anlamaya olduğu halde, anlayıp gidiyorlar. Bir 'muş gibi yapmak' tutturmuşlar; arabalar jürüyor ya, etmek yapılıyor ya, iyi kötü süzünce geliyor ya ... mesele yok. Bir taklid yapıyoruz ve Batıya bile kendimizi kabul ettirdiğimizi anları oluyor (Bir futbol maçında yeniyoruz onları.) Ya çocukları kururuz! Beğenilmezsek hemen alıyoruz, Batılılara iftinalar ederek kendimizi tenize çıkarmak için didiniyoruz. İyi aile çocukları arasında, onlara çamur atan mahalle çocuğu gibiyiz. Ben buna saflık diyorum ve genel anlamda bir sempati duyuyorum. İçinde yasarken de öfkeyle tepiniyorum. Hikmet de aynı duyguları taşıyabili. İçinde.

İki insanın ilişkisi bakımından da bu çocukluk ve yavun yamalaklık ve çamur atma bahâsı konusu.

Hikmet'in çocukluğa da aynı duygusuzluklar için de geçmiş,

Bir de insana karşı katılığımız, inafsızca yalnız bırakışımız var ki, görünüşteki sıcaklık ve laubalilikten sonra daha da yıkıcı oluyor bu hükümezlik. Gene de sürekli bir kötülük değil; bu bakımdan da (Allahtan) tutarlılık gösteremiyoruz.

Hikmet ve Sevgi'nin hikâyesinde, daha çok Hikmet anlatacak. Sevgi'nin konuşmalarını hatırlayacak. Çocuklukları, aileleri, yaşadıkları ortam -birbirleriyle karşılaşmadan önce- duygu ve düşünceleri, yer yer ortaya çıkacak. Şehir ve yer isimleri gene uydurma olmalı. Taşrada yetişmiş olacak ikisi de. Aileleri arasında benzerlikler var.

Hikmet'in sayısız merakları var. Bunları usanmadan anlatıyor. Ayrıntılı verilirse iyi olur. Sevgi'den ayrılıp odasına kapanınca da yeni merakları ortaya çıkabilir. İlgiğini tam kaybedemiyor. Hepsi, yarım yamalak devam ediyor.

Sevgi, insanlarımızın 'irrational' ve 'çocuksu' yorumlarıyla ortaya çıkan yönünün temsilcisi. Din de onu ilgilendirebilir.

'Çocuksu gurur'u da ifade edecek bir tip olmalı. Sevgi'nin ya da Hikmet'in bir akrabası. Erkek. Adı Erol olsun.

Bir kadın daha. Toplumun sağduyusu ve Batıya

Bir de insana karşı katilîliğimiz, insafsızca yakuz be-
rakışımız var ki, görünüşteki sıcaklık ve laubalîlik
ten sonra daha da yekeri oluyor bu bükülmezlik.
Şene de sınıklı bir kötülük değil; bu bakımdan da
(Allah'tan) tutarlılık gösteremiyoruz.

Hikmet ve Sevgi'nin hikâyesinde, daha çok Hik-
met anlatacak. Sevgi'nin konuşmalarını hatırla-
yacak. Çocuklukları, aileleri, yaşadıkları ortam-
lınlıklarıyla karşılaşmadan önce — duygular ve düşün-
celeri, yer yer ortaya çıkacak. Şehir ve yer isim-
leri gene uyduzma olmalı. Tasarrufla yetmiş olacak
ibisi de. Aileleri arasında benzerlikler var.

Hikmet'in sayısız merakları var. Bunlara usanma-
dan anlatıyor. Şeytani verilişini' olur. Sevgi'len ay-
rılıp adasına kapanınca da yeni merakları ortaya
çıkabilir. İlgiğini tam kaybedeniyor. Mevsi, yarım
yamatok devam ediyor.

Sevgi, insanların 'irrational' ve 'couché' gurur-
larıyla ortaya çıkan yönünün temsilçisi. Din de onu
ilgilendirebilir.

'Göçmen gurur' u da ifade edecek bir tip olmalı.
Sevgi'nin ya da Hikmet'in bir akrabası. Erkek. Adı
Erol olsun.

Bu kadın daha, Toplumun sağduyusu ve Batıya

yakın. Gene de mahalli. Tutucu. Ev kadını -gerçekten. Kitabın tek gerçeklere yakın kahramanı. Adı: Bilge.

Kötü tipler de var. Kemal: Osmanlı ve menfaatçi ve aptal ve cahil. Hikmet'in yakasını bırakmıyor. Cahit: Başarıya ulaşmak istiyor. Zamanında Hikmet'i kıskanmış. Şimdi durumu iyi; katı, arabası var. İyi insan rolünde. Karısı: Sumru. Aşağı tabakadan geliyor, Bilge'nin kötü kopyası. Haris.

Bir iki de başıboş insan. İyi ve kötü oldukları belli değil. Nazmi, Haydar, Behçet ve Dumrul. Dolaşıp duruyorlar ortada.

Tutunamayanlar'dan daha canlı ve entrikalı bir olay istiyorum. Biraz hareket olsun istiyorum. Bu olay sosyal mücadele olabilir. Bu olay için de ikinci derecede yeni tipler olmalı. Ayrıca Nazmi vs. de karışmalı. Gizli bir çalışma bulunsun içinde. Dergi ve yeraltı karışık. Biraz da ticaret. Ticaret dava için gerekli gibi gösteriliyor. Bazı kirli ilişkilere giriliyor. Yani başkaları onlara kirli birtakım oyunlar oynuyorlar.

Sevgi bu işlere karışmıyor. Hikmet'den korkuyor. Kendisi için korkuyor. Akrabaları, -Erol, Sevgi'nin akrabası olmalı- Sevgi'yi bu işlerden koruyor. Biraz detektif oyunları girmeli. Gerçek dışı. Ve özellikle Hikmet

yakın. Gene de mahalli. Tutucu. Ev kadını - gerçek-
ten. Kitabın tek gerçeklere yakın kahramanı. Adı
Bilge.

Kötü tipler de var. Kemal : Osmanlı ve menfaatçi ve
aptal ve cahil. Hikmet'in yakasını bırakıyor. Cahit:
başarıya ulaşmak istiyor. Zamanda Hikmet'i sus-
kanmış. Şimdi durumu iyi : kati, arabası var. İyi in-
san rolünde. Karısı : Fumru. Aşağı tabakadan
geliyor. Bilge'nin kötü kopyası. Haris.

Biri iki de basbas insan. İyi ve kötü oldukları belli
değil. Nazmi, Haydar, Behcet ve Dürüml. Dolmuş
duruyorlar ortada.

Tutunamayanları'den daha canlı ve entrikalı bir
olay istiyorum. Biraz hareket olsun istiyorum. Bu olay
sosyal mücadele olabilir. Bu olay için de ikinci derece
yeni tipler olmalı. Ayrıca Nazmi v.s. de karışmalı.
Gizli bir çalıma bulursen içinde. Dergi ve yer altı
karışık. Biraz da ticaret, Ticaret dava için gerekli gibi
gösteriliyor. Bazı kilit ilişkiler giriliyor. Yani başkaları
onlara kilit bir takım oyunlar oynuyorlar.

Sevgi bu işlere karışıyor. Hikmet'ten korkuyor Kendisi
için korkuyor. Arabası, - Evet, Sevgi'nin arabası
olmalı - Sevgi'yi bu işlerden koruyor. Biraz detektif
oyunlar gerekli. Gerçek dışı. Ve özellikle Hikmet

olanları, kafasında fanteziler şeklinde büyütmeli, rüyalar görmeli. Bazı yerlerinde gerçek ve fantezi karışıyor. Korku da var. Hikmet gözünde meseleleri büyütüyor ve korkuyor. Yalnız bunlar Hikmet-Sevgi ilişkisini hiçbir zaman gölgelememeli.

Bu 'olay'ı son derece gerçek-üstü ya da gerçek-dışı vermeli. Bil-digim olayların etkisine kapılırsam, Tutunamayanlar'daki sonun-da atmak zorunda kaldığım 'Burhan Bölümü'ne benzer sonunda. Kerhane ya da uzun cümlede yaptığım gibi dramatize edebilirsem bu tehlikeden kaçınabilirim. Kerhane Climax'ı' gibi burada da bu olayla ilgili bir 'gerilim yükselmesi' olabilir.

Bu deftere her 'Chapter' için bir cümle -veya bir iki cümle- şek-linde bir synopsis yazabilirsem iyi olacak. (Birkaç synopsis de olabilir)

Bu arada 'Games' anlatmak istiyorum. Bileşik kelimeler şeklin-de adları olan -uzun adlar- "games".

Küçük burjuva 'ayinler'inden biri -ya da birkaçı- anlatılacak (Yemek özellikle) bu 'ayinler'deki duygusallık ve aynı zamanda klişeleşmiş heyecan.

1 'Kerhane Climax'ı': *Tutunamayanlar* romanında yer alan bir bölüm.

olunlar, kafasında fanteziler şeklinde büyütmeli, rüyda görmeli. Bazı yerlerinde gerçek ve fantezi karışıyor. Korku da var. Hikmet gözünde meslekler büyü-
tüyor ve korkuyor. Yahuz bunlar Hikmet - Sengi
'iştirliğini hiç bir zaman gözden düşürmemeli'

Bu 'olay'ı son derece gerçek-üstü yada gerçek-
den vernali Bildiğim olayların etkisine kapılırsam,
Tutunamayınlar' daki. sonunda atmak zorunda kal-
dığım 'Bunhan Bölümü'ne benzer sonunda. Kerhane
ya da uzun cümlede yaptığım gibi dramatize edebi-
lirsem bu tehlikeden kaçınabilirim. Kerhane Climax'ı
gibi burada da bu olayla ilgili bir 'geçim yükelemesi'
olabilir

Bu deftere her 'Chapter' için bir cümle - veya bir
iki cümle - şeklinde bir synopsis yazabilirim iyi ola-
cak. (Bir kaç synopsis de olabilir)

'İçeride "Gomes" anlatmak istiyorum. Bile-
sik kelimeler şeklinde adları olan - uzun adları -
~~her~~ "gomes."

Küçük benjura 'ayınlar' inden biri - ya da bir kaç -
anlatılacak. (Hernek mümkün) bu 'ayınlar' daki duygusuzluk
ve ayır zamanda kliseleşmiş beyfem.

Kitapların belirli yerlerini okuyabilmek, bazı insanların bu konuda -kitap okuma konusunda- en önemli özelliklerinden biri gibi geliyor bana. Ben de çoğu zaman böyleyim. Sanki, bu 'belirli yerler'in ne olduğunda insanların büyük bir kısmı birleşiyor. Özellikle ben, bu 'belirli yerler'in dışımda kalan ve çok kaba bir deyimle 'ukalalık' denebilecek bölümlerden kaçınmalıyım. Kendi okumak istediği yerleri yazmalı insan herhalde.

Dün gece bir rüya gördüm -birçok rüya gördüm de bir kısmı kopuk kopuk kaldı hatırımda- Topağacı'ndaki ev ve akademideki bir hoca; ev çok büyük, hele bahçesi. Bir kısmında, ordu tipi barakalarda akademikli hoca bir fabrika işletiyor; katranlı, pis bir madde yapılan bir fabrika. Evi bu bahçesi yüzünden tutmuş. Fünuzan da¹ var işin içinde; eşyalarını değiştirmek istiyor ve eskilerini bu hocaya satacak. Ev, dubleks bir kat olmuş. Eskiye dönmek istemem ama bu evin de büyüklüğü, rahatlığı, söz götürmez, diyorum. Hoca da bana katılıyor.

Bir kadın daha olmalı kitapta: Asuman. Hikmet'in gelişiminde payı var bir bakıma. Uzak bir akraba. Okuyor, hikâyeler yazıyor. Hikmet'e kitaplar veriyor. Sinirli bir tip. Çalışıyor ve hayat şartları zor. Hikmet, bir zamanlar ondan korkmuş.

Bu kitapta aile içi ilişkilere çok yer vermeli.

1 Fünuzan: Yazarın teyzesidir kızı.

14 - Kasım

Kitapların belirli yerlerini okuyabilmek, bazı insanların bu konuda - kitap okuma konusunda - en önemli özelliklerinden biri gibi geliyor bana. Ben de çoğu zaman böyleyim. Sanki, bu 'belirli yerler' in ne olduğu konusunda insanların büyük bir kısmı bilmiyor. Özellikle ben, bu 'belirli yerler' in dışında kalan ve çok kaba bir şekilde 'sakalsak' denebilecek bölümlerden kaçınmıyorum. Kendi okumak istediği yerleri yazmalı insan herhalde.

Dün gece bir rüya gördüm - bir çok rüya gördüm de bir kısmı kopuk kopuk kaldı hatırlamada - Topajcıdaki ev ve akademideki bir hoca; ev çok büyük, hele bahçesi. Bir kısmında, ordu tipi barakalarda akademi hoca bir fabrika işletiyor; katraüle pis bir madde yapılan bir fabrika. Ev, bu bahçesi yüzünden tutmuş. Furuzan da var işin içinde; eşya-larını değiştirmek istiyor ve ekilerini bu hocaya satacak. Ev, duplex bir kat olmuş. Eskiye dönmek istemem ama bu evin de büyüklüğü, rahatlığı, söz götürmez, diyorum. Hoca da bana katılıyor.

Bir kadın daha olmalı kitapta: Asuman. Hikmet'in gelisminde payı var bir bakıma. Uzak bir akraba. Okuyor, kitaplar yazıyor. Hikmet'e kitaplar veriyor. Sinirli bir tip. Galisuzur ve hayat şartları zor Hikmet, bir zamanlar ondan korkmuş.

Bu kitapta aile içi ilişkilere çok yer verilmeli.

Bu sabah radyoda uzun bir hikâyenin son bölümü oynanıyordu. Müzik double six. Heyecanlı kadın ve erkek sesleri. Çok büyük ve sonsuz bir oyunun bölümleri gibi bu oyunlar. Yüzyıllarca önce başlamış ve bir türlü bitmek bilmeyen entrikalar, heyecanlar, ıstıraplar, kıskanmalar, yükseliş ve düşüşler. Hayal gücü bir yerde beylikleşiyor. Gerçek hayattaki insanların çoğu da öyle. Verilen rolü oynayıp duruyorlar.

Konuşur gibi yazmak ve yazar gibi konuşmak. İkincisi bir maniyer¹ elbette. Fakat öyle bir tadı var ki iyi yapılırsa, insan pek anlamasa da bir şeyler sezebilir. Uzun ve karmaşık cümleler. Düşünürken, cümle haline getirmeden önce, insan, çok karmaşık ve birbirine nasıl bağlandığı belirsiz uzun cümlelerle düşünüyor.

Türkçeyi insan nasıl ediniyor? Yazı dili demek istiyorum. Eliot² diyor ki, konuşma diliymiş ama, kimse öyle konuşmazmış -belki insanın yakın çevresi. Ben de birçok kitaptan ededim, süzdüm herhalde. Bu arada tatsız, renksiz, kötü kuruluşlu cümleleri nereden buldum? Sadece bana ait olanlar bunlar mı acaba?

Bir cümle -ve bir deyim- geldi aklıma: 'Beni gayrı ciddiye alıyorsunuz.'

Anadolu'da uzun süren bir yolculuk ve bir araştırmayı da anlatmak istiyorum bu arada. İnsanlarımız ve bizim onlarla ilişkimiz. Bizi nasıl anlı-

1 Maniyer: İçten gelen bir tavır olmayıp, bilinçle tasarlanarak takınılmış olan.

2 Eliot: İngiliz şair, eleştirmen ve kültür adamı. T.S. Eliot.

Bu sabah radyoda uyum bir hikâyesinin son bölümünü oynuyorduk. Müzik : double six. Heyecanlı kadın ve erkek sesleri. Çok büyük ve sonuğu bir uyumun bölümleri gibi bu oyunlar. Yüzyıllara önce bağlanmış ve bir türlü bitmek bilmeyen entrikalar, heyecanlar, sinaplar, krakavmalar, gühahis ve diisimler. Hayal gücü bir yerde beylkleşiyor. Gerçek hayattaki insanlardan çoğu da öyle. Verilen rolü oynayıp diiriyorlar.

Konuşma gibi yazmak ve yazar gibi konuşmak. İkinci bir maniyer ellette. Fakat öyle bir tade var ki iyi yapılmısa, insan pek anlarsa da bi şeyler sezilirdi. Uyum ve karmaşık cümleler. Düşünürken, cümle haline getirilmeden önce, insan, çok karmaşık ve birbirine nasıl bağlandığı belirsiz uyum cümlelerle düşünüyor.

Türkçeyi insan nasıl ediniyor? Yaza dili demek istiyorum. Eliot diyor ki, konuşma dili değil ama, kimsede öyle konuşmazmış - belki insanın fakir çarısı. Ben de bir çok kitaptan ededim, süzdüm kehalde. Bu arada tatar, renkij, kötü kurulmuş cümleleri nerden buldüm? Sadece bana ait olanlar bunlar mı acaba? -

Bir cümle - ve bir deyim geldi aklıma : 'Beni gayri ciddiye alıyorsanız.'

Anadolu'da uyum sünen bir yolculuk ve bir araştırmayı da anlatmak istiyordum bu arada. İnsanlarımız ve bizim ordu ile itişkiniz. Bizim nasıl ordu -

yorlar? Biz onların içinde nasıl hissediyoruz? Ben hep kendimi onlarla yakın ilişkiler kurmuş bir insan olarak düşünürüm. Sonra, arkamdan olmadık düşmanca, hissiz, soğuk ve kötüleyici sözler edildiğini duyarım. Bu birliği -bana karşı davranış birliğini- nasıl kurarlar acaba? Hangi noktada birleşirler? Aralarında iyi bir izlenim edinmiş olanlar yok mudur? Nasıl başlarlar insanın arkasından çekiştirmeye sonra? Nasıl cesaret ederler? Ya biri karşı çıkarsa onlara? Aydın çevrede de aynı davranışlar sürüp gidiyor. Aydın çevre dedim de aklıma geldi: bu 'muş gibi yapmak' nasıl verilmeli? Biraz mübalâğa edilmeli. Bana mübalâğa gibi gelmiyor aslında. Örnek: bir iki araştırmacı var, yazar ya da ressamı, Batılılar gibi eleştiriyor. Bilimsel. Anlaşılır olmalı.

Olay kırıntıları:

Hikmet, Anadolu'ya gidiyor. Orada kısa bir süre kalıyor. Memur. Geçici bir görevi var. Bir gece, işletmenin şöförü, muhasebe memuru ve personel memuru ile poker oynuyorlar. Hikmet kaybediyor. Sonra yola çıkıyorlar şöförle. Şöför de kaybetmiş. Uzun bir yola gidiyorlar. Butün masrafları muhasebeci ve Hikmet ödüyor (Muhasebeci oyunda kazanmış) Hikmet iki olayda da kaybediyor. Otellerde kalıyorlar. Bir gece -cumartesi gecesi- kamyonla İstanbul'a kaçıyorlar. Bir randevu evine gidiyorlar. Hikmet, kadınla yatamıyor. Kadının yüzünde yara izleri. Bir resmini veriyor Hikmet'e -kaşı bantlı. Dostu yapmış. Ağlıyor.

yollar? Biz onların yanında nasıl hissediyoruz?

Ben hep kendimi onlarla yakın ilişkiler kurmuş bir insan olarak düşünürüm. Sıra, arkandan olma-
lık dışmanca, huzur, sevgi ve köhüleyici sözler söyledi-
ğini duyarım. Ben birliği - bana karşı davranış birli-
ğini - nasıl kurarlar acaba? Hangi noktada bir-
leşirler? Aralarında iyi bir izlenim edinmiş olmaları
yük müdür? Nasıl bağlarlar insan arkasından ce-
kiştirmeye esna? Nasıl cesaret ederler? Ya bu kar-
şı çıkarsa onlara? Aydan çevrede de aynı davranış-
lar sürüp gidiyor. Aydan çevre dedim de aklıma
geldi: bu 'nasıl yapmak' nasıl verilmeli? Biraz
mubalağa edilmeli. Bana mubalağa gibi gelmiyor
aslında. Örnek: bir iki araştırmacı var, yazar ya da
ressamlar, Batılılar gibi eleştiriyor. Bilimsel. Anla-
şılır olmalı.

Özellikle kuruntular:

Hikmet, Anadolu'ya gidiyor. Orada kısa bir süre
kalıyor. Menem. Gecei bir görevi var. Bir gece, İslatmanin
şöföri, muhasebe memuru ve personel memuru ile poker
oynuyorlar. Hikmet kaybediyor. Sonra yola çıkıyorlar şöförlü.
Şöförlü de kaybetmiş: üzüm bir yola gidiyorlar. Bütün mas-
rafları muhasebeci ve Hikmet ödüyor (Muhasebeci uyunda
kayıyor) Hikmet iki olayda da kaybediyor. Otellerde kalıyor-
lar. Bir gece - cumartesi gecesi - kamyonla İstanbul'a
kayıyorlar. Biz randevu evine gidiyorlar. Hikmet, kadınla
yatanıyor. Kadının yüzünde yara izleri. Bir resim çeri-
yor Hikmete - karşı bantlı. Döşü yapmış. Ağlıyor.

Personel memuru evli ve beş çocuklu. Maceralarını anlatıyor evlenmeden önce. Hikmet'i de sıkıştırıyorlar anlatması için. Hikmet de bir iki macera anlatıyor, gerçek dışı -ve gerçek üstü. Sabaha karşı, dayanılmaz bir diş ağrısı yakalıyor Hikmet'i. Hepsini uyandırıp anlattıklarının yalan olduğunu söylemek istiyor. Horluyorlar. Vazgeçiyor.

Çok basit hesaplara âlet edilmek istemiyor Hikmet. Anadolu'daki işletme müdürü kızını vermek istiyor. İstanbul'da bir arkadaşı da -Nazmi olabilir- kız kardeşini. Bir gece hep birlikte -Nazmi, kızkardeşi ve başkaları- çıkıyorlar, içiyorlar, sokaklarda dans ediyorlar. Daha önce, bir arkadaşlarının nişanına gidiyorlar. Bir kız, Hikmet'le ilgileniyor. Nazni'nin kızkardeşi, baskı yaparak engel oluyor Hikmet'in kızla konuşmasına. Kız, uzun boylu, ayağında hafif sandallar. kısa etekli. Uçar gibi dans ediyor sokakta Hikmet'le. Kızın arkadaşları, Hikmet'le alay ediyorlar: sen nereden çıktın? Sen kimsin? Bilmiyor Hikmet. Şüphe duyuyor. Utanıyor.

Behçet veremli ve sinir hastası. Garip düşünceleri var. Politik. Durmadan okuyor. Tarihin akışını çok farklı yorumluyor. Fransızlar, Almanlar, savaşlar... Hikmet'in kafası karışıyor. Bir gece, babasının öldüğü gün hastabakıcı ile nasıl yatıldığını anlatıyor. Karısı ile nasıl evlendiğini hatırlamıyor. Sarhoş gibiymiş. Gerçekten de o gün çok içmiş. Nikâh dairesi, insanların yüzleri, ev, eşyalar alınmış acele babasının evinden. Büyük bir karışıklık.

Personel memuru evli ve bes çocuklu. Maceralarını anlatıyor evlenmeden önce. Hikmet'i de sıkıştırıyorlar anlat-
man için. Hikmet de bir iki macera anlatıyor, gerçek
dise - ve gerçek üstü. Sabaha karsı, dayanılmaz bir dis-
ağrıya yakalıyor Hikmet'i. Hepten uyandırıp anlattık-
larının yalan olduğunu söylemek istiyor. Horluyorlar. Vaz-
geçiyor.

Çok basit hesaplara âdet edilmek isteniyor Hikmet.
Anadolü'deki işletme müdürü kırım vermek istiyor. İstan-
bul'da bir arkadaşı da - Nazmi olabilir - kız kadesini.
Bir gece hep birlikte - Nazmi, kız kadesi ve arkadaşları -
sıkıyorlar, içiyorlar, sokaklarda dans ediyorlar. Daha önce
bir arkadaşlarının nisanına gidiyorlar. Bir kız, Hike-
met'le ilgileniyor. Nazmi'nin kız kadesi, başka yapa-
rak engel oluyor Hikmet'in kyla konuşmasına. Kız, uyan-
-bozlu, ayağında hafif sandallar, kısa etekli. Uyan gibi
dans ediyor sokakta Hikmet'le. Kırım arkadaşları, Hike-
metle alay ediyorlar: sen nereden çıktın? sen kimdin?
Bilmiyor Hikmet. Şüpheli duyuyor. Utanıyor.

Bebecik verimli ve sinir hastası. Gaip düşünceleri var.
Politik. Demmeden okuyor. Tarihini akırmı çok farklı
yorumluyor. Fransızlar, Almanlar, saraylar... Hikmet'in kafası
karsıyor. Bir gece, babasının öldüğü gün hastabakıcı
ile nasıl yattığını anlatıyor. Karsı ile nasıl evlendiğini
dehşetlenniyor. Sarhos gibiymiş. Gerçekten de o gün çok içmiş.
Nikâh dairesi, insanların yüzleri, ev, eşyaları almış
aile babasının evinden. Buzluk bir kansülük.

Dumrul çok mutlu olduğunu sanıyor. Genç ve güzel bir karısı var. Kat almış borçla. Şehrin dışında elektrik yok, gaz yok bir bölge. Çabalayıp duruyor. Mutluyum deyip duruyor. Bir çocuğu var küçük. Karısı aptal bakışlarla çevreyi süzüyor.

Nazmi, Dumrul'un karısı ile ilişki kuruyor. Çevresi afaroz ediyor onu. Bunların hepsi sosyal sorunlarla ilgili insanlar. Dava bakımından, moral ölçüler bakımından yargılıyorlar. İlerici sözler edip, küçük çevrelerinde tutucu davranışlarda bulunuyorlar bu olayda olduğu gibi.

Hikmet bunları hatırlıyor; kendisine anlatılanlardan, ya da yaşadığı olaylardan hatırlıyor. Bütün bunlar yan temalar. Asıl tema, Hikmet'in evliliği ve Sevgi'yi bir rakip, bir cehennem gibi görmesince. Bütün bu yan olaylar sadece bu ilişkiyi, iyi başlayan bu ilişkiyi ortaya çıkarıyor.

Asuman ve Bilge arkadaş. Asuman, sonunda tutucu babasının baskısına dayanamayarak çok aptal ve kendini Kazanova sanan Kerim'le evlenmek üzere evden kaçıyor. Kerim ondan yaşlı. Anadolu'ya gidiyorlar. Baba onlara baskı yapmaya devam ediyor. Bu sırada bir gazeteci -oraya bir röportaj için gelmiş- ile tanışan Asuman, Kerim'i bırakıp İstanbul'a donuyor bu gazeteci ile. Hikmet, gazeteci, Asuman ve gazetecinin arkadaşı

Dumrul çok mutlu olduğunu sunuyor. Genç ve güzel bir kârsu var. Kat almış borsada. Elektrik yok, gaz yok bir bölge. Sabahlarıp duruyor. Mutluyum diyip duruyor. Bir çocuğu var küçüktür. Kârı aptal bakışlarla çevreyi süzüyor.

Nazım, Dumrul'un kârı ile ilişki kuruyor. Çevresi afanöz ediyor onu. Bunların hepsi sosyal sorunlarla ilgili insanlar. Dava bakımından, moral ölümler bakımından yangılıyolar. Herici sözler edip, küçüktür çevresinde tutucu davranışlarda bulunuyorlar bu olayda olduğu gibi.

Hikmet bunlara hatırlıyor; kendisine anlatılanlardan, ya da yaşadığı olaylardan hatırlıyor. Bütün bunlar yan temalar. Asıl tema, Hikmet'in evliliği ve Sevgi'yi ~~nasıl~~ bir rakip, bir cehennem gibi görmesinde. Bütün bu yan olaylar sadece bu ilişkiyi, yeni başlayan bu ilişkiyi ortaya çıkarıyor.

Asuman ve Bilge arkadaş. Asuman, sonunda tutucu babasının ~~attığı~~ baskısına dayanarak aptal ve kendini Kızınca Seman Kaldırım'la evlenmek üzere eden kaçıyor. Kerim vandan yoksul. Anadolu'ya gidiyorlar. Baba onlara baskı yapmaya devam ediyor. Bu sırada bir gazeteci - oraya bir röportaj için gelmiş - ile tanışan Asuman, Kerim'i bırakıp İstanbul'a dönüyor bu gazeteci ile. Hikmet, gazeteci, Asuman ve gazetecinin arkadaşları

bir kadın, bir gece evde içiyorlar. Asuman ve gazeteci kayboluyorlar. Kadın, Hikmet'e nazlanıyor. Hikmet, kadını yolun ortasında bırakıp gidiyor öfkeyle. Kadın, ertesi günü Hikmet'i aratıyor gazeteci vasıtasıyla. Çirkince ve Hikmet'ten yaşlı. Peşini bırakmıyor. Bir kâbus oluyor Hikmet için. Acıyor ve aynı zamanda boşluktan bir süre bu yarı-ilişkiye razı görünüyor.

Hikmet bunları. Sevgi'den ayrıldıktan sonra, bir gecekondu mahallesinde tuttuğu bir evde düşünüyor. Çalışmıyor. Biriktirmiş olduğu bir paranın geliri ile sefil bir hayat sürüyor. Yeni çevresi, kendileri gibi olmayan bu adamı kuşkuyla süzüyorlar.

Bu arada oyunlar: Hikmet, kafasında, ya da defterinde -kötü bir bakkal defteri sarı kağıtlı- yaşadığı eksik ya da kötü olayları, oyunlar olarak, istediği gibi tamamlıyor. Bunların bir kısım 'games' şeklinde yazılacak; bir kısmı da 'piyes' şeklinde olacak. Önce olayları öğreneceğiz Hikmet'ten . Sonra da piyesleri seyredeceğiz. Bu arada Hikmet dışında -özellikle Sevgi tarafından- anlatılanlar olacak. Bu olayların da önce Hikmet'ten 'game' ya da 'piyes' şeklinde versiyonunu seyredeceğiz. Sonra da gerçeği öğreneceğiz.

Hikmet tiyatro ve sinema delisi. Bu yaşantısını örneklerle vermeli önce - ve arada.

bir kadın, bir gece evde uyuyorlar. Aşuman ve gazetesi kayboluyorlar. Kadın, Hikmet'e nazlanıyor. Hikmet, kadını yolun ortasında bırakıp gidiyor öfkayle Kadın, ertesi günü Hikmet'i aratıyor gazetesi vasıtasıyla Çirkince ve Hikmet'ten yazdı. Peşini bırakmıyor. Bir kâbus oluyor Hikmet için. Acıyor ve aynı zamanda boşluktan bir sine bu yar - ilişkisine vaze görünüyor.

Hikmet bunları, Sergi'den ayulduktan sonra, bir gece-konda mahalleinde tuttuğu bir evde düşünüyor. Çalışmıyor. Buikde miç olduğu bir parama gelmi ile sefil bir hayat sürüyor. Çeni cevresi, kendileri gibi ama yan bu adamı kışkıyla süzüyorlar.

Bu arada oyunlar: Hikmet, kafasında, ya da tefterinde - kötü bir bahhal defteri san kağıtlı - yazdığı gibi ya da kötü olayları, oyunlar olarak, ıste diği gibi tanımlıyor. Bunların bir kısmı 'gams' şeklinde yazılacak; bir kısmı da 'piyas' şeklinde olacak. Önce olayları öğreneceğiz Hikmet'ten. Sonra da piyaseleri seyredeceğiz. Bu arada Hikmet dışında - özellikle Sergi tarafından - anlatılanlar olacak. Bu olayların da önce Hikmet'ten 'gams' ya da 'piyas' şeklinde versiyonunu seyredeceğiz. Sonra da gerçeği öğreneceğiz.

Hikmet tiyatro ve sinema delisi. Bu yazantıların. örneklerle vermeli önce-ve arada.

Hikmet'in bu 'games' ve 'plays' hallusinyasyonları biraz da son olarak içine düştüğü parasızlık, düşman bir çevre vs.ye bağlı.

Hikmet bu 'bozulma'nın içinde, kendi adı: 'Hikmet-wisdom' ve eski karısının adı 'Sevgi-love'in ilâhi bir sebeple verildiği sanısına kapılacak ve 'games' ve özellikle 'plays'de bütün tanıdığı insanlara soyut adlar takacak: "Fazilet" "Nur-üd-din" "Müşfik" "Yezid" "Kamil"... (*Pilgrim's Progress*)¹

Bir yerde okumuştum; tiyatrodaki bütün olayların sahne dışında geçtiğini, sahnede olanların sadece oyuncular tarafından nakledildiğini söylüyordu. Yani, hep bir şeyler oluyor bir yerlerde ve biz sadece duyuyoruz. Hikmet de -yer yer- böyle kullanabilir 'cahilliğini'. Sahnede yer alır ya da yer alanlar, olup bitenleri anlatırlar. Rivayetler nakledilir (Meddah).

Hikmet'in ölümü bu gecekondu semtinde, çok gürültülü ve trajik bir sahne sonunda olacak. Ölüm, bir piyesle karışık ve oyun ile gerçeğin karıştığı bir atmosferde verilecek. Gerçek yaşantı bitecek, oyun devam edecek.

Hikmet'in üst katında gene yalnız yaşayan bir

¹ *Pilgrim's Progress*: 17. yüzyılda İngiltere'de Protestan vaizi John Bunyan'ın yazdığı ve daha sonra çağdaş romanın doğuşunu etkilemiş dini alegorik kitap.

Hikmet'in bu 'ganes' ve 'plays' halinin ~~g~~ sonu-
lari da son olarak içine düştüğü parçalık, dersma-
n bir çare v.s. ye bağlı.

Hikmet bu 'bozulma' nun içinde, kendi adı :
'Hikmet - wisdom' ve eski kausunun adı 'Sergi-
love' in ilâhî bir selâple verildiği sansura ka-
pılacak ve 'ganes' ve özellikle 'plays' de bitim
taurduğu insanlara rojüt cddas takacak :
"Fazilet" "Nur-üld-din" ~~ve~~ "Müsfik"
"Yezid" "Kâmil" ... (Pilgrim's Progress)

Bir yerde okunuyor; tiyatrodaki bitim olayların
sahne dışında geçtiğini, sahnede olanların sadece
oyuncular tarafından nakledildiğini söylüyordu. Yani,
hep bu şeyler oluyor bu yerlerde ve biz sadece duyma
yoruz. Hikmet de -yer yer- böyle kullanabilir 'cahil-
liğini'. Sahnede yer alır ya da yer alanlar, olup
bitimlerini anlatırlar. Rivayatlar nakledilir. (Med-
dah)

Hikmet'in "ölümü" bu gerçekdeki semtinde, çok günülükü
ve trajik bir sahne sonunda olacak. Ölüm, bir ziyale
karşık ve oyun ile gerçeğin karıştığı bir atmosferde ve-
rilecek. Gerçek yaşantı bitecek, oyun devam edecek.

Hikmet'in üst katında gene yalnız yaşayan bir

adam var. İhtiyar bir adam. Emekli bir albay. Hüsamettin Bey. Tarihe meraklı. Hikmet'i seviyor. Tarih ve trajedi -facia- ile ilgili. Sonunu o yazıyor Hikmet'in. Tariht belgeler ve olaylarla uğraşılıyor. (Bazı nazariyeleri var.) Hikmet'e saygısı var. Hikmet yazdıklarını ona okuyor. Pek beğeniyorlar. Hikmet'e geçmiş paşalardan devlet adamlarından bahsediyor. Ters bir anlaşmaları var. Bazı yazıları da birlikte hazırlıyorlar. Hüsam Bey de bazı notlarını okuyor Hikmet'e.

Olay, Hikmet'in gecekondu mahallesine gelmesiyle başlıyor. Hüsamettin Bey'le tanışıyor. Facia hakkındaki ilk düşünceleri ona Hüsam B. veriyor. Hikmet hatırlıyor ve bir yandan da yeni çevrenin içinde yaşıyor. Sonunda geçmiş ve yaşanan bir yerde birleşiyor ve Hikmet ölüyor.

Bradley¹ diyor ki: Orta Çağ insanı, trajediyi, Talih'in kendisine gönderdiği önüne geçilmez bir 'yıkım' olarak görüyordu; Shakespeare, trajediyi bunun ötesine götürdü, bu unsura ek olarak, trajedinin aynı zamanda insanların -Shakespeare'de bunlar büyük insanlar, krallar vs.- hareketleri sonucu meydana geldiğini ifade etti. Hikmet'in trajedisinde, hence önemli unsur, bütün 'yıkım'ların. onun davranışlarından doğması 've fakat' onun, bütün bu felâketleri 'Talih'in Kudreti'ne bağlamasıdır.

1

1 Bradley özellikle Shakespeare çalışmalarıyla tanınmış İngiliz edebiyat eleştirmeni.

adam var. İhtiyar bir adam. Emekli bir abay: Hüsamettin Bey. Tarih meraklı. Hikmet'i seviyor. Tarih ve trajedi - facia - ile ilgili. Sonunu o yazıyor Hikmet'in. Tarihi belgeler ve olaylarla uğraşır. (Bazı nazariyeleri var.) Hikmet'e saygı var. Hikmet yazdıklarını ona okuyor. Pek beğeniyorlar. Hikmet'e geçmiş pasulardan, devlet adamlarından bahsediyor. Ters bir anlamaları var. Bazı yazıları da bütikte hazırlıyorlar. Hüsam Bey de bazı notlarını okuyor Hikmet'e.

Olay, Hikmet'in geçeköndü mahallesine gelmesiyle başlıyor. Hüsamettin Beyle tanışıyor. Facia hakkında "ilk düşünceleri ona Hüsam B. verir. Hikmet hatırlıyor ve bir yandan da yeni çarelerin için de yapılıyor. Sonunda geçmiş ve yaşanan bir yerde buluyor ve Hikmet ölüyor.

Bridges diyor ki: Orta Çağ insanı, trajedi'yi, 'Talihi'in kendisine gönderdiği önüne geçilmez bir 'yokun' olarak görüyordu; Shakespeare, trajediyi bunun ötesine götürdü, bu insana etkiler olarak, trajediyin aynı zamanda insanların - Shakespeare'de bunları tuzuk insanlar, kulları v. i. - hareketleri sonucu meydana geldiğini ifade etti. Hikmet'in trajediyinde, bence önemli unsur, bütün 'yokun'ların, onun davranışlarından doğması 've fakat' onun, bütün bu felâketleri 'Talihiin Kuvveti'ne bağlamandır,

Elbette, bunu yer yer hissetmektedir; her zaman değil. Talih'in oyununa geldiğini de düşündüğü zaman ise gene belirsiz bir kuşku duyacaktır.

Shakespeare, insanın düşüşündeki büyük çelişkileri vermek için, düşüşü daha keskin bir şekilde ifade etmek için, onu önemli bir kişi yapıyor önce: bir kiral, bir prens, bir kumandan. Onun düşüşü daha acıklı oluyor. İnsanın hayatında, bence, kendini öyle yüksek ve parlak gördüğü anlar vardır ki -ya da bazı insanlar için, önemli kişiler olmasalar da vardır- düştüğü anda, böyle zamanların hayaliyle, bir prensin düşüşü kadar acıklı gelebilir ona bu 'felâket'.

Trajedi kahramanının kafasında yaşattığı 'çatışma', özellikle başlangıçta gerçek çatışmaya oranla çok büyütülmüştür. Hatta, kahramanın, kendisini çatışma halinde gördüğü 'rakip', çoğu zaman bunun farkında bile değildir. Sonunda, (Hamlet'te olduğu gibi) kahramanın saldırılara karşı kendini koruması ile başlayan 'gerçek bir çatışma' ortaya çıkar. Kahraman, başlangıçta, kendisiyle doğrudan doğruya ilgili olmayan bir davranışı bir 'offense'¹ olarak kabul eder. Özellikle çağımızın insanında, benim ilgilendiğim kişi, bir kenarda bırakılmanın, fantezilerine uygun olayların başına gelmesinin, ona doğrudan doğruya yapılmış

1 "Offense": Saldırı, kendisine yönelik bilinçli ve kötü niyetli bir davranış.

Elbette, bunlar yer yer hissetmekte; kahraman değil. Talih'in oyununa girdiğini de düşündüğü zaman ise gene belirsiz bir kustuksunuyuzdur.

Shakespeare, insanın düşüncesindeki büyük çabalarını vermek için, düşüncesi daha keskin bir şekilde ifade etmek için, onu önemli bir kişi yapıyor örneğin: bir kral, bir prens, bir kumandan. O insan düşüncesi daha aklı oluyor. İnsanın hayatında, hence, kendini öyle yüksek ve parlak gördüğü anlar vardı ki - ya da bazı insanlar için, önemli kişiler olmasalar da vardır - düşüncesi anda, böyle zamanların kayalılığı, bir prensin düşüncesi kadar aklı gelebilir ona bu 'felâket.'

Trajedi kahramanının kafasında yaşadığı 'çatışma', özellikle başlangıçta gerçek çatışmaya oranla çok büyük olmuştur. Hatta, kahramanın, kendisini çatışma halinde gördüğü 'rakip', çoğu zaman bunun farkında bile değildir. Sonunda, (Hamlette olduğu gibi) kahramanın saldırganları karşı kendini koruması ile başlayan 'gerçek bir çatışma' ortaya çıkar. Kahraman, başlangıçta, kendisiyle doğrudan doğruya ilgili olmayan bir davranışın bir 'offense' olarak kabul eder. Özellikle çağımızın insanında, bunun ilgilendiği kişi, bir kenarda bırakılmaması, fantazilerine uygun olayların başına gelmemesinin, ona doğrudan doğruya yapılması

bir 'offense' kabul etmesiyle bu 'çatışma' ve 'trajedi' başlıyor. Burada 'offense'i doğuran sebepler, bazı şeylerin yapılmasından değil de, yapılmamasından doğuyor. Hikmet'e -ve supernatural, irrasyonel Sevgi'ye- bekledikleri davranışlarda bulunulmaması modern bir trajedi doğuruyor. Özellikle Sevgi, beklediği bütün davranışları, en doğal hakkı olarak görüyor. Hikmet'in bir bakıma bu eksikleri hayalleriyle doldurması, Sevgi kadar saldırgan -insanlara- olmamasını sağlıyor. Önce ikisi de, birbirlerini tanıyınca kadar insanlardan beklediklerini, birlikte yaşamaya başlayınca birbirlerinden istiyorlar. İkisi de haklarından belirli bir süre yoksun bırakılmış 'Ruh Asilleri'. (Hikmet bu konuda bir piyes yazabilir.) Sonunda Hikmet, gecekondlu mahallesine düşünce, yalnız hayallerinde -oyunlarında- bu beklediği davranışları görebilir. (Bu oyunları oynamasında, ruhsal bakımdan kuvvetli bir etken.)

Sevgi'yle ilişkisinde, Hikmet bütün zorluğun, bazı şeyleri öyle değil de böyle yapmamasından doğduğunu sanıyor; (orada onu söylemeseydim gibi). Ya da bazı çatışmaların nedenini çok aptalca yanlışlarına bağlıyor. Aklınca daha düzgün bir şeyler yapmaya, ilk yapışının tersini yapmaya kalkıyor ve olmuyor. Sonradan, hatırlarken, gene yanlış ümitlere kapıldığı, yanlış 'games' ve 'plays' oynadığı oluyor. Bu arada Sevgi ile ilgili gerçek olaylar, bu fantezileri yıkıyor. Aslında iki insan arasında,

bu 'offense' kabul etmesiyle bu 'satırma' ve 'trajedi' başlıyor. Burada 'offense' i doğman sebepler, bazı şeylerin yapılmasından değil de, yapılmamasından doğuyor. Hikmet'e -ve supernatural, irrational Sevgi'ye - beklemedikleri davranışlarda bulunulmaması modun bir trajedi doğuruyor. Özellikle Sevgi, beklediği bütün davranışları, en doğal hakki olarak görüyor. Hikmet'in bir bakıma bu hakleri hayalleriyle doldurması, Sevgi kadar saldırgan - insanlara - olmamasını sağlıyor. Önce ikisi de, birbirilerini tanıyuncaya kadar insanlardan beklemediklerini, birlikte yaşamaya başlayınca birbirlerinden istiyorlar, ikisi de haklarından belirli bir süre yoksun bırakılıyor, 'Ruh Asilleri'. (Hikmet bu konuda bir piyes yazabiliyor), Sonunda Hikmet, geçekonde mahallesine düşünce, yalnız hayallerinde - oyunlarında - bu beklediği davranışları görebilir. (Bu oyunları oynamasında, ruhsal bakımdan kuvvetli bir etken.)

Fıçı de ilişkisinde, Hikmet bütün zorlukları, bazı şeyleri öyle değil de böyle yapmamasından doğduğunu sanıyor; (orada onu söylemeseydim^{di}) ya da bazı çitirmaların nedenini çok aptalca yanlışlarına bağlıyor. Akınca işin diğgün bir şeyler yapmaya, ilk yaptığını tersini yapmaya kalkıyor ve oluyordu. Sonradan, hatırlarken, gene yanlış ümitlere kapıldığı, yanlış 'gemes' ve 'plans' oynadığı oluyor. Bu orada Sevgi ile ilgili gerçek olaylar, bu fantazileri yıkıyor. İstinde iki insan arasında,

-Sevgi ile Hikmet arasında- oldukları gibi olmaktan doğan bir ilişki bu. *Hikmet , Sevgi'ye sığınıyor. Teslim oluyor başlangıçta. Fakat Sevgi, böyle bir şey istemiyor; bir 'insan' istiyor karşısında-* kendini bilen ve çevreye erkek gibi davranan bir insan. Kendi 'kadın' gibi davranmıyor; fakat, o güne kadar hakkını alamamış bir insanın gururu ve güveni var... metafizik, mistik bir güven. Hikmet'in bu sığınışını hor görüyor aslında. Hikmet de tam günahsız değil. Biraz kendine gelir gelmez kişiliğini, alışkanlıklarını, isteklerini burnuna dayıyor Sevgi'nin. Yani, ilk sözleşmenin maddelerini ikisi de, birbirinden yeterli kuvveti aldıklarını hissettikleri zaman, çığnıyorlar. Hikmet dinlenmiş, Sevgi de aradığı güveni bulmuş olarak kendilerini yeniden taze hissediyorlar. Sevgi'nin biraz fazla içgüdüsel kurnazlık gösteriyor. Daha baştan, Hikmet'in ileride tehlikeli olabilecek sivri noktalarını ezmeğe, yok etmeğe çalışıyor. Elbette, Hikmet, Sevgi'nin bu davranışını -ileride hatırlarken- biraz büyütüyor ve güzel yönleri olan bir ilişkinin kabuslu bölümlerini ortaya koyuyor. Bütün dünyanın ona karşı olduğunu sanmanın verdiği bir kabus bu. Yalnız, paranoyak değil Hikmet; gerçekleri görebiliyor. Fakat, kendi de nasıl olduğunu anlamadan birdenbire kuşkular cehenneminde buluyor

- Sevgi ile Hikmet arasında - oldukları gibi olrak-
tan doğan bir çelişki bu. Hikmet, Sevgi'ye sığınır.
Tezlim oluyor başlangıta. Fakat Sevgi, böyle bir
şey istemiyor; bir 'insan' istiyor karşısında - kendisi
bilin ve çevreye etkik gibi davranan bir insan. Kendi
'kadın' gibi davranıyor; fakat, o güne kadar hakkını
atamaması bir insanın gururu ve görevi var... metafizik,
mistik bir güven. Hikmet'in bu sığınması her görüyor
aslında. Hikmet de tam güraksız değil. Biraz kendine
gelin gelmez kişiliğini, alışkanlıklarını, isteklerini bur-
nuna dayıyor Sevgi'ne. Yani, ilk sözleşmenin mad-
delerini kişi de, bir birinden yeterli kuvveti aldıklarını
hissettikleri zaman, çığırıyorlar. Hikmet dinlenmiş, Sevgi
de aradığı güveni bulmuş olarak kendilerini yeniden
taze hissediyorlar. Sevgi'nin biraz fazla içgüdüsel
kurnazlık gösteriyor. Daha baştan, Hikmet'in ileride
tehlikeli olabileceği siri noktalarını ezmeğe, yok etmeğe
çalışıyor. Elbette Hikmet, Sevgi'nin bu davranışını
-ileride hatırlarken- biraz büyütüyor ve güzel
yönleri olan bir ilişkinin kâbuslu bölümlerini ortaya
koşuyor. Bütün dünyasını ona kâbus olduğunu sanma-
nın verdiği bir kâbus bu. Yalnız, paranoyak değil Hikmet;
geçikleni görabiliyor. Fakat, kendi de nasıl olduğunu
anlamadığı kündenine kuskular cehenneminde buluyor

kendini ve kapılmaktan ve gittikçe acılaşımdan kurtaramıyor kendini. (Bunu belirtmek için Sevgi ile ilişkisi dışında, kafasında kendisine kötülük edildiğine ait hayalî olaylar anlatılmalı). Bundan zevk duyup duymadığı belli değil. Bilinen kendini kurtaramadığı. Böyle 'games' ve 'plays' de yazabilir.

21 Kasım

Hikmet'in olaylarla ilgili bir özelliği: kendini bir süre için kapırdığı yaşantıların, hiçbir zaman sonunu getiremiyor. Neden? Üstelik, olayların tam bütün düğümleri çözülmek üzereyken, davayı terk ediyor; üzerine bir bezginlik çöküyor; sanki bir an daha yaşayamayacakmış o şekilde gibi geliyor ona. Neden? Yarıda bırakıyor her şeyi. Herkes, yarı yolda bıraktığı herkes, o yolda bir yere varıyor. Hikmet, herkes namına, hepsinin yaşantısını öldüresiye sıkıcı buluyor. Onların yaşamadığı sıkıntıyı, sanki onlar adına Hikmet duyuyor. Bu nedenle bitiremiyor belki yaşantılarını; sonuna kadar yaşayamıyor. Belki de de değil. Belki bir yaşantıyı sonuna kadar sürekli izlemenin, bitirmenin, bir çeşit ölmek olduğunu hissediyor. Yarın yaşantılar sürdürerek, bütün ölümlerden kaçıyor.

kendini ve kapılmaktan ve gittikçe aulasmaktan
kurtaramıyor kendini. (Bunu belirtmek için
Sargi ile ilişkisi dışında, kafasında kendisine
kötülük eddiğine ait hayali olaylar ulelelmek)
Bundan zerk duyup duymadığı belli değil.
Bilinen iendini kurtaramadığı. Böyle 'game' ve
'play' de yazabilir.

21 Kasım

Hikmet'in olaylarla ilgili bir özelliği: kendini bir
süre için keptirdiği yaşantıları, hiç bir zaman sonuna
getiremiyor. Neden? Uatelik, olayların tam bütün dü-
ğümleri çözülmek üzereyken, devaya terk ediyor; üzer-
nise bir bezginlik çöküyor; sanki bir an daha yaşa-
yamayacakmış o şekilde gibi geliyor ona. Neden? Yaruda
braktıyor her şeyi. Herkes, yarı yolda bıraktığı herkes,
o yolda bir yere varıyor. Hikmet, herkes namına, kep-
sinin yaşantısını öldürücüye sekue buluyor. Onların
yaşamadığı sekenteye, sanki onlar adına Hikmet
duyuyor. Bu nedenle bitiremiyor belki yaşantılarını;
sonuna kadar yaşayamıyor. Belki de değil. Bel-
ki bir yaşantıya sonuna kadar sürrekli izlenmiş,
bitirmemiş, bir cesit ölmek olduğunu hissediyor.
Yarım yaşantılar sürdürürük, bütün ölümlerden
kasıyor.

Çehov'un 6 No.lu Koguş'da, deli adamlarla kısaca işlediği -insanın farkına varmadan suç işlemesi- temi ya bu kitapta, ya da başlıbaşına bir kitapta işlemek istiyorum. Kanunların karışıklığı, bazı şeylerin sadece yapılmamasının bile suç olabilmesi, sonunda insanın sabahları bir suç işlemiş hissiyle, (baş ağrısı, bulantı gibi keskin bir duygu- sanki psikolojik değil fizyolojik bir durum) uyku da görülen kâbusların devamı gibi yaşamağa balaması, sonunda hiç bir şey yapmamaya karar vermesi, ya da 'kanun'a başvurup 'iyi ya da kötü' bu karışıklığa son vermek istemesi; ve ne yazık ki sürüp giden kargaşalık yüzünden buna da imkân bulamaması- bürokrasi, pişmanlık, humiliation, ya da confession gibi kesin düşümlere de fırsat vermiyor- Bu konu, tutunamayanlardaki daire ve onunla ilgili rüya gibi uygun bir yerde işlenebilir.

Shakespeare'i okurken -Hamlet- Polonius'un¹ II. Perdeyi başlatan konuşmaları (Reynaldo ile) bana, Macit'i hatırlattı. Bu adamı, ayrıca rüyamda bir fare şeklinde, odanın orasından burasından çıkarken görmüştüm. Her seferinde, kurnaz bakış-

1 Polonius: *Hamlet*'de kralın casusluğunu kabul eden, çekingen ve iki yüzlü soylu. Hamlet onu bilmeden (bir perde arkasında dinlerken) öldürür.

2 Sözü geçen II. perdede, kendi oğluna casusluk etmek üzere, Reynaldo'yu görevlendirir.

Çahov'un .6 No. lu Koşuş'da, deli adamlar kısaca iş-
lediği -insanın farkına varmadan suç işlenmesi -
teni ya bu kitapta, ya da başlangıca bu kitapta
işlenmek istiyorum. Kamuların karışıklığı, bazı sayfa-
rin sadece yapılmamasının bile suç olabilmesi, sonunda
insanın sabakları bu suç işleniş hissiyle, (baş ağrı,
bulantı gibi keskin bir duygu - sanki psikolojik
değil fizyolojik bir durum) ^{ışkuda} ~~ışkuda~~ görülen kâbusların
davane gibi yaşamağa başlaması, sonunda bir
bir şey yapmamaya karar vermesi, ya da "Kamui" a
başvurup "iyi ya da kötü" bu karışıklığa son vermek
istemesi; ve ne yazık ki sürüp giden karışıklık yü-
zünden buna da imkân bulamaması - bürokrasi, pis-
manlık, humiliation, ya da confession gibi kesin
küsüslere de fırsat vermiyor - Bu konu, tutunama-
nlardaki dâire ve onunla ilgili rüya gibi uygun bir
yere işlenebilir.

Shakespeare'i okuyan - Hamlet - Polonius'un II.
Padesi başlatan konuşmaları (Raynoldo ile) bana,
Macit'i hatırlattı. Bu adam, aygün rüyamda bir
fare şeklinde, odanın ortasından bura. dan çı-
karken görmüştüm. Her seferinde, kenaz balık -

larıyla can sıkıcı ve insanın yûreğini ezen sözler söyliyordu. Lisedeyken Ankara'da ilk seyrettiğim Hamlet oyununda Polonius'u Salih Canan oynuyordu -Macit'e birden çok benzettim bu adamı da- Burada, onun her zaman kullandığı ve ileri bir düşünceye karşı söylediği 'denklemini kuramıyorlar' sözü de Poloniusvari mantığı karakterize ediyor. (Dilâzer gibi bir tip). Toplantılarda çekimser oy kullanması, Osmanlı perde arkası oyunculuğu, sağlığının bozukluğunu sık sık ileri sürmesi -yerinde kullanmaya çalışması- ve bütün insanlarımızda görülen 'çap düşüklüğü' (küçük çapta bir Polonius). Sonunda bütün 'müdebbirliğine' rağmen Polonius öldürülür.

24 Kasım

İnsan kendini Polonius'lara karşı çok hazırlıklı hissediyor; onlara öyle sözler bulup söyleyeceğim ki şaşırıp öyle kalacaklar, diyor. Sonra, onlarla karşılaşıncı, aklınıza gelmeyen öyle bir tutumla karşınıza çıkıyorlar ki gene siz kaybediyorsunuz. Hikmet, oyunlarında bu kayıpları, kazanca çeviriyor. Herkes, karşısında başını önüne eğip susuyor. Bir yandan, kafasında olmadık güç durumlar yaratıp, boş yere 'kaybederken', öte yandan bu oyunlarla kapatıyor 'zararlarını'.

Sevgi'nin üstünlükleri -maddi becerikliliklerini- Hikmet'in güven duygusunu yok ettiği için, yalnız kaldığı ilk gün-

loruyla can ukru ve insanına yüneğini ezen sözler söylüyordu. Tisedayken Ankara'da ilk seyrettiğini Hamlet oyununda Polonius'u Salih Canan oynuyordu - Macit'e biden çok beğettim bu adamı da - Burada, onun her zaman kullandığı ve ileri bir düşünmeye karşı söylediği "dank lenüri keramuyorlar" sözü de Poloniusvari mantığı karakterize ediyor. (Dilâzor gibi bir tip) Toplantılarda sekimler ay kullanması, Osmanlı perde arkası oyunculuğu, sağlığının bozukluğunu sok sok ileri sürmesi -yeni de kullanmaya çalışması - ve bütün insanların da görülen "şap düşüklüğü" (küçük çapta bir Polonius) sonunda biden "müdebbirliğine" rağmen Polonius öldürülür.

24 Kasım

İnsan kendini Polonius'lara karşı çok hazırlıkla hissediyor; onlara öyle sözler bulup söyleyeceğini ki susurp, öyle kalacaklar, diyor. Sonra, onlarla karşılaşınca, aklına gelmeyen öyle bir tutumla karşınıza çıkıyorsunuz ki gene siz kaybediyorsunuz. Hikmet, oyunlarında bu kayıpları, kayan- ca çeviriyor. Herkes, karşısında baxım önüne eğip susuyor. Bir yandan, kafasında olmadık güç düşümler yaratıp, boş yere 'kaybederken', öte yandan bu oyunlarla kapatıyor 'zararlarını'.

Sevgi'nin üstünlükleri - maddi beceriksizlikleri - Hikmet'in güven duygusuna yok ettiği için, yalnız ricaldeği ilk gün-

lerde, bu oyunları oynaması zor oluyor. İlk günlerde oyunlar, hep yarıda bozuluyor kafasında.

Gecekondu semtine neden geldi? Maddi zorluklar ve kendine güven duygusunu yeniden kazanma isteği zorladı. Önce kendine yakıştıramıyor. Hafif bir 'aziz' tavrı takınmak istiyor. Bir missionu var. Din kitapları getirmiş, orasından burasından okuyor. Sosyal kitaplardan usanmış; her şeyden usanmış, her şeyi yarım yamalak yaptığı halde.

Cinsel bir kapalılık içinde büyümüş Hikmet. Bu konuda bir tutuculuk var davranışlarında. Günah duygusu yüzünden, Sevgi ile evliliği sırasında, ona yakınlık gösteren bir kadına (mevcut kadın kahramanlardan biri olabilir) karşı istediği gibi davranamıyor. Bu nedenle pişmanlık duyuyor. Gecekonduya yaşarken bu kadını arıyor. Hayal kırıklığına uğruyor. Kadın, büyük bir romantizm yaşamak sevdasında. İstemediği halde kadına kırıcı davranıyor ve 'olay yerinden süratle uzaklaşarak' kadını ve kendini gülünç duruma düşüren kısa bir 'oyun' yazıyor. Bu kadın 'Asuman'¹ olabilir.

Kitabın adı 'Tehlikeli Oyunlar'. İlk plan: Hikmet, gecekondu evine bir kamyonla gelir -basit eşyalarla; detaylı anlatılır- Kendi kendine uzun konuşmalar. Olaylar -geçmiş olaylar- parça parça verilir. Hüsamettin beyle tanışır. Ondan oyun yazma fikrini edinir. Alt kattaki kiracı da

¹ Asuman: *Tehlikeli Oyunlar*'daki kişilerden biri.

leide , bu oyunlari oynamasi zor oluyor. Ilke zümlede oyunlar , hep yarida bozuluyor kafasunda .

Geçeköndü semtine neden geldi? Maddi zorluklar ve kendine güven duygusunu yeniden kazanma isteği zorladı. Önce kendine yakistiramıyor. Hafif bir 'öziz' tavrı takınmak istiyor. Bir misyonu var. Din kitapları getirmiss , orasundan burasından okuyor. Sosyal kitaplardan usanmış ; her şeyden usanmış , her şeyi yaum yamalak yaptığı halde .

Cinsel bir kapalılık içinde büyümiş Hikmet . Bu konuda bir tutuculuk var davranışlarında . Günah duygusu yüzünden , Sevgi ile erliliği arasında , ona yakınlık gösteren bir kadına (mevcut kadın kahramanlardan biri olabilir) karşı istediği gibi davranıyor . Bu nedavle pismarlık duyuyor . Geçeköndüde yaşarken bu kadın arıyor . Hayal kırıklığına uğruyor . Kadın , büyük bir romantizm yazmak sevdiğinde . İstemediği halde kadına kerici davranıyor ve ' olay yeniden sinatle uzaklaşarak ' kadın ve kendine gülmüş duruma düşünen kisa bir ' oyun ' yazıyor . Bu kadın ' Asuman ' olabilir .

Kitabın adı ' Tehlikeli Oyunlar ' . İlk plan : Hikmet , geçeköndü evine bir kamyonla gelin - bant esyala ile ; detayla anlatılır - Kendi kendine uzum konuşmalar . Olaylar - geçmiş olaylar - parça parça rivah . Hüsamettin beyin tamısı . Önden oyun yazma fitrini edindir . İlt kuttaki kisa da

evi ile ilgili geriye dönüşlere yolaçar. Hüsamettin beyle plânlar kurarlar ve her şeyin hayal edilebileceğine karar verirler. İçki içerler ve sarhoş bir gecesinde Hikmet, büyük bir ihtilâl planı anlatır -arada geçmiş yaşantılarını hatırlayarak. Bu ilk fantezi, 'oyunlar' dizisi için bir işaret olur. Bu arada eve uğrayan eski devrimci arkadaşları onu daha canlı olmaya çağırırlar. Gene hatırlamalar, önderlik arzularının aklına gelişi... Bu arada onlardan kaçıp nasıl evlendiğini düşünür. Sevgi ile ilk günlerin kâbusu, sonra alışıp uyusuk bir düzene girişi, Sevgi'nin uyarısı ve onu bir toplum adamı yapmak, tekrar topluma kazandırma çabaları. Oyunlar. (Sevgi'nin kaybettiği oyunlar). Adam olmak için iş hayatına atılma çabaları, Poloniuslar ve başkalarının engellemesi, oyunlar: 'onların' kaybettiği oyunlar. Hüsamettin Bey bu arada olmadık çılgınca fikirlerle onu büsbütün tahrik eder. Sonra yolda bir gün Sevgi ile karşılaşır. Hikmet'in bitkin durumu Sevgi'ye ümit verir. Hikmet gene kaçarcasına uzaklaşır. Kaçışı bile Sevgi için bir değişikliktir. Bu arada Asuman, tekrar Hikmet'e uğramaya başlar. Sevgi de, Hikmet farketmeden onunla uzaktan ilgilenir. Kadınlar, hangi erkek olursa olsun razı olacak duruma gelmişlerdir. İhtiyarlanmaktadır. Hikmet, Asuman'a, can sıkıntısından yakınlık gösterir. Bununla ilgili hatırlamalar. Eski kadınların yerine Asuman'ı

eri ile ilgili geiige dönüşlere yol açar. Hüsamettin böyle
plânlar kurarlar ve her şeyin hayal edilebileceğine karar
verirler. İki icatçı ve sarhoş bir gecesinde Hikmet, bü-
yük bir ihtilâl planı anlatır, - arada geçenmiş geçen-
klarını hatırlayarak. Bu ilk fantezi, 'oyunlar' dizisi
için bir işaret olur. Bu arada eve uğrayan eski devrim
a arkadaşları onu daha canlı olmaya şajırurlar. Genç
hatıralar, öndelik argularının aklına gelmesi... Bu
arada onlardan kaçıp nasıl e. Kendiğini düşünür.
Sergi ile ilk günlerin kitabını, sonra alıp uyumak
bir düzene girisi. Sergi'nin uyarısı ve onu bir toplum
adama yapmak, tekrar topluma kazandırma çabaları.
Oyunlar. (Sergi'nin kaybettiği oyunlar) Adem olmak için
iş hayatına atılma çabaları, Poloniuslar ve baskala-
rının engellenmesi, Oyunlar: 'ınların' kaybettiği oyunlar.
Hüsamettin Bey bu arada olmadık selvaca fikirlerle
onu büsbütün tahrik eder. Sonra yolda bir gün
Sergi ile karşılaşır. Hikmet'in lütken durumu Sergi'ye
ümit verir. Hikmet gene kaçarcasına uzaklaşır. Kaçış
bile Sergi için bir değişikliktir. Bu arada Asuman, tekrar
Hikmet'e uğranmaya başlar. Sergi de, Hikmet farketmeden onun-
la yakıtan ilgilenir. Kadınlar, hangi erkek olursa olsun
rağı olacak duruma gelmişlerdir. İhtiyarlanmaktadır. Hik-
met, Asuman'a, can sıkıntısından yakınlık gösterir. Bunun
la ilgili hatıralar. Eski kadınların yerine Asuman'a

koyarak oynanan oyunlar ve Asuman'ın çaresizliğinden yararlanarak ona eziyet etmesi. Asuman kaçır. Hikmet kendi yarattığı öfkesiyle ve oyunlarla delirecek duruma gelmiştir. Bu sırada Sevgi gelir; çaresizlikle onu kabul eder. Asuman'ın birden dönmesiyle büyük bir kıyamet kopar. Asuman gider; Sevgi'ye hakaret eder Hikmet. Hüsamettin Bey de karışır olaya. Hikmet hepsini kovar ve bütün olayları düzelteren oyunlar oynar kafasında. Sarhoş gibidir. eşyalara çarpar. Aruk -okuyan için de- oyun ve gerçek karışmıştır. Hüsamettin Bey'in katına çıkar. Onu evde bulup bulmadığı belli değildir. Kalbi sıkışır, balkona hava almaya çıkar ve balkondan düşer, ya da atlar. Bu da belli olmaz. Hüsamettin Bey de bu olaya bir 'oyun' yazar. O da yarı delidir. Olayda orada mıdır? Belli değil. Hikmet, nasıl ölür? Bunu ancak Hikmet'in ve Hüsamettin Bey'in oyunlarından öğrenebiliriz. Belli belirsiz bir durumdur bu, olayı görenler de -kimse tam görmemiştir- çok değişik anlatırlar. Tehlikeli oyunlar oynanmıştır. İnsanın içinde ifade edilmez bir eksiklik duygusu kalır. Her şey başka türlü olabilirdi sanki. Bütün bu oyunlar bu kadar kötü oynanmayabilirdi. Alt kattaki kadının, ortaokula giden çocuğu tiyatro sever. Öğretmeninin verdiği bir 'serbest tahrir' konusu olarak, bir oyun yazar ve annesine okur. Annesi 'olayın' verdiği kötü duygularla oğlunu azarlar. Çocuk ağlayarak sokağa çıkar ve arkadaşlarıyla bilya oynamaya gider. Onun yaşındaki bir çocuk için fazla 'çocukça'

koz olarak oynanan oyunlar ve Asuman'ın çaresizliğinden
yarınlanarak ona özjet etmesi, Asuman kaçır. Hikmet, ka-
di zaatlığı ifkesiyle ve oyunda delinerek duruma gelmiştir.
Bu sırada Savgi gelir; çaresizlikle onu kabul eder. Asuman'ın
kiden dönmesiyle büyük bir kayanet kopar. Asuman gider;
Savgi'ye haberet eder Hikmet. Hüsamettin bey de kavru
dura. Hikmet hepini korur ve bütün olayları düzeten
oyunları oynar kafasında. Sarhoş gili dir, esyalara çarpar.
Akk - ukun için de - oyun ve gerçek kavruştur. Hüsamettin
beyin kutuna çıkar. Onu erde bulup bulmadığı belli
kajıldır. Kallı sıkışır, balkona hava almaya çıkar ve
balkondan düşer, ya da atlar. Bu da belli olmaz. Hüsa-
mettin bey de bu olaya bir 'oyun' yazar. O da yan
delidir. Hayda orada mıdır? Belli değil. Hikmet nasıl
Hün? Bunu ancak Hikmet'in ve Hüsamettin beyin
oyunlarından öğrenebiliriz. Belli belirsiz bir durumdur bu.
Hayı görenler de - kimse tam görmemiştir - çok değişik anlatı-
lar, Tehlikeli oyunlar oynanmıştır. İnsanlar içinde ifade
edilmez bir eksiklik duygusu kalır. Hersey başka türlü
kabilirdi sanki. Bütün bu oyunlar bu kadar kötü oynan-
mayabilirdi. Alt katlı kadının, erte okula giden çocukçu
kiyafet sever. Öğretmenin'in verdiği bir 'serbest tahin' konusu
karak, bir oyun yazar ve annesine okur. Annesi 'olayın'
ndığı kötü duygularla öğlenu azalar. Çoçuk ağlayarak
sokage çlar ve arkadaşlarıyla bilge oynamaya gider,
onun yaşındaki bir çocuk için fazla 'çocukca'

bir oyundur bu. Fakat tehlikesizdir. Hüsamettin Bey onun tehlikesiz oyununu boş gözlerle seyrederek. Kolunu Hlikmet'in düştüğü balkona dayar. Çocukça, içinde meleklerin, perilerin olduğu, gökyüzünde geçen aptalca bir oyun düşünür. Hükümetin bu işi ele alma zamanı gelmiştir artık. Oyun yazarları artık korunmalıdır. (Özlemli bir fantezi.) Bu konuda gazeteye bir okuyucu mektubu yazmaya başlar kafasında. Mektubun kelimeleri soluklaşır, kaybolmaya başlar. Kitap biter.

Daha önce yazdığım olay kırıntılarını ve kahramanları bu çerçevenin içine yerleştirmeliyim. Hlikmet için bu oyunların temel düğümlerinden biri, her zaman büyük işler yapan bir trajedi kahramanı olmak istemesidir. Kendini uyutabildiği zamanlarda, böyle trajediler yazar ve sık sık -olayların baskısıyla- düşüşler gösterir ve gülünç roller almak zorunda kalır. Burada hayali bir tiyatro patronu ve rejisörü ile çekişmeler de yaşayabilir kafasında.

27.11

Hüsamettin Bey, önsözler ve ithaflar yazmaya çok meraklı. Karışık ve kimi övdüğü pek belli olmayan ithaflar karalıyor. Bazı zenginlere gönderip para kazanmak gibi bir düşüncesi de var. Eskiden nişanlarda konuşmalar yaparmış,

bu oyundan bu. Fakat tehlikesizdir. Hüsamettin Bey
onun tehlikesiz oyununu boş gözlerle seyrediyor. Kötü
Hikmet'in düştüğü balkona dayanıyor. Çocuğa, içinde melekler-
in, peşinin altında, gökyüzünde geçen aptalca bu oyun
düşünür. Hikmet'in bu işi ele alma zamanı gelmiştir
artık. Oyun yazarları artık korunmalıdır (Öğlenli
bu fantezi) Bu konuda gazeteye bir okuyucu mektu-
bu yazmaya başlar kafasında. Mektubun helinake-
ni soluklaşır, kaybolmaya başlar. Kitap liter.

Daha önce yazdığım olay kırıntıları ve kahraman-
ları bu çerçevede yine yerleştiriyordum. Hikmet için
bu oyunların temel düşüncelerinden biri, her zaman büyük
işler yapan bir trajedi kahramanı olmak istemesidir.
Kudini uyutabildiği zamanlarda, böyle trajediler yapar
ve ud nek - olayları baskısıyla - düşünceler gösterir
ve gülmeye roller almak zorunda kalır. Burada hayali
bir ligatro patronu ve rejisörü ile sketchler de
yazılabildiği kafasında.

27.11

Hüsamettin Bey, önsözler ve ithaflar yazmaya
başlar. Kaniye ve kimisi önsözleri pek belli
olmaz. İthaf her kırıntıya. Buğün zenginlere
yazılabildiği kadar yazılmak gibi bir düşünce de
var. Eskiden risikolarla yazılmayan y. parçası.

bazı 'vesileler' için şiirler yazarmış. Hikmet'in anlattığı bazı 'oyunlar'a önsözler, ithaflar yapıyor ve bazı değişiklikler teklif ediyor ve Hikmet'le kavgalar oluyor. (Hüsamettin Bey'in geçmişi üzerinde düşünmeli.)

1 Aralık

Tutunamayanlar'da, Turgut'un muhallebicide oturduğu sırada aklından geçenler arasında bir söz vardı: akıl büyük bir diktatör aslında (ya da buna benzer bir söz). Bugün Uğur'la konuşurken, bu sözü daha başka bütünlüğe vardırımdım galiba: *akıl tutucu (muhaşazakâr) ya da gericici, sevgi ilericidir (ya da devrimcidir)*. Bu herhalde tesadüf değildir. Başka bir nokta daha: Hikmet 'sevgi' ile kurtulacağını sanmış. Fakat her zaman 'silahına ilk davranan' karşısındaki olmuş. Olmuş mu? Yoksa Hikmet mi öyle sanmış? Bu bir yanılma mı? Bunu anlamak çok güç. Bir gerçek payı var. Fakat herhalde Hikmet'in yaptığı gibi her şeyi buna bağlamak mümkün değil.

Hikmet'te gittikçe acılaştan bir 'sense of humor' var. Önce fantezilere tatlı bir şekilde başlıyor. Mizah unsu-

bazı 'resiteler' için şiirler yazarmış. Hikmet'in anlattığı bazı 'oyunlar' a önsözler, ithaflar yapıyor ve bazı değişiklikler teklif ediyor ve Hikmetle tartışıyor. (Hüsran'ın Bay'in geçmişini üzerinde di. simmesi.)

1 Aralık

Tutunamayınlar'da, Turgut'un muhalefesinde okuduğu suada aklından geçenler arasında bir söz vardı akıl büyük bir diktatör aslında (ya da buna benzeyen bir söz) Bay'in Uğur'la konuşurken, bu sözün daha başka bir türetilmişine vardır dem gelibo. akıl tutucu (muhafazakâr) ya da zevci, sevgi ilgisidir (ya da devrimci) Büyük matematikçiler de çoğunlukla tutucu insanlardır. Bu herhalde tesadüf değildir.

Başka bir nokta daha: Hikmet 'sevgi' ile tutuculuğumu savunmuş. Fakat her zaman 'sila'kına ilk devranın' karşısındaki olmuş. Olmuş mu? Yoksa Hikmet mi öyle sanmış? Bu bir yanlışlama mı? Bunu anlamak çok güç. Bir gerçek payı var. Fakat her halde Hikmet'in yaptığı gibi her sevgi buna bağlanmak niyetinde değil.

Hikmet'te gittikçe uclayan bir 'sense of humor' var. Buca fantazy'lere tabii bir şekilde basılıyor. Mizahımız

ru kuvvetli. 'Acknowledgement'ler¹ yazıyor, onu bu duruma getirenler için. Fantezilerde acılığa devamlı bu 'humoru' karıştırıyor işin içinden çıkamadığı zamanlarda. Sahte bir bilimsellik 'fake' bir bilimsellikle (Tutunamayanlardaki gibi olmamalı) sıkıntılarını alaya almaya çalışıyor. Hiç kimseyi düşünmeden yaşamaya çalışıyor. Oyunlarımıza kim karışabilir? Herkesi istedigimiz gibi yargılayabiliriz. Bütün yaşantıları, düşünceleri, her şeyi dilediğimiz gibi yorumlayabiliriz. Acaba gerçekten öyle mi? Oyunlarda bile hür olmak mümkün mü? Trajik çelişkiler her yanı sarmış mıdır? İşte sayın seyirciler, bu ve bunun gibi evrensel sorunların karşılığını bulmak için oyunumuza buyrun. Hiç bir şey elde edemezsiniz bizden. Aslında ekme kavgası için yazıyoruz oyunlarımızı. Bir gün daha kafamızı besleyebilmek için, yarını ve sizleri düşünmeden insafsızca yalan söylüyoruz, her şeyi tahrif ediyoruz, bilinci küçümsüyoruz, tarihi gülünç duruma düşürüyoruz, sanatı ayaklarımızın altında eziyoruz, ölüsünün üzerinde tepiniyoruz. Bize ne verdiniz ki ne bekliyorsunuz? Karanlık, çarpık, taşlı yolların kirli meyhanelerinde iyi yarınları tasavvur etmekten aciz, hamur ekme ve biberli fasulyeye yatıyoruz. İşte size gecekondlu felsefesi. İnsana benzer bir tarafımız var mı? Dıştan bakınca kan-sefalet-şehvet-hırs-cinayet. İçten

1

1 Acknowledgement: Bilgi, açıklama.

ru kuvvetli. 'Acknowledgement' ler yazıyor, onu bu durum
getirendes için. Fantazilerde aaliğe devanle bu 'humor'
konusu için inceden çıkamadığı zamanlarda. Sıhhta
bu bilimsellik 'fake' bir bilimsellik (Tutunamayınca
saki gibi olmamalı) siktelerine alaya almaya çalışıyor
hiç kimseyi düşünmeden yaşamaya çalışıyor. Oyunlarımız
kim kimselidir? Herkesi istediğimiz gibi yargılayabiliyiz
Britiın yasantıları, düşünmekin, her şeyi diletiğimiz gibi yo-
rumlayabiliyiz. acaba gerçekten öyle mi? Oyunlarda bile
hür olmak mümkün mü? Trajik ediletiler her zaman sonu-
rudur? İşte saygı saygıncılar, bu ve bunun gibi evrensel so-
runların kimseliğine bulmak için oyunumuza buğrun. Hiç
bu saygı edeneğimizi bizden. Aslında etmek kavgası için
yazıyoruz oyunlarımızı. Bir gün daha hafanıza besleyeli-
mek için, yarın ve sizleri düşünmeden insafsızca yalan söy-
leyiyor, her şeyi takdir ediyoruz, bilini küçümsüyoruz, tarihini
günlüne derinleştirebiliyoruz, sanati aydınlarımızın altında
yazıyoruz, ölümlerinin üzerinde tepiniyoruz. Biz ne verdin-
ki ne bekliyoruz? Karanlık, garip, taaşlı yolların
kilitli mağanelerinde iyi yarınları tasavvur etmekte aciz,
tanımam. Akmet ve hürmeti fanilyenize yattınız. İşte size göce-
konde filozof. İnsana beşer bir tarafımız var mı? Düşün
bakınca kan - sefalet - siktet - kus - cinayet. İşte

bakınca can sıkıntısından boğuluyoruz. Sayın başbakan sefalet edebiyatı yapmayın diyor. Bir şey yaptığımız yok. İçimize düşenlere ilgisiz bir düşmanlık besliyoruz. Bizi kimse anlamadı, biz de kimseyi anlamıyoruz. Hikmet de iç dünyasıyla gecekondü felsefesine uygun.

Hikmet'in başından geçenlerin gerçekliğini tam olarak bilemiyoruz. Birçok olayı sadece Hikmet'ten öğrendik.

22 Mart

Kendinden geçerek yaşayan bir insan, önemli bir olayı nasıl değerlendirir? Kendinden geçmesinin nedeni bu olay bile olsa, yarı deli bir insan bu olayı başka kurallara göre yaşayamaz mı?

20 Ocak 1974

Babama mektup¹ için,

Sen üstüne başına dikkat etmezdin; bense ne kendime bakıyorum, ne de arabama. Senden söz alarak birçok şey kaptığım doğrudur; fakat bende senin tabiiğinin yok, senden aldıklarımı kendime göre güzel biçimlere sokuyorum. Bazıları da bu yüzden beni bir şey sanıyor. 'Tedrici intihar' gibi (içki meselesinde). Oysa asıl olan sensin. Benim gibi şüpheler içinde yaşamadın sen; kendini yaşadın. Tutarlıydın. Ben senin huylarından beğendiklerimi gösteriş için aldım; beğenmediklerimi de kötü veraset olarak suçladım. Gene de bugünkü durumunu görseydin, bana belli etmeden öğünürdün benimle.

1

1 "Babama Mektup": Oğuz Atay'ın *Korluju Beklerken* kitabında yer alan hikâyelerinden biri.

bakınca can sıkıntısından boğulmuşuz. Sığın başka
kan sefalit edebiyati yapmayı dıyor. Bu say yaptığı
ny yok. İçinize düşümlere ilgisiz bir düşmanlık gö-
teriyoruz. Biz kimsa anlamadı, biz de kimsa'yı anlamıyo-
ruz. Hikmet de iş dünyasıyla gece konda felsefisine uyg-

Hikmet'in basından gençlerin zehşeklğini tam ola-
rak biliniyoruz. Bir çok olayı sadece Hikmet'ten
öğrendik.

22 Mart

Kendinden geçerek yaşayan bir insan, önemli
bir olayı nasıl değerlendiris? Kendinden geçme-
nin nedeni bu olay bile olsa, yan deli bir insan
bu olayı başka kınallara göre yaşamaz mı?

20 Ocak 1974

Babama mektup için,

Ben üstüne basına dikkat etmezdim; ben se ne
kendime bakıyorum, ne de arabama. Senden söz olarak
bırak say kaptığım doğrudur; fakat bende senin tabii-
liğini yok, senden aldıklarımı kendime göre güzel biçim-
lere sokuyorum. Bazıları da bu yüzden beni bir say san-
yor. Tedrici intihar' gibi (işki meselesinde). Oysa cisil olan
senim. Benim gibi süpheler içinde yaşamadan sen; kendini
yaşadın. Tutarlıydın. Ben senim kınlarından beğen-
diklerimi gösteriş için aldım; beğenmediklerimi de kötü
örantı olarak suçladım. Gene de bugünkü durumunu
görsyden, bana belli etmeden öğünüördün benimle.

Sana bazı şeyleri anlatamadım. Bir iki yıl daha yaşasaydın her şey başka türlü olurdu sanki; ya da dünyaya dönseydin kısa bir süre için. Çaresizlik yüzünden her şey anlamını kaybediyor. Sen olmadıktan sonra sana yazılan mektup ne işe yarar? Fakat ben artık meslek aklamı oldum. Yakın çevremde seninle ilgili bir anımı anlattığı zaman, 'ne güzel' diyorlar; bunu bir yerde kullansana. Onun için, çok özür dilerim sevgili babacığım, seni de bir yerde, meselâ bu mektupia kullanmak zorundayım.

Bugün, sen belki hatırlamazsın ama, senin ölümünden bu yana tam iki yıl geçti. Bu süre içinde ben daha iyi ve akıllı olamadım; bu fırsatı da kullanamadım. Oysa yıllar önce, bazı zamanlar, sen olmasaydın birçok şey yapabileceğimi düşünürdüm. Şimdi artık suçun kendimde olduğunu görmek zorundayım. Evet babacığım, belki hatırlamazsın ama, bugün sen öleli tam iki yıl oluyor. Kimseye asıl amacımı belli etmeden seni yaşatmaya çalışıyorum. Bana kızınca -bu çok sık olurdu- "Senin aynadan gördüğünü ben 'divardan' görürüm," derdin. Annemle birlikte 'divar' sözünle alay ederdik. Şimdi benden küçük olanlara karşı bu cümleleri kullanıyorum, gülüyorlar. Bu sözü kullanmakla aslında ne yapmak istediğimi anlamıyorlar tabii. Sen anlar mıydın acaba? Eski kuşaklarla alay etmek istediğimi sanıyorlar. Herhalde ben tam belirte miyorum ne demek istediğimi. Gülünsemenin içindeki sevgiyi anlatamıyorum belki. Şimdiki gençler başka türlü babacığım; her sözden tek anlam çıkarıyorlar. Belki ben daha güçlü

Sana bazı şeyleri anlatamadım. Bir iki yıl daha yaşarsaydın her şey başka türlü olurdu sanki, ya da dünyaya dönsüydün kısa bir süre için. Garesizlik yüzünden her şey anlamını kaybediyor. Sen olmaduktan sonra sana yazılan mektup ne işe yarar? Fakat ben artık melek adımı oldum. Yakın çevremde seniyle ilgili bir amımı anlatmaya zaman, 'ne güzel' diyorlar; bunun bir yerde kullanısına, Onun için, çok özür dilemiş sevgili babacığım, seni de bir yerde, mesela bu mektupta kullanmak zorundayım.

Bugün, sen belki hatırlamazsın ama, benim ilümin den bu yana tam iki yıl geçti. Bu süre içinde ben duha içi ve akıllı olamadım; bu fırsatı da kullanamadım. Oysa yıllar önce, bazı zamanlar, sen olsaysaydın birçok şey yapabileceğimi düşünürdüm. Şimdi artık benim kendimle olduğumu görmek zorundayım. Evet babacığım, belki hatırlamazsın ama, bugün sen öleli tam iki yıl oluyor. Kimseye asıl amacımı belli etmeden seni yazutmaya çalışıyorum. Bana kızınca - bu çok eskilundu - "Senin aynadan gördüğümü ben 'divardan' görürüm," derdin. Annemle birlikte 'devir' sözünü alay ederdik. Şimdi benden küçük olanlara karşı bu cümleleri kullanıyorum, gülüyorlar. Bu sözün kullanılmada aslında ne yapmak istediğimi anlatıyorlar tabii. Sen onlar mıydın acaba? Eski kızıklarla alay etmek istediğimi sanıyorlar. Fleihalde ben tene beliktimiyorum ne demek istediğimi. Gülümsememin içindeki sevgiyi anlatanuyorum demek ki. Şimdiki gençler başka türlü babacığım; her sözden tek anlam çıkarıyorlar. Belki ben daha güçlü

olsaydım bir şeyler yapılabilirdi. Seni onlara beğendirmenin -bu çabanın- anlamsızlığını da sezmiyor değilim. Türkiye'nin -ülke- nin- en zengin adamı senin paltonu tutarken, ya da 'kimseye pal- tomu tutturmayıp, kendisi giydirmekte ısrar ederken' senin his- settiklerini hissetmedikten sonra, o paltonun içinde kendileri varmış gibi gururlanmadıktan sonra, seni beğenmeleri hatta anla- maları neye yarar? Ya da Meclise ilk girdiğin sıralarda Başkan'dan birkaç gün izin istemeğe gittiğin zaman, 'Cemil Bey siz galiba ye- nisiniz' dediğini onlara anlatırken senin gibi utanmadıktan sonra böyle küçük ayrıntıların ne anlamı var? 'Istediğiniz zaman izin yapabilirsiniz Cemil Bey; bana gelmenize lüzum yok' sözünü du- yunca kim senin gibi serahlayabilir? Kùrsùlerde nutuk atarak parti ileri gelenlerinin gözüne girmeğe çalışmadığın için bugün seni kimse hatırlamıyor babacığım. Ya da ikide birde parti değiş- tirerek gazetelere geçmediğin için adını benden başka bilen yok. Oysa senin gibilerin davranışları böyle insanlar kötülenererek, ör- nek gösteriliyor; ama ansiklopedilere gene onlar geçiyor. Ben de kimsenin samimiyetine inanmıyorum. Sen yanılmışsın babacı- ğım. Beni de yanılttın. Sessiz faziletlerin heykeli dikilmiyor. Daha başka ölçüler var; daha doğrusu her zaman varmış da biz bilini- yormuşuz. Özellikle ùlkemizde durum böyle. Sen de artık öldün, durumu düzeltmek mümkün değil. Ben bu hatadan styrılmağa çalışıyorum;

olsaydım bu şeyler yapılırdı'. Seni onlara beğen-
dirmeim - bu sabanın - anlamızlığına da seğmiyor
değilim. Türkiye'nin - ülkesinin - en zengin adamı se-
nin paltonu tutarken, ya da 'kimseye paltonu tut-
turmayıp kendisi giydirmekte ısrar ederken' senin hisset-
tiklerini hissetmedikten sonra, o paltonun içinde
kendileri varmış gibi gururlanmadıktan sonra, seni
beğenmeleri hatla anlamlara neye yarar? Ya da Mec-
lise ilk girdiğin sıralarda Başkan'dan binbaş gür-
üzün istemeğe gittiğin zaman, "Cemil Bey siz galiba
yenisiniz' diyece dediğini onlara anlatırken senin
gibi utanmadıktan sonra böyle küçük ayuntaların
ne anlamı var? Ya da, 'istediğiniz zaman izin yapı-
labilseniz Cemil Bey; bana gelmenize lüzum yok"
sözünü duyunca kim senin gibi ferahlayabilir?
Kürsülerde oturup atarak parti ileri gelenlerinin
gözüne girmeye çalışmadığın için bugün seni kimse
hatırlamıyor babacağım. Ya da ikide birde parti
değiştirerek gazetelere geçmediğin için adını bundan
başka bilen yok. Oysa senin gibilerin davranışları
böyle insanlar kötülenerek, örnek gösteriliyor; ama
ansiklopedilere gene onlar geçiyor. Ben de kimsenin
sanimiyetine inanmıyorum. Sen yandımsın babacı-
ğım Beni de yandıttın. Sessiz faziletlerin heykeli'
dikilmiyor. Daha başka öcüler var; daha doğrusu her
zaman varmış da biz bilmiyormuşuz. Özetle ülkemizde
durum böyle. Sen de artık öldün, durumu düzeltmek müm-
kün değil. Ben bu hatadan suçlanmaya çalışıyorum;

ama senden miras kalan beceriksizliğim yüzünden başarıya ulaşamıyorum. Sen hiç olmazsa tutarlıydın, olduğun gibi olmaktan gurur duyuyordun, her zaman olduğun gibi davranıyordun. Bense küçük hırslar yüzünden bocalıyorum, senin deyiminle 'iki cami arasında beynamaz' ya da senin gibi senden önce rahmetli olan Numan Bey'in deyimiyle 'Güreş güreş, Hacı Muhammet altta' bir durumdayım. 'Tedrici inhitat' oluyorum senin anlayacağım. (Sen dememe kıızıyorsun biliyorum, daha samimi oluyor da, olmuyor mu, ne yapalım anlayamıyoruz. Biliyorsun sen de böyle davranışlarıma alışkıntın; sonra birdenbire kızardın: karşımda bacak bacak üstüne atıp sigara içiyorsun. Ama babacığım her zaman yapıyorum, onyüz bin yıldan beri. Bilirdim tabii bu ani öfkenin sebebi: Refik Bey 'vaziyeti tenkit etmişti'. Sen de Refik Bey'e kızdığın halde beni paylaştım.) Bunlar bildiğin şeyler; sana bilmediklerini anlatayım biraz: Meselâ cenaze töreninin nasıl oldu? Kimler geldi? Cenaze namazın nasıl kılındı? Genellikle bir aksilik olmadı. Ben ağladım. Okuldan bir otobüsle bir miktar öğretim üyesi ve bir çelenk gönderildi. Hayatın boyunca hiç görmediğin kimseler, ellerini önlerine kavuşturarak ve başlarını eğerek ölümün anlaşılmasız gerçeği üzerinde düşünüyormuş gibi yaptılar mezarının başında. Annemin mezarına olduğu gibi büyük beton bloklar konuldu. Bu tekniği sevmiyorum; aşılmaz engellere karşıyım. Seni annemin yatığı mezarlığa gömmedik. Bazı yakınlarım öyle uygun gördüler. İnsanlar arasında onlar öldükten sonra bile anlaşmazlıkların sürüp gitme-

ama senden miras kalan beceriksizliğim yüzünden
basarıya ulaşamıyorum. Sen his olmazsa tutarlıydın,
öldüğün gibi olmaktan gurur duyuyordun. Her zaman
öldüğün gibi davranıyordun. Böyle küçük hususlar
yüzünden localıyordum, senin deyimle 'iki cami
arasında beynamaz' ya da senin gibi ^{senden önce} 'rahmetli olan
Numan Beyin deyimleriyle: 'Güres güres, Hacı Muhammet
altta' bir durumdayım. 'Tedrici inhatat' oluyordum
senin anlayacağıın. (Sen dememe kızyorsun biliyorum,
daha seninle oluyor da, olmuyor mu, ne yapalım anla-
samıyormy. Biliyorsun sen de böyle davranışlarına
alıştın; sonra bu denbire kıyardın: Karşında ba-
cak bacak istime atıp iğara yapıyorsun. Ama laba-
cığın her zaman yapıyorsun, onyüz bin yıldan beri.
Bilirdim tabii bu amî vâkenin sebebin: Refik
Bey 'vaziyeti tenkit etmişti.' Sen de Refik Beye kız-
dığın halde beni paylaştırdın.) Bunlar bildiğin
şeyler; sana bilmediğinleri anlatayım biraz:
Meselâ cenaze törenin nasıl oldu? Kimler geldi?
İnaze namazın nasıl kılındı? Genellikle bir aksilik
olmadı. Ben ağıladım. Okuldan bir otobüsle bir miktar
öğretmen üyesi ve bir çelenk gönderildi. Hayatın boyunca
hiç görmediğin kimseler, ellerini öllerine karıştırarak ve
başlarını eğerek ölümün anlasılmaz gerçeği üzerinde düşün-
üyorlar gibi yaptılar mezarının başında. Annenin mezarına
idüğü gibi küçük beton bloklar konuldu. Bu tekniği seviyo-
rum: aklamaz meşellere kırsuyum. Seni annenin yattığı mezarla-
ra gömmedik bazı yakınlarımız öyle uygun gördüler. İnsanlar
vesimda ^{olduktan} sonra bile ... lazmıfıkların sinüüp gitme-

sini istiyorlar. Bense bütünüyle seninle uzlaştığımı söyleyebilirim.

Bugünlerde ilgi duyduğum, sevdiğim kimselerin yaşantılarının unutulup gitmesine karşı duyduğum tepki gittikçe büyüyor. Onların nerelerde anlatılacağını düşünüyorum; hemen hepsi önemsiz sayılan kişiler. Ne savaşlarda kahramanlıklar yapmışlar, ne de ondan sonra bu başarılarının üstüne oturup çiftlikler kurmuşlar. Kimsenin doğru dürüst bir şey bilmediği bu ülkede belki ordan hurdan bir şeyler makaslayarak eserler verselerdi, iyi kötü bir ansiklopedide iki üç satırla anılmaları işten bile değildi. Onları tanıyanlar arasında benden başka bu sorunu düşünen olduğunu sanmıyorum. Dünya belirli bir düzene göre kurulmuş ve sizler bile babacığım neden böyle bir ayırım yapıldığı konusunda hiç zihninizi yormadınız. Geçenlerde bir arkadaşınızın biyografisini gördüm, ansiklopedinin birinde. İkinizi tanıyan -gerçekten tanıyan- on kişiden dokuzunun, bir seçim yapmak gerekse oylarını size vereceğini ismim gibi biliyorum. Bu nedenle babacığım, günün birinde göreceksiniz bu ansiklopediyi tek başıma yazacağım. Buna benzer denemelerim oldu; ama onlar senin deyimimle 'uydurma' şeylerdi; annemin seyrederken ağladığı filimler ya da okurken uygulandığı romanlar gibi 'hepsi uydurma'. Sana yazdığım bu satırların da bir kısmı 'uydurma' olasıdır; üstelik bu mektubu benim hissettiğim şekilde anladığından şüpheliyim, hattâ anlayıp anlamayacağını da bilemiyorum.

Senin hayat hikâyene gelince babacığım: 1892'de doğdun, ülkeyi ortalamaya göre ömür sınırını çok aştın. Duyduğuma göre İsveç ortalamasını bulmuşsun. Köyde, kasabada, taşrada yetiştin. Ogunluk çağı denen dönemde ülkeyi yönetenler daha

şini istiyorlar. Ben ise bütünüyle seninle uzlaştığımı söyleyebilirim.

Bu günlerde ilgi duyduğum, sevdiğim kimselerin yazantılarının unutulup gitmesine karşı duyduğum tepki gittikçe büyüyor. Onların ne yerlerde anlatılacağını düşünüyorum; hemen hep önemsiz sayılan kişiler Ne savaşlarda kahramanlıklar yapmışlar, ne de ondan sonra bu başarılarının üstüne oturup şifkiler konuşmuşlar. Kimse için doğru dürüst birşey bilmediği; bu işlerde belki oradan buradan birşeyler makaslayarak eserler sunulurdu, iyi kötü bir ansiklopedide. İki üç satırda anlatılacak şeyten bile değildi. Onları tanıyanlar arasında bundan başka bir sorunu düşünün aldığımı sanıyorum. Dünya belki bir düzene göre kurulmuş ve sizler bile kabacığım neden böyle bir aygıt yapıldığı konusunda hiç zihninizi yormadınız. Geçenlerde bir arkadaşımın biyografisini gördüm, ansiklopedinin birinde. İkinciyi tanıyan - gerçekten tanıyan - on kişiden dokuzunun, bir seçimi yapmak gerekse oylanı size seçeceğini isminim gibi biliyorum. Bu nedenle kabacığım, günün içinde göreceğiniz bu ansiklopediyi tek başına yazacağım. Buna biraz denemelerim oldu; ama onlar senin deyimisin 'uydurma' sayılırdı; bununla seyredenler ağılağır filimlerin de okunken uygulandıği romanlar gibi 'hepsi uydurma'. Sana yazdığım bu satırların da bir kısmı 'uydurma' olabilir; belki bu mektubu benim hissettığım şekilde unladığından şüphelisin, hatta anlayıp anlamayacağımı da bilene yurum.

Senin hayret hikâyene gelince kabacığım: 1892'de doğdum, ilkerimden ortalama ömür senelere çok aşım. Duyduğuma göre ben ortalamamı bulmuşum. Köyde, kasabada, taşrada yetiştirdiğim. Çünkü en iyi geçen dönemde ilk kez öğretmenim ^{doğa} ~~g~~,

kalabalıkmiş gibi görünsün diye, onların (esas yöneticilerin) getirildin. İnsanın evrendeki yeri konusunda düşüncelere dalmadığın gibi, aynı ruh saflığıyla, büyük şehirde kendi yerin konusunda düşünmedin. Kendini çok beğendiğin halde, kusurlarını bilmediğin gibi meziyetlerinin de farkına varmadın. Sana yöneltebileceğim en kuvvetli tenkit şudur: kendini sunmasını hiç beceremedin. Sert, duygusuz ve bencil göründün. Bu özelliklerin bir çocuğun huylarına benziyordu. Çocukçaydı diyorum, çünkü kötü huylarından bir 'menfaat temini cihetine' gitmedin. Bütün konularda çocukça fikirler ileri sürdün, yani her düşündüğünde samimiydin; bununla birlikte kötü davranışlarının ev içinde 'menfi neticeler tevliid ettiği' oldu. Ben bu sonuçlardan çok yakındım ve 'as evlâd' oldum. Şimdi başka türlü düşünüyorum. Allah kimseyi genç yaşında anasız babasız bırakmasın filân diyorum. Sana oranla daha 'münevver bir zat' sayıldığım ya da kendimi öyle saydığın için bu yargıya bir 'filân' sözünü eklemeyi de ihmal etmiyorsun. Aramızda bu bakımdan -görünüşte- bir fark olcuğu doğrudur. Sen, böyle görünüm inceliklerini akıl edemeyecek kadar saftın yani benim gibi 'zıt kuvvetlerin muhasalası' değildin. Ben de zaten -bu mektubu yazma isteğim bunlardan biridir- samimiye buhranlarına kapılarak içimdeki Cemil Beyi bir ölçüde yaşatmağı çalışıyorum. Yalnız senden farkım, içimde bir Cemil Beyin yaşadığını görüyorum. Buna 'tezyidi şahsiyet' mi denir yoksa 'taksim şahsiyet' mi? pek bilemiyorum.

Göruyorsun senin hayat hikâyeni bahane aderek gene kendimden bahsediyorum. Senin asaletini tevarüs etmediğim için şahsi yetim

nasırdaki kalabalıklığı gibi görünürüm diye, ^{onunla ilgili} getirildim.
İnsanın evrendeki yeri konusunda düşünülere dalmadığım
gibi, aynı ruh saflığıyla, büyük şehirde kendi yerin konu-
sunda düşünmemdir. Kendini çok beğendiğin halde, kusunlarını
bilmediğin gibi nezihetlerinin de farkına varmadın. Sana yönl-
elileceğim en kuvvetli tenkit ^{nasırdaki} kendini sevmesini hiç becereme-
din. Sert, duygusuz ve canil göründün. Bu özelliklerin bir
çoğunun haylarına benziyordun. Gıcıkca diye düşünürüm, çünkü
kötü hayırlardan bir 'menfaat temini cihetine' gitmedin.
Pütürün komlarda gıcıkça fikirler ibari sindim, yani her
düşündüğünde samimiydin, bununla birlikte kötü davranışta-
nın ev içinde 'menfi neticeler terlid ettiğ'i oldu. Ben bu
mussulandan çok yakındım ve 'âsi evlâd' oldum. Şimdi başka
kimseli düşünüyorum. Daha doğrusu basit ve cahil halk gibi
görüyorum durumu. Allah kimseyi genç yaşında anasız babasız
bırakmasın filin diyorum. Sana oranda daha 'münevver bi zat'
saydığım ya da kendimi üfle saydığım için bu yarguya
bir 'fıkân' sözünü eklemeyi de ihtimal etmiyorum. Aramızda
bu bakımdan - görünüşte - bir fark olduğun doğrudur. Sen,
böyle görünüşün inceliklerini akil edemeyecek kadar saftan;
yani benim gibi 'zat kuvvetlerin muhasalata' değildin. Ben de
bunu, bu meclisleri yazma isteğim bundan biridir - samii-
yet behranlarına kapılarak içindeki Canil Beyi bir ölçüde
azatmağa çalışıyorum. Yalnız senden farkım, içinde bu canil
beyin yaşadığını görüyorum. Buna 'tezzidi şahsiyet' mi desin
veya 'fakirî şahsiyet mi? pek bilmiyorum.

Görüyorum senin hayat hikâyeni bahane ederek gene kendinden
habsediyorum. Senin asaletini tervâis etmediğim için şahsiyetim

şu ya da bu nedenle kendini ileri sürmek gibi bir zaaftan kendin kurtaramıyor. Beni daha iyi yetiştirseydin, meselâ ne bileyim ya bancı ülkelere filân gönderseydin, daha esaslı olmasam da, kendimi ifadede ve eşya ile münasebetimi tayinde daha becerikli olur-
dum. Bununla birlikte bütün baskılarına rağmen 'hürriyet mefhu-
mu'nu ve bütün saf inanışlarını bildiğim halde 'aklımı' senden al-
dım. Duygularımın bir kısmını da senden aldığımı hiç olmazsa
bugün biliyorum. Bazı duygularımı da, sen kızacaksın ama, an-
nemden tevarüs ettim. Sinemada olup bitenlere kendimi kaptır-
mam gibi, ya da bazı kitapları okuduktan sonra 'sabit nazarlar'la
boşluğa bakmam gibi.

10 Şubat 1974

, Nottlar

Kadın çok ihtiyarlamıştı, yürüyemiyordu. Daha geçen yıl duru-
mundan yakmmıyordu, yalnız ayaklarını çalışmıyor, diyordu
Başka her şeyim tamam. Hafızam da eskisi kadar sağlam, her şey
hatırlıyorum. Bu yıl durumu değişti: önce hafıza zayıfladı. Ben ne
zaman yemek yiyeceğim? ne zaman yatacağım? diye sorup duru-
yor. Mutfağa geliyor, şimdi nereye gideceğim? Beni yalnız bırak-
mayın. Oysa geçen yıl öbür dünyaya gidip de ne yapacağım? diye
gururlanıyordu. Şimdi kimseye güveni kalmadı. Anne biz evdeyi-
merak etme diyoruz ona, inanmıyor. Gece yatarsam sabah olaca-
mın? Siz olacak mısınız? Sonra biraz iyileşiyor. Ölssem artık demiş-
tim ya geçen gün. Siz insanlara inanmayın. Şimdi hiç ölmek iste-
miyorum.

İnsan bazı olayları yaşamamanın heyecanını kaybedince, ayrı
olaylar tekrar yaşarken daha ustalaşıyor; yaşamamanın akışına kapıl-
madığı için daha üstün bir yaratılmış gibi görünüyor başkalarına
Oysa duyarlık bitmiş.

Ya da bu nedenle kendini ileri sürmek gibi bir zaafıtan kendini kurtaramıyor. Biri daha iyi yetistireseydin, mesela ne bilgin yabancı ülkelere filân gönderseydin, daha yetenekli ~~ve~~ esareti olmasam da, kendini ifade ve eylem ile mirasbittimi tayinde daha başarılı olurdum. Bununla birlikte bütün basketballara rağmen 'hürriyet mefhumu'nu ve bütün saf inançlarına ~~ve~~ bildiğim halde 'akleni' senden aldım. Düşgularımın bu konuda da senden aldığına his olmasa bugün bilirdim. Bazı düşgularımı da, sen yazıcağın ama, annemden temariis ettim. Sinemada olup bitenlere kendini bapıtmam gibi, ya da bazı kitapları okuduktan sonra ~~kitabı~~ nazarılar'la başlıca lakmam gibi.

10 Şubat 1974

Notlar

Kaderi bekliyor muydun, yürüyemiyordun. Daha geçen yıl durumundan yakınmıyordun, yalnız ayaklarının çalıyor, deyordun. Pratik her şeyin tamamı. Hafızam. Her eski hatıralar süzülüyor, her şeyi hatırlıyorum. Bu yıl durumu müjdi öne bulmaya çalışıyordun. Ben ne zaman yemek yiyeceğim? ne zaman yatacağım? diye sorup duruyordun. Müftüye gidiyor, simdi neye gideceğim? Ben yatacağım inahmıyor. Önce yıl öbür dünyaya gidip de ne yapacağım? diye gıvırlanıyordun. Simdi kimseye güveni kalıyordu. Anne biz erdeğiz mesela. İnce diyoruz ona, inanmıyor. Güç yutarım sebebi olacak mı? Diğ olacak mesela? Sonra biraz iyileşiyor. Önem arıkt deniyordun ya geçen gün. Siz insanlara inanmıyor. Simdi hiç ölmek istemiyordun.

İnsan bu olayları yapmanın keyifini alıyor, aynı olayları tekrar yaparken daha istiyor; yasa-
manın öki, ne kupa maddeyi sen daha istem bir yasa-
lıkmis gibi görünüyor basketballara. Önce duyuluk bitim

Arabanın kapısını açtım arıza olunca. Sanki her şey eskisi gibiydi. Motordan anlamıyordum. Vidalar, teller, şişeler bana bir şey söylemiyordu. Sonra endişelendim: benim vücudumda da belki neler olmuştu? İnsan vücudundan da anlamıyordum. Yıllardır iyi kötü çalışması yeterli miydi? Arabada da daha düne kadar bir şey yoktu. Acaba anatomi ve patoloji filan mı çalışsam? dedim. Tamirciler de söylüyor: Önceden belli eder diyorlar. Sesler değişmiş. Pe ki anlamayanlar ne yapmalı o halde? diye soruyorum. Belirli sürelerde bakım yaptırmalıymış. Ben de bir hastaneye mi yatsam?

Sonra hiç bir şey olmamış gibi kaldığım yerden yaşamaya devam ediyorum. Başıma gelecek olayları, yani yapmayı tasarladığım basit işleri gözönünde tutarak endişeleri, kuruntuları önümdeki olayın sonuna kadar erteliyorum. Bugünlerde umutsuzluk var: boyumdan büyük işlere giriştim galiba. Şimdi geri dönmesi de zor. Bu yüzden görünüşte bir şeyler olmak için çabalıyorum. Ne olursa olsun bana saygı göstermelerini istiyorum.

Bana istisnasız herkes kızıyor: kafalarındaki 'ben'i bozduğum için. Ben onların hayallerinde tutarlıyım. Belki kendi hayalimde de tutarlıyım. Yaşarken bu iki tutarlığın da dışındayım. Her şeyle sırasında alay ettiğim halde kendimi gülünç durumlarda buluyorum. Bu durumlar geçtikten $\epsilon(t)$ kadar sonra kendimle de alay ediyorum. Yalnız, artık hissediyorum ki, bunun sonu yok.

Saatlerce hiç bir şey yapmadan evde oturuyorum; sonra, tain çıkarken, evde kalsaydım bir şeyler yapabiliirdim

Arabanın kapağını açtım arıza olunca. Sanki keşif eseri gibiydi. Motordan anlamıyordum. Vidalar, teller, sigeler bunları bir şey söylemiyordu. Sonra endişelendim: benim vücudumda da belli neler olmuştur? İnsan vücudundan da anlamıyordum. Üstümden iyi kötü çalışması yeterli miydi? Arabada da daha önce kadar bir şey yoktu. Acaba anatomi ve patoloji filanına çalışsam? dedim. Tamirciler de söylüyor: Önceden belli eder diyorlar. Sesler değişmiş. Peki anlamayanlar ne yapmakta? diye soruyorum. Belirli sürelerde bakım yaptırma mı? Ben de bir hastaneye mi yatsam?

Sonra hiç bir şey olmaması gibi kalbimin yeniden yaşamaya devam ettiğimi. Başına gelecek olaylara, yani yaşamaya tasarladığım basit işleri göz önünde tutarak endişeleri, kuruntuları önümdeki olayın sonuna kadar erteliyorum. Bugünlerde umutsuzluk var: bozduğum küçük işlere giristim galiba. Şimdi geri dönmesi de zor. Bir yüzden görünüşte bir şeyler olmak için çalışıyorum. Ve olmasa olsun bana saygı göstermelerini istiyorum. Bana istinasız herkes kızıyor; kafalarındaki 'ben'i bozduğum için. Ben onların duygularında tutanıyorum. Belki kendi hayalimde de tutanıyorum. Yaşarken iki tutanlığım da dependayım. Her şeyle sınırsızda olay ettiğim halde kendimi gültür, durumlarında buluyorum. Bu durumlar geçtikten sonra kadar sonra kendimle de day ediyorum. Yalnız, artık hissediyorum ki, bunun sonuna.

Saatlerce hiç bir şey yapmadan erde oturuyorum; orna tam etkilerken, erde kalıyordum bir şeyler yapabiliyordum.

gibi hissediyorum. Galiba hep acele ettim.

25 Mart 1974

Doktor Frankenstein'in savunması.¹ Ormanda ava çıkan köylüler onu yakalayıp getirdiler. Belediye reisi doktoru suçladı. Sonunda yakalananın beyaz perdede 'yaratık'ı canlandıran oyuncu olduğu anlaşıldı. Bu bir rüyadır. İnsan uyurken konuya bütünlük kazandıran ayrıntılar uyduruyor yarı bilinçli.

Yeni roman dizisi için notlar:

Bu dünya geçicidir. Bu dünyada elde etmek ve korumak bir insan için sadece kısa ömrü için gereklidir. Bunu unutmamalı. Mezarlıklar bu nedenle gözümüzün önünde bulunmalı. Evimizin bahçesinde, sokağın köşesinde tek mezarlar yer almalı. Her şey geçicidir. Belgeler gereksizdir, unutulacak ayrıntıları yazmak anlamsızdır. Belki de unutmak esastır. Öğrenmek, kendini tanımak mutsuzluktur. Bizden geri kalan eserler, birbirine benzer taşlar, yazılar, yapılar olmamalıdır. Putlar gibi ayırıcı özelliği olmamalıdır. Hıristiyanlık da ikonoklast bir dönem yaşadı; ilk Hıristiyanlar eski Yunan ve Roma'dan kalan anıtları yok ettiler. İslâmlık, özellikle Osmanlı bu işi daha ciddiye aldı. Osmanlı, İslâmlığı ciddiye aldı. İslâmlık put kırıcılığını ciddiye aldı. Osmanlı bunu İslâmlığın ciddiye alınışından da öteye götürdü. Kuralları ciddiye aldı, insanı ciddiye almadı. Sorunların sayısını azaltarak mutluluğu arttırmaya çalıştı. Bütün değişimleri devlet eliyle gerçekleştirmek istedi. Nevzat Tandoğan,² yakalanıp yanına getirilen bir solcuya, 'Bu memlekete komünistlik gerekirse onu da biz getiririz. Sana ne oluyor?' demişti.

1 Frankenstein'in savunması: Ünlü korku romanında cesetlerden aldığı parçalarla canavar yaratıp ona hayat veren doktor.

2 Nevzat Tandoğan: Tek-parti döneminin ünlü Ankara valisi

gibi hissediyorum. Galiba hep acile ettim.

25 Mart 1974

Doktor Frankstein'in sarımsağı. Ormanda ava çıkan köylüler onu yakalayıp getirdiler. Belediye reisi doktora suçladı. Sorunda yakalarının beyaz perdesi 'yaratik' cennetmiş. Oymun olduğı anlaşıldı. Bu bir rüyadır. İnsan uyumakla konuya bitirlik kazandıran ayuntular uyduruyor yure bilimci.

Yeni roman dizisi için notlar:

Tam dünya geçicidir. Bu dünyada elde etmek ve korumak bir insan için sadece kısa ömür için gereklidir. Buna umutmamalı. Mevretler bu nedenle gözümüzün önünde bulunmalı. Erimizin bakışında, sıkışık köşesinde tek mezarlar yer almalı. Her şey geçicidir. Bizimdir gereksizdir, umutla-
cuk ayuntulara yazmak anlamsızdır. Belki de umutmak esastır. Öğrenmek, kendini tanımak mutsuzluklardır. Bizden geri kalan eserdir, birbirine benzeyen kışlar, yazlar, yapılar olmalıdır. Pütler gibi ayıma geçilgi olmalıdır. Hristiyanlık da ikonoklast bir dinem yapıldı; ilk hristiyanlar eski yunan ve Roma'dan feclen amtilere zok ettiler. İslâmlik, özelliikle Osmanlı bu işi daha ciddiye aldı. Osmanlı, İslâmliye ciddiye aldı İslâmlik püt kerçeliğine ciddiye aldı. Osmanlı bunu İslâmliğin ciddiye alıyandan da öteye geçirdi. Kurallara ciddiye aldı, insanı ciddiye almadı. Sorunları sayıse-
ne azaltarak mutluluğa arttırmaya çalıştı. Britiın değıisimleri devlet şıyfe gerçektirmek istedi. Nesret Tandojân, yakala-
mp yunna getirilen bir sokunğa, "Bu memleketi kurniştikle gerekirse onu da biz getiririz. Sema ne duyur?" demisti.

Bireye ne oluyordu? Yahya Kemal kendisine soru sorulmasından hoşlanmazdı. O, geleneği temsil ediyordu. Onunla tartışılmazdı. Kendisine bir toplantıda genç bir adam soru sorunca yanındakine dönerek, 'Kim bu adam?' demişti. Osmanlı gösterişi sevmiyordu. Küçük saraylarda, ahşap evlerde oturuyordu. Tiyatroyu soytarılık, resmi küfür sayıyordu. Bütün sosyal kurumlar, askerlik örgütü için birer araçtı. Bunun yanısıra halk, kendi düzenini ayrı bir biçimde geliştirdi. Bugün Saray dili yaşamadığı halde, halkın dili yeni düzen için esas oldu. Hiçbir ülkenin resmî dili, fermanların Osmanlıcası kadar insanların anlayamayacağı bir biçime sokulmamıştır. Bu bakımdan Devlet, Kafka'nın insanları için aşılmaz bir duvar olan bürokrasiye çok benzer. Lale Devri bir bakıma istisnadır. Devlet her türlü eleştiriye kapalıdır. Divan şiiri her türlü eleştiriye kapalıdır. Düşünce her türlü eleştiriye kapalıdır; felsefe yoktur. Tek felsefe bireyin yok oluşudur; vahdet-i vücud'dur. Şiirde, divancılar 'biz' diye seslenir. Eleştiri çirkinî güzelden ayırır; oysa çirkin yoktur. Kapalı sistemdir bu. Ülkücü insan yoktur. Ülkücülük bireyciliktir. Özgün sanat yoktur. Usta-çırak ilişkisi içinde taklit vardır. Bir bakıma gelenek de yoktur. Usta, yaşantısını kimseyle paylaşmaz; yaratıcılığın ayrıcalığı kendisiyle birlikte ölür. Ne ruhun ölümsüzlüğü, ne de canlı dünyanın gürültüsü duyulmaz. Batıya olduğu kadar, Doğuya da kapalı bir sistemdir bu. Orta Doğu'dur, Kenar 'Batı'dır. Ne Doğu'dur, ne Batı'dır. Kafka'nın yer altında yaşayan hayvanı gibi,¹ kendisine doğru kazılan bir tünelin içindeki bilinmeyen düşmanı korkuyla bekler. Bizim 'ilk günah'ımız belki de budur: Kapalı sistem yaratıklarının dış dünyaya karşı beslediği korkudur.

¹ Kafka'nın hayvanı: Bir Savaşın Tüvri. Çev: Kamuran Şipal. Deri Köşek adlı hikâye. Cem Yayınları, 1967.

Bireye de ne oluyordu? Yalnız Kemal kendisine soru sormasından hoşlanmazdı. Ö, geleceği tenkil ediyordu. Örnekle tartışılmazdı. Kendisine bir toplulukla genç bir adam soru sorunca yuvarlakına dönerek, "Kim bu adam?" denmişti. Osmanlı gösterisi sevmiyordu. Küçük saraylarda, alıncap evlerde oturuyordu. Tiyatroyu saytılarık, resmi külfün' sayıyordu. 'İstikrar' sosyal kurumlar, askerlik örgütleri için birer araçtı. 'İstikrar'ın yanısıra halk, kendi düzenini ayı bir biçimde gösterirdi. Bugün Saray dili yaşamadığı halde, halkın dili yeni düzen için soru oldu. Hiç bir ülkenin resmi dili, Osmanlıca'nın kendine insanların anlayamayacağı bir biçime sokulmamıştır. Bu bakımdan Devlet, Kafka'nın insanlara için aydın bir devre olan bürokrasiye çok benzeyen, Lâle Devri bir bakıma istisnadır. Devlet her türlü eleştiriye kapalıdır. Divan şiiri her türlü eleştiriye kapalıdır. Değünce her türlü eleştiriye kapalıdır. Felsefe yoktur. Tek felsefe türünün yok olmasıdır; vahdet-i vücud'dur. Şiirde, divancılar 'biz' diye seslenir. Eleştiri çirkini güzeldir ayır; ayıracıktır yoktur. Kapalı sistemdir bu ülkede insan yoktur: Ülküçülük bir ayırdıktır. Özgün sanat yoktur. Usta-sıra ilişkisi içinde tüketim vardır. Bir hüküme gelenek de yoktur. Usta, yasaüstü kimseyle paylaşmaz; yaratıcılığının ayırdıktır kendisiyle birlikte ölür. Ne ruhun ölümsüzlüğü, ne de evrenin değişmeyen zımmetisi duyulmaz. Babıya olduğu kadar, Değünce de kapalı bir sistemdir bu Orta Değün'dür, Kınar 'Bak'dır. Ne Değün'dür, ne Baktı'dır. Kafka'nın yer üstünde yaşayan hayvanı gibi, kendisine değün kuzulan bir türünün içindeki bilinmeyen düşmanı korkuyla bekler. 'Bizim' ilk günah'ımız korku de budur: Kapalı sistem yaratıcılığının dış dünyaya karşı beklediği korkudur.

Yaşama korkusudur. Fütuhât da, herkese ve her şeye boyun eğdirerek bu korkudan kurtulma çabasıdır. Dünyayı bir savaş alanına çevirdikten sonra, her yandan düşman saldırısı bekleyenlerin korkusudur. Bir şehire kapanıp, bütün ülkenin saldırısını bekleyen sarayın korkusudur bu. Sarayı kaleye çevirenlerin korkusudur. Kardeşleri tarafından öldürülmeyi bekleyen Saray'ın korkusudur. Her davranışın devlete yöneldiğini sanan paranoyak yöneticilerin korkusudur. Kültür korkusudur. Matbaadan, şiirden, resimden, felsefeden, hattâ dinden korkmaktır bu. Halk Partisi'nin Köy Enstitülerinden korkmasıdır. Demokrat Parti'nin modern resimden korkmasıdır. Bazı solcuların modern edebiyattan, modern sanattan korkmasıdır. Halkın içinde sivrilen esnafın, eşrafın, mollanın halktan korkmasıdır. Korkunun sonucu yabancılaşmadır. Yeni yazarların kelimeler icat ederek azınlık olma telaşıdır, toplumsal sorunlara eğilerek kendini tanıma korkusudur. Kavram kargaşası yaratarak temel kavramlardan uzaklaşma çabasıdır. Temel kavramların onu bir hiçe indireceği korkusudur. Korku ortadan kalkarsa postunu kaybedeceğinden korkan tekke şeyhinin korkusudur. Bunun için müeyyideler gevşektir; herkes korkmalıdır, ama ceza da uygulanmamalıdır. Müeyyideler hayatı zehir edecek kadar korkutmalıdır; ama isyan ettirecek kadar kesin olmamalıdır. Neyin ne olduğu, hangi suçun cezası ne kadar olduğu bilinmemelidir. Fakat herkes her an suç işlediğini hissetmelidir ki başkaldıramasın. Her zaman, suç işlediği halde kendisine taviz verildiğini hissettiği için başı önünde dolaşır insanımız. Bizim 'ilk günah'ımız budur: cezalandırılmayan küçük günah-

Yazama korkusudur. Fütuhat da, herkese ve her işe ~~...~~
ejdirerek bu korkudan kurtulma çabasıdır. Dünyaya bir
savaş alanına girindikten sonra, her yandan düşman saldırı
saldırılarına bekleyen sarayın korkusudur. Bir şehre kapamp, bütün ülkenin
saldırılarına bekleyen sarayın korkusudur bu. Sarayın kalaya
çevirenlerin korkusudur. Kardeşleri tarafından öldürülmeyi
bekleyen Sarayın korkusudur. Her davranışın devlete yöneldi-
ğini sanan paranoyak yöneticilerin korkusudur. Kültür
korkusudur. Mat. radan, şiirden, resimden, felsefeden, hatta
dinden korkmaktır bu. Halk Partisinin Kiz Enstitülerinden
korkmaktır, Demokrat Partinin modern resimden korkmaktır.
Bazı solcuların modern edebiyattan, modern sanattan korkma-
sudur. Halkın içinde sivrilen sonafın, egrafın, mollanın halktan
korkmasıdır. Korkunun sonucu yabancılaşmadır. Yeni yazan-
ların kelimeler icat ederek nazınlık olma telaşları,
toplumsal sorunlara eğilerek kendini tanıma korkusudur
kavram kargaşası yaratarak, temel kavramlardan uzaklaş-
ma çabasıdır. Temel kavramların onu bir hiçe indireceği
korkusudur. Korku ortadan kalkarsa postuna kaybedeceğin-
den korkan bekke seyhinin korkusudur. Bunun için müey-
yideler gerektiler; herkes korkmalıdır, ama eza da uygulan-
malıdır. Müeyyideler hayatı zehir edecek kadar korkut-
malıdır; ama isyan ettirecek kadar keskin olmamalıdır. Neyin
ne vaktiye, hangi suçun cezası ne kadar olacağı bilinmemek-
lidir. Fakat herkes her an suç işlediğini hissetmelidir ki
beykalkıramasın. Her zaman, suç işlediği haberi kendisine
ulaşmış olduğunu hissettiği için önce önünde olanın insomması.
Bizim 'İk günah'ımız budur: cezalandırılmaya niyetli günah-

ların toplamı. Hoşgörümüz de budur. Ayrıca devlet de aynı suçluluk duygusu içinde müeyyideleri uygulamaz. Bu bakımdan bağışlayıcıdır. Karşılıklı bir oyundur bu. Bağışlanmayan tek suç, bu oyunu farketmek, bu oyuna karşı çıkmaktır. Gerçeği aramaktır. Bilim bunun için tehlikelidir, felsefe bunun için tehlikelidir, 'deneme' bunun için tehlikelidir, roman ve hikaye bunun için tehlikelidir. Belirli kalıplar içinde kalan şiir bunun için tehlikesizdir. Taklitçi olmayan Batıcılık bunun için tehlikelidir. Gerçeği arayan Doğu bunun için tehlikelidir.

Bunun yanında, halkın 'oyunlar' dışında kalan bölümü başka türdür. Aynı biçimde hisseden aydın, başka türdür. Halk, her şeye rağmen sanatını sürdürmüştür. Fuzulî, rüşveti şikâyet etmiştir, Ramazan'ın yaşamasız düzenine karşı çıkmıştır, meyhaneyi övmüştür, Nedim de öyledir, Nefi de, Ruhtî Bağdadi de. Birçok insan, birçok söz de bu arada kaybolup gitmiştir. Bu bakımdan sözlü gelenek araştırılmalıdır. Yazılanlar, korkunun onayından geçtiği için, ağızdan ağıza dolaşan sözler önemlidir. Ayrıca bütün eski uygarlık kalıntılarını halkın mı yoksa başkalarının mı yok ettiği araştırılmalıdır. Halk içinde 'pagan' efsanelerin yaşaması önemlidir. 'Konuksever' olarak bilinen bir halk, kapalı bir sistem yaratabilir mi? 'Türk' kelimesi, Osmanlı Devletinde yüzyıllar bolunca aşağılayıcı bir deyim olarak kullanıldığı halde, sonunda bu devlette Türkiye Cumhuriyeti sahip çıkmıştır. Ayrıca, birkaç kafatası meraklısının dışında bu Türk, 'Turan' ülkesinin değil, Anadolu insanı olarak önem kazanmıştır. 'Turan'da yaşayan Türkler, daha düzenli bir rejim içinde oldukları halde Anadolu insanı kadar varlık gösterememiştir.

bu soruları - Hışgörüncü de önder. Aygün devlet de
müslümanlık duygusu içinde müessesideleri uygulamaz. Bu bakımdan
bu bağışkardır. Kasıtlıdır. Bu yüzden bu Bağışlanma-
nın tekisi, bu aygüne farketmek, bu aygüne karşı çıkma-
dır. Bilim bunun için tehlikelidir, felsefe bu-
nun için tehlikelidir, 'dereme' bunun için tehlikelidir, roman
için tehlikelidir. Belirli kelimeler içinde
bilim için tehlikelidir. Tarih için tehlikelidir. Tarihçi olmayan
B. tarihçi bunun için tehlikelidir. Geleceği olmayan Doğu
bunun için tehlikelidir

Bunun yanında. Halik 'aygünler' denince katan bölümü
başta tınılıdır. Aynı şekilde kimsenin aygün, başka tınılıdır.
Halk, her şeyi rağmen simitleri sindirmişler. Fuzuli, rüşveti
sıkışık etmiştir, Ramazanın yazmasıyla düzenine karşı çıkmış-
tır, meşhureti örmüştür. Nedim de öyletir, Nefi de. Rehi Bağ-
ışıklı de. Parçık İnsan, biriktir de bu arada kaybolup gitmiş-
tir. Bu bakımdan özgü gelenek araştırılmaktadır. Yazılanlar,
korkunun onayından geçtiği için, aygünden aygüne dolayan söz-
ler önemlidir. Aygün, bütün eski uyrukları kullandığını halkın
bu yolda. Kasıtlarının ne yok ettiği araştırılmaktadır. Herk
Aygün 'pagan' epiklerinin yazılması önemlidir. 'Konuksever'
olarak bilinen bir halk, Kupale bir sistem yaratılabildi mi?
'Türk' kelimesi, Osmanlı Devletinde yüzyıllar boyunca aygünlere
bu deyim olarak kullandıkları halde, sonunda bu devlete
Türkiye Cumhuriyeti sahip çıkmıştır. Aygün, birçok kafatası
meraklısının yanında bu Türk, 'Turan' ülkesinin değil Anadolu'
nın insanı olarak önem kazanmıştır. 'Turan'da yazılan
Türkiye, daha önceki' bir rejim içinde sivilleşen halde
Anadolu insanı kadar varlık gösterememiştir.

Romanın kahramanı halkı içinde duyan bir aydındır; ama halkın bütünüyle onu anlaması mümkün değildir. Bununla birlikte onun kendilerine yabancı olduğunu bilirler. Kahraman onlardan bir şeyler taşıdığını bilir, ama onda fazlalıklar da vardır, kahraman bilinçlidir. Yoksunluğun erdemlerini bilir. Ne yazık ki yoksunluk içinde yetişenlerin çoğu, halka yabancılaşma çabası içindedirler. Toplumcu olanların çoğu böyledir. Küçük hesapların peşindedirler. Aslında ünlü olmak ve rahat bir yaşantıdır umdukları. Dergiler çıkarırlar, aslında burjuvanın hizmetindedirler. Ulaşamayacaklarını düşündükleri güzellikleri de kötülerler... Bunlar da kahramandırlar. yaşantıları olmayan kahramanlar, insan takıtları. Geçmişte de örnekleri vardır. Korku düzeninin vazgeçilmezliğine inanırlar bilinçli ya da bilinçli olarak. Yeteneksizdirler. Romanın bir kahramanı da yaşantısı renkli, ama bunun üstüne çıkamayan bir yarı aydındır. Duyarlığı kararsızdır, halktan uzaktır. Bir başkası da her şeye olumsuz öfke duyar, halka hırslanır. Yabancılaşmayı bilinçli olarak ister.

Romanda, birey olma düzeyine gelememiş olanlar, tek insan gibi değil, bir sürü olarak -biraz destansı- anlatılacak. Onlar zaman boyutunun da biraz dışındadırlar. Geçmişteki örneklerinden çok farklı değildirler. Oysa tek kahramanlar yer yer diyalektik bir sıçrama gösterirler zaman boyunca. Kendi toplumlarının damgasını sürüye oranla daha çok taşırlar. Yalnız bunlar da toplumun evrensel korkusuna yabancı değildirler. Bu korkunun bilince varmış olsalar bile hareketlerinde çoğu zaman

Romanın kahramanı halkı içinde duyan bir aydınanır. Halkın lütfüyle onun anlatması mümkün değildir. Bununla birlikte onun kendilerine yabancı olmadığını bilirler. Kahraman onlardan bir şeyler tasavvufunu bilir, ama ondan fazlasıyla da vardır, kahraman bilimseldir. Yoksulluğun erdemlerini bilir. Ne yazık ki yoksulluk içinde yetmişlerin sözü, halka yitirilmiştir. Sabah iktidardır. Toplumcu olanların sözü boğuldu. Küçük hesapların peşindedirler. Aslında aklı olmak ve rahat bir yaşam tarzı oldukları. Dergi-ler çıkarılır, aslında bu yaşam tarzı hizmetindedirler. Ula-şımaya çalışarak kurulan dergilerinde ki güzellikleri de kötülerdir. Bunlar da kahramanlardır, yoksullara olmayan kurtarımlar, insan taktikleri. Geçmişte de örnekleri vardır. Kurban dergisinin yazgı ile ilgiliğine inancıyla bilimsel ve de bilimsel olarak. Üstüne sizsiniz. Romanın bir kahramanı da yoksulluğa rehberi, ama bunun üstüne çıkarılmayan bir yare aydındır. Dergisine kurarsınız, halktan yararlı. Bir başka de her şey olumsuz öfke duyan, halka kurbanlar. Gelmeye, maye bilimsel olarak ister.

Romanın, bir aydın dergisine geleneği olanlar, tek insan gibi değil. Bir siri olarak - biraz destansı - anla-tacak. Otar zaman boyunca da biraz düşünceler-ler. Geçmişteki örneklerinden çok farklı değildirler. Oysa tek kahramanlar işi her şeyden önce bir süzme gösterir-ler zaman boyunca. Kendi toplumlarının damgasını süzme-ronunla daha çok tasavvuf. Üstüne toplum ve toplumun evreni kurmasına yabancılığıdır. Bu kurbanlar-herkese vurmuş iktidar bile kurbanlarında, yare zamanın

onun etkisinden kurtulamazlar. Bu bakımdan olumsuz tiplerdir. Bir de her dönemin başarılı kahramanları vardır. Bunların çoğu uzlaşımıcıdır ve bir sürü tipinin becerikli örnekleridir. Bir de devlet var tabii. O da kolektif kahramandır. Sıçrama gösterdiği ender zamanlarda başarısızlığa uğrar. Bizim insanımız da başka türlüdür, devletimiz de. Onda tesüdüfi olan, rasyonel olmayan, keyfi unsurlar çoktur. Batıya benzemez. Sıcak bir görünüm alır aklm dışına çıkıkça; fakat bizde insana da devlete de güvenmeye gelmez; pahalıya mal olur sonra.

Bu, olaylı bir romandır. Fakat gene yer ve zaman pek belli değildir. Çünkü insanında henüz bu kavramlar tam olarak gelişmemiştir. İnsan henüz toprağa yerleşmemiştir, kafasında geçmiş, bugün ve gelecek tam ayrılmamıştır. Bu yüzden çeşitli dönemler bir arada verilir, bir arada yaşanır. Tarihi boyunca hemen hiçbir toplumu, belirli bir dönemin malı olduğu bilincine varmamıştır. Her yüzyılda, başka yüzyılların toplulukları yer alır. Bu bakımdan karmaşık bir toplumdur. Bu toplumların ortak yanı onlara hâkim olan dış etkenlerin aynı oluşu ve hepsinin de kendi içlerinde bile bir anakronizm yaşamakta oluşlarıdır. Hiç biri olduğu gibi olmaktan memnun değildir. Hepsi de kapalı sistemin kurbanıdır. Çünkü özelliklerini tanıyarak kendilerine göre bir yaşantı kuramamışlardır. Batıya hayır, ama ne yapmıştır bu olumsuz cevaptan sonra?

Halkın yaşantısı canlıdır; çünkü gerçek olmayan bir halk düşünülemez; ama burjuva olmaya çalışan, aydın olma özentisi içinde çarpınan azınlığın yaşantısı ölüdür. Yakıştırmadır. Büyük caddeler, yüksek yapılar suskunluk içindedir. Bu da

onun etkisinden kurtulamazlar. Esu bakımından olumsuz
tiplerdir. Bir de her dönemin başında kahramanları vardır:
Bunların çoğu ulaşamaz ve sîri tipinin becerikli örnek-
leridir. Bir de devlet var tabii. O da kolektif kahramandır.
Sırama gösterdiği ender zamanlarda başarısızlığa uğrar.
Bizim insanımız da başka türlüdür, devletimiz de. Onda
tesadüfi olan, rasyonel olmayan, hayfi unsurlar çoktur.
Batıya benzemez. Çünkü bu çürümüş aklar aklen desine
çıkıkça; fakat böyle insan da devlete de güvenmeye gel-
mez; pahalıya mal alır sonra.

Bu, böyle bir romandır. Fakat gene yer ve zaman pek belli
değildir. Çünkü insanında henüz bu kavramlar tam olarak
gelişmemiştir. İnsan henüz toprağa yerleşmemiştir; kafasında
yanık bugün ve gelecek tam aydınlanmıştır. Bu yüzden çeşitli
dönemler in arada varlı, bir arada yaşam. Tarihi boyunca
hemer his bu toplumun, belki bu dönemin mali olduğu bilinci-
ne varmamıştır. Her yüzyılda, başka yüzyılların toplulukları yer
dir. Bu bakımdan kurma, sık bir toplumdur. Bu toplumların ortak
yine onların hakim olan dez etkilerin aynı olması ve hepimizin
de kendi içlerinde bile bir anarşizm yaşamakta oldukla-
rındır. 'Hiç biri olduğu gibi olmaktan mümkün değildir.' 'Epsi de
kapalı sistemin kimbardır. Çünkü özelliklerini tanıyarak
tutuklana göre bir yazantı kuramamızlardır. Batıya hayır, ama
ne yapabilir bu olumsuz şarttan sonra?

Halkın yazantısı vardır; çünkü gerçek olmayan bir halk
kışkırtılmıy, ama burjuva olmaya salıyan, aydın olma özenti
si içinde çarpışan anarşizm yazantısı bitirilir. Yakıştırmadan
Büyük, küçük, zümbel çapulcu sistemlik içindedir. Her da

kapalı bir sistemdir; üstelik kuralları yoktur. Her ailenin çocukları dağılır gider. Yaşantısızlıklarını gürültüyle örtmeye çalışırlar; partiler, araba yarışları, uyuşturucu maddeler, aşırı cinsel ilişkiler, para kazanma. Batılı ağabeylerinin sönük kopyalarıdır hepsi aslında. Boyutları küçüktür; bunların da kahramanları vardır; ama hemen soluklaşırlar, aleladeleşirler. Oyunu sonuna kadar götürecek güçleri yoktur. Çoğu bir 'turist' gibi yaşarlar ülkede. Gerçek kapitalistler bunların arasında görünmezler. En nadir kuşlar bunlardır. Devletin başında olanlardan daha özgün ve ilginç kişilikleri vardır. Yalnız iş dünyasında çoğunlukla kolayca kaçıkları için bu bakımdan renksizleşirler.

Üçlü bir roman dizisi olursa insan-devlet-toplum temalarına göre ayrılabilir. (Bu ayrım kesin değil.) Devlet bölümünde savaş önemli yer tutar. Ayrıca savaş, bu üç temanın birbirine en çok yaklaştığı olaydır. Askerlik, insanı devlet içinde eriten en önemli etken olarak görülüyor. Kişiliğini bulamayan insan, daha büyük saydığı bir kavram içinde ezilmekle, sanki onun kişiliğini ediniyor, öyle hissediyor. Bir şey adına hareket ediyor artık. Burada tek kişi önemsizdir. O halde onun önemsiz bir kişiliği olması da önemsizdir. Menur da bir bakıma öyledir. Halktan kopan her halk adamı da öyledir. Toplumcularımız da çoğunlukla aynı biçimde hissettiği için asker-aydın yakınlaşması belki de bu ruhsal temele oturuyor. Eskiden insanımız 'kapalı' olduğu için dünyanın farkında değildi. Bugün bütün dünyanın 'müktesebat'ının korkunçluğunu artık hissettiği için eskiye dönmek istiyor. Onu 'Kaybolan Cennet' gibi görüyor. Bakalım ne yapacak? (Acıklı).

Kapalı bir sistemdir; üstelik kenalları yoktur. Her ayrı-
arınları dağın gider. Yıpranmışlıklarını çimelleyle örten
yalızları: partiler, araba yarıları, ruşturucu maddeler,
asur cinsel ilişkiler; para kıyama. Batılı ayabuyklarının
sürük kopuzaları da kepsi usunda. Büyükleri küçüktür;
bunların da kahramanları vardır; ama hemen solukları-
cı, alkadelesizler. Öyümü somuca kadar götürecek güc-
ten yoktur. Gözde bir 'tenist' gibi yıpranmışlıkte. Gerçek
kapitalistler bunların arasında görünmezler. En nadir kus-
ta: bunlardan. Devletin başında olanlardan daha özgün ve
ilginç kişilikleri vardır. Yalnız iş dünyasında görünülme kulaya
kayıklar için bu lükümden renksizler.

"İşli bir roman dizisi olursa İnsan-Devlet-Toplum
temalarına göre aykılabilir, (Bir ayem kesin değil.) Devlet
kötümünde savaş önemli yer tutar. Aygucu savaş, bu üç tema-
nın birbirine en çok yaklaştığı olaydır. Askerlik, insanın
devlet içinde ritin en önemli zken olarak görünüyor. Kişiliğini
bulamayan insan, daha büyük sıydığı bir kurum içinde
sunukle, sanki onun kişiliğini ediniyor, "yle hissediyor. Bir
şey adına hareket ediyor artık. Burada tek kişi önemizdir.
O halde onun önemiz bir kişiliği olması da önemizdir. Nenin
da bir bakıma öyledir. Halktan kopan her herik adamı da öyledir.
Toplumlarımızda görünülme ayguc biimde hissettiği için
asien-ayden yaklaşılmaya belki de bu rekisal temede oturuyor.
İsinden insanımız 'kapalı' olduğu için dünyamız fakemde deydirdi.
Buğün bütün dünyamız 'müktesebat'ınun kırılmışlığının
artık hissettiği için uskiye itirmek, Hiyar Onu 'Kaybolan
Cennet' gibi görüyor, Bakalım ne yapacak? (Akkil)

Biz insanı anlatıyoruz, biz çıkmazı çözümlüyoruz. Onu seviyorsak, çizdiğimiz resim bir aydınlık getirir. Biz onu olduğu gibi sevimli buluyoruz. Nasıl olduğunu seziyorsak inandırıcı bir resim çizeriz. Bir köşesinde biz de yer alırız. Burada insanı çok tezatlı yönleriyle belirtmek önem kazanıyor. Çağında yaşamayan ve tutarsızlıkları aynı anda hisseden insanımız, 28 M. Çelebi'nin¹ tiyatroya şaşırması gibi özelliklerinin yanısıra Aksaray'daki meyhanede rasladığım emekli Balıkhane memurunun Gogol demesi gibi şaşırtıcılık da taşıyor.

27 Mart

Her törende, geçmişin bir anlam taşıyan -bir zamanlar- gelenekleri, artık o anlam unutulduğu için, absurd bir gösteri görünümüne vardır. (Birçok tören anlatılarak, geçmişe dönüş sağlanabilir.)

29 Mart

Bu kitaplarda gerçeği bütün acılığıyla yazmalı, onu hafifletme durumu ancak kahramanların kafasından geçmeli. Kişiliğin parçalanması meselesi teorik olmaktan çıkarılmazsa etkilemiyor insanı. Oyunların ötesinde bir gerçekliği var bu meselenin. Birden fazla kişiliği olmak, birçok insanı anlamayı sağladığı halde, tutarsızlık açısından yıpratıcı oluyor. Bunu ben mi yaptım? sorusu beyni kemirir, bir çılgınlık kabul edilir bu davranış. B hareketin sorumluluğunu yüklenmektense geçici bir delilik içinde olduğumu kabule hazırım.

9 Aralık 1974, Konya

Aylar geçmiş. Bu arada gene bir şeyler yaptım sayılır: Biyografik romanı yeniden yazdım, kafamda duran üç hikâyeyi bitirdim. Şimdi bir oyun yazmak durumundayım. Bu notları okuyordum. 'Games people play'i yeni baştan incelemeliyim. Kahraman -adı Coşkun olacak- evdekilerle, onların yadırgaya-

1 28 M.Çelebi: Avrupa ülkelerine gidece ilk Osmanlı elçisi olarak Fransa arılarını yazan Yirmisekiz Mehmet Çelebi.

Biz insanı anlatıyoruz, bu çıkmazı çözümleniyoruz. Onu
beğiyorsak, çizdiğimiz resim bir aydınlık getirir. Biz onu
kötüye gibi resimledi buluyoruz. Nasıl öldüğünü seçiyorsak
laundevce bir resim çizeriz. Bir köşesinde biz de yer alıyız.
Bunada insanı çok tesatle yindeliyle belirtmek, önem kazan-
ır. Çayında yaşamayan ve tutarsızlıkları aynı anda hissedemeyen
bizim, 28 N. Gaidi'nin tiyatroya sos:ması gibi özelliklerinin yanı-
na. Akşamay'daki meyhane de yaşadığım emekli Balıkesirli memur-
unun zımmi demisi gibi ferahlık da taşıyor.

Her törende, geçmişin bir anlam taşıyan - bir zamanlar - gele-
cekleri, artık o anlam unutulduğu için, absurd bir gösteri
pörensünü vardır. (Birçok tören anlatılarak, geçmişle töreni
sayılabilir.)

27 Mart

Bu kitaplarda geçeceği bütün aileleriyle yazmalı, onu ka-
pıltıma duruma ancak kahramanların kafasından
çıkmalı. Kişiliğin parçalanması meselesi tenkte olmakta an-
vkarılmıyorsa etkilemiyor insanı. Aynı karede ötesinde bir ger-
çekliği var bu meselelerin. Birden fazla kişiliği olmak, birçok
insanı anlatmayı sağladığı hukuca, tutarsızlık açısından ya-
pıtıca oluyor bunu ben mi yaptım? sonra aynı kararlar, bir
algınlık kabul edilmiş bu durumun, Bu karakterin sorumluluğu-
nu yüklenmektense geçici bu düdüklü içinde okuyuşunu kabul
kazanım.

28 Mart

9 Aralık 1974
Aylar geçmiş. Bu arada gene bir şeyler ^{Konya} yaptım
sayılır: Biyografik romanı yeniden yazdım, kafam-
da duran üç hikâyeyi bitirdim. Şimdi bir ayın yazmak
durumundayım. Bu notları okuyordum. 'Garis people
day' i yeni bastırın inatlıyım. Kahraman - cide
Çapkın olacak - evdekilere, onların yadığıysa-

cağı oyunlar oynayacak. Alt katta bir aktör var. Saf ve iyi niyetli. Bazı kitaplar okumuş, toplumu ileri götürecektir fikirleri var kendince; sanat toplum içindir diye düşünüyor. Bazı formülleri de var. Kalıp sözler kullanıyor. Adı -şimdilik- Saffet. Coşkun her hareketinde yanlış davrandığı için, artık hata yapmamak için, hiçbir şey yapmıyor. Genç yaşında emekliliğini istemiş. Karısı bir şeyler diyor, eve küçük işler alıyor, geçinmeleri için. Coşkun bu durumu görmezlikten geliyor, başkalarına karısının çalışmasını yalanlarla açıklıyor. Saffet. Coşkun'un pasif durumuna karşı çıkıyor, ona devrimcilerden örnekler veriyor: hata yapmayan insan hiçbir şey yapmıyor demektir, çamurlu yolda yürürsen elbette ayacağın kirlenecek. Karısı bu durumdan memnun değil. Saffet'i istemiyor. Zarar yok kocası çalışsın. ama hayatlarında gürültü patırtı olmasın. Coşkun keman çalışıyor, Saffet'le de öyle tanıştılar. Aktör, aman çok ses oluyor dedi, daha gürültüsüz bir iş yapın, mesela oyun yazın. Önce kuşkulandı Coşkun. Karısı da -adı Cemile- Coşkun büyük ticaret işleri yapsın istiyor. Coşkun, gülünç olmaktan korkuyor, sanıyor ki ne yapsa gülünç olacak. Onun için kimseye görünmek, kimseyle görüşmek istemiyor. Sonra genç bir kız -Emel- onu kabuğundan çıkarır. Yeteneksiz bir oyuncudur. Saffet tanışır ikisini. Coşkun aşık olur ve bütün ihtiyatı elden bırakarak ortaya çıkar ve bir oyun yazmaya cesaret eder. Saffet'in

cağı oyunlar oynayacak. Alt katta bir aktör
var. Saf ve iyi niyetli. Bazı kitaplar okunmuş, toplu-
mu üzeri götüreceği fikirleri var kendince; sanat top-
lum içindedir diye düşünüyor. Bazı formülleri de var.
Calıp sözler kullanıyor. Akl - şimdilik - Saffet. Coşkun
er hareketinde yanlış davranmış için, artık hata yap-
mamak için, hiç bir şey yapmıyor. Genç yaşında emek-
liğini istemiyor. Kararı bir şeyler bekliyor, çok küçük
işler alıyor, görünmeleri için. Coşkun bu durumu görmez-
likten geçiyor, bazılarının karsısını çalmasını yalan-
larda açıklıyor. Saffet, Coşkun'un pasif durumuna
karşı çıkıyor, ona durumlarından örnekler veriyor: hata
yapmayan insan hiç bir şey yapmıyor demektir, amma
bu yolda yürüsen ellette ayazın kirlenecek. Kararı bu
durumdan memnun değil, Saffet'i istemiyor. Zannar
ınk kocası çalınmış, amma kayıtlarında girilmiş
putunda olmuştur. Coşkun kemani çalıyor, Saffet'le
de öyle tartışıyor. Aktör, amma çok susuyor dedi,
tabii girilmiş bir iş yapın, mesela oyun yazın. Önce
tepkisinde Coşkun Kararı'da - adı Cemile - Coşkun
küçük hizmet işleri yapın istiyor. Coşkun, gülmeye başlamış
an korkuyor, sanıyor ki ne yaparsa gülmeye başlar. Onun-
un bir şey görünmek, kimseyle görüşmek istemiyor. Sonra
genç bir kız - Emel - onu kabızından çıkarır. Yetenek-
siz bir oyuncudur Saffet karakteri kısmi. Coşkun
işle olan ve bütün ihtiyacı olan bırakarak ortaya
çıkıyor ve bir oyun yazmaya cesaret eder. Saffet'in

de baskısıyla Coşkun bu oyun yazına işine iyice kaptırır kendini. Hayatını oynamaya başlar. Odaya girerlerken Saffet'e "Soldaki kağıdan girerler, hava kararmaktadır," der meselâ. Karısıyla da onun karşı koymasına rağmen- kötü oyunlar var. Cemile ile ne istediğini bilmediği için evlenmiştir. Herkes Coşkun'u hor görürken, Cemile sen önemlisin dediği için evlenmiştir. Şimdi oyunlar da bu yanlış birleşmeyi hicveder. Bir gün Saffet, Coşkun'u suçla yarak çocukça şeyler düşündüğünü, yazdığını, yaşadığını söyler. Coşkun da -uzun bir konuşmayla- örnekler vererek- milletimizi nasıl çocukça davrandığını gösterir (gazeteleri inceleyerek örnekler bulmalı).

Saffet ve Coşkun bir gün, zor hayat şartlarından söz ederler karşılıklı. O gün ikisinin de beş parası yoktur. Güzel yemekleri hayalini kurarlar ve yemekleri sayarlarken birden 'oyun'un bir bölümünü yazmaya başlarlar. Lügat, kitap karıştırırlar delice ve durmadan yemekleri dizerler alt alta. Bir çılgınlık yaşarlar. Sonunda yorulurlar, mideleri de tıka basa dolmuştur sanki. Coşkun bir soda yaz der, Saffet: bir de karbonat mide ilaçları saymaya başlarlar sonunda. (Belki de Cemile yemeğe çağırır: çorba ve etli-kıymalı-patates buyrun. Yok derler canımız isteniyor. Bir şey yemediniz ama. sanat der Saffet. Cemile kızar: Sanat filân değil, düpedüz oyun bu. Evet oyun).

de baskısıyla Coşkun bu oyun yazma işine iyice
kaptırır kendini. Hayatını vurnamaya başlar. Olaya
giderken Saffet'e "Soldaki kapıdan girerler, hava
kararmaktadır," der meselâ. Karısıyla da - onun kışı
koymasına rağmen - kötü oyunlar var. Cemile ile
eistediğini bilmediği için evlenmiştir. Herkes Coşkun'u
bu görünürken, Cemile sen önemli dediği için evlenmiş-
tir. Sırdı oyunlarda bu yanlış birleşmeyi hicveder.
Bir gün Saffet, Coşkun'u suçlayarak çocukca şey-
u dışındığını, yazdığını, yaşadığını söylei. Coşkun
- oyun bir konuşmayla - örnekler vererek - milleti-
zizin nasıl çocukca davrandığını gösterir (Gazete-
ri inceleyerek örnekler bulmalı)

Saffet'e Coşkun bir gün, zor kayıt şartlarından
öz ederler karsılıklı. O gün ikisinin de leş perası yoktur.
Fizel yemeklerin hayalini kurarlar ve yemekleri sayar-
larken binden 'uzun'um bir bölümünü yazmaya baş-
larlar. Lugat, kitap kursturutan delice ve du'madan
zemekleri dizeler alt alta. Bir çelçelik yaparlar. Sonun-
da yon'unlar, miteletleri de teka bası dolmıştan sanki
Coşkun, bir soda yaz der, Saffet. Bir de karbonat
vide ilâhîye saymaya başlarlar sonunda (Beşli de
Cemile yongâ seçer; Corba ve . . . ki - kuyulu - parti-
kese buzum. denli canını istemiyor Bir şey ye-
medim ama, sanat der Saffet. Cemile kızar: sanat
bilim değil dışındaki oyun bu. (Tart oyunu)

Coşkun ve Saffet, oyun parçalarında hayatlarından bölümler kullanıyorlar: akılsızlıkları yüzünden içine düştükleri zor durumları canlandırıyorlar ve sonunda hep aynı yorumla bitiriyorlar sözlerini: talihin kudreti, kaderin oyunu. Karısı şikâyetlerine başlayınca Coşkun, sen de benim gibi yap karıcığım diyor, oyunlara oyna. (Elektrigi kesiyorlar bir gece ve karanlıkta konuşuluyor bunlar)- Coşkun parayı yatırmayı unutmuş.

Emel ile ilişkisi yüzünden Coşkun karısından uzaklaşıyor. Cemile sinirli, durumu seziyor. Coşkun karşısında Emel varmış gibi bir oyun kuruyor kafasında ve karısına sarılıyor.

Aman evden çıkmayalım diyor Coşkun. Neden diye soruyor Saffet. Ben ne zaman canım sıkıldığı için evden çıksam, yolda güzel bir fikir gelir aklıma. Galiba hep acele ettim.

Oyun için ilk düşündüğüm son: Coşkun kalpten ölüyor. O sırada tiyatro patronu giriyor. Ne oldu? Gerçekten öldü mü? Yok canım oyun. Peki şimdi ne yapacağız? Ne mi yapacağız. Oyun bittiğine göre seyirciyi selâmlayacağız. (Neden öldü? Kalpten öldü elbette. Yaa kalbi mi vardı. Evet, kalbi olduğu için öldü. Oyunları çok ciddiye aldığı için öldü. Ciddi olmayan başka biri hiç olmazsa bir baygınlıkla filan yetinebilirdi. Coşkun'un kötü huyu: her olayı büyütürdü.)

Coşkun ve Saffet, oyun parçalarında hayatlarından bölümler kullanıyorlar: akıl sağlıkları yüzünden iktisadi düştükleri zor durumlara canlandırıyorlar ve sonunda hep aynı yorumla bitiyorlar sözlerini: Talihin kudreti, kaderin oyunu. Kanun şikâyetlerine başlayınca Coşkun, sen de benim gibi yap kaçacağım diyor, oyunlar oynat. (Elektrikli kesiyorlar bir gece ve karanlıkta konuşuyor bunlar) - Coşkun parayı yitirmeye unutmuş

Emel ile ilişkisi yüzünden Coşkun kausundan uzaklaşıyor. Cemile sınırlı, durumu seziyor. Coşkun karşısında Emel varmış gibi bir oyun kuruyor kafasında ve karışma sarılıyor.

Aman erden çıkmayalım diyor Coşkun. Neden diye soruyor Saffet. Ben ne zaman canım sıkıldığı için erden çıkısam, yoluda güzel bir fikir gelmiş aklıma. Guliba hep acele ettim.

Oyun: un ilk düşündüğüm son: Coşkun kalpten üzgün. O sırada Lyntro partisini giriyor. Ne oldu? Kalktıktan öldü mü? Yok onun oyun. Peki şimdi ne olacak? Ne niyetiniz? Oyun bitene göre oyuncuyu selamlayabiliriz. (Neden öldü? kalpten öldü bette. şu kalbi ni vardı Emel kalbi olacağı için idi. Özgünlere çok çoktu. Niye için oldu. Ciddi olmayan başka biri hiç olmazsa in bağışlıkla bilan zorluğunda Coşkun'un kötü kuzay her işte duygü içinde.

Coşkun'un oğlu Ümit. Biraz az gelişmiş. Oyun, onun bir tahrir vazifesiyle başlıyor. Babası da devam ediyor: acıklı-galünç bir makale oluyor ödev. Coşkun hep şahsiyetsizlikten yakınır: yazım bile durmadan değişiyor. İmzalarım bile birbirine benzemiyor. Geçen gün bankada şüphe ettiler benden. Ne oldu sonunda? Allah-tan o sırada gençten biri geldi de bankayı soydu, verecek paraları kalmadığı için kurtuldum. (Ucuz oyun diye eleştirirler sonra)

Coşkun ve Saffet oyunları yazarken -sahne de bir kenarda bunları canlandırırken yani- kişilerin düşünce ve hareketlerini belirten kısımları da yüksek sesle söylerler bir yandan.

Tiyatro patronu Servet Bey -bay kapital geldi derler onun için. Oyunun en romantik görünüşlü kişisi. Hep ağlatıcı sahnelerden, gördüğü, okuduğu acıklı sanat eserlerinden söz eder. Fakat bu romantizmin nasıl paraya çevrilebileceğini çok iyi bilir. Coşkun ve Saffet iyi aile çocuklarıdır. Servet çok yoksul bir çocukluk geçirmiştir.

Bir ihtiyar nine olabilir evde. Önceki notlarda belirttiğim gibi bir yaşamak istiyor, bir ölmek. Bir gün de evden bohçasıyla kaçıyor. Bir gün Ümit'e vals öğretirken düşerek bacağını kırıyor ve zatürreeden ölüyor. Coşkun: İhtiyarlar çok talihsiz, ilk tutuldukları hastalıktan bile ölemiyorlar. Coşkun korkuyor aynı zamanda: eve ölüm girdi. Nineyi bahçeye gömelim diye tutturuyor: ölüm gözümüzün önünde olsun. hiç hatırımızdan çıkmasın, her an ölebileceğimizi unutmayalım. Ölüm geldiği zaman boş bulun-

mayalım. Atalarımız da öyle yapmış, her yer mezarlık.

Coşkun, karısının zoruyla ticaret işleri yapmış ve borçlanmış tır. Eve haciz memurları gelir. Hiç bir şeyi alamazsınız der. Ben oyun yazıyorum ve her şeyi kullanıyorum. Bir meslek adamınır mesleğini icrası sırasında yararlandığı şeylerin hiç birini hacze demezsiniz.

Emel-Coşkun ilişkisi. Coşkun onu üzer, eskiden yapamadıkları onunla gerçekleştirmeye çalışır. Cemile bir gün onları birlikte görür. Evde Coşkun bir cehennem hayatı yaşar. Ölümü de belki bu yüzden olur. Önceleri Coşkun genç kıza bir arkadaş gibi davranır, fakat Cemile kuşkulandır ve Coşkun'a eziyet eder (üstün arar). Emel'e de aynı şekilde davranır. Bu baskı iki insanı birbirine yaklaştırır. İkisini birlikte gördüğü yerde Coşkun masum olduğunu anlatmaya çalışır, olmayınca karısını gönderir bağırarak Emel'le yalnız kalınca onu sevdiğini anlar. İlişki böylece sevgiy dönüşür. Biraz sonra Cemile geri döner ve kocasını alıp götürür. Coşkun'un ilk büyük yıkılışı. Bu sahneyi çok başka şekilde oyununda yazar Coşkun.

OYUNUN PLANI

Coşkun, çocuğuyla birlikte tahrir vazifesi yapar. Ümit, bugün de keman dersi var mı diye sorar. Coşkun sıkılır. Keman hocası gelir, çalışırken Saffet kapıyı vurur ve abartmalı bir aktör davranışlarıyla Coşkun'u korkutmaya çalışır. Hoca telaşla gider. Saffet tavırlarının bir oyun oklugunu söyler ve hava yumuşar. Aktörün bu gürültülü oyuncuğu bıdakin oyun yazım, der. Bu teklif Coşkun'un hoşuna gider ve hemen oyuna kaptırır kendi-

Mayalem. Atalarının da öyle yapmış. Her yer mezarlık.
Coşkun, karısının zoruyla ticaret işleri yapmış ve
boşlanmışlar. Eve kocası memurları gelin. Hiç bir
şey alamamışlar. Ben oyun yazıyorum ve her
şeyi kullanıyorum. Bir meslek adamının, mesle-
ğini cerası sırasında yaralandığı şeylerin her
biri hüçredemiyiş.

Emel-Coşkun ilişkisi. Coşkun onu üzer, eskiden
yapamadıklarını onunla gerçekleştirmeye çalışır.
Çünkü bu gün onları birlikte görür. Evde Coşkun
bir ehil adam hayati yapar. Ölümlü de belli bir
yüzden olur. Onları Coşkun genç kız bir arkadaş
gibi davranır, fakat Emel'e kışkırtılır ve Coşkun'a
erzizet eder (üstünü arar) Emel'e de aynı şekilde
davranır. Bu başka iki insanı birbirine yaklaştırır.
İkisini birlikte yürüdüğü yerde Coşkun mesur olduğu-
nunu anlatmaya çalışır, otomayınca karısına çöndü-
rür. Coşkun, Emel'e yalnız kendine onu sevdiğini
anlatır. Emel'in böylece sevgisine döner. Bir gün sonra
Emel geri döner ve kocasını alıp götürür. Coşkun'
un ilk büyük yıkılması. Bu sahneyi çok başka
şekilde oyununda yazar Coşkun.

ORJUNUN PLANI

Coşkun, kocasının emelinde tahrir varlığı yapar.
Emel, kocasının de kimin elini var ne diye sorar. Coşkun
sükunet. Kocanın kocasına gelir. Çalışırken Saffet kocaya
varır ve ahımları bu ahkır dursunlarıyla Coşkun ve
kocasına galester. Hoca kızıyla gider Saffet karısının
in oyun vaktine gelir ve kara yemeyen Ahkır bu
günümüze yazmışlar. Emel'in kocasını yazan. der. Bu sahneyi
Coşkun'un kocasına gider ve kocanın kocasına kaptır kend-

ni. Ailesini oyun kahramanları gibi Saffet'e tanıtır.

25 Aralık 1974

Tiyatro'da alaturka müzik kullanmak istiyorum. Genellikle sözsüz müzik. Coşkun, iki kültür arasında bunalıyor. Bu bunalım orta seviyede bir aydının duyarlığı. Ayrıca ülkemizde çeşitli kültürlerin çelişkili varlığını bir zenginlik sayıyor, yani öyle hissediyor. Kullanılan müzik de buna örnek olabilir. Ruhsal durumları yansıtan ve biraz aşırı fon müzikleri: alaturka, hafif müzik, aranjman, klasik, modern müzik... Coşkun'un yazarak oynadığı piyesler de bu kültür çeşitliliğini verebilir. Farklı kültürlerin farklı kahramanları farklı ülkelerde farklı duyarlıkları yansıtıyor: Osmanlı, Bizans, Orta Asya, Avrupa hattâ Amerika. (Napolyon piyesi okunacak). Coşkun'un özel dramı, Batı trajedisi biçiminde. Saffet'in takma adı Safoglan. Ümit, Cemile ve Saffet Yunan trajedilerinde koroyu canlandırırlar (Coşkun'un zorluğu).

Nine bir zamanlar çok otoritermiş. Cemile de bunu anlatır: onu çok korkutmuş. Cemile de Coşkun'la evlenmek istememiş, annesi diretmiş. İmzasız mektuplar geliyor eve: bu adamla neden oturuyorsun? Nine kocasına karşı çıkamadığı için hırsını Cemile'den çıkarmış. kocası ölünce evlenmemiş: Kötü oyunlar.

Coşkun gerek kendi, gerek başkalarının oyunlarının- oyundan sonra- tahlillerini yaparak -Saffet'le birlikte- sonuçlar çıkarıyor (kissalar, moraller): Mantık oyunları.

ni. Ailesini oyun kahramanları gibi Saffet'e tanıtır.
25 Aralık 1974

Fiyatro'da alaturka müzik kullanmak istiyorum. Genellikle sözsüz müzik. Coşkun, iki kültür arasında bunalıyor. Bu bunalım orta seviye de bir aydının duyguları. Asya ülkesinde çeşitli kültürlerin geliştiği varlığını bir zenginlik sayıyor, yani öyle hissediyor. Kullanılan müzik de buna örnek olabilir. Ruhsal durumları yansıtan ve biraz ağır fon müzikleri: alaturka, hafif müzik, aranjman, klasik, modern müzik... Coşkun'un yazarak oynadığı piyesler de bu kültür çeşitliliğini verebilir. Farklı kültürlerin farklı kahramanları farklı ülkelerde farklı duygularını yansıtır: Osmanlı, Bizans, Orta Asya, Fransa, Kıtta Amerika. (Napolyon piyesi okunacak) Coşkun'un özel dramı, Batı trajedisi biçiminde. Saffet'in tutkuna udu Saffetler. Ümit, Cemile ve Saffet Yunan trajedilerinin de korosu anlattırılır (Coşkun'un yorumları). Nice bir zamanlar çok storikmiş. Cemile de bir çok vakti: om, ik kutomus. Cemile de Coşkun'la çalışmış istemiş, annesi direktör. İmzasız mektuplar geliyor ev: bu uyarıta neden oturuyorum? Nice kasına karşı -k-madığı için karam Cemile'den, kavims, koron ölümüne evlenmiş: Kötü oyunlar.

Coşkun gerçek kendisi, gerek başkalarının yorumlarının - oyunların övme - tahliçlerini yaparak - Saffet'e birlikte - konuşlar - konuşlar (kışkılar, mırzeler): Montek oyunları

Berne,¹ çocuğun sırtının okşanmasından söz ederek inanışa göre belini ancak böyle doğrultabileceğini söylüyor. İnsanlar karşılıklı okşamayla bir ilişkiye girebiliyorlar. Deyimler de bu hareketin temel nedenine uygun: "Sırtımı okşamak" ve "belini doğrultmak." Ülkemizde çok oynanan bir oyun: beni 'tanı', seni 'tanırım' (karşılıklı sırt okşama). 'Her oyun hiç yoktan iyidir' ilkesine dayanıyoruz. (Çocuk kaldığımızı bir örnek). Oyunlar ciddi, hattâ vahim olabilir, insanların hayatı söz konusu olabilir; oynayanlar da kendilerini ölesiye ciddi hissedebilirler, fakat bir oyun, gerçek yaşantının gerçek ilişkisinin yokluğunda onun yerine geçen bir şeydir. Sınırlamalar, çekinmeler oldukça bu gerçek işlerin varlığı tehlikededir. (Sevgi dolu yaratış eksikliği). Bütün kötü oyunlar, iyi düzenlenemeyen zamanın yol açtığı cansıkmamızın sonucudur. Tek kişi zamanını iki biçimde düzenler: eylem ve fantezi (Berne). Zamanı düzenleme yolları: 1- Vakit geçirme 2- Ayın 3- Oyun 4- Yakınlık kurma 5- Eylem.

Çocuk-olgun-ebeveyn üçlemesi ego'nun yönleridir (Berne). Çocuk özellikle yaratıcı yönü belirtir. Bunları ıvanmak önemli, kurtulmak (bunlardan) gerekli değil. Oyunlar, kişiliğin bu temel yapısına dayanır (Berne). Yapılan etkileri aynı doğrultuda karşılamak bu üç kişilik arasında çatışma doğurur. Burada doğrultu değiştirmek durumu düzeltebilir. Oyun, 'görünür' karşılıklı ilişkinin 'ruhsal' ilişkiyle birlikte ve çelişik durumda var olmasıdır (Berne).

1 Berne: *Games People Play*'in yazarı Erich Berne.

Berne, çocuğum sırtının okşanmasından söz ederken inansa göre belini ancak böyle doğrultabileceğini söylüyor. İnsanlar karşılıklı okşamayla bir ilişkiye girebiliyorlar. Deyimler de bu hareketin temel nedenine uygun: "Sırtını okşamak" ve "belini doğrultmak." Ülkemizde çok oynanan bir oyun: beni 'tanı', seni 'tanırım' (karşılıklı sırt okşama) Her oyun his yoktan içidir' ilkesine dayanır. (Çocuk kulağına bir örnek) Oyunlar ciddi, hatta vahim olabilir, insanların kaygı söz konusu olabilir; oyuncular da kendilerini ilgisiz iddi hissederler. Fakat bir oyun, gerek yapantının gerek ilişkilerin yokluğunda onun yerine geçen bir şeydir. Sınırlar, kurallar da bu gerçeklerin varlığı tehlikesindedir. (Sevgi dolu yaratıcı kişiliği) Bilinir kötü oyunlar, iyi düzenlenemeyen zamanın ilk utığı insanlığının sonucudur. Tek kişi zamanını iki biçimde düzenler: eylem ve fantazi (Berne) Zamanı düzenleme yolları: 1- Sakit geçirme 2- Oyun 3- Oyun 4- Yalnızlık kurma 5- Eylem

Çocuk - oyun - ebeveyn ilişkisi ego'nun yönleridir (Berne) Çocuk özellikle yaratıcı yönü belirtir. Bunlara tanınmak önemli, kurtulmak (bunlardan) gerekli değil. Oyunlar, kişiliğin bu temel yapısına dayanır (Berne) Yapılan etkileri aynı doğrultuda karşılanamaz bu üç kişilik arasında çatışma doğurur. Burada doğuştan dengeyi sağlamak zorunda düzenlenir. Oyun, 'görünür' karşılıklı ilişkilerin 'görül' ilişkisiyle birlikte ve çelişik durumda olur, mümkündür (Berne).

30 Aralık 1974

Önce tarihi piyesler yazarlar. Avrupa'da geçen savaşlar, ihtilaller... sonra yerli tarih, sosyal piyesler, Coşkun, Emel'le tanıştıktan sonra kişisel dramlar yazmaya başlar. Bir yandan da küçük şeyler yaşamış olmanın ezikliğini duyar ve bunlara bir yenisini eklemekten korkar. Bu arada günlük yaşantının büyük bir bölümünün oyunlarla geçirildiğini farketmeye başlar ve bunu herkesin yüzüne vurur. Artık kendisine de bu konuda güvenememektedir: Ne zaman gerçek eylem içinde, ne zaman oynuyor? Sonunda ülkenin çocuk kaldığını gelişemediğini düşünür: Gerçeklerden korkan insanların vakit geçirme oyunları. Ülkenin ruhu bunun neresinde gizli? Eski ruhlarla, padişahlarla, kumandanlarla konuşur, onların ruhlarını çağırırlar Saffet'le birlikte. Sonra Cemile, Emel'le ilişki yüzünden Coşkun'u bunaltır. İlk kriz gelir. İhtiyar ninenin ölümü de moralini bozar. Büyük bir hastalığa tutulsam da -ölüm-cül bir hastalık- evden kaçarak Emel'le kısa bir süre yaşasam. Sonra korkar: Allaha karşı mı geliyorum? En tanrıtanımaz insanımızda bile var olan 'bilinmeyene karşı korku' Coşkun'u sarar. Oglu kaza geçirir, kurban keser. (Ayinler). Sonra bir süre iskambil, tavla (vakit geçirme). Emel onu karısından ayrılmaya zorlar. Krizler sıklaşır. Ah! diye şikâyet eder Coşkun; büyük meseleler yüzünden harcamış olsaydım hayatımı; küçük dünya meseleleri yıpratmasaydı beni. İflas etmeden ticareti bırakabilen bir

4

30 Aralık 1974

"Önce tarihi piyesler yazarlar. Avrupa'da geçen savaşlar, ihtilaller... sonra yerli tarih, sosyal piyesler, Coşkun, Emel'le tanıştıktan sonra kişisel dramalar yazmaya başlar. Bir yandan da küçük şeyler yaşamalarının ezikliğini duyar ve bunlara bir yönünü eklemekten korkar. Bu arada günlük hayatın büyük bir bölümünün oyunlarla geçirildiğini farketmeye başlar ve bunu herkesin yüzüne vurur. Artık kendisine de bu konuda güvenememektedir: Ne zaman gerçek eylem içinde, ne zaman oynuyor? Sonunda ülkenin çoktık kaldığını hissedemediğini düşünür: Gerçeklerden korkan insanların vakit geçirme oyunları. Ülkenin ruhu bunun uresinde zifli? Eski ruhlarla, padişahlarla, kumandacılarla konuşur, onların ruhlarına çağırır Saffet'le birlikte. Sonra Canile, Emel'le ilişki yüzünden Coşkun'u bunaltır. İlk kriz gelir. İhtiyaç ninenin ölümü le moralini bozar. Büyük bir hastalığa tutulur ve -ölümün bir hastalık - evden kaçarak Emel'le kısa bir süre geçesim. Sonra korkar: Allaha karşı ne geliyorum! En turetmemiş insanıyda bile ar lan 'bilinmezene karşı korku' Coşkun'u sarar. Oğru kaza geçim, kulan kısı... (Ayıklar) Sonra bir süre iskambil, rowla (vakit geçirme) Emel vna karısından uzaklaşmaya zorlar. Krizler siklosu. He! diye şikâyet eder Coşkun; büyük meseleler yüzünden harcanmış absorpsiyon hastalığı; küçük dünya meseleleri spiritüel masajın tonu. iflas etmeden ticareti bırakabilen bir

iş adamı gibi davranabilmiş olsaydım. Evden kaçan nine aklına gelir, evden kaçmaya hazırlandığı gün; karısı gelir. Bir intihar süsü verecektir ortadan kaybolmasına. Her şey anlaşılır. Karısı onu tehdit ederek çıkar gider. Saffet'le son oyununu oynarken kriz gelir. Dur, der Saffet. Olmaz bir kere olsun sonuna kadar gideyim, kahraman olmak istiyorum. Büyük oyuncular sahnede ölür (Moliere, Caruso).

Oyunda olay ve anlatım ani geçişlerle verilecek. Mesela Coşkun'u Emel'le birlikte gören Cemile bir trajedi oynar; Coşkun ağzını açar, sahne kararır. Coşkun ve Saffet görülür. Coşkun arkadaşına olayı, kalcığı yerden anlatmaya başlar. Ona bağırımdı, Saffet.

Coşkun ve Saffet kişisel ve sosyal açıdan en çok 'sırtını okşama' oyununun üzerinde duruyorlar.

OYUN BITTİ

Coşkun İrmiş	emekli tarih öğretmeni (+5-50 yaş)
Cemile (karısı)	(aynı yaşta)
Ümit (oğlu)	(on dört yaşında)
Saffet Söylemezoglu	aktör (30 yaşlarında)
Servet Duygulu	tiyatro patronu (+40 yaşlarında)
Emel Sevinir	aktris (25 yaşında)
Saadet nine	Cemile'nin annesi

Acıklı Güldürü

is adami gibi davranabilmiş olsaydım. Evden ka-
san nise aklına gelir, evden kasmaya kazulandığı
pın; karısı gelir. Bir intihar süsü verecektir orta
an kaybolmasına. Her şey anlazılır. Karısı onu
'ohdit ederik çıkar gider. Saffet'le son oyununu oy-
arken kriz gelir. Dem, der Saffet. Olmaz bir kera
lem sonuna kadar gideyim, kalıraman olmak isti-
rum. Büyük oyunular sahne de ölür. (Moliere,
'Karısı')

Oyunda olay ve anlatım ani geçişlerle ilerleyecek.
Kente Coşkun'u Emel'le birlikte gören Cemile bir tra-
di oynar; Coşkun ağzını açar, sahne kararır. Coşkun
e Saffet görülür. Coşkun arkadaşına olayı, kal-
gü yerden anlatmaya başlar. Ona Rağnedir Sof-
t.

Coşkun ve Saffet kişisel ve sosyal açıdan en çok
"tine okama" oyununun üzerinde duruyorlar

Coşkun Ermiş emekli tarih öğretmeni (45-50 yaş)

Cemile (karısı) (gün yaşta)

Ümit Coşkun (on dört yaşında)

Saffet Söylemezoğlu aktör (30 yaşlarında)

Servet Derygüler tiyatro patronu (40 yaşlarında)

Emel Severir aktris (25 yaşında)

Saadet nise Cemile'nin annesi

Ahlu Güldürü

İkinci perdede bütün oyuncular birlikte 'Coşkun'un rüyası'nı oynarlar.

- 1- Sırt okşama
 - 2- Kültür çorbası
 - 3- Çocuklar ülkesi
- } sosyal seviye

- 1- Bana çok yazık oldu
 - 2- Neden bir kahraman değilim?
 - 3- Herkes oyun oynuyor
 - 4- Bugün hastayım, oraya gidemem
 - 5- Ölümle oynamaz.
 - 6- Tanrı vardır, Tanrı yoktur.
- } kişisel seviye

- Temalar
- 1- Ülkede kültür kargaşası
 - 2- İnsanlarımız oynuyor.
 - 3- Kimse acıyı ve sevinci yaşamıyor.

Saffet onları korkutur, polis geldi diye kitaplara bakar Coşkun. Ümit'e Devrim ödevi yazdırırken oğlu Coşkun'a haba sen dersine çalışmayacak mısın? diye sorar. Baba ben Almanya'ya gitsem mi?

Saffet (sonra): size emekli piyesi oynadım. Coşkun: hepimiz devrim çocuğuyuz. Ben ... devrimlerinde hazır bulundum. Saffet: ben hiç birine yetişemedim, üzgünüm, hepsi bitmişti.

Saffet, Coşkun'a piyesler verir; Coşkun da onlara benzeterek oyun parçaları yazar; köy oyunları, ev oyunları vs.

Coşkun, bu evin dışında yaşadığım her şey sanki oyun diye dert yazar.

İkinci perdede bütün oyuncular birlikte 'Coskun'un hayatı'na oynarlar.

- 1 - Sınıt okşama
 - 2 - Kültür çorbası
 - 3 - Gouklar ülkesi
- } sosyal seviye

- 1 - Baba çok zengin oldu
 - 2 - Neden bir kahraman değilim?
 - 3 - Herkes oyun oynuyor
 - 4 - Bugün hastayım, oranje gidenim
 - 5 - Elimde oynamaz
 - 6 - Taire vardır, Taire yoktur
- } kişisel seviye

- Temalar
- 1 - Ülkede kültür kargaşası
 - 2 - İnsancımsız oynuyor
 - 3 - Kimse auzu & sevinci yaşamıyor

Saffet onları korkutur, polis geldi diye kitap-
ara bakar Coskun. Ümit'e Devrim ödevi yazduktan
flu Coskun'da baba son dersine salısmayacak mı?
iye sorar: Baba ben Almanya'ya gitsem mi?

Saffet (vuruş): işi evhli piyesi oynadım. Coskun: kipi-
ning sevimsiz, menijyuz. Ben... çevimlerinde kazu Cukundan.
Saffet: ben his birine geli, medim işijimiy kipi lit-
riği.

Saffet, Coskun'a piyesler verir; Coskun da onlara
enyeterek oyun parsalara yazar; küy oyunlara,
v oyunlara v.s.

Coskun, bu evir diğunda yazadığım her say
sankü oyun diye lent yazar.

İlk oyunlara örnekler: bir bulvar komedisi, bir tarih öncesi oyun (bugüne paralel). Şive taklidi (Coşkun yapamıyor, Saffet bu oyunların en önemli yanı diyor). Cemile annesine düşman. Bir gün Saffet'e dert yanyor; paraları varmış, Coşkun bir işte batır-
mış. Ben kime isteseydim varırdım diyor Cemile, Coşkun'un nesf
vardı. Fakir bir öğretmen. İçki içiyor. Benimle de sarhoş evlendi.
Eskiden günlerce odasından çıkmazdı. Peki sizin ne meziyetiniz
vardı? Gençtim, güzeldim. Bir kadın daha ne olabilir?

Coşkun, Emel'in hayali ile karısına sarıldıktan sonra kirlendim
ben diyor. bir daha yatak odasında yatmıyor. Kanape, divan olma-
h salonda.

SAHNELERİN PLANI

I. PERDE

- | | |
|---------------------------------|---|
| 1- Coşkun Ümit | Devrim ödevi 2-5) |
| 2- " " | Reklam programlar ı(5-6) |
| 3- " " | keman hocası, keman dersi (7-8) |
| 4- Coşkun, Keman hocası, Saffet | korkutma oyunu (8-9) |
| 5- Coşkun, Saffet | oyunların başlangıcı (9-12) |
| 6- Coşkun, Cemile | oyun yazma I (12-13)
(zil çalıyor) |
| 7- Coşkun, Saffet | ilk oyunların eleştirisi (13-15) |
| 8- " " | ilk karşılıklı oyun oynama |
| 9- " " | Cemile, komşu kadın, ninenin gelişi
(2 prova birden) |
| Saffet, nine | Emel'le tanışma, Servet'le tanışma |
| 10- Coşkun, Saffet | önce tiyatro, sonra meyhane |
| 11- " " | meyhanede hayat oyunları, yakınlaşma |
| 12- Coşkun, Cemile | ilk kuşku, ilk ayrı gece, hayat oyunu |

II. PERDE

- | | |
|-------------------|-----------------------|
| 1- Saffet. Cemile | Evlilikten dert yanma |
| 2- Coşkun, Saffet | Oyunlar, dert yanma |
| 3- Coşkun, Emel | İlk yalnız buluşma |

Oyunlara örnekler : bir bulvar komedisi, bir tarih
 resmi oyun (bugüne paralel), şive taklidi (Coşkun
 yapmıyor, Saffet bu oyunların en önemli yanıdır)
 Cemile annesine düşman. Bir gün Saffet'e deit yapıyor;
 paralara varmış, Coşkun bir iste batırması. Ben
 kime isteseydim varırdım diyor Cemile, Coşkun'un
 resmi vardı. Fakir bir öğretmen. İki işiyor. Benimle de
 parka evlendi. Eskiden günlerle olasından sıkıyor.
 h. Peki sizin ne meziyetiniz vardı? Gece, tım, güzel-
 im. İki kadın başka ne olabilir?
 Coşkun, Emel'in hayali ile karsına sauldikten sonra
 Emel'in ben diyor, bir daha yatak odasında yatmıyor.
 kumpoz, diyan önemli salonda.

SAHNELEKİN PLANI

- 1 - Coşkun, Emel ^{3. PERDE} Derrim ödevi (2-5)
- 2 - " " Reklam programları (5-6)
- 3 - " " kemane harak kemane deit (7-8)
- 7 - Coşkun, kemane harak, saffet kumpozma oyunu (8-9)
- 5 - Coşkun, Saffet oyunlarına başlangıç (8-12)
- 6 - Coşkun, Cemile oyunun parçası (12-13)
- 7 - Coşkun, saffet ilk oyununa giriş (13-14)
- 8 - " " İlk kumpozma oyunu oynama
- 9 - " " Cemile, kumpozma kardin 2. ^{ninisi gelisi} ^{örnekerlerden}
- 10 - Coşkun, saffet ~~konuşma~~ ^{3. meyle konuşma}, Saffet'in konuşma
- 11 - " " ^{örneki}, örneği yapıyor, sonra meyhane
- 12 - Coşkun, Cemile ilk kumpozma, ilk oyunun geçi, kumpozma

II. PERDE

- 1 - Saffet, Cemile ^{atılabilir deit yapma}
- 2 - Coşkun, Saffet ^{oyunlara, deit yapma}
- 3 - Coşkun, Emel ^{ilk gelmiş buluşma}

- 4- Nine, Ümit dans dersi, kaza
- 5- Coşkun, Saffet evde, yemek oyunu
- 6- Coşkun, Saffet, Cemile nine ölür, ölüm oyunu
- 7- Coşkun, Emel 2. buluşma
- 8- Coşkun, Emel, Cemile baskın
- 9- Coşkun, Saffet baskının devamı, baskı oyunu
- 10- " " icra memuru, haciz ve haciz oyunu
- 11- " " tiyatro patronu Servet, romantik oyunlar
- 12- Coşkun, Cemile sevişme oyunu
- 13- Coşkun, sonra Ümit, Cemile evden kaçına
- 14- Coşkun, Saffet, Servet oyunlarda tâdilât
- 15- Coşkun, Emel ayrılmaya teşvik
- 16- Coşkun, Cemile, sonra Saffet kriz
- 17- " " " , Servet son.

Nine, Saffet'e bütün aileden şikâyet eder, bana yemek vermiyorlar, bunak muamelesi yapıyorlar, durmadan konuşur.

5 Ocak 1975

Yeni yılda yeni makale -yani ilk makalem; Türk milleti -ya da halkı- evrenseldir. Osmanlı İmparatorluğunun anlamı bundadır. Türk aydını ülkesine yabancılaşmıştır. Batıcılar da, Ortaçağ karanlığını yaşayanlar da gerçeği bir yönünden görmek istiyorlar. İnsanımız bütün boyutlarıyla kendisine sahip çıkacak aydınları bekliyor. Türk halkı kimseye düşman değildir, Türk aydını, bütün

- 4 - Nine, Ümit dans derisi, kaza ✓
- 5 - Çizim, Saffet ede, yemek oğuru
- 6 - Çizim, Saffet, Cemile nice zehir, zehir oğuru ✓
- 7 - Çizim, Emel 2. buluşma ✓
- 8 - Çizim, Emel, Cemile bakır ✓
- 9 - Çizim, Saffet bakırın derisi, bakır oğuru
- 10 - Çizim, Saffet, İsmail memur / Kadir ve Hacı oğuru
- 11 - " " Hıyabı patronu romanı ile oğurlar
Sevdi
- 12 - Çizim, Cemile serigane oğuru
- 13 - Çizim rona İmit, Cemile cüden kasna -
- 14 - Çizim, Saffet, Sevdâ oğurlarda rüdelet
- 15 - Çizim Emel ağılmaya seşik
- 16 - Çizim, Cemile rona Saffet kırık
- 17 - " " " " sevdi son

Nine Saffet'e bütün aileden şikâyet eder, bana
yemek romayorlar, barmak muamelesi yapıyorlar, duyma-
yan konuşur,

5 Ocak 1975

Yeni yılda yeni makale - yani ilk makalem: Türk
ülleti - ya da halkı - evrenseldir. Osmanlı İmparatorluğunun.
damı bundadır. Türk aydını ülkesine yabancılaşmıştır
Batı'lar da, Ortadoğu karanlığına yaşayanlar da gerçeği
in yönünden görmek istiyorlar. İnsanımız bütün boyut-
larıyla kendisine sahip çıkacak aydınları bekliyor.
Türk halkı kimsesiz düşman değildir, Türk aydını, bütün

eksiklerine rağmen dünyayı tanımak istiyor. Biz geri kalmış bir ülke değiliz, fakir düşmüş bir soyluya benzetilebiliriz ancak. Araç ülkeleri bütün petrol gelirlerine rağmen ne yapacağını, parasını nasıl kullanacağını bilmiyor. Amerikalı, Avrupalı kendi dışındaki kültürleri sadece inceler; bizim samimiyetimiz ve sıcaklığımızla benimsemez. Bu soğuk ve mesafeli bir davranıştır. Öğrendiklerini istismar etmek ister. Bu yüzden kaliteyi sömürür. İnsanla ilgisi sadece kendi insanı bakımındandır. Bir Afrikalıyı, Bir Hintliyi, bir Çinliyi, bir Rus'u, bir Türk'ü hissedemez içinde. Her şeyi bir ana tonu masasına yatırır, kusurları ortaya koyar, sahip olabileceklerini alır -mülkiyet duygusu-. Edebiyatta bile çıkarına bakar. Bir Puşkin'i anlayamaz. Dostoyevski'ye, Tolstoy'a yaklaştığı gibi yaklaşamaz. Bir Steinbeck'in pamuk ve şeftali toplayan işçileriyle birlikte acı çekeriz, Hamlet'in meselesine katılırız. Paltosuz bizi derinden sarar. Batılı değerlendirir, biz severiz. Yalnız Batıya karşı olmak da bu evrenselliğimize uymuyor. Türk olarak başka türlü olduğunuzu, barbar ve geri kalmış olmadığınızı hissetmek için Batıya karşı çıkıyoruz sanki. Biz Doğuya da Batıya da sahip çıkabiliriz oysa. Kültürümüzü zenginletirecek bu evrensel özelliğimiz belki bilmeden baltalıyoruz. Çocukça samimiyetimizi gizlemeye

ekiklerine rağmen dünyayı tanımak istiyor. Biz geri kalmış bir ülke değiliz, fakir düşmüş bir sızlaya benzetilebiliriz ancak. Arap ülkeleri bütün petrol gelirlerine rağmen ne yapacaklarını, parasını nasıl kullanacaklarını bilmiyor. Amerikalı, Avustralyalı kendi dışındaki kültürleri sadece inceler; bizim sanimiyetimiz ve sıcaklığıyla benimsemeyiz. Bu soğuk ve mesafeli bir davranıştır. Öğrendiklerini istismar etmek ister. Bu yüzden kuliteji sömürür. İnsanla ilgili, sadece kendi insanı bakımındadır. Bin Afrikalıyı, Bin Hintliyi bir Çinliye, bir Rus'u, bir Türk'ü hissedemeyişinde. Her şeyi bir anatomi masasına yatırır, kurular. ortaya koyar, sahip olabildiklerini alır. mülkiyet duygusu - Edebiyatta bile çıkarına bakar. Bir Puskin'i okuyamaz. Dostoyevski'ye, Tolstoy'a yaklaşığı gibi yaklaşmaz. Biz Steinbeck'in pamuk ve seftali toplayan şçileriyle birlikte acı çekiyor, Hamlet'in meselesine katılmıyor, Falto bizi derinden sansar. Batılı değerlenirir, biz severiz. Yahuz Batıya karşı olmak da bu evrenselliğimize uymuyor. Türk olarak başka türlü düşünürüz, barbar ve geri kalmış olmadığımızı hissetmek için Batıya karşı çıkıyoruz sanki. Biz Doğuya a Batıya da sahip çıkabiliriz veya. Kültürümüzü eniilestirecek bu evrensel özelliğimizi belli bilmeden baltalıyoruz. Çünkü sanimiyetimizi gütmeye

kalkışarak Batılı çürümüş diplomatları taklit etmeye çalışıyoruz. Batılı gerçekten hesaplıdır, dostluk, yardımlaşma gibi sözler kalıplardan ibarettir. Biz de onlara özeniyoruz. Nihilistler çıkarıyoruz. Bayramlar, törenler anlamını kaybetmiştir. Aydınımız ülkesinde kendini yabancı hissediyor. (Dostoyevski'den örnekler) Ülkemizi sevmiyoruz, kaçıp gitmek istiyoruz. Kötü yöneticiler, aydınlar halkla ilişki kurmasını becerebildiği halde, biz halkı sevmemediğimiz için kendimizi ülkemizde istenmeyen bir misafir gibi hissediyoruz. Bu yüzden onu tanımak, onun derinliğini, ruhunu hissetmek istemiyoruz.

Bayramlar gibi sosyal sloganlar da ashında anlamını kaybetmiştir. Toplumcu aydınlar da halkı istatistiklerin rakamları ya da kitaplardaki teorilerin örnekleri olarak görüyorlar. Bazımız Batıdan korkuyoruz, bazımız Doğudun ve en çok halktan kopuyoruz. Halkın içinden gelen aydınlar bile hemen burjuvalaşıyor, burjuvalara kendini beğendirmek için romanlarında, hikâyelerinde yarım yamalak öğrendiği görülmemiş burjuva biçim inceliklerine özeniyor ya da halkının şivesini taklit ederek halkını burjuvaya turistik bir eşya gibi satmaya kalkıyor. İstiyor ki burjuva halkın acılarını, topraksızlığını

Halkı, sanak Batılı ünvanlı diplomatları taklit etmeye çalışıyoruz. Batılı güçten besleniyor, dostluk, yardımlaşma gibi sözler kelimelerden ibaret. Biz de onları özeniyoruz. Nihilistler çıkarıyoruz. Bayanlar, töreler ahlakına kaybetmiştir. Aydınlarımız ilkinde kendini yabancı hissediyor. (Doştovskiden örnekler) Ülkenizi sevmiyoruz, kayp gitmek istiyoruz. Kötu yöneticiler, aydınlar halkla ilişkilerini beceremediği halde, biz halkı sevmadığımız için kendimizi ülkenizde istemeyen bir misafir gibi hissediyoruz. Bu yüzden onu tanımak, onun derinliğini, ruhunu hissetmek isteniyoruz. Bayanlar gibi sosyal sloganlar da ahlakını kaybetmiştir. Toplumcu aydınlar da halkı iktidatın rakamları ya da kitaplarıdaki teorilerin örnekleri olarak görüyorlar. Bazımız Batıyı korkuyoruz, bazımız Dağdan ve en çok halkı kopuyoruz. Halkın içinden gelen aydınlar bile men birje veriyor, birjvelara kendini beğenmek için romanlarında, hikâyelerinde yarım yamalak öğrendiği ^{gözetim} birjve biçim inceliklerine özeniyor ve da halkın sinasını taklit ederek halkı uyarıya tınıstık lin esya gibi satmaya kalkıyor. Stiyor ki birjve halkın ahlakını, toplulukluğunu

susuzluğunu, tıpkı duvarına astığı kilim, çorap, boyunduruk gibi karşısına alıp seyretsin. Çarıklı erkânıharplik yapıyor yani. Köylü ve işçi ve küçük memur ve yani ezilenler adına yapılan edebiyat kültür heyecanı biriktiren rahatı yerinde burjuva sahip çıkıyor Böylece şehirli aydın gibi, köyden gelen aydın da köklerinden kopuyor, bir salon serserisi, bir meyhane gezgini oluyor. Oysa halk artık kendini tanıma, kendi bilincine varma, kendi ruhunu özünleme çabası içindedir, buna başlamıştır. Aydın halkın öncüsüdür gibi bir söz vardır; oysa artık aydın kendi halkının yapmaya başladığı atılımların gerisinde kalmaya başlamıştır. İlerici, gerici her türlü akımların tekeli ellerinde tutan bir küçük yarı-aydır çetesi, yıllardır kendini yenileme gerçeğini duymadığı için bugün artık yerini kaybetmemek için ancak bezirgân oyunları ile ayakta durmaya çalışmaktadır. Yıllardır halkı ve aydın potansiyelini hiç gördüğü için kendini geliştirmek için parmağını oynatmamıştır. Bugün haksız olarak gaspettikleri yerler gerçek sahiplerini beklemektedir. Halkın evrensel ruhuna inanan, onu derinliğine tanımaya çalışan gerçek bir aydın topluluğu bu kültür gangsterlerinin yerini almazsa toplumun, çağın çok gerisinde kalacaktır Türk

İsusuzluğunu, hepki duvarına astığı kilim, sırap,
boyundanuk gibi karışına alıp sürettiği. Çarlık
arkânkarşlık yapıyor yani. Köylü ve işçi ve küçük
penun ve yani. ezilenler adına yapılan edebiyata
kin
heyecanı ~~halk~~ bruktiren rahatı yerinde burjuva
oahip çıkıyor. Böylece şehirli aydın gibi, köyden
yeten aydın da köklerinden kopuyor, bir salon sese-
si, bir meyhane gezgini oluyor. Oysa halk artık
kendini tanıma, kendi bilincine varma, kendi ruhunu
özümleme çabası içindedir, buna başlamıştır. Aydın
halkın öncüsüdür gibi bir söz vardır; oysa artık
aydın kendi halkının yapmaya başladığı adim-
anın gerisinde kalmaya başlamıştır. İleriçi, gerici
er tinki akımların tekelerini ellerinde tutan bir
küçük yarı-aydın çetesi, yıllardır kendini yenileme
reğini denymadığı için bugün artık yerini kaybet-
mek için ancak bezirgân oyunlarıyla ayakta
kalmaya çalışmaktadır. Yıllardır halkı ve aydın
itensiyelini hor gördüğü için, ^{kendisi} geliştirmek için
româzını ugnatmanmıştır. Bugün halıy olarak
aspitükleri yerler yerçek sahiplerini beklemektedir
halkın evrensel ruhuna inanan, onu derinliğine
anımaya çalışan gerçek bir aydın topluluğu
ve kentin gangsterlerinin yerini almaya
çalışıyor. Çayın çok genelde kalacaktır Tink

edebiyatı. Birbirlerine ödül dağıtan, oyunun kurallarını bozmayı cesaret edemeyen bu kuru kalabalık aslında tek bir küttedir; ilerici-gericilik kavgası görünüşte bir çekişmedir. İlericiler, yerlerinde kalmak için değil namuslu bir sosyalistin, sahtekâr bir bezirgânın yapmayacağı oyunlarla uğraşırlar, kendilerini övenlere pay verirler. Ne yazık ki halkın değerlerine sahip çıkmaya çalışanlar da -kendilerine bir isim vermedikleri halde- gerici ya da sağcı denilen ve orta çağın karanlığında yaşayan zavallılardır. Sanat sanat içindir - sanat toplum içindir kısır çekişmesine karşı sanat insan içindir parolasıyla çıktıkları halde insanın, gerçek insanın farkında değillerdir. Gerçekten 'korkak bir karanlık içinde'dirler: Yaşamaktan, eğlenmekten korkarlar. İnsanı, özellikle kadını tanımaktan korkarlar. Dünya nimetlerini çağ dışı boş inançlar yüzünden teperler. Aslında bir ruh hastasının tepkisidir bu; daha doğru su reddettikleri nimetlere kapılmaktan korkan bozuk ruhları tepkisidir bu. Bu yüzden sosyalizmi ahlâksızlık sanırlar, bu yüzden emperyalizm ile sosyalizmi birbirine karıştırırlar. Allah için bazı sosyalistlerimiz de özel yaşantılarıyla onlara hak verdirecek durumdadırlar. Bir sosyalist eleştirmenimizin dediği

deliyati. Birbirlerine ödül dağıtan, oyunun kenar-
larını bozmaya cesaret edemeyen bu kuru kalabalık
toplumda tek bir küttedir; ilerici - gerici karga-
şasının bir şekli. İlericiler, yularında
almak için değil namuslu bir sosyalistin, sahte-
nin bir bezirganın yapmaya çağrı ayenlarla uğra-
şmaları, kendilerini övenlere pay verirler. Ne yazık
ki halkın düzeyine sahip sükuma çalışanlar
kendilerine bir isim vermedikleri halde -
peşin ya da sağıcı denilen orta çayın karanlığın-
la yaşayan zovallilerdir. Sanat sanat iktidar -
ianat toplum iktidarı kişisel gelişmesine karşı
sanat insan iktidarı parolasıyla siktikler halde
insanın, gerçek insanın farkında değillerdir.
Gerçekten korkak bir karanlık içinde dirler. Yaşo-
naktan, öğrenmekten korkarlar. İnsan, özelliğiyle kadı-
nı tanımaktan korkarlar. Dünya nimetlerini çağlar
boş insanlar yüzünden tepirler. Aslında bir ruh
hastasının tepkisidir bu; daha doğrusu reddettiler
leri nimetlere kapılmaktan korkan loşluk ruhla-
m tepkisidir bu. Bu yüzden sosyalizmi alkışlay-
lık sanılar, bu yüzden emperyalizm ile sosyalizmi
birbirine karıştırırlar. Allah için bazı sosyalistleri-
ni de özel yazanlarıyla onlara hak verdirer-
ek düşünürdüler. Bir ^{sosyalist!} ~~eleştiri~~ benim için dediği

gibi 'Türk solu geç kalkar, çünkü bir gece önce sabaha kadar içmiştir.' Bu insanlardan Türk halkı artık bir şey beklememeli. Üç kağıtçılıkla ne devrim olur, ne de ümmeti İslâm kurtulur. Bunlar 'çürüyen et, dökülen diş' gibidirler. Bayrak yaptıkları inançlarına rağmen, aslında inançsızdırlar. Kim hangi kapıdan ekmek yiyorsa, o kapının kulluğunu etmektedir. Bunlar Osmanlı İmparatorluğu'nun mirasının kötü bölümü olan kapıkulu kurumunun temsilcileridir. Kendilerine karşı çıkılmasını, haksız yere işgal ettikleri görüşlere karşı hakaret sayarlar. Kendini sosyalist sayan biri, suçunu ortaya dökeni halk düşmanı olarak suçlayarak yavuz hırsızlık oynar. Kendini kapitalist olarak ilân eden birinin serveti, fabrikası yoksa böyle birine herkes güler; haydi ordan çulsuz derler, züğürt kapitalist olur mu? Nedense kendisini sosyalist sayanlardan kimse ehliyet sormamaktadır. Olsa olsa 'sosyalizme sempati duyan' yani özel deyimiyile 'sempatizan' sayılması gerekenler ortalığı kasıp kavurmaktadırlar. Sonra solda ve sağda hayli kalabalık olan bu çıkarcı zümre, bütün gösterişine rağmen kim parayı bastırırsa ona hizmet etmektedir. Ele güne karşı, hele sağcılara karşı ayıp olmasın diye de kabahatlar örtbas ediliyor. 'Kol kırılır yen içinde.'

gibi 'Türk solu geç kalkar, çünkü bir gece önce
sabaha kadar ısmıştır.' Bu insanlardan Türk halkı
artık bir şey beklememeli. Üç kâğıtsızlık ne derim
den, ne de ümmeti ^{İslam} ~~muhtarmak~~ kurtulur. Bunlar
'çürüyen et, dikülen diş' gibidiler. Bayrak yap-
tıkları inanclarına rağmen, aslında inansızdılar.
Kim hangi kapıdan ekmeğe yijorsa, o kapının
kullüğünü etmektedir. Bunlar Osmanlı İmparatorlu-
ğunun mirasının kötü bölümü olan kapıkulu kuru-
nunun temsilcileridir. Kendilerine karşı çıkılmasını,
halkın yere işgal ettikleri görümlere karşı hakaret
yayınlar. Kendini sosyalist sayan biri, süpürme ortaya
kötüleri halk düşmanı olarak suçlayarak yaygın
insizlik oynar. Kendini kapitalist olarak ilân eden
birinin serveti, fabrikası yoksa böyle birine heles
güler; haydi oradan suluz derler züğürt kapitalist
den mi? Nedeuse kendisini sosyalist sayanlardan
kimse ehliyet sormamaktadır. Olsa olsa 'sosyalizme
sempatî duyan' yani özel deyimlerle 'sempatizan'
aykırılar gerekleri ortalıkı kapıp koymaktadırlar.
ona solda ve sağda hayli kalabalık olan bu sığır
çürüme, bütün gösterisine rağmen kim parayı bastı-
rursa ona hizmet etmektedir. Ele göre karşı, hele
ağzulara karşı ağız olmanın diye de kabahatlar
ortas edilmiyor. 'Kol kolların yan içinde.'

Artık her yerde, hangi kampın adamı olurlarsa olsunlar bunları teşhir etmenin, önce halka örnek olabilmek için aydının kendisiyle hesaplaşma vakti gelmiştir. Yazarlar da romanında hikâyesinde şiirinde bu hesaplaşmaya girişmelidir. Kendinden korkanlara bir diyeceğimiz yok tabii.

6 Ocak 1975

Tiyatronun kulisi. Soyunma odası. Bir divan bir ayna, bir komodin, bir iki tabure. Servet ve Emel. Emel ayna karşısında oturuyor. Servet divanda. Not: ev dışında bütün dekorlar çok sade ve şematik olacaktır.

SERVET: İşler iyi gitmiyor artık. Tiyatronun altın devri kapandı.

EMEL. (gölerek): Bunu anlatmakta biraz geç kaldınız galiba. (Süslenmeye başlar)

SERVET: Bu ne hazırlığı? Bugün prova yok ki.

EMEL.: Bir reklâm filminde oynayacağım. (Servet'e döner). Önce bir buzdolabının karşısında şaşıracağım, sonra çamaşır tozuna sarılacağım. Bankamızda bir de ikramiye kazanmışım (yapmacıklı bir tavırla içini çeker) yarın saatte böylesine değişik kişiliklere bürünmek bir sanatçı için ne güç.

SERVET (içini çeker): Tiyatro da farklı bir şey mi oldu sanki. Geçen gün arkadaşlarınızla sanat propagandadır diye tartışıp duruyordunuz.

EMEL. (Güler): O başka...

SERVET: Tiyatro kutsal amaçlarından gittikçe uzaklaşıyor. Şiirden anlamı kaldırdılar önce, sonra müzikte melodi kalmadı, arkasından resimde figür kalmadı.

Artık her yerde, hangi kampın adamı olurlarsa
kumlar bunlara teşhir etmemin, önce halka örnek
kabilmek için aydınların kendisiyle hesaplaşma vakti
kalmıştır. Yazınlar da romanında, hikâyesinde şiirinde
bu hesaplaşmaya girmelidir. Kendinden korkaklara
bu diyeceğiniz yok tabii.

6 Ocak 1975

Tiyatronun kulisi. Soyunma odası. Bir divan
bir ayna, bir komodin, bir iki tabure. Servet ve
Emel. Emel ayna karşısında oturuyor. Servet divanda.
Not: ev dışında bütün dekorlar çok sade ve sematik
olacaktır.

SERVET: İşler iyi gitmiyor artık. Tiyatronun altın
devri kapandı.

EMEL (gülbere): Bunu anlamakta biraz geç kal-
dınız galiba. (Süslenmeye başlar)

SERVET: Bu ne hazırlığı? Bugün prova yok ki.

EMEL: Bir reklam filminde oynayacağım. (Servet'in
döner) İnce bir lüçdolabın karşısında oturacağım,
sonra yavaş yavaş tozuna sarılacağım. Bankamızda bir de
ikramiyeye kazandırmışım (yapma) (bir tuzukla işini) (da)
genin mütte büljesine değişik kişiciklere binmek
bir sanatçı için ne güç.

SERVET (içini çeker): Tiyatro da fakih bir şey mi
oldu sanki. Genin gün arkadaşlarıyla sanat pro-
vadan daha dişi turtu.ıp duruyor duruyor.

EMEL (içiler): O ha, ka.

SERVET: Tiyatro huzul amaçlı. Onun gittikçe uzak
gidiyor. Şiirden anlamı kaldırdılar önce, sonra müzikte
melodi kalmadı, hikâyesinden esimde figür kalmadı.

Geçen gün genç bir adam gelmiş. Bir oyun getirecekti. Nerde, dedim. Oyunda konuşmayı kaldırmış kendisi.

EMEL: Pandomim!

SERVET: Yok canım, 'Anlayış tiyatrosu'ymuş. Seyirci tembel tembel oturamaz artık diyor. Oyuncunun içinden geçenleri anlamalıymış. (Ayağa kalkar.) Ne yapsam? Ben de gaz sobası reklâmını yapsam? Elimden gelmez ki. Ben romantik dönemi temsil ediyorum tiyatrodaki.

EMEL: Yüz yıl önceydi sözünü ettiğiniz şey. Geçmiş olsun.

SERVET (Heyecanlı): Hayır! Romantikler ölmez. İnsanlar acıklı olaylara her zaman ilgi gösterirler. Şimdi kimsenin ilgi göstermeyeceği orta halli vatandaşlar, mesela silik emekliler, fakir memurlar, saatlerce sahnede seyircinin merhametini uyandırmaya çalışıyorlar. (Elini sallar) İnsan, kendi gibi olanlara merhamet gösterir mi hiç? Nerde eski dilenciler, serseriler, sarhoşlar? Ya da fakir düşmüş asiller! Hayır insanlar ya düşkünlere acır, ya da yüce varlıkları kıskanır. (Üzgün). Eskiden tanrılar varmış, insanların kaderine hükmeden tanrılar! Ve onların yeryüzünde gölgesi sayılan kiralılar, imparatorlar. Onlar bir iç çekti mi bütün millet inlermiş.

EMEL: Siz Eski Yunan'da yaşamalıydınız.

SERVET (Heyecanlı): Her yıl bütün turistik yerlerimizi geziyoruz. Eski ve yerle bir olmuş taşların arasında dolaşıyorum (Oynar). Orada her şey büyüktü. Tanrılar çizerdi kaderimizi. Oyunlarımızı

Çocuğun geleceği bu adam gelmiş. Bir oyun getirecekti.
Nerde, dedim. Oyunda konuşmaya kaldığını kendisi.
EMEL: Pandomim!

SERİT: Yok cumun, 'Anlayış tiyatrosu'ymuş. Seyirci
ömbel ömbel oturmaz artık diyor. Oyununun
içinden gelenleri anlatabilmiş. (Ayaga kalkar.)
Ne yapmam? Ben de gaz sobası reklamı mı yapmam?
Ülmeden gelmez ki. Ben romantik dönemini temsil
ediyorum tiyatrodaki.

EMEL: yüz yıl önceydi sözünü ettiğiniz şey geçmiş
olmuş.

SERİT (Hayranca): Hayır! Romantikler ölmüş. İnsan-
lar artık hayalata bu zaman ilgi gösterirler. Şimdi
kimlerin ilgi göstermeyeceği orta halli vatandaşlar,
mesela ilik emekliler, fakir memurlar, saatlerce sah-
ada saygınının merhametini uyandırmaya çalışıyor-
lar. (Elini sallar) İnsan, kendi gibi insanlara merhamet
gösterir mi hiç! Nerede eski dulhanlar, sevesiler, sarhoz-
lar! Ya da fakir hüsnüvîs ariller! Hiçbir insanlara
a hüsnüvîlere aır, ya da yüce varlıkları kışkırtan.

(Üzgün) Eskilerin tavrı varmış, insanların ka-
vine hükmeden tavrıdır! (Önce onların yüzüne
gözleri saygı ile bakarak, inşaatörler. Duler bir
çalıştı ve bütün millet internisiz.

EMEL: siz Eski yunanda yazımlıyım.

SERİT (Hayranca): Her yıl bütün turistik
kültürünü geziyoruz. Eski ve yeni bir olumsuz tas-
arın arasında doluyoruz. (Syrak) Orada her
şey biriydi. Tavrular sizdeni kaderinizi. Oyunlarımızı

on bin kişi seyrededi bir gecede. Taştan koltuklarına kurulmuş kıralların hemen karşısında, onlarla aynı seviyede oynardık oyunlarımızı. Sonra Barbarlar geldi, sahneyi aşağı indirdiler aşağlık oyunları için, kaderin pençesinde kıvranan soylu oyuncuların yerini. aslanların pençesine atılan zavallı köleler aldı. Ve o günden beri halkı oyalamak için daha nice zavallı böyle alanlarda kurban edildi. Türlü sıkıntılarının pençesinde kıvranan on binlerce zavallı uzaktan onları seyrederek ferahladı. Alanlarda kan gövdeyi götürürken kalabalık çılgınca eğleniyordu (Sesini değiştirir). Benim bulunduğum yere uzak olduğu için göremiyorum. Galiba bir sakatlanma oldu orada. Selim yerde yatıyor. Hakem, saha dışındakilere, yaralıyı alandan kaldırın, her şeye rağmen oyunun devam etmesi gereklidir, oyunu daha fazla durduramam gibi bir işaret yaptı. Seyirci bağırıyor, yaralıyı kaldırın, oyunu sürdürün! Hakem de halkın isteğine boyun eğiyor. Kanlar içinde yatan Selim'i kaldırıyorlar, bir sedyeye koyarak oyunun dışına taşıyorlar. Selim yarı ölü bir durumda. Hakem olaya sebebiyet veren Katil II'ye kırmızı kart gösteriyor (Sesini yükseltir). Oyun yeniden başladı. Soldan hücum ediyorlar. Hücumu! İleri! (Yere düşer).

EMEL (Gölerek alkışlar): Bravo!..

SERVET (Mahzun): Onun için bizi kimse seyretmiyor. (Cebinden mendilini çıkarır, terini siler):

onbin kişi seyfederdi bi geade. Taştan koltukla-
ma kurulmuş kerallaren kenen kairısında, oylarla
aynı seviyede oynardık oyunlarımızı. Sonra Barbar
bu geldi, sahneyi aşağı indirdiler aşağılık oyunlara
işin, Kaderin pençesinde kuranan soylu oyuncu-
ların yerini, aslanların pençesine utulan zavallı
köleler aldı. Ve o günden beri halkı ayalamak
için daha nice zavallılara böyle alanlarda kurban
kıldı. Türlü süntelerin pençesinde kuranan on
binlerce zavallı upaktan onlara seyfederik şevk-
kade. Alanlarda kan gösdeyi götürürken kalabalık
, lgunca eğleniyordu (Seşini deşistիր) Benim bulma
kuşum yere uzak olduğu için görünüyordum. Galiba
bin sakatlanma oldu orada. Selim yerde yatıyor.
takem, saha dışındakilere, yaralıyı alandan
kaldırın, her soye rağmen oyun devam etmesi
meklidir, oyunu daha fazla durdurmam gibi
bin izaret yaptı. Seşici bağırıyor, yaralı kaldırmı,
yunu sindürün! Hakem de halkın isteğine boyun
güyor. Kaular içinde yatan Selim'i kaldırıyor-
ru bin redyeye kayarak oyunun dışına taşı-
rlar. Selim yarı ilü bin durumunda. Hakem olaya
elbilet veren Kabil II'ye kırnuz kart gösteri-
r. (Seşini gükseltir) Oyun yeniden başladı. Soldan
üçüm ediyorlar. Huccüm! İleri! (Yere düşer)
EMEL (gülerek alkışlar): Bravo!
SERVET (Malizim): Onun için bizi kimse seğirt-
miyor. (Cebinden mendilini çıkarır, terini siler):

Bir de (Elindeki mendili açar) mendil kadar bir perde çıktı üzerinde teksirle basılmış gibi silik görüntüler (Elleriyle kendini göstererek) canlı, hareketli, yaşayan, gülen ve ısırap çeken insanlardan kaçıyorlar ve evlerine sığınarak çorap reklâmları arasında hapisane kaçkını gölgeleri seyrediyorlar. Evet! Gölgeler!..

Saffet ve Coşkun girer. Servet önce Saffet'i görür. Coşkun girmekten çekindiği için bir kenarda kalmıştır.

SAFFET: Merhaba Bay Sermaye.

SERVEET: Merhaba gençlik. (Başını çevirir). İşler kötü gidiyor para yok (Coşkun'u görür. Şaşırır). Özür dilerim.

SAFFET: Sizi tanıştırmadım. (Coşkun'a döner). Tarih yazar Coşkun Bey. Patronumuz ve dolayısıyla baş oyuncumuz Serve Duygulu. (Gülümser). Memnun oldunuz. (Emel'e döner). Emel Sevinir hanım. Büyüyünce aktris olacak.

EMEL: Sersem!

SAFFET (Coşkun'a): Son oyunda bana böyle diyordu da. Kötü oyuncular bir süre rollerinin etkisinden kurtulamazlar.

COŞKUN (Yabancılaşık çektiği için sıkılmıştır): Şey... Saffet size.. Ben yazar filân değilim, emekli tarih öğretmeniyim.

SAFFET (Yapmacık bir kızgınlıkla): Ben size böyle mi öğrettin Coşkun Bey? Patron emeklilerden hoşlanmaz demedim mi sizel. Sonra da sizi bir oyun yazarı olarak takdim edecektim. (Servet oynar) Ben ancak ölünce emekliye ayrılacağım.

SERVET (Coşkun'dan utanır): Kusura bakmayın. Biz her zaman böyle değilizdir.

COŞKUN (Kaçamak bir bakışla Emel'i süzer): Hayır, benim için çok değişik bir hava (Sıkılarak) Saffet'in dediği gibi, birlikte bir şeyler karalıyorsunuz da.

EMEL: Oyun mu yazıyorsunuz gerçekten?

COŞKUN (Utanarak gülümser): Yok canım, gerçek değil oyun.

SAFFET: Oyun yazarlığı oynuyoruz demek istiyor.

COŞKUN: Saffet eksik olmasın bana çok yardımcı oluyor. Söylediğine göre oyunlarda sözlerimi seyirci pek anlamayacakmış. Gördüğünüz gibi bu endişeyle bütün sözlerimi benden sonra açıklıyor. (Saffet güler).

EMEL (İlgilenerek): Nasıl oyunlar yazıyorsunuz?

COŞKUN (İlgiden hoşlanır): Şimdilik zararsız oyunlar yazıyoruz, yani tehlikesiz şeyler.

EMEL: Ne gibi? Yani ne tür oyunlar demek istiyorum.

COŞKUN: Hangisinin beğenileceğini bilemediğimiz için şimdilik her tür oyun yazıyoruz: Tarihi trajediler, bulvar komedileri...

SERVET (Atılır): Bence şöyle kuvvetli ve keskin karakterlerin olduğu dramlar yazmalısınız. Biliyor musunuz bu tür oyunların henüz iyileri yazılmamıştı, daha yeni yeni alışıyoruz...

SAFFET (Tamamlar): Fedakâr analara, hayırsız evlâtlara, zalim babalara.

SERVET: Evet, ne olmuş yani? Böyle renkli, böyle

ŞERHET (Coşkun'dan utanır): Kusura bakmayın. Biz her zaman böyle değilizdir.

COŞKUN (Kaçamak'ın lakıpla Emel'i süzer): Hayır, benim için çok değişik bir hava. (Sıkılarak) Saffet'in dediği gibi, bilhikta bir şeyler karalıyoruz da.

EMEL: Oyun mu yazıyorsunuz gerseliten?

COŞKUN (utanarak gülünser): Yok canım, gerselk keşil oyun.

SAFFET: Oyun yazarlığı oynuyunuz demek istiyor.

COŞKUN: Saffet elistik olmasın bana çok yardımcı oluyor. Söylediğine göre oyunlarda sözlerini seyirci pek anlamaya cakmış. Gördüğünüz gibi bu endişeyle bütün sözlerini kenden omra açıklıyor.

Saffet güler.

EMEL (İlgilenerek): Nasıl oyunlar yazıyorsunuz?

COŞKUN (İlgiden hoşlanır): İmdelek zararlı oyunlar yazıyoruz, yani tehlikesiz şeyler.

EMEL: Ne gibi? Yeni ne tür oyunlar demek istiyorsun.

COŞKUN: Herhangi bir beşenileşmiş bildiğimiz için İmdelek her tür oyun yazıyoruz: tarihi trajediler, bulvar komedileri...

ŞERHET (Anılır): İseniz söyle keuretli ve keekin kank - İnkün olduğu dramlar yazıyorsunuz. Biliyor musunuz bu tür oyunların İnküniz ipleri yazılmamıştı, daha yeni İnkün alıyorduk...

SAFFET (Tanonlar): Fedakâr emalara, hagnaz evlatlara, zalim babalara.

ŞERHET: Eret, ne İnkün yeni! Böyle renkli, böyle

güçlü kişilerle bütün sahneyi bir anda doldurmak mümkündür (Durur). Benim için insanlar arasındaki büyük meseleler önemlidir. Ben insanı hayatını sarsan büyük fırtınalar içinde tanımak isterim.

SAFFET (Aynı tonda tamamlar): Emekli tarih öğretmenlerini küçük dramları beni ilgilendirmez.

SERVET (Özür diler gibi): Onu demek istemedim. Canım bi Coşkun Beyin hayatından değil, yazacağı oyunlardan söz ediyorduz şimdi.

SAFFET (Yarı ciddi): Unutmayın ki azizim HAYAT DA BİR OYUNDUR!

SERVET: Ben onu bunu bilmem. Hayatımızın büyük dalgalarının daha yeni yeni farkına varıyorduk. Daha insan olduğumuzu tam anlamamıştık. Millet olduğumuzu hissetmemiz için henüz bir fırsatını bulamamıştık. İşte tam bu sırada Avrupalı ustalarımız insan ruhunun yorulduğunu, insanın dehşet verici bir ortam içinde kaybolmaya yüz tuttuğunu ithal ettiler bize. Bunalır dediler. Biz daha serahlamanın özlemini çekiyorduk. Fedakâr anılarımız ve yıkıcı gençlerimiz daha sahneye çıkmamıştı. Birden ev kaf memurluğundan emekli Dilâver... (Coşkun'a döner) tekrar özür dilerim.

SAFFET: Boğazın kurudu patron. Bizim de içimiz. Avans olarak bize bir içki ikram et.

SERVET (Coşkun'a döner): Dünyanın hiçbir yerinde meselâ bir tiyatro kulisinde böyle heyecana tesadüf edilemez artık. Artık dünya kurudu.

güçlü kişilerle bütün sahneyi bir anda doldürmek mümkünüdü. (Durur) Bunun için insanlar arasındaki büyük meseler önemlidir. Ben insanı hayatını sa- san büyük furtınalar içinde tanımak isterim.

SAFFET (Ayşe'nin yanında duruyor): Emekli tarih öğ- utmenlerinin küçük dramları beni ilgilendirmez.

SERVET (Özür diler gibi): Onu demek istemedim. Benim büyük Coşkun Bey'in hayatından değil, yazacağı oyun- lardan söz ediyoruz şimdi.

SAFFET (yarı ciddî): Unutmayın ki ağızdan HAYAT VA BİR OYUNDUK!

SERVET: Ben onu bunu bilmem. Hayatımızın büyük dalgalanmalarının daha yeni yeni farkına varıyor- luk. Daha insan olduğumuzu tam anlamamıştık. Millet olduğumuzu hissetmemiz için henüz bir fırsat bulamamıştık. İşte tam bu sırada Atatürk usta- larımız insan ruhunun görüldüğünü, insanın de- vet rücu bir ortam içinde kaybolmaya yüz tut- tuğunu ihtar ettiler bize. Dunalım dediler. Biz daha karamanlığımızın öylesini seçtiyorduk. Fedakar ana- larımız ve yekün gençlerimiz daha sahneye çıkmamıştı. Biriyle evkaf memurluğundan emekli Dilâver.... (Coşkun'a döner) tekrar özür dilerim.

SAFFET: Projayın burada patron. Bizim de işimiz. Hıms olarak bize bir işi istiyormuş.

SERVET (Coşkun'a döner): Dünyanın his bir fiinde & mental bir hijabın kullandığı birleşme ancak icad edilmez artık. Artık düşünce kervanı.

Bizden başka (bağırarak). Bizden başka.

SAFFET: Öz değerlerimizi tanıyalım. Dünyada bizden başka böyle kargaşalık yoktur. Dünyada bizden başka hiçbir ülkede serbest teşebbüs böyle birden heyecanlanıp oyuncularını meyhaneye götürmez.

SERVET: İnsan kardeşlerim! Hepinizi seviyorum.

SAFFET (başını önüne eğer): Ve bizden başka hiçbir ülkede bir oyuncu iki aydır doğru dürüst para alamadığı halde patron onu meyhaneye götürüyor diye birden her şeyi unutup yola koyulmaz. (Odadakilere döner) Kaderimizi kötü bir oyun gibi yaşıyoruz artık. Sağdan çıkarlar (Çıkarlar, Coşkun önden giderken hafifçe başını çevirerek Emel'e bakar.)

Meyhane. Uzunca bir masa. Coşkun, Saffet, Emel, Servet oturmuşlar. Emel ve Coşkun yanyana, Saffet ve Servet masanın kısa yanlarında karşı karşıya. Bir garson ara sıra girerek servis yapar. Garsonu. müzik hocasını oynayan aktör canlandırır. Müzik hocası gibi siyahlar giyinmiştir ve papyon kravat takmıştır. Masada bardaklar, şişeler, tabaklar. Oldukça içilmiş olduğu kişilerin yüzlerinden belli olur. Garson girer.

COŞKUN (Saffet'e): Bu garsonu sanki bir yerden tanıyorum. (Garsona bakar) Sanki daha önce bu adamı çok başka bir iş yapıyordu. Son günlerde herkesi birbirine karıştırıyorum zaten.

Bizden başka (bağınarak) Bizden başka.

AFFET: Öz değerlerimizi tanıyalım. Dünyada bizden başka böyle kargasalık yoktur. Dünyada bizden başka hiç bir ülkede serbest tezgahçısı böyle bizden hayran-
camp oyunlarını meyhaneye götürmez.

SERVET: İnan kardeşlerim! Hepinizi ~~bu~~ seviyorum.

SAFFET (bazı örneğe eğer): Ve bizden başka hiç bir ülkede bir aydın iki aydın doğru dürüst para ala-
madığı halde patron onu meyhaneye götürüyor diye
bizden her şeyi unutup yola koyulmaz. (Odakalifçe
döner) Kadınına kötü bir oyun gibi yapıyor artık.

Süzdan çıkarlar (çıkarlar. Çoşkun önden giderken
hafifçe başını çevirerek Emel'e bakar.)

Meyhane. Uzama bir masa. Çoşkun, Saffet,
Emel, Servet oturmuşlar. Emel ve Çoşkun yan yana,
Saffet ve Servet masanın kısa yanlarında karşı
karşıya. Bir garson ara sıra girerek servis yapar.
Garson, müzik hocasını oynayan aktör canlandırmış.
Müzik hoası gibi sıyahalar giymiştir ve papyon
iravat takmıştır. Masada bardaklar, şişeler,
tabaklar. Eldulica içmiş olduğu kişilerin gözle-
rinden belli olur. Garson girer.

ÇOŞKUN (Saffet'e): Bu garson sanki bir zenden
tanıyorum. (garsona bakar) Sanki daha önce
bu adam çok başka bir iş yapıyordu. Son gün-
lerde herkesi birbirine karıştırıyorum zaten.

(Tekrar garsona bakar) Hayır, herhalde karıştırıyorum (Başını sallar) Galiba evde oturmaya o kadar alışmışım ki sanki evden çıkmıca gerçek bir dünyada yaşamıyorum. Evin dışında her yer sanki aynı, sanki bütün insanlar birbirine benziyor. Ne acıklı değil mi?

10 Ocak 1975

Coşkun'un nutku: Bu kadar az mutluluk için böylesine didinmek, bu kadar çalışmak olur mu? Bir avuç insan, piyango sonucu mutlu olacak diye, milyonlarca kişi içinde mutluluk piyangosunu kazanacak birkaç kişi arasına girme ümidiyle böylesine öldürücü bir çaba gerekli mi?

Bana gülecekler, benimle alay edecekler. İnsanlar, sizin de gülünecek duruma gelmenizi istiyorum. Herkes benim gibi bu duruma düşmekten korkmayacak kadar cesur olmalı.

Not: Bütün hayatı boyunca evinde, işinde yaptığı kötülükleri itiraf eder. Onu durduramazlar. Sonra ümitlerini anlatır. Vakti vardır artık her şeyi düşünüyor. Kendiyle hesaplaşıyor.

13 Ocak 1975

COŞKUN: Neyse böyle tehlikeli hayat oyunlarını bırakalım şimdi. Meyhanede verdiğim nutukların ben de çok tesiri altında kalmış olmalıyım ki yerli oyunlar yazmaya başladım.

SAFFET: Daha önce ne yazıyordun ki?

COŞKUN: Şu zavallı milletime yabancı gelen oyunlarla uğraşıyordum. (Kağıtlara bakar.) Fakat Napolyon da iyi gidiyordu; onun duygularını, aşklarını anlat-

(Telmar garsona bakar) Hayır, herhalde karıştırmış-
rum. (Başını sallar) Galiba evde oturmayı o
kadar alışmışım ki sanki evden sıkınca gerçek
bir dünyada yaşıyorum. Evim dışında her yer
sanki aynı, sanki bütün insanlar birbirine
benziyor. Ne acı değil mi?

10 Ocak 1975

Coşkun'un nutku : Bu kadar az mutluluk için
böylesine didinmek, bu kadar çalışmak olur mu? Bir
evsiz insan, piyango sonucu mutlu olacak diye, milyonlar-
ca kişi içinde mutluluk piyangosunu kazanacak birkaç
kişi arasına girme ümidiyle böylesine öldürücü bir
çaba gerekli mi?

Bana gülecekler, benimle alay edecekler insanlar,
sizin de gülebileceğiniz duruma gelmenizi istiyorum. Herkes
benim gibi bu duruma düşmekten korkmayacak kadar
cesur olmalı.

Not: Bütün hayatı boyunca evinde, işinde yaptığı kötülük-
leri itiraf eder. Onu durduramazlar. Sonra ümitlerini anlatır.
Vakti varlar artık her şeyi düşünüyor. Kendiyle hesaplaşıyor.

13 Ocak 1975

COŞKUN. Neye böyle tehlikeli hayat oyunlarını
brakalım şimdi. Meyhanede verdiğimiz nutukların ben-
te çok tesiri altında kalmış olmalıyım ki yerli oyunlar
azmaya başladım.

SAFFET : Daha önce ne yapıyordun ki?

COŞKUN : Su zavallé milletine yabancı gelen oyunlarla
yaşıyordum. (Kâğıtlara bakar.) Fakat Napolyon
la iyi yidiyordum ; onun duygularını, aşklarını anlat-

mak kolay oluyordu. Baltacı Mehmet Paşa'nın aşk ve his hayatını biraz zor düşünüyorum doğrusu (Kağıtları inceler). Bir de şu şiv taklidi zoruma gidiyor. Halkımızın duyarlığını belirtmek için onu muhakkak kaba bir dille mi konuşturmak gerekli (Başını kaldırır). Gız Anşa, ben seni essahtan seviyon.

SAFFET: Bu neden gerekti?

COŞKUN: Yedinci Ordu'nun Kutbul Sahra seferi sırasında Hüseyin Sıtkı Serdar Paşa bir neferle konuşuyor da. (Tekrar kağıtları eğilir) İkisi de kendi şivelerini taklit ediyorlar. Hüseyin Sıtkı Serdar Paşa: Ey nefer-i bihaber, muharebe-yi azamın bu şedit lâhzasında böyle gaffet ve delâlet içinde ne hal ediyorsun? Nefer: Düşman topçusun gozluyon paşam.

SAFFET: Paşa'nın sözlerini nasıl anladı bu cahil nefer?

COŞKUN (Güler): Yalnız son kelimesi yetti fakire. Merak etme. Bu sahneyi okumaya devam etmeyeceğim. (Kağıtları karıştırır.) İşte buldum. Önce şunu belirtmek isterim. Bu oyunda zaman önemli değildir. Yani zamanın ne içinde, ne de dışındayız¹ bir şairimizin çok yerinde olarak belirttikleri gibi.

Coşkun bazı kağıtları Saffet'e verir. Karşılıklı okumaya başlarlar.

SAFFET: Bir devlet dairesi. Büyük bir masa. Bir nâzır. Nâzır zile basar. Zırrrr. Odacı; Buyur. Nâzır: Bana görüşmek üzere bekleme odasında oturan Hüsnü Cenap Bey'i gönderin. Hademe çıkar.

¹ Ahmet Hamedî Tanpınar'ın "ne içindeyim zamanın, ne de büsbütün dışında" dizesine atıf.

ak kolay oluyordu. Baltacı Mehmet Paşanın
k ve his hayatına biraz zor düşürüyorum doğrusu.
(Kâğıtları inceler.) Bir de şu şive taklidi zoruna gidiyor.
Halkımıza duyurluğuna belirtmek için onu muhakak
kale bir dille mi konuşturmak gerekli (Başını kaldı-
rır.) Giz Anşa, ben seni essahtan seviyorum.

SAFFET: Bu neden gerekli?

COŞKUN: Yedinci Ordunun Kutbül Sahra seferi sıra-
rında Hüseyin Sıtkı Serdar Paşa bir nefesle konuşuyor
da. (Telrar kâğıtlara eğilir) ikisi de kendi şivelerini takli-
t ediyorlar. Hüseyin Sıtkı Serdar Paşa: Ey nefes-i
bihaber, muharebe-yi âzâmen bu sedit lâhızasında
böyle gaflet ve delâlet içinde ne hâlt ediyorsun?

Nefes: düşman topcusunu gözfluyon paşam.

SAFFET: Paşanın sözlerini nasıl anladı bu cahil
nefes?

COŞKUN (güler): Yalnız son kalimesi yetti fakire. Merak
etme. Bu sahneyi okumaya devam etme feceçim. (Kâ-
ğıtları karıştırır.) İşte buldum. Önce şunu belirtmek
isterim. Bu oyunda zaman önemli değildir. Yeni zamanın
ne içinde, ne de dışındayız bir sairimizin çok yerinde
olarak belirttikleri gibi.

Coşkun bazı kâğıtları Saffet'e verir. Her-
şeyi okumaya başlarlar.

SAFFET: Bir devlet dairesi. Büyük bir masa. Bir nâzir.
Nâzir zile basar. Zerrrr. Odacı: Buyur. Nâzir: Bana
görüşmek üzere bekleme odasında oturan Husnû
Cenap Beyi gönderin. Hâdere şihar.

COŞKUN: Hüsnu Cenap Bey girer. Hüsnu Cenap Bey: Biraz yorgun görünüyorsunuz Ahmet Fehim Bey.

SAFFET: Ahmet Fehim Bey: Canım sıkılıyor dostum. Kenan Refik gene münasebetsiz bir makale yazmış.

COŞKUN: Gene tramvay şebekesindeki arızayı mı tenkit ediyor?

SAFFET: Devir değişti artık Hüsnu Cenapcıgım. Resmen kabineyi tenkit ediyor.

COŞKUN: Üzülmevin. Ben ona bu akşam Rumeli Kulübünde lazım olan ikazda bulunurum. Merak etmeyin adamımızdır.

SAFFET: Hayrola, seni hangi rüzgâr attı buraya?

COŞKUN: Bizim mahdum bey gene Lâleli'de beyannâme dağıtmış da. Zabıta beyannamelere ve mahduma el koymuş. Tahkikatı Refik Şeffaf Bey idare ediyormuş.

SAFFET: Üzülmevin. Ben ona bu akşam Vilâyeti Şarkiyeye Kulübünde lazım olan ikazda bulunurum. Merak etmeyin adamımızdır.

COŞKUN: Rasim'in son kitabını gördünüz mü?

SAFFET: Bizim Rasim mi?

COŞKUN: Evet...

SAFFET: Hangi kitabı?

COŞKUN: Cemiyetin kalkınması ve cinsî inkilâp.

SAFFET: Toplattık. Ama bende bir tane var. Kitabı neşreden bir dostumdur. Bu sabah uğramıştım. Bak yeni çıkan öteki kitaplarını da verdi.

(Birlikte okurlar)

COŞKUN: Gangster Al Kapon'un gizli aşkı. Neden Cemiyetçilik?, Turgut Reis'in Malta Seferi. Aşk ve Kin. El Fetih ül Ahlak. Parma Manastırı.

- COŞKUN : Hüsnü Cenap Bey girer. Hüsnü Cenap Bey.
Biraz yorgun görünüyorsunuz Ahmet Fehim Bey.
- SAFFET : Ahmet Fehim Bey; Canım sekiyor dostum.
Kenan Rafik gene münaseletsiz bir makale yazmış.
- COŞKUN : Gene tramvay sekişindeki arzayı mı tenkit ediyor?
- SAFFET : Devir değişti artık Hüsnü Cenap ağım. Resmen kabineyi tenkit ediyor.
- COŞKUN : Üzülmeysin. Ben ona bu akşam Rumeli Klübünde lâzım olan ikazda bulunurum. Merak etmeyin adamımızdır.
- SAFFET : Hayrola, seni hangi rüzgâr attı buraya?
- COŞKUN : Bizim mahdum Bey gene Lâkeli'de beyanname dağıtmış da. Zabıta beyannamelere ve mahduma el koymuş. Takhikate Refik Şeffaf Bey idu ediyoruz.
- SAFFET : Üzülmeysin. Ben ona bu akşam Vilâyeti Şarkıye Klübünde lâzım olan ikazda bulunurum. Merak etmeyin adamımızdır.
- COŞKUN : Rasim'in son kitabını gördünüz mü?
- SAFFET : Bizim Rasim mi?
- COŞKUN : Evet.
- SAFFET : Hangi kitabı?
- COŞKUN : Cemiyetin kalkınması ve cinsi inkişaf.
- SAFFET : Toplatıldı. Ama bende bir tane var. Kitabı neyreden bir dostumdur. Bu sabah uğramışım. Bak yeni çıkan ^{Beş} kitaplar^{da} da vardı.
- COŞKUN : ^{Birlikte okuyor} Gangster Al Kapon'un gizli aşkı. Neden Cemiyetçilik? Tanguit Reis'in Malta Seferi. Aşk ve Kin. El Feth ül Ahlak. Parma Manastırı.

Garplılaşmanın Zararları. Kırkayak veya bir cinayetin Anatomisi. Bir Çağrı: Batıdan Örnek Almalıyız Baylar. Kağnı Gıcirtısı: Mill Roman. Fabrikaların Gölgesinde. Evliliğin İlk Gecesinde Nele Bilmelisiniz? Hamlet. Kanlı Para. İblis. Siyasi İktisadın On Esa Kaidesi. Sevişme Usulleri. Yahu bunların hepsini aynı matbaa mı neşrediyor?

Not: Karşılıklı okurlar sesleri gittikçe yükselir. Son kitap: Kül tûr çorbası.

SAFFET (içini çeker): Cemiyete faydalı kitaplar çıkarabilmel için çok satan kitaplar basmaya mecbur kalıyor. İlüsnü Cenapçım senin başka bir istediğin var mıydı?

COŞKUN: Vardı galiba, ama bu kitap isimleri aklıma karıştırdı. Yahu Ahmet Fehim, insanlarımızı gene takdir etmeli. Bu kültü çorbası içinde yollarını...

Saadet Nine girer. Bastonuyla yere vurur.

SAADET NINE: Bana gene o çorbadan verilmedi. Neden butü yiyecekler ortadan kaldırılıyor?

COŞKUN (Kaynanasına döner. Sinirlenmiştir): Yahu anne, ben çalışırken ikide birde rahatsız etmeyin demedim mi size.

SAADET NINE (Bastonunu yere vurur): Huzurumda böyle ko nuşmaya nasıl cesaret ediyorsun?

COŞKUN: Bir daha böyle munasebetsiz bir zamanda gelersen, bu evde kalmazsınız artık!

SAADET NINE: Huzurumda bana hakaret edemezsin! (Saffet'i döner.) Ben senin için

İarplasmaın Zararları, Kırkayak veya bir cinaye-
in Anatomisi. Bir Kağrı : Batıdan Örnek Almalıyız
Bağlar. Kağrı Güçlüğü : Milli Roman. Fabrikaların
Kölgesinde. Evliliğin İlk Gecesinde Neler Bilmelisiniz?
İamlet. Kaule Para. İblis. Siyasi İktisaden Ön Esas
İaidesi. Sevisme Usulleri. Yahu bunların hepsini
aynı matbaa mı neşreliyor? [Not : kâğıtları çoktur işleri
gittikçe yükselir. San kitap: ^{Yahun} ²⁰¹
'AFFET : ^(İşini çekme) ²⁰¹ ²⁰¹ faydalı kitapları çıkarabil-
mek için çok satan kitaplar basmaya mecbur
kalyor. Hüsnü Cenapsığım senin başka bir işte-
liğün var mıydı?

COŞKUN : Vardı galibo, ama bu kitap isimleri akli-
ne karıştırdı. Yahu Ahmet Fehim, insanlarınuz
zene takdir etmeli. Bu kültür çorbası içinde
yollarını...

Saadet Nine gür. Bastonuyla yere vurur.

SAADET NINE : Bana gene o çorbadan verilmedi.
Neden bütün yiyecekler ortadan kaldırılıyor?

COŞKUN (Kaynarana döner. Sınırlanmıştır): Yahu
unne, beni çalırken ilide bide rahatsız etmeyin
kemedim mi size.

SAADET NINE (Bastonunu yere vurur): Herzürümde
böyle konuşmaya nasıl cesaret ediyorsun?

COŞKUN : Bir daha böyle münazeleliğ bir zaman-
le gelirsiniz bu evde kalamazsınız artık!

SAADET NINE : Herzürümde bana hakaret
denezsin! (Saffet'e döner.) Ben sarım leme

gelmiyorum ki hem buraya. Misafirler için geliyorum. Ben misafirler istiyorum anlıyor musun? (Söylenerek çıkar. Çıkarken döner.) Beni bu evden kimse çıkaramaz anlıyor musun? İstersem kendim çıkarım (Çıkar).

COŞKUN: Oyunu nasıl buldun?

SAFFET: Hangisini? Ha, evet; biraz durgun. İçine canlı bir olay koymalısın bence.

COŞKUN (Dalgın): Olay... evet olay gerekli (Silkinir). İstersen çıkalım, olur mu? Ben geç kalıyorum.

Kapıya yürürler. Sahne kararır.

Bir küçük masa üstünde yeşil örtü, iki sandalye. Kırmızı ışık. Coşkun ve Emel girerek otururlar.

Tarık bin Ziyad.

Kitap adları için notlar

İslamda Cihat. Futbolcu Cihat'ın Hatıraları, Büyük Felsefecilerin Aşkları. Aşk Felsefesi. Artık Savaşmalıyız. Barış Yolları. Savaş ve Barış. Bir Gönül Sırdaşı: Cami Safent. Jan Val Sol; bir Fransız savaşçısı. Gönülündeki Yabancı. Yabancı Sermaye ve 1881 Düyunu Umumiye Evrakı ile Toprak Mülkiyeti. Arjantin'de Halk Hareketleri. Hint ve Hindistan'da Paryalar. Berlin'i Bombaladım. Zavalı Behçet. Köy Kalkınması. Tavuklar Uçarken. Şehirdeki Dehşet. Köyün Ağası. La Senfoni Pastoral. Pasırma Günlüğü. Günün Kadını. Kadınlarda Sosyal Dayanışma. Las Salinas Vadisi. Çukurova Ekmegi. Ekmek ve Şarap. İş Adamlarının Sevdikleri Yemekler. Kültür Çorbası.

Az gelişmiş ülkelerde geri kalmış sorunlar. Çok gelişmiş

gelmiyorum ki hem buraya Misafirler için geliyorum.
Ben misafirler istiyordum anlıyor musun?
(Söylenerek çıkar. Sıkarken döner.) Beni bu evden
kimse çıkaramaz anlıyor musun? İstersem kendim
çıkarım. (Çıkar)

COŞKUN: Oyunu nasıl buldun?

SAFFET: Hangisini? Ha, evet; biraz dengün. İşte
cazibe bir olay koymalısın bence

COŞKUN (Dalgın): Olay... evet olay genelli (Sıkkinis)
İstersen çıkaleim, olan mı? Ben geer, kalıyorum.

Kapuya yirünler. Saline kararır.

Bir küçük masa üstü^{de} yeşil örtü ^{iki sandalye} Kırmızı ışık.
Coşkun ve Emel otururlar.

Tonk Bin Ziyad.

Kitap adlarına için notlar

İslâmda Cihat. Futbolcu Cihat'ın Hatıraları. Büyük
Felsefelerin Aşkları. Aşk Felsefesi. Artık Savaşmalısınız.
Barış Yolları. Savaş ve Barış. Bir Gönül Sırdası; Cami
Saferi. Jan Val Sol; bir Fransız savaşçısı. Gönülmdeki
İbâncı. Yabancı Sermaye ve 1881 Düğünü Ummanize
Evrake ile Toprak Mülkiyeti. Ajantın'de Halk Hareket-
ri. Hint ve Hindistan'da Paryalar. Berlin'i Bombakladın.
Zavallı Beket. Köy Kalkınması. Taruklar Uçarken. Şehirdeki
Aşk. Köyün Ağırısı. La Senfoni Pastoral. Pastırma
İnküğü. Ürünün Kadını. Kadınlar'da Sosyal Dayanışma.
S Salinas Vadisi. Gukurova Ekmeği. Ekmeğe ve Sarap.
Adamların sevdiği yemekler. Kültür Sorbası
Az gelişmiş ülkelerde geri kalmış sorunlar. Çok gelişmiş

lkelerden sevgilerle. Piyer ile Meri. Kelile ve Dinne. Tanzanya'dan Geliyorum. Yurdumuzu Tanıyalım. Cinsel Inkilap. Inkilap Cinsleri.

15 Ocak 1975

İnsan senfonisi: Emel. Coşkun, Servet söz söyleyen çalgılar Saffet orkestra şefi. İdare eder. Hepsi birden Yunan tiyatrosu korusu olurlar.

Not: Bu araya baskın oyunu konulabilir.

26 Ocak 1975

COŞKUN: Ben de Saadet Nine gibi evden kaçmalıydım. Bazı işleri yapmakta demek ki insan hiç geç kalmış sayılmaz. Yeni oyunlar gerekli.

SAFFET: Eve gelince hepsini yırttım diyordun.

COŞKUN: Eski oyunlarla vakit geçiremem artık. Çok vaktim kalmadı. Üç gündür evden çıkmıyorum ve düşünüyorum, yazıyorum. Hemen hiç uyumuyorum. Zaten Saadet Nine bütün gece inliyor. Bacağı galiba iyileşmeyecek. Zaturric oldu üstelik.

SAFFET: Cemile evde yok mu?

COŞKUN: İçerde uyuyor. Geceleri annesine bakmak yüzünden hemen bütün geceyi onun odasında geçiriyor.

SAFFET: Belki böyle bir zamanda oyunlar üzerinde çalışmamız uygun olmaz, ne dersin?

COŞKUN: Çok az vaktim kaldı, anlamıyor musun? Artık cesur olmanı gerekiyor, hiç olmazsa düşüncelerimi yaşayabilmeyim.

Kapı çalınır. Coşkun açar. Servet görünür.

SERVE: Bizi ciddiye almadınız galiba Coşkun Bey, kaç gündür sizi bekliyorum.

COŞKUN (Biraz şaşkın ve utanmış): Şey.. bir kaza oldu da... Kendimi de ciddiye almıyorum herhalde.

ülkelerden sevgilile . Piyer ile Meri . Kelile ve Dimne .
Tanzanya'dan geliyorum . Yurdu muzu Tanıyalım .
Cinsel İnkilâp . İnkilâp Cinsleri .

15 Ocak 1975

İnsan senfonisi : Emel , Coşkun , Servet söz söyleyen
çalgılar . Saffet Orkestra Şefi . İdare eder . Hepsi bir-
den Yunus tiyatrosu korosu olurlar .

Not : Bu araya başka oyun konabilir . 20 Ocak 1975

COŞKUN : Ben de Saadet Niye gelip evden kaşmalıy-
ım . Bazı işleri yapmaktır demek ki insan hiç geç kal-
mış sayılmay . Yeni oyunlar gerekli .

SAFFET : Eve gelince hepsini yitmiş diyordun .

COŞKUN : Eski oyunlarla vakit geçiremem artık . Çok vakit
kalmadı . Üç gündür evden çıkıyorum ve düşünüyorum ,
yaşıyorum . Hemen hiç uyumuyorum . Zaten Saadet Niye
bütün gece inliyor . Bazen galiba iyileşmeyecek . Zaten
ie oldu üstelik .

SAFFET : Cemile evde yok mu ?

COŞKUN : İçerde uyuyor . Geceleri aurasına ^{bakmak} yüzünden hemen
bütün geceyi onun ^{sesinden} geçiriyor .

SAFFET : Belki böyle bir zamanda oyunlar üzerinde
alışmamız uygun olmaz , ne dersin ?

COŞKUN : Çok az vaktim kaldı , aklımda mıdır ? Artık
esim olmam gerekiyor , hiç olmazsa düşüncelerimi yazma-
yım .

Kapı salır . Coşkun uyar . Servet girer .

SERVET : Bir işi ciddiye almamız galiba Coşkun Bey , Kaç
indür riği bekliyorum .

COŞKUN (Biraz şaşkın ve utanmış) : Say . Bu kaza oldu
ki . . . Kendini de ciddiye almıyorum . Belki

SERVET: Siz bana gelmezseniz, ben size gelirim.

SAFFET: Şey... o söz öyle değildi galiba.

SERVET: Seni ciddiye aldığımı söylememiştim.

COŞKUN (Masasından kâğıtlar alır): Bir şeyler hazırlamıştım. İsterseniz size vereyim, okursunuz.

SERVET: Sizi yakaladım bir kere, artık bırakmam. (Kâğıtları alır) Bugünlerde yerli oyun sıkıntısı çekiyoruz zaten; sizi tam zamanında seyirciye sunmuş olacağız. (Kâğıtları inceler.)

COŞKUN: Pek iyi olmadı galiba, kafam son olaylardan biraz karışık da.

SAFFET (Servet'in yanına sokulur, kâğıtlara bakar): Hemen okuyalım birlikte patron, Coşkun Bey'in zamanı az.

SERVET (Başını kaldırır): Bir yere mi gidecektiniz Coşkun Bey?

COŞKUN: Saffet saçmalıyor. (Gülümser) O kaclar acele değil.

SERVET: Biz seninle şu kâğıdı alalım Saffet.

Sokak kapısı açılır, Ümit girer.

ÜMIT: Saadet Nine nasıl?

COŞKUN: İçerde gürültü etme, annen uyuyor. Bizim biraz işimiz var.

ÜMIT: Tiyatro mu? Ben de isterim.

COŞKUN: Saçmalama. Ninen hasta, sen içeri git, ana kapıyı da kapa.

ÜMIT: Neden yalnız siz gürültü edecekmişsiniz. (Gülümser) Hem ben son yazdıklarını okudum. (Oynar) Ey talih!

Coşkun oğlunun üstüne yürür. Saffet araya girer.

SAFFET: Canım Ümit de bize katılır. Senin sözlerin için bir sakınca yok.

Coşkun omuz silker. Saffet, Servet ve Ümit aynı kâğıdın üzerine eğilirler. Coşkun başka bir kâğıt tutar.

BERVET: Siz bana gelmezseniz, ben size gelirim.

SAFFET: Şey - o söz öyle değildi galiba.

BERVET: Seni ciddiye aldığını söylemen istem.

COŞKUN (Masasından kâğıtlar alır): Bir şeyler hazırladım. İsterseniz size verayım, okursunuz.

BERVET: Sizi yakaladım bir kere, artık bırakmam.

(Kâğıtları alır) Bugünlerde yerli aygırı sıkıntısı çekiyorsunuz; sizi tam zamanında sevgiye sunmuş olacağız. Kâğıtları inceler.)

COŞKUN: Pek iyi olmadı galiba, kafam son olaylardan biraz kavgılı da.

SAFFET (Sıvı'ın yanına seküler, kâğıtları bakar): Memer duyguları buldükte, patron, Coşkun Bayın zamanı ay.

BERVET (Başını kalderir): Bir yere mi gidecektiniz Coşkun Bay?

COŞKUN: Saffet sasmalıyor. (Gülümser.) O kadar acle kâğıt.

BERVET: Biz seninle şu kâğıdı alalım Saffet
sokak kapısı açılır, Ümit girer.

ÜMIT: Saadet N. ne naml?

COŞKUN: İçerde gümbül tükme, cumen aygırar. Bizim
inay izim var.

ÜMIT: Tiyatro mu? Ben de istemim.

COŞKUN: Sasmalama. Nixes kaata, sen işini git, ara kapay
a kapa.

ÜMIT: Neden yakuz iş gümbül tükme edeceğinizi. (Gülümser)
ben ben son yazdıklarına okudum. (aynar) Ey talih!

COŞKUN ağlunun istüne jünü. Saffet aranje qner.

SAFFET: Cumen Ümit de bye kâbler. Senin söplerim için
bir sakınca yok.

Coşkun omuzlarına silker. Saffet, Sıvı ve Ümit aygır
üçüden teyeme eğililer. Coşkun kâğıt bir kâğıt fırtan.

COŞKUN: Ey talih! Beni kendi ülkemde bir yabancı gibi yalnız bıraktım. Bütün ümit kapılarını yüzüme kapadın. Bunu neden yaptın bana? Önce bilgi tanrılarının sonsuz armağanlarıyla gözümü kamaştırdın. Bütün bilginlerin görkemli dünyasını tanıttın bana, en yüce bilginlerle tanıştırdın. Ülkülerle besledin beni. Evimde başıma buyruk ve sorumsuz yaşamama izin verdin...

SERVET: Bir dakika. Acaba daha elle tutulur örneklerle anlatılamaz mıydı? Yani bizim seyirci bakımından demek istiyordum. Ne bileyim, tanrılarla başlamak...

SAFFET: Aman patron, sen hep böyle yüksek seviyede oyunlar istemez miydin?

SERVET: Onu demek istemedim.

COŞKUN: Hiç merak etmeyin efendim, bu oyunda herkese göre...

SAFFET (Coşkun'un sözünü keser): Ey talih!..

SERVET: Bu kısmı daha önce okumamış mıydınız?

COŞKUN: Hayır, bu ikinci talih. (Okur) Ey talih! Neden mutluluğumu kısa sürdürdün? Neden Şüphe Tanrılarını içime salarak Bilginin yüceliğini bozdun? Neden ülkeme verdiğin armağanları geri aldın? Önce birbirimizin dilinden anlamaz yaptın bizi? Sanki hepimiz ayrı ülkelerin insanı olduk. Yabancı diller öğrenmek isterken kendi dilimize yabancı kaldık.

Servet, Saffet ve Ümit koro olurlar.

KORO: Çünkü ey insanoglul! Büyük medeniyetler kurduğunu çok çabuk unuttun. Kendi zenginliklerini

COŞKUN: Ey talih! Beni kendi ülkemde bir yabancı gibi kabul etmedin. Bütün ümit kapılarını yüzüme kapadın. Bunu neden yaptın bana? Önce bilgi tanelerinin sosuz armatörleriyle gözümü kamaştırdın. Bütün bilginlerin görkemli dünyasını tanıttin bana, on yüce bilgenle tanıştım. Ülküle beledin beni. Evimde başıma büyük ve sorumsuz yaşamama izin verdin.

SERVET: Bir dakika. Acaba daha elle tutulur örneklerle anlatabilirdi miydi? Yani bizim seçti balıkından demek istiyordum. Ne biliyim, taurularla başlamak --

SAFFET: Aman patron, sen hep böyle yüksek seviyede oyunlar istemiyordun?

SERVET: Onu demek istemedim.

COŞKUN: Hiç merak etmeyin efendim, bu oyunda helalce göre --

SAFFET (Coşkun'un sözünü keser), Bir kere sonuna kadar kuyalım da.

COŞKUN (Okumaya devam eder): Ey talih! --

SERVET: Bu kısımları daha önce okumamış mıydık?

COŞKUN: Hayır, bu ikinci talih. (Okur) Ey talih!

Neden mutlu olduğumu hiç sordüğüm? Neden Şişke Taurularını içime sulararak Bilginin yüce lizini boğdum? Neden ülkeme verdiği armağanları geri aldim? Önce birbirimizin dilinden anlamaz yaptın lizi? Sanki hepimiz aynı ülkelerin insanı olduk. Yabancı diller öğrenmek isteyen kendi dilimize yabancı kaldık.

Servet, Saffet ve Ümit koro dinler.

KORO: Çünkü ey insanoglu! Bugün medeniyetler bir düğünü çok salub serittim. Kendi zenginliklerini

inkâr ederek Buzlu öllerin Karanlık Dünyasındaki ilkelliğine dönmek istedin.

COŞKUN: Ey talih! Bizi neden birbirimize düşman ettin? Neden anlamadığımız ülkülere, düşüncelere köle ettin bizi?

KORO: Çünkü ey Cemil!

SERVET: Neden Cemil oldu birdenbire?

SAFFET: Canım yerli oyun isteyen sen değil miydin patron? Ey Oedipus diyemezdi ya.

COŞKUN: İsterseniz Ey Topus! diyelim.

SAFFET: Hayır, hayır devam edelim.

KORO: Çünkü ey Cemil! Ülkedeki insanlar kendi evlerini düzene koymadan başkalarını yönetmeye kalktılar.

COŞKUN: Şimdi Ben ne yapacağım?

KORO: İşte Cemil gene kendine acıyor. Dünyasını kurmak için ne yapacağım biliniyor. Çünkü evinde ölüm ve ihanet dolaşiyor. Fakat artık Cemil kaderin önüne geçemez. Bir kere acıyı ve hayatın kudretini tanıdı. Artık geri dönemez. Ve Cemil hissediyor ki artık hayatı çıkırından çıktı. Onu yolundan çeviremez. Büyük karanlıklar görüyorum. Sıcak yazların yakıcı güneşinde korkunç kaderinin soğukluğu ile ürperiyor artık o.

COŞKUN: Geleceğin beni çağırıldığını duyuyorum. Dondurucu kaderimin sesi beni büyülüyor. Aklımın ötesinde...

Cemile ağlayarak girer. Ne yapıyorsunuz?

CEMİLE: Annem... (onları görür.) Çıldırıldınız mı siz? (Ağlayarak) Annem öldü annem... (Coşkun'un donmuş haline bakar. Korkuyla) Ne oluyor?

COŞKUN: (Bir süre şaşkın ve hareketsiz kalır. Sonra donuk bir sesle): Gerçeği oynuyorduk... geleceği... her şeyi.

Sahne kararır.

4

İhtiyaç ederek Büyük Göllerin Karanlık Dünyasındaki
kulluğuna dönmek istedin.

OSKUN: Kendi erimde bile kayıma çok gördüm bana.

OSKUN: Ey Talih! Bizi neden birbirimize düşman ettin?
Neden anlamadığımız ülkeler, düşünceler köle ettin bizi?

ORO: Çünkü ey Cenil!

İFFET: Neden Cenil oldu bindenline?

İFFET: Camun yerli oyun isteyen sen değil miydi patron?

O Oedipus diğersizdi ya.

OSKUN: İsterseniz ey Topus! diğelim

İFFET: Hayır, hayır devam edelim.

ORO: Çünkü ey Cenil! Üikenimli insanlar kendi evlerini
zehir koymadan iştahlarını yönetmeye kalktılar.

OSKUN: Şimdi Ben ne yapacağım?

ORO: İşte Cenil zehir kendine atıyor. Dünyasını kurmak
ne yapacağımı biliyor. Çünkü erimde İlim ve ihsan

atıyor. Fakat artık Cenil kendinin önüne geçemeyiş.

Her neyse ve hayattan kaçtığını düşünür. Artık geri
almaz. Ve Cenil hisseder ki artık hayatı geçiremiyor

her şeyin yükünden serizemeyiş. Büyük karanlık görü-
m. Sıcak yapışkan yakıcı güneşinde korkmuş kadecinin
işkliği ile ürpertiyor artık o.

OSKUN: Geleceğin beni sağladığını düşünüyorum. Dendurum
erimin sesi beni büyütüyor. İhtiyaçla öksüzde...

Cenile ağızlayarak girer ne yaparsanız?
EMİLE: Anam... (inlan çığır) Geleceğinizi mi siz?
ayrılmak) Anam öleceğim annem... (ayrılmak) Ne demek
OSKUN (Ben örne saskın ve kavaklısz kulu) Sonra dönük

scale) : Geçmişini özlemiyorluktan... geleceği... her şeyi

Sahne kapanır.

Coşkun'un evi, Coşkun, Saffet, Ümit, Cemile, Servet.

Coşkun pencereden dışarı bakar.

COŞKUN (Titrek bir sesle): Anlamıyorum. Oyun nerde bitti anlamıyorum. (Cemile ara sıra hıçkırır) Neden ölümün bize kadar yaklaşmasına izin verdik anlamıyorum. Tedbirlerimizi almıyorduk. Onun bizi böyle habersiz yakalamasını önlemeliydik. (O dakiklere döner.) Bu hepimize bir ihtar. (Pencereye döner) Bence neye neçlen bakıyorum biliyor musunuz? Ölümü seyrediyorum.

SAFFET yaklaşır.

SAFFET: Yeter artık Coşkun.

COŞKUN: Artık aynı hatayı bir daha yapmam. Biliyorum ki artık ölümü gözden kaçırmaya gelmez (Servet'e döner.) Biliyor musunuz, bazı geleneklerinizi ihmal etmekle ne tamir edilmez feketler karşısında kalıyoruz (Servet anlamadan bakar). Mesela ölümle birarada yaşama geleneğimizi unuttuğumuz dehşet ver neticelerle karşılaşılıyor.

SERVET (Anlamadan): Efendim?

COŞKUN: Eskiden insanların ölümüyle bir arada yaşamış olduğunu nasıl unutursunuz Saffet Bey? Eskiden evlerimizin bahçesine kadar mezarların sokulduğunu biliyor musunuz? İşte tarihini yaşatmayan bir milletin fertleri olarak sonunda bu durum düştüler.

SAFFET: Ne söylüyorsun Coşkun?

COŞKUN (Başını sallar): Bu sokakta da bir iki küçük mezarlık olsaydı, her gün işimize giderken ölümlerle selâmlaşsaydık bir ihtar kadın ölümü bizi böyle sarsmazdı.

CEMILE (Biraz öfke, biraz korku ile): Sana ne oluyor Coşkun?

Çocuk eri. Çözüm, Saffet, Ümit, Cemile, Servet
işim Pencereden dışarı bakar.

ÖSKÜN (Titrek bir sesle): Anlamıyorum. Üzüm nerede bit-
miyorum. (Cemile ara sıra hickem) Neden ölümün bizi
kadar yakışmasın izin verdik anlamıyorum. Tedbir-
imiz zıvalıydık. Önem bizi böyle krateriz yakalamasını
maliydik. (Cemilelere döner.) Bu hepimize bir
şandır. (Pencereye döner) Babecize neden bakıyorum.
İşim neşun? Ölümü seziyorum.

SAFFET yakışın.

SAFFET: İster artık Çözüm.

ÖSKÜN: Nite ki aynı hataya bir daha yapmam. Biliyorum
ki ölümlü ölümlü gözden kasımaya gelmez (Servet döner.)
İşim neşun, bazı geleneklerinizi ihmal etmele
çün ölümlü felikete karşısında kalıyorum (Servet
anlamadan bakar.) Nite ki şu ölümlü bir arada yaşam
kışırını unutmuşum. Nite ki neşun neşun neşun.

SERVET (Anlamadan): E, ferdim?

ÖSKÜN: Eskiden insanlarımızın ölümlü bir arada
yaşamaları nasıl umutludur Saffet Bey? Eski-
m evlenişim bulucisine kadar neşunların sokulduğunu
biliyor musunuz? İşim tarihini yazılmayan bir millet
nisi olarak sonunda bu durumda düştük.

SAFFET: Ne söylüyorsunuz Çözüm?

ÖSKÜN (Bazı sorular): Bu sokakta bir iki küçük
yemek deşun, her gün işimize giderken işimle seşun-
uşunla bir seşun kederen ölümü bizi böyle sarışın.

EMKE (Biraz işim, biraz korku ile). Nite ki işim Çözüm?

COŞKUN (Kimseyi duymamış gibi): Bazı eski mezarlıklar vardı tabii; ama onlar artık, ne bileyim - eski sanat eserleri gibi oldular, pek tesir etmiyorlar bize. (Hepsi biraz hayretle ona bakarlar.) Bizim daha yenileri gerekli (Pencereye bakar.) Biliyor musunuz ne düşünüyorum: Saadet Nine'yi bizim bahçeye gömmeliyiz.

CEMİLE (Korkuyla): Delirdin mi sen?

COŞKUN (Duymamış gibi): Evet, mahallede şu kiraz ağacının altına gömmeliyiz. Zaten ağaç çok boy verdi, meyvaları bir işe yaramıyor. (Sesini yükseltir.) Ayrıca, Saadet Nine'nin uzaklaşmasına dayanamıyorum. Ölümün anlaşılmaz yok ediciliğine katlanamıyorum. (Sesi yumuşar.) Böylece eskisi gibi yaşarız.

Kapı çalınır. Ümit açar. Garson v.s. olan adam görünür. Coşkun donuk gözlerle adama bakar.

ADAM: Coşkun Ermiş Bey'in evi mi?

ÜMIT: Evet ne istiyorsunuz?

ADAM: Kendisi burada mı?

Coşkun yaklaşır.

COŞKUN: Buyrun benim.

ADAM: Ben icra memuruyum. (Elindeki kâğıda bakar.) Bir vergi borcundan dolayı haciz için geldim.

COŞKUN (Anlamadan): Ne yapacaksınız?

ICRA MEMURU: Borçla ilgili olarak...

COŞKUN (Memurun sözünü keser): Benim kimseye borcum yok. (Adama dikkatle bakar) Sizi bir yerden tanıyorum ben. (Düşünür) Tanım! Siz garsonsunuz.

ICRA MEMURU: Çok rica ederim, bir kanun adamınının

COŞKUN (Kıncıyı düşünmüş gibi): Bize eski mezarlıklar var tabii, ama onları artık, ne bileyim - eski sanat eserleri gibi öldüler, pek keski etmişlerdir bize. (Herkesi bir hayranlıkla ona bakıyor.) Bize daha yenileri gerekli! (Penceşeye bakar.) Belki bir mezarın ne düşünüyorum: Saadet için bizim başımıza gömmeliyiz.

EMİNE (Korkuyla): Delirdi mi sen?

COŞKUN (Düşünmüş gibi): Evet, muhtakkak şu kıncı ağzının altına gömmeliyiz. Zaten ağaç çok boy verdi, meyvaları bir işe yarayanlar. (Sesini yitiriyor.) Ağaca, saadet için neyin uzatılmasına dayanıyoruz. Üstüne artık ölmüş yok edilişine katlanıyoruz. (Sesi yemiyor.) Böylece eskisi gibi yazıyor.

Kayı salın. Ümit açar. Garson, v.s.

olan adam görünür. Coşkun omuzlu gözlüğe adama bakar.

ADAM: Coşkun Emin Beyin evi mi?

ÜMIT: Evet ne istiyorsunuz?

ADAM: Kendisi burada mı?

Coşkun yeşillikler.

COŞKUN: Beyim benim.

ADAM: Ben işim memuruyum. (Elindeki kağıda bakar.)

Bir vergi borcundan dolayı kağıt için geldim.

COŞKUN (Anlamadan): Ne yapacaksınız?

İBRA MEMURU: Borçla ilgili olarak -

COŞKUN (Memurun sözünü keser): Benim kimseye borcum yok. (Adama dikkatle bakar.) Sizi bir yenden temyiz eden (Düşünür.) Tamam! Siz garsonunuz.

İBRA MEMURU: Çok rica ederim, bir kadın adanının

karşısında bulunuyorsunuz, ona göre hareket edin.

COŞKUN (Memuru duymamış gibi): Evet ama hangi garson? Meyhanedeki mi, Amerikan bardaki mi?

ICRA MEMURU: Görev başında bir memura hakaret edemezsiniz.

COŞKUN (Düşünür): Evet bu sesi tanıyorum. Saffet'in kapı dışarı ettiği Müzik hocasının sesi.

ICRA MEMURU: Buraya haciz görevimi yapmaya geldim. Lütfen...

COŞKUN (Sözünü keser): Ben büyük bir tiyatro yazarıyım.

ICRA MEMURU: Canını efendim bütün bu sözlerin ne gereği var?

COŞKUN: Görevinizle ilgilidir sözlerim. (Sesini yükseltir) Sanatımı çok ciddiye alan bir tiyatro yazarı olduğum için bu evde hiçbir şeye dokunamazsınız. Ne kitaplara, ne eşyaya, ne de insanlara -hatta ne de ölümlere. Çünkü sayın bayım sanatım için her şeyi kullanmak zorundayım. Anlıyor musunuz her şeyi. Belki sizi bile...

ICRA MEMURU: Bir dakika...

COŞKUN: Evet. Ve bir sanatçının mesleğini icra etmek için kullandığı hiçbir şeye dokunamazsınız sayın icra memuru. (Heyecanla oclada her şeye bakarak dolaşır.)

Saffet yavaşça memura yaklaşır.

SAFFET (Memura): Dün sabah annesi öldü. Sinirleri çok bozuk. Hem daha ölü evde.

ICRA MEMURU (Biraz toparlanır): Anlıyorum. biliyorsunuz görevimiz.

SAFFET (Telaşla): Evet, evet. Acaba başka bir zaman.

MEMUR (Yumuşak): Olur, tabii (Coşkun'a bakar). Ben

- kaynanda bulunuyorsunuz, ona göre hareket edin.
- COŞKUN (Memuru duymanmış gibi): Evet ama hangi garson? Meyhane'deki mi, Amerikan bardaki mi?
- İCRA MEMURU: Görev başında bir memura hakaret edemeyiz.
- COŞKUN (Düşünür): Evet bu seni teniyorum. Saffet'in kapı dışarı ettiği Müzik hocasının sesi,
- İCRA MEMURU: Binaya haciz görevini yapmaya geldim.
- İtifen -
- COŞKUN (sözünü keser): Ben büyük bir tiyatro yazıyorum.
- İCRA MEMURU: Camun efendim bütün bu sözlerin ne gereği var?
- COŞKUN: Görevinizle ilgili sözlerim. (Sesini yükseltir) Sana mu çok ciddiye alan bir tiyatro yazarı olduğum için bu evde hiç bir şeye dokunamazsın. Ne kitaplara, ne eşyaya, ne de insanlara -hatta ne de ölümlere. Çünkü ayın bayım sanatım için her şeyi kullanmak zorundayım. Anlıyor musun her şeyi. Belki zızi bile.
- İCRA MEMURU: Bir dakika ..
- COŞKUN: Evet. Ve bir sanatçının mesleğini icra etmek için kullandığı hiç bir şeye dokunamazsın sayın icra memuru - (Herşeyinle odada her şeye bakanlı dalarır)
- Saffet yavaşca memura yaklaşıyor.
- SAFFET (Memura): Dün sabah annem öldü. Sınırları çok büyük. Hem daha ^{çok} evde ~~pat~~
- İCRA MEMURU (Biraz topurlanır): Anlıyorum, bilirsiniz görevim
- SAFFET (Telâşlı): Evet, evet. Acaba başka bir zaman
- MEMUR (Yunusah): Olan, tabii (Coşkun'a bakarak) Ben

başka bir gün geleyim o halde (Sesini yükseltir). Yalnız, görevini yaptığımı da unutmayın. (Çıkar)

COŞKUN: (Ellerini oğuşturur): Çok iyi, çok iyi işler kızışıyor.

SAFFET: Ne oluyor?

COŞKUN: Olaylar hızlanıyor. Göreceksiniz daha neler olacak (Düşünür) Göreceksiniz daha neler olacak. Bu sözü bana kim söylemişti? Bir yerde mi okumuştum? Buldum, Saffet!

SAFFET: Gene ne var?

COŞKUN (Ciddi): Şey, benim bir yere kadar gitmem gerekiyor. Bu ... olayların hızlanmasıyla ilgili. Lütfen bugün yapılması gereken törenle siz ilgilenin.

SAFFET (Endişeyle Cemile'ye bakar): Nereye gidiyorsun şimdi?

COŞKUN: Siz kendi sırrınızı saklarken, benim kendimi ele vermemi beklemezsiniz herhalde, siz tiyatrocusunuz bu sözlerin ne den olduğunu anlamışsınızdır. (Esrarlı bir gülümsemeyle odadaki kilere bakar, onların hayret dolu bakışları arasında çıkar.)

Sahne kararır.

Emel'in evi. Emel kitap okur. Kapı çalınır. Emel biraz hayretle başını çevirir. Kapıyı açar, Coşkun görünür. Emel şaşırır.

EMEL: Evimi nerden biliyorsun?

COŞKUN: Bilmek, yapmak demekse, şimdi öğrendim. Yok eğer düşünce de eylem sayılıyorsa aylardır...

EMEL (Coşkun'un sözünü keser): Saçmalama, biliyorsun sen gördüğüme sevindim. (Yürür. Biraz gücenmiş gibi). Neredeydin? Kaç gündür ne yapıyordun?

COŞKUN (Çocukça bir ifadeyle): Ben bir şey

bu bir gün gelayım o halde (Sesini yükseltir.) Yalnız, görevi-
yaptığını da unutmayın. (Gıkar.)

DOŞKUN: (Ellerini oğusturur): Çok iyi, çok iyi işler
mıyos.

AFFET (Nestleniyor);

DOŞKUN: Hayler buylamyor. Görevi'niz daha neler ola-
r? (Düşünür) Görevi'niz daha neler olacak. Bu sizin

a kim söylediği? Bir yerde mi okumuştun? İffet!

AFFET: Gere ne var?

DOŞKUN: (Ciddi). Şey, benim bir yere kadar gitmem gerekiyor.
Hayların buylanmasıyla ilgili. Lütfen bugün yapul-
ması gereken föremleriniz için ilgilenin.

AFFET (Endişeyle Cemile'ye bakar). Nereye gidiyorsun
emeli?

DOŞKUN: Siz kendi sürenize saklanırsınız. ^{Siz de kendinizi saklayın} Benim kendime
bir nemem beklemeyişiniz bir halde (Emeli bir gülüm-
seyle odatalilere bakar onların hayret dolu bakış-
ları arasında gikan)

Sahne kapanır.

Emel'in eşi. Emel kitap okur. Kapı çalınır. Emel
kaygıyla başını çevirir. Kapıyı açar, Coşkun
münir. Emel saşırır.

EMEL: Erimi nerden biliyorsun?

DOŞKUN: Bilmek, yapmak demektir, şimdi öğren-
miş. Yok eğer düşünce de aydın sağlıyorsa
glanır. --

EMEL (Coşkun'un sözlerini keser): Sasmabama, bilgin
ne ystüdüğüne seimdim. (Yürür. Biraz geçmesini
bi) Nerdeydin? Kas giordün ne yapuyordun?

DOŞKUN (Gomluca bir ifadeyle): Ben bir şey

yapmıyordum. (İsrarlı) Ama gene de çok şey yapıldı sayılır.

EMEL: Ne demek istiyorsun?

COŞKUN (Biraz utanır): Bir kere Cemile'ye haddini bildirdim.

EMEL (İnanmayan bir ifadeyle): Nasıl?

COŞKUN: Yani, bunu nasıl yaparsın filân, dedim.

EMEL (Alaylı): Canına okumuşsun kadının.

COŞKUN (Çocukça bir heyecanla): Ama asıl, yazdığım kısa oyunda rezil ettim onu. (Gururla) Hem de gerçek isimleri kullanarak.

EMEL: Bu oyunu gören var mı?

COŞKUN (Utanarak): Şey... Saffet'le okuyorduk. (Durur.)

EMEL: Evet?

COŞKUN: Araya bazı olaylar girdi. Merak etme bana bir şey olmadı.

EMEL (Gulumseyerek Coşkun'a bakar): Anlaşıyor. (Sabırsız) Bütün bunlar. -mesela piyes okumanız- çok mu heyecanlı böyle?

COŞKUN: Hayır hayır. Bazılarını oldukça etkileyen şeyler oldu. Mesela Saadet Nine daha önemli bir eylemle karşılaştı.

EMEL: Ne oldu Saadet Nine'ye?

COŞKUN (Suçlu bir çocuk gibi): Öldü.

yapmıyordum. (Esvarlı) Ama gene de çok şey yapuldu sayılı.

EMEL: Ne demek istiyorsun?

COŞKUN (Biraz utanır): Bir kere Cemile'ye haddini bildirdim.

EMEL (İnanmayan bir ifadeyle): Nasıl?

COŞKUN: Yani, bunu nasıl yaparsın filân, dedim.

EMEL (Hayli): Canına okumussun kendin.

COŞKUN (Çocukca bir heyecanla): Ama aul, yazdığım kusa oyunda rejil ettim onu. (Gururla) Hem de gerçek isimleri kullanarak.

EMEL: Bu oyunu gören var mı?

COŞKUN (Utananak): Say... Saffet'le okuyorduk (Durur.)

EMEL: Evet?

COŞKUN: Araya bazı olaylar girdi. Merak etme bana bir şey olmadı.

EMEL (gülmüşçerecek Coşkun'a bakar): Anlaşıyor. (Sabırsız) Bütün olayları ^{mesafeli piyaset ofisyonarius} çok iyi ~~hergecaz~~ ^{hergecaz} böyle?

COŞKUN: Hayır hayır. Bazılarını öldükçe etkileyen ferah oldu. Meseli Saadet Nire daha önceli bir eylemle kışkırttı.

EMEL: Ne oldu Saadet Nireye?

COŞKUN (Suslu bir sesle gibi): Öldü.

Oyun'un son sahneleri

- 1- Coşkun-Emel sevişme sonrası / Coşkun evine gider.
- 2- Coşkun'un gece evden kaçması /
- 3- Coşkun-Cemile evden gidemezsin /
- 4- Cşokun-Emel evden ayrılmalısın, kendin için /
- 5- Coşkun İmel'e gelir birlikte olmanın zorluğu
- 6- Coşkun, Saffet ortada kaldım oyunu. Beni eve götür.
- 7- Coşkun, Saffet sonra Servet evde ölüm.

1. 4. 3. 2. 5. 6. 7

22 Mart 1975

Kemal Tahir'i anma gününde ben de konuşacağım. Halit¹ teklif etti.

Kemal Tahir Üzerine Notlar:

"Rahmet Yolları Kesti" ile en üst noktasına ulaşan olay anlatımı -tabiat birleşimi 'YORGUN SAVAŞÇI'da ustalıkla sürdürülüyor.

Kemal Tahir durmadan görüşlerini değiştirdi, deniyor. Hepimiz değiştiriyoruz. ne var ki biz bümü kendimizde bağışlıyoruz, başkalarında affetmiyoruz. Yalnız kendimiz değişmelerimize kulp ta-kiyoruz sanki, başkalarının elleri arnut devşiriyor.

Kemal Tahir'de mizah kuvvetli, ucuz değil, yerine oturuyor. Kişilerin karakterlerini ortaya çıkarıyor. Meddahın sanatıyla, bir batı düzeni olan roman

¹ Halit Ref:ğ

Oyun'un son sahneleri

24 Ocak 1975

- 1 - Coşkun - Emel sevişme sonrası -
işkem üzerine gider.
- 2 - Coşkun'un gece erden karnesi .-
- 3 - Coşkun. Cenile erden gidemeyişin -
- 4 - Coşkun - Emel erden apelmalizm, kendin için -
- 5 - Coşkun Emel'e gelin birlikte olmanın zorluğu
- 6 - Coşkun Saffet ortada kaldım ayıma
Beni ee götür
- 7 - Coşkun Saffet sonra Serwet erde ölüm

1, 4, 3, 2, 5, 6, 7

22 Mart 1975

Kemal Tahir'i unma gününde ben de konuş-
muydum. Falit teklif etti.

Kemal Tahir üzerine Notlar :

" Rahmet yolları kesti" de en ist nikatına ulaşan
alay unlatımı - tabiat birleşimi YORUM SAVAŞI'nda uola-
lıkla sındırılıyor.

Kemal Tahir durmadan görüşlerini değiştiriyor, deri-
yor hipiniz değiştiriyoruz, ni var ki biz buuu kendin-
izde bağışlıyoruz, fustakarında affetmiyoruz. Yalnız
kendiniz değiştirilmeye hazır oluyorsunuz sanki; kas.
kollarının elleri armit duruyor

Kemal Tahir de nizam kuvvetli, ueny değil, yeme
stunyor. Kışilerin karakterlerini ortaya çıkarıyor.
Meditasyon sunatıyla, kın kate düzeni sanı uorum

kuruluşu Kemal Tahir'de ustalıkla birleştirilmiş. Sırf mizah yapan yazarlarımız gibi, geçici durumların güldürücülüğüne dayanmıyor. (Bozuk bir makina, alaya alınıyor, düzelirse ne olacak?)

Neden Kemal Tahir'in olumlu yanları üzerinde duruyorum? Genellikle bir yazarın bana -ya da bir okuyucuya- olumsuz gelen yanları aslında benim kişiliğimle onun kişiliğinin uyuşmayan yanlarıdır ve kişisel yargılardır bunlar. İki tarafa da bir şey kazandırmaz bu tür eleştiriler.

Kemal Tahir'in hep olumlu yanları üzerinde duracağım. Bana da zaman zaman ters gelmemiş midir davranışları, düşünceleri? Elbette gelmiştir. Her an onun yanında olup, gelişimini izleyemedim ki. Ayrıca herkesten önce kendisine bir önceki görüşleri, anlayışları ters gelmiştir ve bunu herkesten önce kendisi söylemiş (gene yanıldık). Bu çok önemli. *Hesaplaşma*, bizdeki inanların ne kadar ihtiyacı var buna. Kemal Tahir gibi insan bir yandan kendisiyle hesaplaşabilmeli ki, başkalarıyla ve tarihle hesaplaşma cesaretini gösterebilsin.

24 Mart 1975

Doğu doğudur, Batı da batı, ikisi de birbirini hiçbir zaman anlayamaz diyor Kipling.¹ Batı sömürebilmek için Doğu'nun zayıf yanlarını v.b. yönlerini anlar, ama özünü hiç anlayamaz. Doğu da Batı'yı yavaş yavaş anlıyor. Ve artık Kipling'in yaşadığı dönemde olduğu gibi İngilizler ne Hindistan'ı pençelerinde tutabiliyorlar, ne Çin ne de Orta Doğu üzerinde oyunlar oynayabiliyorlar.

3

1 Kipling: Hindistan üstüne yazdığı *Kurt Çocuk Moughl*, *Kim* vb. kitaplarıyla ünlü ve emperyalist bakış açısını büyük ölçüde benimsemiş İngiliz yazarı.

kuruluşu Kemal Tahir'de ustalıkla birleştirilmiş. Sırf mi-
zah yapan yazarlarımız gibi, geçici durumların gül-
dürücülüğüne dayanmıyor (Büyük bir makine alaya al-
mıyor, dışlanırsa ne olacak?)

Neden Kemal Tahir'in olumlu yanları üzerinde duruyorsunuz?
Genellikle in yazının bana-ya da bu okuyucuya - olum-
luz gelen yanları altında benim kişiliğimle onun kişi-
liğinin uyumsuz yanlarıdır ve kişisel yargılar der-
sunlar. İki tarafta da bir şey kazandırmaz bu tür
eleştiriler.

Kemal Tahir'in hep olumlu yanları üzerinde duracağım.
Bana da zaman zaman ters gelmiş midir davranışları,
düşünceleri? Elbette gelmiştir. Her an onun yanında olup
geçişimini izleyemedim ki. Ancak herkesten önce kendisine
bir öcraki görüşleri, anlayışları ters gelmiştir ve bunu
herkesten önce kendisi sorgulaması (gene yanlış) Bu çok
önemli. Hesaplama, bizdeki insanların ne kadar
ihtiyacı var buna. Kemal Tahir gibi insan bir sandan
kendisiyle hesaplaşabilmeli ki, başka türlü ve böyle
hesaplama cesaretini gösterebilsin.

24 Mart 1975

Doğu doğudur, Batı da batı, ikisi de birbirini
hiçbir zaman anlayamaz diyor Kipling. Batı, sömür-
sümlenmek için Doğu'nun zayıf yanlarına v.b. yönleri-
ni anlar, ama özünü hiç anlamaz. Doğu da
Batıya yavaş yavaş anlıyor. Ve artık Kipling'in
başadığı dönemde olduğu gibi İngilizler ne Hindis-
tan'ı penselerinde tutabiliyorlar, Ne Çin ne de
Orta Doğu üzerinde oyunlar oynayabiliyorlar.

Ben Batı'nın ne gibi bir özü olduğunu çok iyi hissettiğimi sanıyorum ve bu yüzden de Batı'nın bizi hiçbir zaman anlayamayacağını hissediyorum. Onların mantığı ile bizi kavramak mümkün mü? Biz de onların mantığını kullandıkça kendimizi bütün derinliğiyle anlayamayacağız.

Kemal Tahir'de Batı'ya anlaşılmasız geleceğini hissettiğin insanımızın davranış ve duygularını gördüm. Belki Batı'da aynı duyarlılıkta kimseler vardır ve bu kimseler de Batı değildir.

Batı diyen insanların -çevremde-gittikçe bir ruh tembelligine, düşünme tembelligi içine düştüğünü görüyorum. Orijinal düşünceden kaçmak ve kolayca haklı çıkmak için böyle oluyorlar sanki.

8 Nisan 1975

Sanıyorum iki gün sonra Halit'le Aşk-ı Memnu üzerine televizyonda bir konuşma yapacağız. Mai ve Siyah, Kırık Hayatlar, Aşk-ı Memnu'yu arka arkaya okudum. Halit'in de dediği gibi Halit Ziya, insana ve onun ruhsal durumlarına eğilmek bakımından bana benziyor. Ayrıca Kırık Hayatlar ve hâlâ Mai ve Siyah'taki 'tutunamayan' tiplerle bir duygu benzerliği de söylenebilir. Ahmet Cemil büyük hülyalarının yanısıra küçük hesapların da etkisiyle sönüp gidiyor. Halit Ziya'da bana yakın gelen bir yön de, kahramanlarının sürekli olarak kendileriyle hesaplaşmaları. Evet, zayıf iradeleri ve önleyemedikleri kaderleri sonucu bu

Ben Batı'nın ne gibi bir öze olduğunu çok iyi hissettiğimi sanıyorum ve bu yüzden de Batı'nın bizi bu kadar zaman anlayamayacağına hissediyorum. İnanın mantığı ile bizi kavramak mümkün mü? Biz de onların mantığını kullandıkça kendimizi bütün derinliğiyle anlayamayacağız.

Kemal Talim'de Batı'ya ulaşılmaz geleceğini hissettiğim insanımızın davranış ve duygularını gördüm. Belki Batı'da aynı duygularla kişiler vardır, ve bu kişiler de Batı'dadır.

Batı diyen insanların - çerçende - gittikçe bir ruh tembelliğine, düşünme tembelliği içine düştüğünü görüyorum. Orijinal düşünceden kaçmak ve kolayca haklı çıkmak için böyle oluyorlar sanki.

8 Nisan 1975

Sanıyorum iki gün sonra Halit'le Aşk-ı Memnu üzerine televizyonda bir konuşma yapacağız. Mai ve Sıyah, Kirik Hayatlar, Aşk-ı Memnu'yu arka arkaya okudum. Halit'in de dediği gibi Halit Ziya, insana ve onun ruhsal durumlarına eğilmek bakımından bana benziyor. Ayrıca Kirik Hayatlar ve hele Mai ve Sıyah'taki 'kutuplanmayan' tiplerle bir duyguların derinliği de söyleyebilir. Ahmet Cemal büyük hülyalarının yarısına künite hesapların da etkisiyle sönüp gidiyor. Halit Ziya'da bana yakın gelen bir yön de, kahramanlarının sımsıkı olarak kendileriyle hesaplaşmaları. Evet, zayıf iradeleri ve önlayemedikleri kaderleri sonucu bu

hesaplaşmadan yenik çıkıyorlar ama, onlar için tesadüflerin oyuncuğu denilemez. bilinçsizce kaderlerine kapılıp gitmezler bu insanlar. Olayların akışı içinde ve sonunda içinde buldukları durumları kendilerine açıklayarak suçlu olduklarını ve sonuçtan sorumlu olduklarını hissederler. Halit Ziya böyle durumlarda daha güçlü bir anlatım ve çözümleme -tahlil- yeteneği gösterir. Edebiyat-ı Cedide'nin süslü anlatım geleneğinden böyle anlarda oldukça uzaklaşır. Kırık Hayatlar'ı çizerken onları bütün gerçekçiliğiyle ve ayrıntılarıyla canlandırır. Ve ruhsal bir çatışmaya doğru olayı geliştirirken, insanların davranışlarındaki kaçınılmazlığa okuyucuyu inandırır. Bütünüyle gerçekçi -realist- bir tavır içindedir, romantik hayaller, görünümler daha çok gerçekleri zaman zaman görmek istemeyen kahramanlarının sadece ulusal durumlarını yansıtır. Halit Ziya toplumumuzda 100 yıl kadar öncesinin Batı'ya yönelen aydın topluluğunun bilinçli bir insanıdır. Onun kahramanları da bu yönelişin temsilcileridir genellikle. Günlük yaşayışları, kılıkları, düşünceleri ve okudukları kitaplarla geleneksel Osmanlı davranış ve duyusunun dışında kalırlar. Ahmet Cemil divan edebiyatının kalıplaşmış biçim ve ifade anlayışına karşıdır, onu şiirleriyle değiştirmek ister, Nihal yalnız klasik parçalar çalar ve

hesaplaşmadan yenik okuyolar ama, onlar için
tesadüflein oyuncuğu denilmez, bilingsizce
kaderlerine kapılıp gitmezler bu insanlar. Olaylara
akış içinde ve sonunda içinde bulunduklarına
durumlarına kendilerine ahlaklayarak suçlu olduk-
larına ve sonundan sorumlu olduklarına hissē-
duler. Halit Ziya böyle durumlarda daha güçlü
bir anlatım ve göziimleme -tahlil- yeteneği göste-
rir. Edebiyat. Cedide'nin mizali anlatım gelenegini-
den böyle anlarda oldukça uzaklaşır. Kurk
Hayatları çizerken onları bütün gerçekliğiyle
ve ayıntellarıyla canlandırır. Ve nihai bir
çatışmaya doğru olayı geliştirirken, insanların
davranışlarındaki kaçınılmazlığa okuyucuya
inandırır. Bütünüyle gerçekçi - realist - bir tavır
içindedir, romantik hayaller, görünüşler daha
çok geçekleri zaman zaman görmek istemeyen
kahramanlarının sadece nihai durumlarını
yaştır. Halit Ziya toplumumuzda 100 yıl
kadar öncemizin Babuğa yönelik aydın toplu-
luğunun bilimsel bir insanıdır. Onun kahraman-
ları da bu yönelişin temsilcileridir genellikle.
Günlük yaşayışları, kılık-kıyafetleri, düşünce-
leri ve duygularını kitaplarla geleneksel Osmanlı dava-
mız ve devrimimizin dışında kabul. Ahmet Cemil
dışarı edebiyatımızın katılaşmış biçimi ve ifade
anlatışına karşıdır, onun şiirleriyle değiştirmek
ister. Nihal yalnız klasik parçaları çalar ve

özellikle düğün sahnesinde çevresini seyrederken, bu alaturka geleneksel eğlencenin ve insanların davranışlarının dışında kalır, bunları çok yadırgar. Melih Bey takımı yaşayış bakımından özellikle geleneksel ahlak anlayışının dışında kaldığı gibi, değişik görüş ve yaşayışlarını açıkça ortaya koymaktan çekinmez. Yalnız Firdevs Hanım da, Bihter de, henüz tam Avrupai olamamışlardır. Düğünde Firdevs Hanım çok eğlenir, Bihter ut çalar.

Halit Ziya, Abdülhamit yönetiminden çekindiği için, eserlerinde sosyal ortamı, kökünden sarsılan Osmanlı Devletini ve bu sarsıntıları sözkonusu etmez. Yalnız hatıralarında çökmekte olan imparatorluğu, onun ihtişamının nasıl sönmeye yüz tuttuğunu özellikle Sarayı anlatırken belirtir; kendisi de siyasetin dışında sayılmaz. İttihat Terakki'ye girmiş ve 1908'de güvenilir bir kişi sayıldığı için Sultan Reşat'a başkâtip olarak verilmiştir.

Halit Ziya, Türkiye tarihinde önemli bir dönüm noktası olan Batıya açılışın insanını vermekle bugünkü Türkiye'nin de önemli bir bölümünü aydınlatınak bakımından ilginç bir edebiyatçıdır. 1900'lere kadar Türk insanının ruhsal durumu, nasıl hissettiği, bir insan olarak nasıl bir duyarlık içinde olduğu belirgin değildi. II. Ziya'nın kahramanları .

"Özellikle düğün sükresinde çaresini seyrederken, bu alattıkâ geleneksel söyleminin ve insanların davranışlarının dışında kalır, bunları çok yadırgar. Melih Bey takımı yaşayış bakımından özellikle geleneksel ahlak anlayışının dışında kaldığı gibi, değişik görüş ve yaşayışlarını acıca ortaya koymaktan çekinmez. Yahyî Firdes Hanım da, Bilister de, kemiyet tam Avrupaî Osmanlılardı. Düğünde Firdes Hanım çok çölemin, Bilister ut çalar,

Halit Ziya, Abdülhamit yönetiminden çekindiği için, eserlerinde sosyal ortamı, köhünden sarılsan Osmanlı Devletini ve bu meselelere söz konusu etmez. Yahyî hatıralarında çoknetice olan imparatorluğu, onun iltisamının rasul sövmeye yüz tuttuğuna özellikle Samayi anlatırken belirtir; kendisi de siyasetin dışında sayılır. Hıfızat Terakkiye girmiş ve 1908'de giren bir kişi sayıldığı için Sultan'ın Papat'la bağ kurduğu, vîsâle vîsâletir.

Halit Ziya, Türkiye tarihinde önemli bir dönem noktası olan Batıya açılış ve insana vîsâle bugünkü Türkiye'nin de önemli bir bölünümünü aydınlatmak bakımından ilginç bir edebiyatçısıdır. 1900'lere kadar Türk insanının ruhsal durumu, rasul hisretliği, bir insan olarak rasul bir duygu ile içine aldığı belgin değildi. H. Ziya'nın hatıralarına

ne kadar piyanoda Chopin çalsalar, Alexandre Dumas okusalar, redingot giyseler ve XIV Louis mobilyalarıyla evlerini döşeseler de bizim insanımızdır. 100 yıl sonra biz kendimizi daha iyi tanımak için, Batı'ya yöneldiğimizi, bütün kurumlarımızla Batılı olmaya çalıştığımızı ileri sürdüğümüz bu sıralarda bu kahramanları daha iyi tanınmalıyız. Halit Ziya da onları bize anlatmak için elinden geleni yapmıştır. Ve bu çabasındaki samimiyeti ve iyi niyetli olduğunu ifadeden çekinmiyor:

“Ben ne yapmışsam iyi yapmak kastıyla yaptım; muvaffak olmadıysam bunun kabahatı niyetimde değildir.”

Eserlerinin çoğunu da beğenmediğini söylüyor Halit Ziya. Ancak Türk insanında ve bana kalırsa gerçek sanat adamında görülen bir alçakgönüllülük, bu endişe de Halit Ziya'dan öğrenilecek çok şey olduğunu gösteriyor. Zaten kahramanlar da bir bakıma bu özellikleri taşırlar. Kendileriyle hesaplaşabilirler, çünkü kendilerini oldukları gibi hatta, bunalım anlarında olduklarından da aşağı görürler. Gerçek insanımız gibi birçok şeye katlanırlar ama, sonunda gene bizim insanımız gibi gösterdikleri tepki, başkalarına isyan değil, kendini cezalan-

ne kadar pıazaroda Chopin şalvalar, Alexandre
Dumas okusalar, redingot giyseler ve XIV
Louis mobilyalarıyla evlerini düzenler de bizim
insanımızdır. 100 yıl sonra biz kendimizi daha
iyi tanımak için, Batıya yöneldiğimizi, bütün
kurumlarımızla Batılı olmaya çalıştığımızı iddia
sunduğümüz bu sıralarda bu kahramanları
daha iyi tanımalıyız. Halit Ziya da oylan
biye anlatmak için elinden geleni yapmıştır.
Ve bu çabamızdaki samimiyeti de ifadeden
cekinmiyor:

"Ben ne yaparsam ~~afedim~~ iyi yapmak kastıyla
yapırım; muvaffak olamadıysam benim kaba-
kati niyetinde değildir."

Eserlerinin çoğuna da değinmediğini söylüyor
Halit Ziya. Ancak Türk resamında ve Ebu
khusus gereği sanat adamında görülen bu
aleahgörümlülük, bu endişe te Halit Ziya'dan
öğrenilecek çok şey olduğunu gösteriyor. Zaten
kahramanları da bu bakıma bu özellikleri
taşıyor. Kendileriyle ~~başka~~ hep karşılaşabilirler
ünks kendilerini okutuları gibi hatta, bunların
alarında ~~olduktan~~ da aşağı görüyorlar. Ger-
çek insanımız gibi birçok suya kollarından ama,
sonunda yine bizim insanımız gibi gösterdikleri
tepkisi, başkalarına inşan değil, kendileri cezalan-

dırmaktır. Ömer Behiç tutkularından -büyük acı duyduğu halde- vazgeçer, Ahmet Cemil uzak bilinmeyen sıcak bir ülkeye gider. Bihter kendini öldürür. Bunlar hep kırık hayatlardır, bir bakıma tutunamayanlardır; ama öyle boş, kişiliksiz, zavallı kuklalar değildirlerdir. Kuvvetli ya da zayıf ama gerçek karakterlerdir. Yazar onları, belirli düşüncelerini söyletmek için köle gibi kullanmaz, âdeta onlarla birlikte onların maceralarına koyulur gider ve onların gözleriyle anlatır her şeyi.

Bu kahramanlar genellikle büyük aşk, şöhret, zenginlik gibi hayaller kurarlar ve her zaman sevgileriyle hayal kırılgına uğrayacaklarını hissederler.

Halit Ziya'nın dili bugünkü kuşaklar için ağır. Sinema onun tanıtılması için bu bakımdan yararlı. Ayrıca tasvirler uzun ve fazla süs ve benzetme dolu. Sinema bu zorluğu da yenebilir. Ayrıntılar ve resim gibi tasvirler sinemaya uygun. Sinematik bir anlatımı var. Olay örgüsü için de aynı şey söylenebilir.

Aşk-ı Memnu ruh dünyaları çatışan insanların romanı. Bence en trajik unsur Nihal. Wagner çalmasıyla -ve Chopin- H. Ziya bunu sembolize etmek istemiş. Behlül operet müziği filan seviyor. Bihter alaturka-alafranga

durmaktadır. Ömer Beliz tutkularından - büyük
bu dünyaya kalde - razgeer, Ahmet Cemil yak
bilinmeyen neak bi ülkeye gider. Bizler kendisi
öldürür. Bunlar hep kurt hayattandır, bir bakıma
tutunamayacaklarıdır; ama öyle boş, kişiliksiz,
zavallı kuklalar değillerdir. Kuvvetli ya da zayıf
ama gerçek karakterlerdir. Yazar onları, belirli
düzenlerini söyletme için köle gibi kullanmaz,
ödetir onlarla birlikte onların mavalarna
kayulu gider ve onların gözüyle anlatır her şeyi.
Bu kahramanlar genellikle büyük ahlak, söh-
ret, zenginlik gibi hayaller kururlar ve her
şeyi sevgileriyle hayal kurduklarına uğraya-
caklarını hissederler.

Halit Ziya'nın dili bugünkü kışaklar için
ayrı. Sinema onun tamtilmesi için bu ba-
kından yararlı. Sadece tasvirler için ve
fazla süs ve benzetme dolu. Sinema bu zorluğa
da yenilir. Ayıntılar ve resim gibi tas-
virler sinemaya uygundur. Sinematik bir anlatı-
ma var. Olay örgüsü için de ayrı şey söy-
lenebilir.

Ask: memur ruh dengeleri çetinan insan
korum romanı. Benim en trajik roman Nihal.
Wagner çalmasıyla - ve Chopin - H. Ziya bunu
sembolize etmek istemiş, Belkül operat
müziği filan sevir. Bizler alaktuk. Lafazan

karişik. Adnan Bey bütün batılılığı yanında Bihter'i arzu ediyor. Ortanı da Batı özentisi¹ Pygmalion, Bazar Allemand, Konkordiya Odeon, Lüksemburg, Patriano, Gambrinus gibi mağaza ve eğlence yerlerinin adları geçiyor sık sık. (Tam bir yarı-sömürge dönemi)

Nihal, Halit Ziya'nın hayal ettiği gerçek anlamıyla Batılı kadın bir serap, Bihter doğulu gerçeklere dönük ortada.

Not: Filim sözü (sinema yerine) kullanılacak.

10 Nisan 1971

Halit Ziya ile ilgili konuşmanın esasları

1- Halit Ziya'nın kendisinden önce ve sonra gelen edebiyat akımları içinde yeri (kısaca).

Burada Tanzimat edebiyatından söz edilecek. Onların Batı'ya açılışlarını yetersiz bulan gençler Edebiyatı Cedide denilen akımı meydana getiriyorlar. (Tenkit yok - Abdülhamit baskısı - insana gerçek insana yöneliş).

Sonra günümüz ile Halit Ziya arasındaki bağ ve özellikle benim duyarlılığım ile Halit Ziya'nın duyarlılığı arasındaki benzerlik.

2- Halit Ziya'nın duyarlılığı ve romancılığı insan, kadın, drama tik unsur, Batı v.s. Bu arada tekniği ve dil meselesi. Romanları.

3- Filim olarak Aşk-ı Memnu'nun yönetmene sağladığı imkanlar

¹ İstanbul'da, Beyoğlu'nda çeşitli lokanta, otel, lokal ve mağazalar.

karışık. Adnan Bey bütün bakılışı yemur
Bihler'i arzu ediyor. Ortam da Bati ozentis
Pygmalion, Bazar Allemand, Konkordiya,
Odeon, Lüksömlü, Patriano, Gambrius gibi
mağara ve eğlene yerlerinin adları geçiyor
sık sık. (Tam bir yarı-şimşirge dönemi)

Nihal Halit Ziya'nın hayal ettiği gerçek aile-
myle Batılı kadın, bir serap. Biliriz Doğulu
gerçeklere dönük ortada.

Not: fi'lim sözü (sirema yerine) kullanılmak

11 - 11/11/1975

Halit Ziya ile ilgili konuşmanın eseri

1 - Halit Ziya'nın kendisinden önce ve sonra gelen
edebiyat akımları içinde yeri (kısa)

Burada Tanzimat edebiyatından söz edilecek. Onların
Batılı ahlaklarını yetersiz bulan gençler Edebiyatı Cedide
adını almış meyhane kurmuşlar. (Tenkit grubu - Abdül-
kadir baskın - insan, gerçek insanı yönlendir)

Bu günümüz ile Halit Ziya arasındaki ilişki ve
"Zellilele beşim duyulmuş arzudaki beşirlik"

2 - Halit Ziya'nın duygulu ve romantikliği - insan, kadın,
vatanlık mesele, Batı'nın bu konuda deliliği ve dil mese-
lesi Romanlara

3 - Felsefe derinliği Aşk - Memnu'nun yönetimi
ve kadere inancı.

Kemal Tahir'le ilgili yazının esasları

1- Kemal Tahir dinamik bir yazardı. Kendini yenileyen, kendisiyle hesaplaşan bir yazar olarak bu davranışını eserlerinde ve yaşantısında hayatı boyunca sürdürdü. Bu yüzden görüşlerini, dıştan bakılınca durmadan değiştirdi denebilir.

2- Doğu-Batı meselesi de böyle dinamik bir değişim gösterir. Kültüre önem verdiği için okumuş-yazmış bir yazar olarak Batı kültürünün verilerini okudu, etkilendi. Sonra kendi kültürümüzün kaynaklarına eğildi. (Romanlarından örnekler verilecek.)

3- Doğu'ya Batı'nın nasıl girdiği ve Doğu'nun Batı'ya nasıl açıldığı gerçeği. Bir sanatçı olarak Batı'yı ve onun ürünü olan romanı bilmeli. Kemal Tahir bunun örneğidir.

22 Temmuz 1975

Hayat bir oyundur, Yıldız Kenter'den dün alındı. Dün akşam üzeri, Yıldız Hanım'ın öğrencisi genç bir oyuncu bize (Y.K. Şükran Güngör, ben, Pakize) oyunu baştan sona sürekli okudu. Özellikle ilk perde ve ikinci perdenin başları okunurken herkes yer yer çok güldü - ben bile güldüm. Sonra bir sessizlik oldu. Sonra Yıldız Hanım tipleri ve olanları ve her şeyin nedenini pek anlayamadığını söyledi. Genellikle başka şeylerle. Şarlo (?) - benzerlikler buldu. İkinci perde-

16 - Nisan - 1975

Kemal Tahir ile ilgili yazının esasları

1 - Kemal Tahir dinamik bir yazardır. Kendini yenibeyen. Kendisiyle hesaplaşan bir yazar olarak bu davranışını eserlerinde ve yazın hayatında hayatı boyunca sürdürdü. Bu yüzden görüşlerini, destan takiben, durmadan değiştirdi denilebilir.

2 - Doğu - Batı meselesi de böyle dinamik bir değişim gösterir. Kültüre önem verdiği için okumas-yazması bir yazar olarak Batı kültürününün varlığını okudu, etkilenmiş sonra kendi kültürümüzün kazanıklarını öğitti. (Romanlarından örnekler verilebilir.)

3 - Doğu'ya Batı'nın nasıl girdiği ve Doğu'nun Batı'ya nasıl auldığı geçeri. Bu sanatçı olarak Batı'ya ve onun ürünü olan romana bilmesi Kemal Tahir bunun örneğidir.

2 Temmuz 1975

Hayat bir oyundur, Yıldız Kenter'den alınmış. Dün akşam izledim, Yıldız Hanımın öğrencisi genç bir oyuncu bize Y.K. Dürken (İngör, Ken, Parkız) oyunu bastan sonra sinemli kendi. Özellikle ilk perde ve ikinci perdenin başları okunurken herkes yer yer çok güldü - Ken bile güldü. Sonra bu sesizlik oldu. Sonra Yıldız Hanım toplandı ve olumsuz ve asayim... sesini çok duyduğum söyledi. Genelikle usku... (Sarı(?) - benzerlikler vardı. İkinci perde -

nin daha tekrarlarla dolu ve sönük olduğunu söyledi. Şükran Güngör etkilendiğini belirtti, ama neyin gerçek neyin oyun olduğunu anlayamamış. Ben de bunu yapmak istediğimi söyledim. Yıldız Hamm'a göre Saffet'in ilgisi, Coşkun'un tepkisi gibi davranışlar birden oluyor, Cemile çok renksiz ve ilgi uyandırmıyor, Emel-Coşkun ilişkisi Coşkun'un renkli karakterini yansıtmıyor, ikinci perdedeki olaylar, ilk perdedeki parlak konuşmalardan sonra alelade görünüyor. Genellikle 2. perde sönük bulundu. (Yıldız Hanım, Coşkun ve Emel'in yatma isteklerini oldukça yersiz görüyor, bir yama gibi duruyormuş.) Anlaşılan esprilerin dışında olumlu bir şey yok. Ben ilk tepki olarak -sonradan bu anlayışım değişebilir- Emel-Cemile-Coşkun üçlüsünü ve ilişkilerini daha renkli, canlı, çarpıcı vermem gerektiğini ve ikinci perdede bazı tekrarlar ve durgunluklar olduğunu söyleyebilirim.

Hayat Bir Oyundur

BİRİNCİ PERDE

(1. yazılışın şeması)

Sayfa 1-5: Sahnenin tanımı, Coşkun-Ümit Devrimleri yazarlar.

(Bazı kısıtlamalar gerekli. Sürekliliği sağlayan cümleler eksik.)

(Ümit'in durgunluğu ve geçirmiş olduğu ruh hastalığı üzerinde düşünülecek.)

Sayfa 5-7: Ümit'in reklam programları.

(Sürekliliğin daha iyi sağlanması gerekli. Ümit sözleri çabuk söyleyebilineli.)

(Coşkun'un da reklamlara katkısı olabilir.)

men daha tekrar bula dola ve sönük olduğunu sözlerde
Fühan Gıngör etkilediğini belirtti, ama neyin ger-
çek neyin oyun olduğunu anlayamadım. Bende bunu
yapmak istediğimi söyledim. Yıldız Hanım'a göre Saffet'in
hijri, Coşkun'un teptisi gibi davranışlar binden oluyor,
Canile çok reuhiz ve ilgi uyandırmıyor, Emel-Coşkun
ilişkisi Coşkun'ın reuhli karakterini yansıtmıyor,
ikinci perdedeki olaylar ilk perdedeki parlak konuşma-
larından sonra ala kade görünüyor. Genellikle 2. perde
sönük bulundu. (Yıldız Hanım, Coşkun ve Emel'in yatma
isteklerini öldükleri yeşil görüyor, bir yama gibi duruyormuş,
etkilesen esprilerin denemelerle ölümlü bir şey yok.
Ben ilk tepti olarak - soursudan bu anlayışın deyi-
şebilir - Emel - Canile - Coşkun ilişkilerini ve ilişkilerini
daha reuhli, canlı, sarıca vermem gerektiğini ve ikinci
perdede bazı tekrarlar ve durgunluklar olduğunu
söyleyebilirim.

Hayat Bir Oyundur

(1. yazılışın sonası)

BİRİNCİ PERDE

Sayfa 1-5 : Sahnenin tanımı, Coşkun-Ümit Devrimleri
yazınlar.
(Dinle kısımların gerekli. Sınırlılığı satılmayan cüm-
leler için)

(Ümit'in duygulanışı ve geçimsiz olduğu ruh kısımları
üzerinde düşünülerek)

Sayfa 5-7 : Ümit'in reklam programları

(Sınırlılığın daha iyi açıklanması gerekli. Ümit
sözleri hakkında söylenebilir)

(Coşkun'un da reklamlara katkıları olabilir)

Sayfa 7-8: Keman dersi.

Sayfa 8-9: Saffet girer. (Oyun 1)

(Saffet'in sözleri daha güldürücü olabilir.)

Sayfa 9-12: Oyunlar yazmalısınız Coşkun Bey.

(Coşkun kendini hemen ele veriyor. Duyarlığını hemen belirtiyor. Bunu ilerde çok tekrarlayacağına göre belirsiz bir iki sözle yetinebilir şimdilik.)

(Burada şöylece bir geçiştirilen -Saffet- hayat oyundur mesele -senaryoda eklenecek- geliştirilebilir.)

Sayfa 12-13: Coşkun yazar (Cemile gelir).

(Cemile biraz tanıtılmalı.)

23 Temmuz

Sayfa 13: Coşkun kendini anlatır. (Çapkın koca ve sevgilisi).

(Coşkun korku ve pişmanlıklarını çok sık anlatıyor. Bunu bölmeli.)

Sayfa 14-15: Saffet gelir, onu azarlar, neden yürümüyor? Coşkun oyunun sonunu hayal eder.

Sayfa 16-17: Napolyon piyesi.

(Biraz daha komik ve anlaşılır olmalı)

NOT: Genel olarak devrik cümleler fazla. Sürekliliği bozuyor. Düzeltilecek.

NOT: Konuşmalar - ne söylenirse söylensin, heyecanlı, gergin ve yüksek tonda olmalı.

Sayfa 17: Cemile ve komşu kadınla prova.

(Cemile'yi tanıtmak bakımından daha iyi işlenmeli.)

Sayfa 18-19: Saadet Nine girer - monolog.

(Bu monolog biraz sıkıcı, öyle bir düzen içinde

Sayfa 7-8 Keman dersi

Sayfa 8-9 Saffet girer. (Oyun I)

(Saffet'in sözlü daha güfeli olduğu olabilir)

Sayfa 9-12 Oyunlar yazmalarını Çiğdem Bey.

(Çiğdem kendini hemin ele veriyor. Duyduğumu hemin belirtiyor. Bu me ilerde çok tekrarlayacağına göre, belki üç iki sözle yetinebilir şimdilik.)

(Burada söylece bir geçişten - Saffet. Kayıt oyunlar müsaiti - sermaye de okunmuş - geliştirilebilir)

Sayfa 12-13 Çiğdem yazıyor (Cemile için)

(Cemile biraz tamtalmalı.)

Sayfa 13: Çiğdem kendini anlatıyor. (Çiğdem kocası ve sevgisi) ^{23 Temmuz}

Çiğdem kocası ve pişmanlıklarını çok sık anlatıyor. (Cemile için)

Sayfa 14-15: Saffet gelmiş, onu azarlar, neden yazmıyor? Çiğdem oyununu sürmesini hayal eder.

Sayfa 16-17: Napolyon piyosu

(Piyoslar daha konuş ve anlatılır olmalı)

NOT: Genel olarak dernek cümleler fazla simlililiği bozuyor. Düzeltilecek.

NOT: Konuşmalar - ne söylenirse söylensin, teyakkümlü, gergin ve yürekli tonla olmalı.

Sayfa 17: Cemile ve konuş kadınlar prova

(Cemile iyi tamtalması bakımından daha iyi işlenmeli)

Sayfa 18-19 Saadet Nine girer - monolog

(Bu monolog biraz sıkıcı, öyle bir diyalog içinde

verilmeli ki, acıklı ve gülünç olsun aynı zamanda.)

(Nazırlar meselesi başka türlü verilmeli.)

Sayfa 19-20: Cemil Paşa oyunu.

Sayfa 21-23: Kuliste Emel-Servet. Tiyatro üzerine yorumlar. Eski oyunlar. Romantik oyunlar.

(Gladyatörden futbolcuya geçiş daha kesiksiz olmalı.)

Sayfa 23-25: Coşkun ve Saffet girerler. Tanışma eski oyunların özlemi. Bizde insanlar.

(Coşkun'un Emel'e ilgisi belirlemeli.)

('Bizde tiyatro ve duyarlık nasıl gelişti' kısmı daha canlı ve akıcı olmalı.)

(Avrupa'dan bunalım ithali iyi verilmemiş.)

(Heyecanlanıp meyhaneye gitme meselesi havada kalıyor.)

Sayfa 25-26: Meyhane, garson ve ayrılık temi. Coşkun Emel'le konuşur.

(Coşkun'un korkusu gene ortada; fazla deliberate¹ biraz gizlenmeli.)

Sayfa 26-27: Coşkun'a verilen görev ve alaturka müzik: her şeyi seziyorum. Ben seni sevdim seveli.

(Humour biraz az, fazla ciddi.)

(Emel çok havada, Coşkun'u heyecanlandıracak bir şey yapmıyor, silik.)

(Gene korku meselesi. Ayıklanmalı.)

(Şarkı ve alımı söndür meselesi, laf kalabalığı içinde biraz kayboluyor).

1 Deliberate: İngilizce, "bilinçli", "kastını belli eden" anlamında.

verilmeli ki, oukeli ve gültüç olsun aynı zamanda
(Nazular meselesi başka türlü verilmeli.)

Sayfa 19-20: Cemil Paşa oyunu

Sayfa 21-23: Kuliste Emel-Secret. Tiyatro üzerine
görüşler. Eski oyunlar Romantik oyunlar.

(Gladylörden futbota geçiş daha köşkeşiz
olmalı.)

Sayfa 23-25: Coşkun ve Saffet girerler. Tamsma
eski oyunların özünü. Bizde insanlar.

(Coşkun'un Emel'e ilgisi belirlenmeli)

(Bizde tiyatro ve edebiyat nasıl gelişti? kısmı daha
canlı ve akıcı olmalı.)

(Tutupa'dan bunalmış istihali iyi verilmiştir)

(Heyecanlanıp meyhaneye gitme meselesi burada kalıyor)

Sayfa 15-26.. Meyhanes. Garson ve ayınlık teorisi.
Coşkun Emel'le konuşur.

(Coşkun'un korkusu gene ortada; farkla delibozta
biraz gizlenmeli.)

Sayfa 26-27: Coşkun'a verilen görev ve ulatın ka-
mısık: Her şeyi seziyoruz. Ben seni sevdim sevdi

(Memuru biraz az, farkla ciddisi)

(Emel sık havada, Coşkun'u heyecanlandırma-
lık bir şey düşünür. bilik.)

(Gene korku meselesi. Anlatılmalı.)

(Sarkı ve altın süncün meselesi, haf kalaba-
ğı içinde biraz konuşulur.)

(Turgut'u arama özlemi tam verilememiş.)

NOT: Bunun gibi daha birçok şey havada kalıyor. Galiba söz olarak da genel akışın içinde bunlar yadırganıyor. Bu bakımdan çok gerçek görünen konuşmalar ayıklanmalı. Her şey anlatını olarak da bir rüya hissi vermeli. İnsan bu meselede olduğu gibi mantığıyla "bu nereden çıktı?" dediği halde (Yıldız Hanım gibi) hissiyle buna pek karşı çıkmamalı.

Mustafa Çavuş'la Turgut arasında ilişki kurulmalı: COŞKUN: Turgut mu? Mustafa Çavuş gibi biri. Hayatı hakkında hiçbir şey bilmediklerimizden biri.

Sayfa 28: Bizim gerçeğimizi buldum. Büyük ve çocuk bir milletiz.

(Saffet'in sözü silik ve renksiz.)

(Coşkun milletimiz sözleri zevksiz ve dağınık.)

Bu yüzden şiire geçiş güzel değil.

Sayfa 29: Coşkun'un şiiri.

Sayfa 30: Coşkun'un nutku.

(Aydınların karanlığı ilk satırlardaki etkiyi azaltıyor.)

(Nutmun sonunda Coşkun'un Cemile meselesi yama gibi kalıyor.)

Sayfa 31: Coşkun'un kendisiyle hesaplaşması.

(Baştan yazılmalı.)

(Rituals iyi verilmemiş.)

(Tengut'u arama özlemi tam verilememiş.)

NOT: Bunun gibi daha birçok şey havada kalıyor. Galiba söz olarak da genel akışın içinde bunlar yadrganıyor. Bu bakımdan çok geçik görünüm konuşmalar ayıklanmalı. Herşey anlatım olarak da bir rüya hissi vermeli. İnsan bu mesulde olduğu gibi mantığıyla "bu neyden çıktı?" dediği hali (yıldıy Hanım gibi) hissiyle bunu pek karşılayamaz.

(Mustafa Çavuş'la Tengut arasında ilişki kurulmalı: COŞKUN: Tengut mu? Mustafa Çavuş gibi biri Hayati hakkında hiç bir şey bilmediğimizi mi dedin biri)

NOT: Bizim geçişimizi bulalım. Büyük ve küçük bir anlatım.

(Saffet'in sözü selile ve renkleri)

(Coşkun millîtiniz sözleri renkleri ve derinlik.)
Bu yüzden şiire geçiş güzel değil

Sayfa 29: Coşkun'un şiiri

Sayfa 30: Coşkun'un nutku

(Aydeniz'in karanteye ilk satırlardaki etkisi azaltıyor.)

(Nutkun sonunda Coşkun'un Camile meselesi yama gibi kalıyor.)

Sayfa 31: Coşkun'un kendisiyle hesaplaşması

(baştan yazılmalı)

(nutkals iyi verilememiş.)

(Biz seni seviyoruz - işte bu yüzden işler karışıyor. Zayıf verilmiş. Ruhsal derinlik yok.)

NOT: Yapmak istediğim bazı şeyleri, her şeye rağmen çok düz vermişim. Açıklama çok var bir de. Fikirlerin yaşaması önemli aslında. Düşünce bir olay gibi etkilemiyor böyle yerlerde.

(Beni sevmeyin, ben endişe içinde yaşamalıyım. İkinci perdedeki meyliane sahnesinde de aşağı yukarı aynı biçimde yer alıyor. Üstelik NOT'ta yazdığım gibi psikolojik açıklama gibi. Didaktik!)

Sayfa 32: Coşkun'un bildirisi.

(Korkuyorum. İkinci perdede gene var. Buradan çıkarılmalı ve ikinci perdede kalmalı yalnız.)

* (Bir kere başladınız (SAFFET) Bir kere... bir kerc... olmalı.)

(Coşkun'un son konuşması iyi değil. Sahneyi uzatıyor.)

İKİNCİ PERDE

Sayfa 33: Coşkun, Saffet'e gece evine döndüğü zaman olanları (Cemile ile) oynar.

Sayfa 34: Emel konusu. asker-general oyunu. Yerli oyunlar sorunu.

(Emel konusu başka türlü işlenmeli.)

Syfa 35-38: Kültür ve kitap oyunu.

(Bazı kitap adları -sürekliliği sağlamak bakımından - değiştirilebilir.)

(Biz seni seviyoruz - işte bu yüzden işler karışıyor
Zengin veriliyor. Ruhsal derinlik yok.)

NOT: Yapmak istediğin bazı şeyleri, her şeyi
başarıyla çok düz vermişim. Aşırılaşma çok var bir de
Fikirlerin yaşamaya oranı altında. Çünkü önce
bir olay gibi etkilemiyor böyle yerlerde.

(Beni seviyorsun, ben endişe içinde yaşamıyorum.
İkinci perdedeki meyhane sahnesinde de aşağı yukarı
aynı biçimde yer alıyor. Üstelik NOT'ta yazdığına
gibi psikolojik anlatıma gibi. Didaktik!)

Sayfa 32 : Çizkin'in diyalogu.

(Korkuyorsun, ikinci perdede gene var. ^{ve diğer} Bey ^{ve diğer} Siko-
nmalı ve ikinci perdede kalmalı ya!)

(Bir kere başlıyorsunuz (SAFFET) Bir kere bir kere...
olmalı.)

(Çizkin'in son konuşması iyi değil. Sahneyi uzatıyor.)

İKİNCİ PERDE

Sayfa 33 : Çizkin, Saffet'e gece evine döndüğü
aman uçurları (romle ile) çıkar

Sayfa 34 : Emel konusu, asker-generel oyunu. Yeni
oyunlar sorunu

Emel konusu başka türlü işlenmeli

Sayfa 35-38 : Kültür ve kitap oyunu

(Bazı kitap adları - sinsek ilişkisi sağlamak
akemenden - değiştirilebilir.)

Sayfa 38: Saadet Nine'nin öfkesi. İstersem giderim.

(Biraz cansız ve yersiz.)

Sayfa 38-40: Coşkun-Emel buluşması.

Ümit-Saadet Nine.

(Coşkun gene ana temalarını işliyor. Bu temaların eylemle bir ilişkisi yok; bu yüzden böyle yerlerde oyun yavaşlıyor, durgun ve sıkıcı oluyor.)

(Saadet Nine'nin davranışları uygun, sözleri biraz daha ilginç olabilir. Genellikle daha önce söylediklerini tekrar ediyor.)

Sayfa 40-41: Karakol ve kaçma olayı.

(Karakol olayı daha absürd olabilir. Komiser, Saadet Nine'ye bir eşya gibi davranabilir meselâ.)

Sayfa 42: Coşkun-Cemile. Neredeydin? Neler dönüyor?

Sayfa 42-44: Saadet Nine ile gazino ve dans oyunu.

Sayfa 45-46: Coşkun-Cemile. Bu tiyatro işi bitecek. Ticaret.

(Cemile'nin sertliğini ve anlayışsızlığını gerektirecek bir birini kim olmadığı için, sözleri boşlukta kalıyor.)

15 Ağustos 1971

"Türkiye'nin Ruhunu" üzerine teknik notlar. Orta Asya'da başkafiye (alliteration)¹ kullanıldığına göre, geriye dönüşlerin kâbuslu havası verilirken bundan yararlanılabilir.

Büyük şehrin ve Büyük Ülkenin kahramanımıza özel önemli görünen yerleri, insanları ve beylik sözleri üzerinde durulmalı.

1 Alliteration. Bir bölümde yer alan kelimeler içindeki seslerin tekrarlanmasıyla sağlanan müzikal etki.

Sayfa 38: Saadet Nine nin öfkesi. İstersem giderim.

(Piraz cansız ve yersiz.)

Sayfa 38-40: { Coşkun - Emel buluşması
Umüt - Saadet Nine

(Coşkun gene una tomalarını işliyor. Bu tomaların şemle bir ilişkisi yok; bu yüzden böyle yerlerde oyun yapıyor, durgun ve sıkıcı oluyor.)

(Saadet Nine nin davranışları uygun, sözleri biraz laka ilginç olabilir. Genellikle daha önce söylediklerini hatırlıyor.)

Sayfa 40-41: Karakul ve kama olayı

(Karakul olayı derha absurd olabilir. Komiser, Saadet Nine ye bir esya gibi davranabilir mesela.)

Sayfa 42: Coşkun - Cemile Neredeyden? Neler dönüyor?

Sayfa 42-44: Saadet Nine ile gazino ve dans oyunu.

Sayfa 45-46: Coşkun - Cemile Bu tiyatrosu bitecek. Traut.

(Cemile 'nin seftliğini ve anlayışsızlığını gerektirecek bir birikim olmadıysa için, sözleri boşlukta kalıyor.)

15 Ağustos 1975

"Türkiye'nin Ruhu" üzerine teknik notlar. Orta Asya'da baskafiye (allikration) kullanıldığına göre, girizmişlerin kitulu kavası verilirken bundan yararlanabilir.

Büyük sekrin ve Büyük Ülke nin kahramanına özel önemli görünen yerleri, insanlara ve beyliközleri üzerinde durulmalı.

İkinci perdenin yeni planı

1- Cemile - Komşu Kadın - Saadet Nine

Saadet Nine Coşkun'u çekiştirir.

2- Coşkun girer, moda dergilerindeki kadın resimlerine bakar

Cemile alay eder.

3- Saffet gelir. Yeni oyun sorar. Coşkun "tören" oyunu oynar

Komşu kadın şaşkın, memnun. Coşkun sonunda deliliğe vurur

Komşu kadın biraz şaşkın, aceleyle gider.

4- Coşkun giyinmeye gider. Ümit gelir, Cemil Paşa oyunu. Coşkun, Saffet çıkarlar.

5- Emel-Coşkun. Aşk ve seks oyunu.

6- Tiyatroda. Emel Coşkun Saffet Servet - Coşkun'un oyunu

Servet'in öğütleri.

7- Evde Cemile ile tartışan Coşkun çıkar.

8- Saadet Nine kaçar.

9- Emel - Coşkun. Evden ayrılmalısın Coşkun.

10- Saadet Nine, Saffet, Coşkun, Ümit. Birlikte tarih oyunu. Saadet Nine düşer.

11- Coşkun-Cemile. Coşkun gider. Yolda düşer. Sonra ilk yazılıştaki olaylar.

24 Aralık 1975

Oyun yeniden yazıldı, Kenterlerle birlikte okundu ve bir sonu

alınamadı. Üç aydır yeni bir şey yapılmadı, yazılmadı. Yalnız ge

çenlerde -bir ay kadar önce- bir gece roman dizisi için rüyamdı

bir ipucu gördüm ve Sevin'e

İkinci perdenin yeni planı

18 Eylül 1975

- 1 - Cemile - Komşu Kadın - Saadet Nine
Saadet Nine Coşkun'u sekiştirir.
- 2 - Coşkun girer, moda dergilerindeki kadın
resimlerine bakar. Cemile alay eder.
- 3 - Saffet gelir. Yeni oyun sorar. Coşkun "Tören"
oyunu oynar. Komşu kadın şaşkın, memnun.
Coşkun sonunda deliliğe vurur. Komşu kadın
binaz şaşkın, aceleyle gider.
- 4 - Coşkun gizinceye gider. Ümit gelir. Cemil Paşa
oyunu. Coşkun, Saffet çıkarılır.
- 5 - Emel - Coşkun. Aşk ve seks oyunu.
- 6 - Tiyatroda. Emel Coşkun Saffet Sevet. Coşkun'un
oyunu Sevet'in öğütleri.
- 7 - Evde Cemile ile tartışan Coşkun çıkar.
- 8 - Emel - Coşkun. Evden ayrılmaması Coşkun.
- 9 - Saadet Nine kaçar.
- 10 - Saadet Nine, Saffet, Coşkun, Ümit. Birlikte
tarih oyunu. Saadet Nine düşer.
- 11 - Coşkun - Cemile. Coşkun gider. Yolda düşer.
Sıra ilk yazıdaki olaylar.

24 Eylül 1975

Oyun yeniden yazıldı, kânterlerle birlikte okundu ve
bir soruş alınmadı. üç aydır yeni birşey yapılmadı, yazıl-
madı. Yalnız geçenlerde - bir ay kadar önce - bir gece
orman dışın san rüyama bir ipucu gördüm ve Sevin'e

yazdım: Roman dizisi bir detektif hikâyesi gibi gelişebilir. Bu ara da iki aya yakın okul kapalı kaldı. Bir şey yapamadım (şimdi genel açıldı). Okumaya çalışıyorum, Wittgenstein,¹ Berne, Camus, Ahmet Hamdi, Halit Ziya, Freud... hepsinden az biraz. Bu sabah Toynbee'ye² başladım. Tarihi küçük parçaları ve ayrıntılı belgeler içinde bir laboratuvar araştırmacısı gibi görenler, bir bütün olaral görenleri karşılaştırıyor. Ben bu işin acemisiyim herhalde. Kitaplarında tarih, çok sözü edilen -Albay- ama ne olduğu tanı açıklanmayan bir şey. Bazen -Hikmet- tarihi kurtluğuyla alay ediliyor, bazen de -gene Hikmet- eskiden yana bir tutum... Belki de 322 tevellütleri³ -Kars tepelerindeki kemikler- mirliya Hasan'ın notlar gibi şeyler Toynbee'nin takıldığı "ara sokaklar"ı belirtiyor. "Anı yollarda dolaşan bir tarihçi bu kırk yarıncıların küçük sokaklarından tesadüfen geçerse, aman ne hatalar yaptı diye kıyamet koparırlar" diyor Toynbee ve bu küçük işçilerin çabasını "Tarihse düşüncenin sanayileşmesi" olarak nitelendiriyor (iş bölümü v.s.) Bir 'scholar'⁴ hangi konuda işlenmemiş ve sol sayıda malzeme varsa o konuyu önemli sanıyor. Sanayici de en kolay işleyebildiği bol kaynaklı hammaddeyi işliyor (Ve topluma bir ürünün gerekli olduğu temasını reklamlarla işliyor). Kilinin kölesi olan çömlekçi diyor Toynbee. Sanayi cansız maddelerle ilgilenir, tarih canlıları bilimidir. 'Patetik Hata' (yani cansızları hayat dolu olarak hayal etmek nasıl yanlışlığa yol açarsa) 'Apatetik Hata' da tehlikelidir (Bugün özellikle ansiklopedik dil ikinci hatanın belirgin bir örneği oluyor. Demir ve Demirel altalta aynı duyarsızlıkla

1 Wittgenstein: Çağdaş Alman filozof

2 Toynbee: 1889-1975 yılları arasında yaşamış ünlü İngiliz tarihçi. Bir tarih felsefesini dayanan *Study of History* adlı kitabı, *Tarih* başlığıyla Türkiye'de yayımlanmıştır.

3 322 tevellütleri... Muhkemelen "tevellütçüler" olacak. ... dogumcular.

4 Scholar: Araştırmacı, bilim adamı.

yardım: Roman dizisi bir detektif hikâyesi gibi gelişebilir.
Bu arada ilki aya yakın okul kapalı kaldı. Bu say
yapamadım (Şimdi gene açıldı) (Kunmaja salıncıyordum.
H. Hgenstkin, Berne, Camus, Ahmet Hamdi, Kalya Ziya, Freund... dip-
sinden az biraz. Bu salak Toynbee'ye Brastadem Tarihi küçük
...salam ve ayuntile belgeleri içinde bir laboratuvar araştırmacı
gibi görenlerle, bir bütün olarak görenleri karşılaştırıyor. Ben
bu işin acemisiyim herhalde. Kitaplarda tarih, çok
sözle edilen - Albay - ama ne olduğu tam açıklanmayan
bu şey. Bazen - Hikmet - tarih kurduğumuzla alay ediliyor,
bazen de - gene Hikmet - eskiden yana bir bütün. Belki
de 312 kütükleri. Kars tepelerindeki kömürler - maliva Hasan'ın
notları gibi Şeyler Toynbee'nin tabulduğu "ara sokakları" a
belirtiyor. "Ana yollarında dolayan bir farkı bu küçük k-
pucuların küçük sokaklarından kesadifen geçerse, aman
ne hatalar yaptı diye kuyumet koparılar" diyor Toynbee
bu küçük işilerin sabasına "Tarihsel düşüncelerin
anayazması" olarak nitelendiriyor (iş bölümü v. s.)
bu 'scholar' hangi konuda işlenmemiş ve bol sayıda
yalızına varsa & konuyu önemli sanıyor. Sanayici de
bu kolay işleyebildiği bol karmalılık ham maddesi epli-
yor (ve topluma bu ürünün gerekli olduğu temasını reh-
lâmlarla ediyor) zikrin kölesi olan gömleği di-
yor Toynbee. "Birinci çağın maddelerle ilgilerinin, tarih
anılarının bilimden. 'Pa tekik Hata' (yan çağınları
kuyumet dolu olarak hazırl etmek nasıl yapılacağı yol arar
ve 'Apatetik Hata' da tehlikelidir. (Buğün özellikle
anıklogedik dil ikimi hatırım beluzun bir örneği
oluyor. Demir ve Demirel aet alta ayın duyarsızlıkla

anlatılıyor.

İş bölümü tarihçiyi öyle önemsiz bir duruma getirmiştir ki, diyor Toynbee, 'Millî Görüş'e sarılarak çalışmalarına bir bütünlük kazandırır. (Millî ilkedен yola çıkan bir devlet de Tarih'in sadece bir bölümünde ve dünyanın sadece bir bölümünde yaşadığı halde zaman ve yer bakımından evrensel bir görüş getirmek gibi dar kafalı bir anlayışı yurttaşlarına sunar.) Örnek: Fransız Tarihçisi Julian¹ (1922'de) Fransa hakkında hissettiği ateşli duyarlığı geçmişe yansıtıyor. Öyle ruhsal bir Fransa ki onu hayat tecrübesiyle öyle sarıyor ki, bütün Dünya ortadan kaldırılsa, bir tek Fransa bile kalsa Mösyo Julian ruhsal hiçbir fakirlik duymayacak. Bu öyle kesin sınırlı bir Fransa ki, Fransız milletinin vatanseverliğiyle sürekli olarak istilalardan korunmuş bu sınırlar... ..Mösyo Julian geçmişin hangi bölümüne gitse -yüz yıllar, bin yıllar- bu Fransa anlayışını da birlikte götürüyor. Fransa kavramı olmadan yüzyıllar öncesini incelerken bile bu bölgeyi gözönünde tutuyor. Toynbee belirli bir bölgenin -millî görüşle sınırlanmış olan- incelenmesiyle sonuca varılamayacağını, bu anlayışı aşan bir 'araştırma alanı' seçilmesi gerektiğini söylüyor.

30 Aralık 1975

İki gün önce "İkinci Yeni" denilen akımın çevresinde koparılan gürültü ile ilgili yazıları karıştırıyordum. Anladığıma göre yaşları, kültürleri ve dünya görüşleri gelişmeye elverişli olmayan, fakat duydukları ve sezdikleriyle gerçeküstü ya da gerçek otesi denilebilecek şeyleri yer yer yakalamışlar; sonunda hepsi bir yana dağılmış. Neyse, bence önemli olan ülkede her çeşit akımın, atılımın iyi kötü ortaya çıkması. Meselâ bir Bulgaristan ve bugünkü Rusya için böyle bir durum sözkoşusu değil. Çok çeşitli

1 Julian: Milliyetçi bir Fransız tarihçi.

anlatılıyor.

İş bölümü tarihçisi öyle önemli bir duruma getirmişti ki, diyor Toynbee, 'Millî Görüş' e sunulacak çalışmaların bir birimlik kazandığını (Millî İhtiden yola çıkan bir devlet de 'tarikhen sadece bir bölümünde ve dünyamızın sadece bir bölümünde yaşadığı halde zaman ve yer bakımından evrensel bir görüş getirmek gibi dar kafalı bir anlayışı yenileşlerini sağlar.) Örnek Fransız Tarihçisi Jullian (1922'de) Fransa hakkındaki hissettigi ateşli duyguları geçmişe yansıtıyor. Öyle ruhsal bir Fransa ki onu kayıtlı keşifleriyle öyle sanıyor ki, Britanya'ya ortadun kaldırsa, bir Fransa bile kalca. Münyo Jullian ruhsal bir fakülte duyuruyordu. Bu öyle kesin suretle bir Fransa ki, Fransız milletinin vatanseviliğiyle süzülmesi olarak İhtilalardan korumuyor bu suretler... Münyo Jullian geçmişin hangi bölümüne girse - yüz yılın, bir yılın - bir Fransa anlayışını da bu şekilde götürüyor. Fransa kavramı olmadan yüz yılın öncesi ve ilerleri bile bu bilgiyi göz önünde tutuyor. - münyo belki bir bölgenin - millî görüşle sınırlanmış olan. - münyo ile sonuca varılmayacağına, bir anlayışın aşan bir 'arastırma alanı' seçilmesi gerektiğini söylüyor.

30 Aralık 1975

İki gün önce "İkinci Yeni" denilen akımın çevresinde konuşulan görüşlerle ilgili yazılara karıştırdım. Anladığım üzere yazarları, kültürleri ve dünya görüşleri gelişmeye elverişli olmayan, fakat duydukları ve sevdikleriyle gerçeküstü ya da gerçek ötesi denilebilecek şeyleri yer yer yapıyorlar, sonunda Pepsi bir yana dağılıyor. Neps, lenca semli olan ülkede her şeyi akımın, atılımın iyi kötü taşıyıp çıkması. Hesela bir Bulgaristan ve buşunla dünya için. öyle bir durum söz konusu değil. Çok çeşitli

ırk, din, kültür vs. karışımı çok yönlü, belki de zengin bir olguyu çıkarıyor. Yalnız burada ihtiyatlı olmalı. Halit v.d. gibi bundan üleke lehine bir birikim çıkarmada acele etmemeli. Batı'nın sağlam ve köklü akımları yanında bunların yerini, gücünü tayin etmek kolay değil. Mesela 2. yeni konusunda karşılıklı eleştiriler böyle köksüz, mantıksız ve çocukça düşüncelere dayanıyor ki. Batılı deneme ve inceleme yazarlarının kişilikli ve güçlü yorumları (Ulam gibi) karşısında bunlar acıklı ve gülünç. Mahalle çocuklarının çekişmesine benziyor. Sonra ortaya konulan ve bu birikime dayandığı söylenen eserler -X'in son televizyon filmleri gibi- derinlikten yoksun, biçim soyutlamaları dolu şeyler. İşin altında neler yattığını galiba kimse sezemiyor. Taklit yani oyun. Batılı amcalara küfretseler de, gizlice - kendilerinden gizli - onlara benzemeye çalışsan, felsefe filân vaziyetleri -X- çok acıklı.

17 Ocak 1976

Yeni yılın ilk kelimeleri. Hiçbir şey yapmadım bir yıldır. Sadece 'Oyun'u ikinci defa yazdım, o kadar. Oysa yapılacak çok iş var: Halit'in senaryosu, büyük roman, Kemal Tahir-Halit Ziya-Ahmet İlaındi Tanpınar incelemeleri, hikâyeler... İçim bir şey istemiyor ne var ki. İnsanlarımızın ilgisizliği, uzaklığı da canımı sıkıyor. Bir şeyler gelip gidiyor, rüyalarım da bir şeyler oluyor. Günlük kaygılara kapıldım anlaşılın. Okul da yok. Aslında çok vaktim var, içim karışık. Oturup çalışmaya başlasam bir şeyler olacağını sanıyorum. Programlar filan yaptım. Ama başladım denemez. Bir şeyler okumaya çalışıyorum. Bakalım ne olacak? ..

ork, din, kültür v.s. karşısına çok yönlü, belki de zengin
bir olguyu çıkarıyor. Yalnız burada itibarlı olmalı. Halit
vd gibi bundan önce lehine bir birikim çıkarmada acle
tmemeli. Batının sağlam ve köklü akımları yanında bunların
yeni, gücünü tayin etmek kolay değil. Mesela 2. yeni konu-
sunda karşılıklı eleştiriler öyle köküz, mantıksız ve sonuçsuz
düşüncelere dayanıyor ki. Bakiye deneme ve inceleme gözör-
darının kiplik ve güçten yorumları (Ulam gibi) karşın-
da bunlar acıklı ve gılıncı. Mahalle çocuklarının şekime-
sine benziyor. Sıra ortaya konulan ve bu birikime da-
yandığı söylenen eserler - ~~...~~'ın son televizyon filimleri
gibi - derinlikten yoksun, biçim soyutlamalara doku
şeyler. İşin altında neler yatmıştı galiba kinse seçe-
miyor. Taklit yani oyun. Batılı amcalara küfredesler
de, gizlice - kendilerinden gizli - onlara benzemeye
çalışan, felsefe filân vaziyetleri - ~~...~~ - çok acıklı

17 Ocak 1976.

Yeni yılın ilk kelimeleri. Hiç bir şey yapmadım bir
şeyler. Sadece 'çün'ü ikinci defa yazdım, o kadar.
Çün yapılabilecek çok iş var. Halit'in senaryosu, büyük
roman, İsmail Talih - Halit Ziya - Ahmet Hamdi Tanpınar ince-
lemeleri, hükümler. Kim bir şey istemiyor ne var ki. İnsan:
İstemiyor, içişizliği, uzaklığı da canını sıkıyor. Bir şeyler
yapıp çidiyos, ruğierumda bir şeyler oluyor. Çünlük key-
yılara kumpilim çıkarabilişim. Okul da yok. İlmeler çok
mektuplar var, kim kerizik. Otuzup çaldımaya başladım
bir şeyler olacağını sanıyorum. Proğramlar filân yaptım.
Ama başkudun denemiyiz. Bir şeyler okumaya çalış-
ıyorum. Bakiyem ne olacak?

Edwin Muir'den¹ (*Romanın Yapısı*)

Scott'un (Walter) kahramanları, istisna olarak, savaştıkları (ugruna) davalara meraksızdırlar; ve böylece *Old Mortality*'de² kendisi de (Scott) Prelatistler ile Covenanter'ler arasında hayran oluncak kadar tarafstıdır. Aslında o (Scott) onlarla pek ilgili değildir, hareket, düşüncesiz kaçıştır (?) esas olan. Bunun üzerinde düşünmeli (önemli).

30 Ocak 1976

Bir hafta sonra İngiltere'ye gideceğiz galiba. Bir yıl önce gitmiştik (22 Şubat 1975) son olarak. 7 Kasım'dan beri yani 2.5 ay kapalı okul. İliç olmazsa düşünbilseydim. Günlük sıkıntı ve öfkelerle geçiyor hayat. Otomobilin tamiri, para hesabı, neden yazdıklarımı anlamıyorlar, neden çevrede kimse yok v.s. Belki de anlaşılacak, önemsenecek bir şey yazmadım, yapmadım. Sadece yazı hayatı denilen çamura bulaşım, yeni öfkeler edindim o kadar. Beni akıl yazarı bulanlar var, öyle olsaydım hep yazacak bir şeyler bulurdum. Oyunlar seyrediyorum, kitaplara göz atıyorum - bizim yazarların kitapları. Böyle şeyler yapabilirim gibi geliyor. Biraz düşün, bir konu - karakterler filân. Böylesi içimden gelmiyor. Sıradan biri olarak yazarlığı sürdürmek mümkün. İstemiyorum. Şu Türkiye'nin ruhu için yapacak ne kadar çok işim var. Eski yazı öğrenmek bile var. Gecekondu araştırması için Turan³ söz verdi. Sonra İsmet Sungurbey...⁴ Günlerimi her kitaptan 5-10 sayfa okuyarak geçiriyorum. Sinemaya bile gitmiyorum. Televizyonda İnsan Avcısı, Doktorlar, Üç

1 Edwin Muir: Roman teorisi üzerine incelemeleriyle de tanınan İskoçyalı şair ve yazar *The Structure of the Novel* (Romanın Yapısı) 1928'de yayımlandı

2 *Old Mortality*: Walter Scott'un bir romanı (1816): Prelatist ve Covenanter'ler. 17. yüzyılda İskoçya'daki kilise kavgalarında çatışan iki taraf. Romanda bu kavgayı yansıtan kişilerin, aslında entelektüel bir anlamda katıdıkları tarafı bağlatılmadıkları belirtiliyor.

3 Turan: Yazarın kızkardeşinin kocası

4 İsmet Sungurbey: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Medeni Hukuk kürsüsü profesörlerinden.

Edna Muir'den (Romanın yapısı)

24 Ocak 1976

Scott'un (Walter) kahramanları, istisna olarak, savastıkları (uğruna) devralara merkezi diler; ve böylece Old Mortality'de kendisi de (Scott) Prelatistler de Covenanters'ler arasında kuzgun oluncak kadar tanınmışlar. Arlanda o (Scott) onlarla etkileşimi değil, hareket, di: "ünemiz kasıtlı (?) cava olan

Bunun üzerinde düşünmeli (Önemli.)

30 Ocak 1976

Bir hafta sonra İngiltere'ye gideceğiz galiba. Bir yıl önce gitmiştik (22 subat 1975) son olarak. 7 Kasımdan beri yani 2.5 ay kapalı okul. Ziliç olmazsa düşünülseydim. Günlük sekente ve öfkelerle geçiyor hayat. Otomobilin 'anırı, para hesabı, neden yazdıklarımı anlamıyorlar, neden çevrede kimse yok v.s. Belki de anlaşılacak, önemsenecek bir şey yazmadım, yapmadım. Sadece yeze hayatı denilen çamurda buluştum, yeni öfkeler edindim o kadar. Beni akıl yazarı bulanlar var, öyle olsaydım hep yazacak bir şeyler bulurdum. Oyunlar seydiyorum, kitaplara göz atıyorum - bizim yazarların kitapları. Böyle şeyler yapabilirim gibi geliyor. Biraz düşün, bir konu - karakterler filân. Böylesi içimden gelmiyor. Sıradan biri olarak yazarıze sürdürmek mümkün. İstemiyorum. Şu 'Tinkiyi'nin ruhu için yapacak ne kadar çok isim var. Eski yazı öğrenmek bile var. Gelecekte araştırmam için Tınan söz verdi. Sonra İsmet Sungunluğ ... Günlüklerimi her kitaptan 5-10 sayfa okuyarak geçiriyorum. Senemaya bile gitmiyorum. Televizyonda İnsan Aracı, Doktorlar, Ne

Silahşörler, Tatlı Sert, Dolu Dizgin... Haberler. Birkaç sayfa okuyunca kafam karışıyor. Oysa -sanki- okuyabildiğim zamanlar, eskisine oranla sanki daha iyi bir şeyler sezebiliyorum. Sürekli gücüm yok. Eski yazdıklarımı okuyorum. Çok içten, nasıl bu sürekli duyarlığı becermişim, hayret ediyorum, fakat acemice ve düzensiz buluyorum. Şimdiki aklımla daha iyisini yazardım gibi geliyor. Ama piyes olmadı işte, dün Avşin¹ tekrar diyordu. Bu bakımdan, kendimi aşabilecek bir sarsıntıdan yoksunum. En kötü tarafım da okurken ya da düşünürken bir kenara yazmıyorum. İnsanın geliştiği filan yok. Yalnız kusurlarına alışıyor, o kadar. Sonra genel olarak da edebiyatı değerlendiremiyorum galiba. Elias Canetti,² Jean Rhys,³ Jacob Lind,⁴ Paul Bailey,⁵ John Fowles⁶ filan kimseyi ilgilendirmiyor. Akademik isimler ve akademik önemler var. Yalnızlığımı burada da belli oluyor. Cevat⁷ tutuyor John Barth,⁸ Kingsley Amis⁹ filan diyor. Rhys mesela onu hiç ilgilendirmiyor. Bizim yazarlar da içimi eziyor. X bir X yazmış, yürekler acısı. Mantık ve köy romanı karışmış. Yılın en iyi bilmem nesi diyorlar. Bir Halit var belirli konularda konuşulabilen. Ona da bazı şeylerin mesela *Finnegans Wake*'in¹⁰ önemini anlatılması mümkün değil. Çünkü bazı insanlara sezgiler, matematik kesinlikle söylenmedikçe iletilmesi mümkün değil. Ben de bu konuda çok yetersizim. Yazınca biraz oluyor da konuşunca hiç olmuyor. Bir de polis hafiyeleri var X'in karısı gibi. Şimdi Türkiye'nin Ruhunu yazsam (ah nerde!) çaktım FW'den hemen. Ahmaklar her ükede var -yani her ülkenin edebiyatını bilenler arasında var. Yabancı kitapları kapışıyorlar. Benden haberleri bile yok. Ben de sözüm ona, bu adamlardan kurulu bir okuyucu kalabalığı bekliyorum. Çok aptallık.

1 Avşin (Baysal): Yazarın askerlik arkadaşları / 2 Elias Canetti: Bulgaristan'da doğan (1905), 1981 Nobel Edebiyat Ödülü'ne kazanan Yahudi yazar / 3 Jean Rhys: Galli bir doktor ve Batı Hint adalarından bir kadının kızı olarak, önce Avrupa hayatı ve otuz yıllık bir aradan sonra da Karaibler üstüne yazmış kadın romancı / 4 Jacob Lind: Yahudi asıllı Alman romancı, 1938'de Hollanda'ya kaçtıktan sonra Filistin'e göçtü. Şimdi Londra'da. *Tahtadan Ruh* adlı hikayeleri ve *Beton Manzara* adlı bir romanı var. / 5 Paul Bailey: İngiliz tiyatro oyuncusu ve oyun yazarı. *At the Jerusalem* (Kudüste) ilk romanıdır. / 6 John Fowles: *Kerkanaç Koleksiyoncu* filminin dayandığı romanla ün yapan İngiliz romancı / 7 Cevat: Cevat Çapan / 8 John Barth: Eserlerinde felsefi derinlikle mizahi kaynaştıran çağdaş Amerikalı romancı / 9 Kingsley Amis: Özellikle *Jucky Jim* (1954) romanıyla ün yapan, daha çok akademik çevrelerin hayatını ele alan İngiliz romancı / 10 *Finnegans Wake*: James Joyce'un son romanı. Bir rüyayı anlattığı için bilinçsizlik akışı: tekniğini son haldine kadar uyguladığı, dolayısıyla anlaşılması çok güç bir eser.

Sıkıştırmalar, Tatlı Sert, Dolu Düzgün... Haberler. Bir kaç sayfa okuyunca kafam karışıyor. Opa - sanki - okuyabildiğim zamanlar, eskisine oranla sanki daha iyi bir şeyler söylebiliyorum. Sınırlı gücüm yok. Eski yazdıklarımı okuyorum. Çok işken, nasıl bu sınırlı duygulara becermişim, hayret duyuyorum. fakat acemice ve düzensiz buluyorum. Şimdiki akımla daha iyisini yazardım gibi geliyor. Ama piy. S. made iste, diem Ausen tekrar diyor. Bu bakımdan, şimdiki asabileceğim bir sansüredan yoksunum. En kötü 'arafım da okunken iyi da düşünürken bir kenara yazıyorum. İnsanın geliştigi filân yok. Yalnız kavımlarına ulaşıyor, o kadar. Sonra genel olmak da edebiyatı değerlendiremiyorum galiba. Elias Canetti, Jean Rhys, Jacob Lind, Paul Bailey, John Fowles filân kimseyi ilgilendirmiyor. Akademi isimler ve akademik öremler var. Yalnızlığım burada da delili oluyor. Levat tutuyor John Barth, Kingsey Amis filân diyor. Rhys mesela onu hiç ilgilendirmedi. Bizim yazarlar da içini eziyor. ~~...~~ bu ~~...~~ yazıyor, yürekler acısı. Mantık ve köy romanı karışmış. Yalnız en iyi bilmesmesi diyorlar. Bir Hacı var belki komiklerden konuşulabilen. Ona da bazı şeylerin mesela Finnegan Wake'in önemini anlatılmak mümkün değil. Çünkü bazı insanlara sezgiler, matematik kesinlikle söylemedikçe iletilmesi mümkün değil. Ben de bu konuda çok yetersizim. Yazınca linaz oluyor da konuşunca hiç olmuyor. Pır de polis kafuzları var ~~...~~ karsu gibi. Şimdi Türkiye'nin Ruchim yazsam (ah nerede!) şakım F.W. der bönen ikmalat her ülkede var - yani her ülkenin edebiyatına bilens arasında var. Yabancı kitapları kapıyıyorlar. Benden abicileri bile yok. Ben de sözüm ona, bu adamlardan nulle bir okuyucu kalabalığı bekliyorum. Çok aptallık

Conrad filân (ya da James¹) hiçbir şey demiyordur onlara. Bütün bunları bildikten sonra ve anlatamadıktan sonra, yazmanın ne önemi var? Tatsız bir mücadele. Düşman bile yok. Herkese de karşı olamazsın ya. Olunmuyor. Konur² benden Türk Romanının Sorunu gibi bir şey sormuş. Türk Romanının Sorunu kişiliktir. İnsanımızın kişilik kazanma savaşının önemini henüz kavramamış olmasıdır. Kendisiyle hesaplaşma diye bir kavramın varlığından habersiz oluşundandır. Bunun için romanımız düzmecedir. Diyalektik gibi gerçekten büyük kavramların gerisine sığınan cüceler ordusu oluşundandır. Köylünün sefil yaşayışı olgusu büyük roman yazmayı gerektirmez. Buna benzer sözler söyleyenlerin de aslında sözlerinin anlamını kavramamaları da daha aklı bir durumdur. Halka büyük doğrular adına yalan söylemekten kurtulamamaktır sorunlardan biri. Kültürsüzlüktür. Ve en önemlisi ne kendini ne gerçeği sezememektir. Sezgisizliktir. Duyarsızlıktır. Kültür kopukluğudur. Kendilerinden yirmi yıl önce yaşamış bir romancıdan yirmi yıl ilerde olduğunu düşünme yanlıgıdır. Kötü romanları, büyük sözlerle yutturacağını sanma yanlıgıdır. Bir iki toplumsal gerçeği bir yerden duyan insanın başka şeyleri duyamamasından ileri gelen bir cahillik coşkuluğudur. Bir edebiyat çetesine yaslanmanın verdiği rahatlıkla yıllar boyunca bir arpa boyu ilerleyememenin zavallılığıdır. Derinlikten, derinliğine ilerlemekten korkmanın böcekçe korkusudur. Lavuz edebiyatıdır. Yüzeyde çirpınmanın verdiği korkunun edebiyat heyecanı sanılmasıdır, böcek yanlıgıdır. Öyle bir çıkmazdır ki düzenden yana olanın da, düzene karşı olanın da aynı sulara çirpınmasıdır. Haksız olana karşı çıkanın da haksız olduğu bir ortamdır. Bunları yazmanın da

1 Conrad, James: 19. yüzyıl sonu ile 20. yüzyıl başının modern romana geçişi sağlayan önemli teknikleriyle yazmış iki romancısı; Polonya asıllı İngiliz romancı Joseph Conrad ve Amerikalı romancı Ueruy James.

2 Konur: Eleştirmen Kenur Ertop.

Conrad filân (ya da James) hiç bir şey demiyordun onlara
Bütün bunları bildikten sonra ve anlatamadıktan sonra
yazmanın ne önemi var? Tatsız bir mücadele. Düşman bile yok.
Hiçkese de karşı alamazsın ya. Olmuyor. Konu bundan
Türk Romanının durumu gibi bir şey soruyor. Türk Roma-
nının durumu kısıtlıdır. İnsanımızın kişilik kazanma sürecinin
önemi henüz kavranmış olmasındadır. Kendisiyle hesaplaşma
hiç bir anlamın varlığından habersiz olusundandır. Bunun
için romanımız düzensizdir. Düzensizlik gibi gerçekten büyük
kavramların geçisine sığınan cüceler ordusu eleşirindedir.
Köylünün sefil yazayışı vigoau büyük roman yazmaya
gelmeyiz. Buna benzeyen sözler söyleyenlerin de aslında söyle-
menin anlamını kavramamaları da daha önceki bir denemeler.
Halkta büyük doğrular adına yalan söylemekten her dula-
mamaktan sorumlu oldukları. Kültürsüzlüktür. Ve en önemlisi
ne kendisini ne geçiği sezeceklerdir. Sezgisizliklerdir. Duyarsız-
lıktır. Kültürün kopukluğudur. Kendinden yirmi yıl önce yaz-
mış bir romanından yirmi yıl ilerde olduğunu düşünme
anlaşılması. Kötü romanlar, büyük söyleyecekleri yitirilecekleri
anma yamulgesidir. Bir iki toplumsal geçişi bir yerden
yana insanın başka şeyleri düşünme sürecinden ileri gelen
bir cahillik çöküntüsüdür. Bir edebiyat geçişine yaşam
ının verdiği rahatlıkla yeller boyunca bir mupa laşın
ileyememiş zavallılığıdır. Derinlikten, derinliğine ilerlemek
bir korkunun ösükleç korkusudur. Halkın edebiyatıdır.
içeride girip çıkmanın verdiği korkunun edebiyat kavramı
olmasında, ösükleç yamulgesidir. Öyle bir sıkımdan ki
yenden yana olan da, düzene karşı olan da aynı
kavramda işlenmektedir. Halkın kavramı kavram da
alışmış olduğu bir ortamdır. Bunları yazmanın da

da bir yararı yoktur aslında. Kişilik kazanmamış bir yarı aydınlar ortamında kimsenin yarını yamalak düşünce ve duygu 'müktesebatı'nı irdelemeye, kendi edinimleriyle hesaplaşmaya niyeti yoktur çünkü. Herkes kendinden o kadar memnundur ki, bütün endişesi esnaflığını nasıl sürdürebileceğidir, dükkânda mallar eksik olmasın, reklâm da iyi yapılınsın yeter. Bu mal, köylünün sefaleti, işçinin direnmesi, ya da küçük burjuva aydının bunalımı olabilir farketmez. Esnaf ve tezgâhtar için bütün mallar satılabildiği ölçüde makbuldür. Köy romanı piyasasında durgunluk mu var, biz de şehire taşınırsız olur biter. Esnaf için, yani mal üretmeyen için, yani acıyı sevinci duyarlığı, insan derinliğini yaşamayan için hepsi birdir. Esnaf için bu sözlerin sarsıcı bir etkisinin olacağını sanmıyorum. Ancak henüz çetelerin şartlamadığı gençler varsa, yaşı ne olursa olsun, kafası yüreği genç kalmış olanlar varsa belki bu sorunlar üzerinde düşünür diye umuyorum. Belki henüz gerçekleri okuyarak düşünerek kendi bilinci ile sezecek insanlar vardır bu ülkede. Belki -bir dostumun dediği gibi- kitabı karşısına alıp, araya hiçbir bezirgân sokmadan, kitapla tek başına hesaplaşacak insanlar vardır. Sahte eleştirmenlerin koltuk değneklerine dayanarak yürüyenlerin, edebiyat reklâm ajanslarının gürültüsüne kapılarak şartlananların dışında kalanların varlığına inanmak istediğim için yazıyorum bunları. Belki -Kemal Tahir'in dediği gibigünde 24 saat romancı olmanın gereğini duyanlar ya da duyacak olanlar vardır. Halit Ziya'nın, Tanpınar'm (hatta Peyami Safa'nın) roman diye bir gerçeği birçok gürültücüden daha çok hissettiğim,

da bir yararı yokken altında. Kesile kazanması bir
yarı aydınlar ortamında kimse için yarım zamanlık düşünce
ve duygularını mühtesabaki'ne iddialemeğe, kendi edininleriyle
tesayülasmaya iyeti yokken çünkü. Herkes kendinden o kadar
nemnünden ki, birinin endisesi esnaflığına nasıl sündüro-
biliceğidir, dikkatle mallar etnik olmasın, vehtem da
yığı yapalım yeter. Bu mal, kızlarının sefaleti, işçilerin
direnmesi, ya da küçük bir yavaş aydınlar birliğini olabilmek
kalkıtması. Esnaf ve işçiler için birinin mallar sakladığı
öleüde mahkûmden Küng romane piyasasında dengünbülü
mu var, biz de sahine taşınmış olan birer. Esnaf için,
yeni mal üretmeyen için, yani. Dünyeye serinci dengünbülü, insan
devidiğini yazmamayan için hepri biridir. Esnaf için bu
büyük soru da bir ethtisinin olacağı sanıyorum. İnan
kemy getelerin sükûta maddeye geçeler varsa, işçi ve dulusa
olsun, kafan güneşi yene, kulmuş olanlar varsa belli bir
konular üzerinde düşününce diye umuyorum. Belli kemy
gerçekleri okuyarak düşünürsek kendi birini de seçecek
sorular vardır bu ülkede. Fakat bir desturum dediği
bilir - kitabı kurusuna alıp, araya bir bir bezirgân
olmadan, kitapla bel başına hesaplaşarak, insanlar
andırı. Sahle eleştirmenin kültürel deşenelerine darga-
mak, edebiyat vehtem ajanslarının güncel küsime kapa-
mak. Sanatların birer deşeninde icatların varlığına
namah istediğin için yazıyorum bunları. Belli - Kemal
alir'in rühtüğü gibi - 24 günle 24 saat romanı, olmanın
pazını dengünbülü ya da insanlık olanlar vardır. Habt işi
m, Temponun (Nalla Bayanları Sanatı) romanı diye. Bir
işçi bir, çok günle birinden daha sık düşünülüyor,

Kemal Tahir'in çok başka yoldan aynı gerçeği yaşattığını, daha doğrusu nasıl yaşattığı üzerinde düşünecek 'meçhul asker'lerin varlığına inanarak yazabilir insan ancak. Bu da Kemal Tahir'in dediği gibi kültür işidir, yani sadece bazı şeyleri bilmek değil, yeni deyimlerle özümsemek işidir. Yani çok fırın ekmek işidir. Küçük kafa ve beden yaşantılarıyla büyük fırtınalar koparılamayacağımı sezmeştir. Romanın bir ömür tüketmek işi olduğunu kavramaktır. Şu ya da bu formüle yaslanmak işi değildir. Köyden şehire, şehirden köye taşınmak işi değildir. Bu işi dert edinmektir; ama hangi malı piyasaya sürersem daha iyi iş yaparım diye dertlenmek değildir. Joseph Conrad'ın dediği gibi "her satırında haklı çıkmak" gibi zor bir amaca yönelmektir. Ezilen insanlardan yana görünüp onlara kuklalar gibi bakmak değildir. Bir dava için haklı haksız acı çekenlere tanrısal bir hoşgörülle bakıp onlara küçümseyerek acımak hiç değildir. Hele bu lafları durmadan ederek, bir yandan da insanın gözüne baka baka yalan söylemek değildir. Romanın temel sorunu "moral" ("ahlak" gibi, ama daha geniş kapsamlı bir söz) bir sorundur. Bizim romanımız başlangıçta ve bir süre bunu sezmiştir: "Moral" sorun aslında bir felsefe, kültür, sosyoloji, psikoloji sorunu olduğundan -gene Kemal Tahir'in deyimleriyle- romancı kendisinin felsefecisi, sosyoloğu, psikologu olmak zorunda kalmıştır. Ama bugün -şükürler olsun- bu zorluklar ortadan kalkmıştır; çünkü sözünü ettiğim sorunlar artık yok sayılmaktadır. Romanımızın bugünkü temel sorunu bu temel sorunların inkârıdır. Bu aşama hepimize kutlu olsun.

Kemal Talin'ia çok başka yoldan aynı görevi yaptıysanız,
 başka düşünce nasıl yaptığınız üzerinde düşünmek ve
 nezdin nede'lerin varlığına inanmak yazabilir insan
 nezdin. Bu da Kemal Talin'in dediği gibi "kültür işidir, yani
 sadece bazı şeyleri bilmek değil, yeni deneyimlerle öğrenmekten
 işidir. Yani çok farklı olmak işidir. Çünkü kafa ve beden
 ayarlarıyla büyük fırsatlar kopartılmaya çalışılır. Söylen-
 tir. ~~Çok zor~~ Romanın bir önün bitirmek işi olduğunu
 savunmaktadır. Bu ya da bu formüle yazılmak işi değildir. Kenden
 gelene, gelenden köye taşınmak işi değildir. Bu işi denetlemek-
 tir, ama hangi mali piyasaya girersen daha iyi iş yapar-
 m diye denetlemek değildir. Joseph Conrad'ın dediği
 gibi ~~her satırda~~ ~~her satırda~~ "her satırda
 alkış almak" gibi ~~şeyler~~ zor bir amaç
 değildir. ~~Her~~ Ezilin insanlardan yana görüşünü
 da ve kullanan gibi bakmak değildir. Bir tarafta işin habile
 kahay aç çekene kumsal. Bir tarafta işin habile kahay aç
 çekene kumsal. Bir tarafta işin habile kahay aç çekene kumsal.
 küminseyecek anlamak işi değildir. Hele bu laflara dinleme
 lan ederek, insanın gözüne bak. Bu yalan söylemek
 değildir. Romanın temel sorunu ~~bu~~ "moral" "ahlak" gibi,
 ma daha geniş kapsamlı bir söz) bu sorundur. Bizim
 romanımız ~~şeyler~~ bu işin bir kısmıdır. "Moral"
 onun aslında bir jüriye, kurtlar, sosyoloji ^{teknik} Sorunu olduğunu
 un - yeni Kemal Talin'in deneyimlerle - romana kendisini
 deneyim, sosyoloji, psikoloji olmak zorunda kalır.
 ma bizim - sükunet olsun - bu zorlukları ortadan
 almıştır. Çünkü ^{işini} Sorunlar artık çok büyüklerdir ve
 Romanımız ~~çok~~ temel sorunlara bu temel sorunların
 kandan. Bu romanın kapama kurtu olsun.

"Zen ve Motosiklet Bakım Sanatı"nı¹ okuyorum. Best-seller olmuş. Batı'nın çıkmazı için ilginç bir araştırma çünkü. Çünkü Batılı motosikleti ile -teknolojisi ile- Zen'i -yüce değerleri- bağdaştırmak istiyor. Pirsig. İstiyor ki, Plato ve Buda uzlaşsın. "Rationality" ile duyarlığı bağdaştırmak istiyor. Yabancılaşma -alienation- kalksın, motosiklet de Buda -the Buddha- olsun istiyor. Teknoloji le sevgi birleşsin istiyor, John Sutherland'in yaptığı işle bütünleşmesini -bilinçli olmadığı için- istemiyor.

Bu satırlara 12 saat kadar ara verdim. Çünkü önce gazetede Kuzgun'un² ölüm haberini gördüm. Sonra Altay v.s. Şimdi gece 11. Yarın sabah Londra yolculuğu başlıyor. Yukarıda demek istiyorum ki teknoloji olmasa da "rationality" Batı'da insanı kavriyor. Mesela Sevin, Pirsig'i ilginç bulurken sanıyorum bu 'objection'lar³ aklına gelmiyor. Bu "Walden"⁴ yaşantısı için gerekli minimum teknolojiyi aslında tabiatla birlikte yaşamasını bilmektir. Sanıyorum burada ben kendimi dışarıda bırakılmış hissediyorum ve humour ile bu atılmışlığı örtmeye ve onun acısını çıkarmaya çalışıyorum. Bir yere varmaz bu davranışın, biliyorum; gene de, belki başka çare -şimdilik- göremediğim için direniyorum. Korkarım sonunda ben de teslim olacağım; bu daha acıklı olacak. "Rationality" tehlikeli. Sevin de belki bunun ağında -yani duyarlı insanlar için bence- tehlikeli. Çünkü duyarlığın da 'rational' olmak gerektiğini, ya da -daha tehlikelisi- 'rationally' yorumlanması gerektiğini düşünür insan sonunda.

1 *Zen ve Motosiklet Bakım Sanatı*: Robert M. Pirsig'in gençlere yönelik popüler bir kitabı. Kahramanı oğluyla birlikte motosikletle Amerika'yı dolaşiyor. John Sutherland romanın ikinci kahramanı. Sylvia karısı. Otomobil bakımından fevkalade anlıyor Tam bir mekanik.

2 Kuzgun: Heykeli Kuzgun Acar.

3 "Objection": İtiraz.

4 *Walden*: Amerikalı yazar Henry Thoreau'nun ünlü kitabı. Puritan ahlaka ve aynı zamanda devlete karşı olan Thoreau ayrı adı taşıyan bir gölün kıyısında kendine bir kulübe yapmış ve iki buçuk yıl burada kendi başına yaşamıştı.

6 Şubat 1976

"Zen ve Motosiklet Bakım Sanatı" nı okuyorum. Best. seller olmuş. Batının çıkması için ilginç bir araştırmaya çünkü. Günün Batılı motosikletli ile - teknolojisi ile - Zen'i - yüce düzeydeki - bağdaştırmak istiyor. Pirsig, istiyor ki, Plato ve Buda uzlaşsın. "Rationality" ile duyguları bağdaştırmak istiyor. Yabancılaşma - alienation - kalksun, motosiklet de Buda - the Buddha - olsun istiyor. Teknoloji ile sevgi birleşsin istiyor. John Sutherland'ın yaptığı ile bitkinleşmesini - bitkinli olmaya için - isteniyor.

Bu kitabı 12 saat kadar um verdim çünkü önce gazetede Kezgin'in isim haberini gördüm. Sonra Altay v.s. şimdi gece 11 yirmi saatte Londra yolculuğuna başlıyor. Yukarıda ki yazdığım gibi düşünürüm ki teknoloji olmasa da "Rationality" Batıda insanı kaçırıyor. Mesela Serin, Pirsig'i için bulurken düşünürüm ki "objektif" bir aklını yitiriyor Bu "Walden" yazıtın için gerekli minimum teknoloji altında tabiatla birlikte yaşamaları bilmektir. Sanıyorum burada ben kendimi dışarda bırakmış hissediyorum ve bunun ile bu atılımıma çıkmaya ve onun üzerine çıkarmaya başlıyorum. Bu yazı benim için düşüncem, biliyorum; ya da, teki başka sava - şimdilik - görmediğim için düşünüyorum. Kezginin sonunda konu teslim oluyorum; bu düşünce. Ancak ki "Rationality" bitkinli. Serin de bu kitabın açısında - yani duyguları insaniyet için - önce belki - belki çünki duyguların da "rational" olması gerekliliğini, ya da - daha tekniklisi - "rationality" yorumları. Bu gerekliliği düşünürüm insanın sonunda.

11 Mart 1976

Bir profesörün hikâyesi.¹ Olayların ortasında bir sevgi ilişkisi. Öğretinin anlamazlığı ve yarım kalan isteklerin acıklı yaşantısızlığı. Kişisel sorunların verdiği yorgunluğun içinde hareket ihtiyacı ve eylem açısından canlı geçmiş sayılabilecek bir yaşantının cılız bir tekrarı. Matematik hocasının irrasyonel eğilimleri. İçki ve kötü beraberlikler. Çevresine boş bakışlar: asistanlar, doçentler ve küçük ihtirasların ortamı. Eylemin içinde korku ve ilgisizlik.

1 Mayıs 1976

TÜRKİYE'NİN RUHU²

(üzerine notlar)

Kitap üç bölümden -her biri ayrı kitap olmak üzere- meydana gelebilir. Bu bölümlere şimdilik *Devlet*, *Toplum* ve *İnsan* adları verilebilir. Bu başlıklar üç ayrı durumu, yani, birbirinden kesin çizgilerle ayrılmış üç belirli temayı işlemekten çok, her kitabın hâkim unsurunu belirlemek bakımından seçildi. Aslında bu üç bölümün, girişimlerle daha karmaşık olmasını istiyorum. Bu karmaşıklık, organik bir yapı içinde olmalı. Yani kasıtlı olarak her bölümün ana teması öne çıkarılmamalı; sorunlara değişik yerlerden bakıldığı için, ya da değişik açılardan bakıldığı için, ana temanın daha belirgin görünüşü, aynı yerin çeşitli açılardan bakılarak yapılan resimlerinde olduğu gibi öne çıkışı tabii olmalı.

Türkiye'nin Ruhu'nun temel yapısı bakımından çeşitli yaklaşımlara açık olması, sorunun karmaşıklığına uygun olacak; yani olaylara, durumlara, aynı yerde birleşen çeşitli yollardan yaklaşmak, gerçeğin çok yönlü oluşunu belirleyebilir. Tarihte,

1 Bir profesörün hikâyesi: *Eylemsizliğin* karakteri olan profesör

2 Türkiye'nin Ruhu: Oğuz Atay'ın yazdığı bir eser olduğu anlaşılıyor.

11 Mart 1976

Bir profesörün hikâyesi. Olayların ortasında bu sergi
âlişkin. Öğretimin anlamsızlığı ve yarım kalan isteklerin
açıkla yazılmadığı. Kişisel sorunların verdiği yorgunluğun içinde
hareket ihtiyacı ve sistem açısından canlı geçmiş sayılabilecek
bir yazgının alış bir tekrarı. Matematik hocasının irrasyonel
eşitlikleri iki ve köprü benzerlikler. Çöresine boş kalırlar: ams
'cılar, do, antler ve küçük ihtisatların ortası. Eğleşim içinde
porku ve ilgizlik

1 Mayıs 1976

TÜRKİYENİN Ruhu.

(üzerine notlar)

Kitap üç bölüme - her biri ayrı kitap olmak
üzere - meydana gelebilir. Bu bölümlere simdilik
Devlet, Toplum ve İnsan adlara verilebilir. Bu baş-
lıklar üç ayrı durumu, yani, birbirinden kesin çizgilerle
ayrılmış üç belirlî temayı işlemekten çok, her kitabın hâ-
kim unsurunu belirlemek bakımından suldi. Aslında
bu üç bölümün, girişimdeki daha karmaşık olmasına
istiyorum. Bu karmaşıklık, organik bir yapı içinde
olmalı. Yani, başlıklar olarak her bölümün ana kısmı
öne çıkarılmamalı; sorunlara değişik yerlerden bakıl-
dığı için, ya da değişik aulardan bakıldığı için, ma-
komanın daha belgin görünüşü, aynı yerin çeşitli
aulardan bakılarak yapılan resimlerinde olduğu gibi
öne çıkarılması olmalı.

Türkiyenin Ruhu'nun, temel yapısı bakımından
çesitli yaklaşımlara açık olması, sorunun karmaşıklı-
ğına uygun olacak; yani olaylara, durumlara,
aynı yerde birden çeşitli yollardan yaklaşmak,
gereşğin çok yönlü oluşunu belirleyebilir. Tarihite,

olaylar tek bir çözüme ulaşmakla birlikte, etkenlerin gerçek olması şartıyla, sonsuz çeşitlemeler gösterir. Bu çeşitlemeler yazara ve okura inandırıcı geldiği ölçüde gerçeklik kazanır. Bu arada, gerçek görünmeyen ihtimaller bile olayı yaşayan kişilerin bakış açısından verilirse, durumu zenginleştirmesi bakımından, üzerinde durmaya değer bir etkidir, yani, bu çeşit yorumlar hiç olmazsa olayı yaşayan kişilerin ruhsal ve düşünsel durumlarını yansıtmaları açısından bir renklilik taşır. Ayrıca bu olgu, kendi içinde bir çeşitleme olmasından öte gerçeklik taşır.

Konu genel olarak bir araştırma, soruşturma ya da bir detektif hikayesi biçiminde gelişecektir. Yalnız, sonuç tek olduğuna göre, yani mesela Fatih Sultan Mehmed'in Bizans Seferi, orada ne olursa olsun, İstanbul'un alınmasıyla sonuçlandığına göre, her detektif aynı sonuca varmak zorundadır. Bu durum da her şeye rağmen bir determinizmi kapsamaktadır. Yani, farklı ihtimaller burada farklı sonuçlar doğurmamaktadır. Yani, kişiler ve toplumlar için, sonuca yaklaştıkça, bağımsız davranma imkânları gittikçe kaybolmaktadır; belki de her devrimin sonunda yobazca bir yönetime yol açmasının nedenlerinden biri de budur. Yani yalnız devrimde değil, bir savaş, bir reformda bile -bu olguyu yaratan kişilerin ve toplulukların farklı yerlerden hareket etmelerine rağmen- olay bir kere meydana gelince, tek bir sonuçtan hareket

olaylar tek bir çözüme ulaşmakla birlikte, etkenlerin gerçek olmak şartıyla, sonuç çeşitlendeler gösterir. Bu çeşitlendeler yazara ve okura inandırıcı geldiği ölçüde gerçeklik kazanır. Bu arada, gerçek görünmeyen ihtimaller bile olayı yaşayan kişilerin bakiş açısından verilirse, durumu zenginleştirir mesî bakımından, üzerinde durmaya değer bir etkidir, yani, bu çeşit yorumlar hiç olmazsa olayı yaşayan kişilerin ruhsal ve düşünsel durumlarına yansıtılma açısından bir renklilik taşır. Ayrıca bu ölçü, kendi içinde bir çeşitlenme olmasından öte gerçeklik taşır.

Konu genel olarak bir araştırma, soruşturma ya da bir detektif hikâyesi biçiminde gelişecektir. Yalnız, sonuç tek olduğuna göre, yani meselâ Fatih Sultan Mehmed'in Bizans Seferi, vada ne dursa olsun, İstanbul'un alınmasıya sonuçlandığına göre, her detektif aynı sonuca varmak zorundadır. Bu durum da her şey rağmen bir determinizmi kapsamaktadır. Yani, farklı ihtimaller burada farklı sonuçlar doğurmamaktadır. Aynı şartlar için, sonuca yaklaştıkça, bağımız devrimin imkânları zittikçe kısıtlanmaktadır. Yani, sona yaklaştıkça kırılganlık ve kaybolmaktadır; belki de her devrimin sonunda yalnızca bir yönetime yol açmasının nedenlerinin biri de budur. Yani, yolumuz devrimdeğil, bir savaş, bir reformlarla bu olguyu yaratan kişilerin ve toplulukların farklı yerlerden hareket etmelerine rağmen - olay bir here meydana gelince, tek bir sonuca hareket

etme zorunluluğu yüzünden çatışmalara yol açtığı için durumu en iyi -kendi açısından- istismar eden topluluğun diktatörlüğü ile ya da sonuçları kendi yararına kullanmasıyla sonuçlanır. Burada olayı yaratan bütün toplulukların aynı bilinçle sonuca yaklaşıtları ileri sürülemez. Biz sonradan onları daraltan, etkenleri yukarıda bir yerden gözetleyebiliriz; zaten birçok topluluğun bu kısıtlamanın farkında olmaması ve sanki aynı hürriyet içinde hareket ediyorlarmış gibi davranmaları onlar için trajik sonuçlara yol açmıştır. Ne var ki bazı topluluklar da bir ölçüde bilinçlidir. Sonuçtan yararlanan genellikle onlardır. Tabii burada şematik yorumlar tehlikelidirler - mesela bir savaşın, bir çatışmanın nerede bir tarafın lehine döndüğü kesin bir çizgiyle belirlenemez- Hatta uzun bir süre gözönünde tutulursa, savaşı kazandığı kesinlikle söylene-
mez. Bütün mesele, durumu büyük bir karanlığa itmeden, gerçeğin karmaşıklığını yansıtabilmektir.

Konunun işlenmesi önce sistematik bir araştırmayla başlayacaktır. İncelenecek olan belgeler aynı yaklaşımlar için sınıflandırılacaktır. Böylece tek bir belge bile çeşitli açılardan birkaç kere ele alınacak ve her seferinde ayrı bir yönü not edilecektir. Sonra, karşılıklı göndermelerle bu bölümler arasında organik bir bağ kurulabilir. Bir ansiklopedinin maddeleri arasında göndermeler yapmak gibi bir şeydir bu - çünkü aslında hiçbir konu ötekinden kesin çizgilerle ayrılamaz.

Biçim sorunu: İki ihtimal var -ya konular yanyana dizilerek, bilinen klasik düzen içinde verilir.

etme zorunluluğu yüzünden çatismalara yol açtığı için durumu en iyi - kendi açısından - istismar eden topluluğun diktatörlüğü ile, ya da sonuçları kendi yararına kullanmasıyla sonuçlanmaz. Burada olay yaratan bütün toplulukların aynı bilinçle sonuca yaklaştıkları ileri sürülemez. Biz sonradan onlara daraltan etkileri yukarıda bir yerdan gözetleyebiliriz; zaten birçok topluluğun bu kısıtlamanın farkında olmaması ve sanki aynı kıvrımda hareket ediyorlarmış gibi davranmalarını onlar için trajik sonuçlara yol zeminidir. Ne var ki bazı topluluklar da bir ölçüde bilinçlidir. Sonuçtan yararlanan genellikle onlardır. Tabii burada sematik yorumlar tehlikelidir - meselâ bir savaşın, bir çatismasının nerede bir tarafın lehine döndüğü kesin bir çizgiyle belirlenemez - Hatta uzun bir süre göz önünde tutulursa, savaş kimin kazandığı kesinlikle söylenemez. Bütün mesele, durumu büyük bir karanlığa itmeden, geçişin karmaşıklığını yansıtabilmektir.

Konunun işlenmesi önce sistematik bir araştırmayla başlayacaktır. İncelenecek olan belgeler aynı yaklaşımlar için sınıflandırılacaktır. Böylece tek bir belge bile iptidai aulardan birkaç kere ele alınacak ve her seferinde aynı bir yönü not edilecektir. Sonra, karşılıklı gönderimlerde bu bölümler arasında organik bir bağ kurulabilir. Bir ansiklopedinin maddeleri arasında göndermeler yapmak gibi bir şeydir bu - çünkü aslında bir konu ötekinden kesin çizgilerle ayrılmaz.

Bicim sorunu: İki ihtimal var - ya konular yansız olarak dizilerek, bilinen klasik düzen içinde verilsin,

ya da aslında olaylar ve etkenler iç içe olduğu için çağrışımlar serbest bırakılarak organik ve ruhsal bir gelişim gerçekleştirilebilir. Ben ikinci yaklaşımı, gerçeği bu biçimde algıladığım için, kendime daha yakın buluyorum. Kişiler ve olaylar verilirken iki çeşit durum söz konusu - Gerçek ve hayal. Gerçek kişiler ve olaylar roman kahramanlarının ve onların yaşantılarını anlatımından farklı biçimde verilmeli. Yani, Fatih Mehmet'le Yeniçeri Hasan aynı anlatımla verilemez. Aynı biçimde, Yeniçeri Hasan'ın maceralarıyla Fatih'in başından geçenler aynı üslup içinde anlatılamaz. Bu kişiler her üç kitapta -gerekirse- ayrı yönleriyle ele alınabilir. Bence tarihteki kişiler destansı bir üslupla verilirse daha iyi olur. Tabii burada ters çevirmeler de yapılabilir. Bazen de kitabın gelişmesi içinde Yeniçeri Hasan bir destan kahramanı kişiliğine bürünürken, Fatih de sıradan bir adam gibi anlatılır.

Önemli tarihsel olaylar yaklaşırken, bu olayların biçimlenmesinde etkenliği olan kişiler ve topluluklar olaydan sonra gelişimlerine, farklı yönlere doğru dağılarak devam ederler. Yani kişilerin yok olmasıyla ya da toplulukların dağılmasıyla onların ruhu kaybolmaz, bir bayrak yarışı gibi düşünceler ve duyarlıklar kuşaktan kuşağa geçirilir: Bir çeşit kolektif bilinçaltıdır bu. Gününüz insanı da bütün zenginliğiyle geriye doğru izlenebilirse, onun köklülerin geçmişte bulmak mümkün olabilir. Bu süreç içinde başarı el değiştirebilir. Mesela, bir devrimin harcadığı kişilerin ya da toplulukların gelişerek daha ilerideki dönüm noktalarında

ya da aslında olaylar ve etkenler iş içe olduğu için
gagışumlar serbest bırakılarak organik ve doğal
bir gelişim gerçekleştirilebilir. Ben ikinciyi yaklaşıma,
gerçeği bu biçimde algıladığım için, kendine daha ya-
kın buluyorum. Kişiler ve olaylar verilirken iki çeşit
durum söz konusu - Gerçek ve hayal. Gerçek kişiler
ve olaylar roman kahramanlarından ve onları yazan
yazarların anlatımından farklı biçimde verilmeli. Yani,
Fatih Mehmet'in yenicisi Hasan aynı anlatımla verilmeyi
bu biçimde, yenicisi Hasan'ın maceralarıyla Fatih'in
yasından geçenler aynı üslup içinde anlatılmayabilir. Bu
kişiler her üç kitapta - gerekiyorsa - aynı yöntemle
de alınabilir. Bence tarihi kişiler destanları bir
üslupla verilirse daha iyi olur. Tabii burada, ters
çevirmeler de yapılabilir. Bazı de kitabın gelişmesi
içinde yenicisi Hasan bir destan kahramanı kişiliğine
çinirken, Fatih de sıradan bir adam gibi anlatılabilir.
Önemli tarihsel olaylar yaklaşımları, bu olayların
biçimlenmesinde etkenliği olan kişiler ve topluluklar
olaydan sonra gelişimlerine, farklı yönlerde doğru
dağılımlar devam ederler. Yani kişilerin yok olmasıyla
ya da toplulukların dağılmasıyla onların ruhu kay-
bolması, bir kayrak yarın gibi düşünceler ve duyur-
lukları kışkırtan kışkırtıcıdır. Bir çeşit kolektif
bilinçtedir. Bu türün insanı da bütün zenginliğiyle
geniş doğru izlenilebilir, onun köklerini geçmişte bulmak
mümkün olabilir. Bu süreç içinde basare el değiştirilebilir.
Mesut, bir devrimin harcadığı kişilerin ya da toplu-
lukların gelişerek daha ilerideki dönüm noktalarında

hakim gücü ellerine geçirmeleri mümkündür. Romanın ana teması olan soruşturma, bugünden başlatılacak olursa, geriye doğru götürülürken ilk olarak gözönünde tutulacak temel gerçek şöyle özetlenebilir: Ülkemiz bugün; fakirleştirilmiş ve eski gücünü kaybetmiş durumdadır. Bütün buna rağmen gene de ayakta durabilmişse bunu sağlayan olumlu etkenler geçmişteki olumlu davranışların sonucu olmak gerekir. Tabii burada aşırı tek yönlü yorumlardan kaçınılmalıdır. Fakat gene de geçmişle olan gerçek bağların araştırılmasında geçmişe, bütününü olumsuz olaylar ve niyetler zinciri olarak bakmak da aynı derecede tehlikelidir.

Özet olarak, insanımıza, geri kalmış ya da az gelişmiş değil; fakir düşmüş, yani gücünü kaybetmiş bir varlık olarak bakmak düşünülebilir. Yani, ilkel bir topluluk değil, servetini kaybetmiş soylu bir topluluk denebilir.

İnsanımız henüz potansiyelini kullanmamış bir güçtür. Bütün araştırma da bunun nasıl bir güç olduğunu, yani hangi doğrultuya akıtılması gerektiğini, hangi hareketin yaratılabileceğini bulmak içindir: Bu da ancak nasıl bir güç yaratılmış olduğunu ortaya çıkarmakla sağlanabilir.

Fanon'a¹ göre ayaklanma taşrada başlıyor, kökleri ve yapısı orada belirleniyor. Sonra da şehirlere sızıyor; yerinden atılmış köylülerle lümpenproletarya aracılığıyla oluyor bu. Kemirecek bir kemik bulamayanlar arasında yayılıyor bu hareket. Bu 'sınıfsız ayaklar', pezevenkler, orospular ve küçük suçlular

1 Fanon: Fransız sömürgeci Martinique'de doğmuş, ama hayatının en önemli yıllarını Cezayir'de, Bağımsızlık Savaşı sırasında geçirerek, Afrika ve ulusal kurtuluş hareketlerinin bir çeşit teorisyeni olmuş yazar Franz Fanon.

hâkim gücü ellerine geçirmeleri mümkündür. Romanın ana teması olan soruşturma, bu yüzden bağlantılacak olursa, geriye doğru götürülürken ilk olarak göz önünde tutulacak temel gerçek şöyle özetlenebilir: İlkemiz bugün fakirleşmiş ve eski gücünü kaybetmiş durumda. Bütün buna rağmen gene de ayakta durabilmişse bunu sağlayan olumlu etkiler geçmişteki olumlu davranışların sonucu olmak gerekir. Tabii burada aynı tek yönlü yorumlardan kaçınılmalıdır. Fakat gene de geçmişle olan gerçek bağların araştırılmasında geçmişle, bütünüyle olumsuz olaylar ve niyetler zinciri olarak bakmakta da aynı derincede tehlikelidir.

Özet olarak, insanımıza, geri kalmış ya da az gelişmiş değil; fakir düşmüş, yani gücünü kaybetmiş bir millet olarak bakmak düşünülebilir. Yani, ilkel bir topluluk değil, servetini kaybetmiş sonuçta bir topluluk denilebilir.

İnsanımız henüz potansiyelini kullanmamış bir güstür. Bütün araştırma da bunun nasıl bir güç olduğuna, yani hangi doğrultuya akıtılmak gerektiğini, hangi hareketin yaratılacağına bulmak iktidarı: Bu da orak nasıl bir güç yaratılmış olduğuna ortaya çıkarılmakla sağlanabilir.

Fanon'a göre ayaklanma tasarıda başlıyor, kökleşir ve yapısı orada belirleniyor. Sonra da şehirlere yayılıyor; yerinden atılmış köylülerle lümpenproletarya arasında oluyor bu. Keninecek bir kenik bilimadamlar arasında yayılıyor bu hareket. Bu 'sınıfsız ayaklanmalar', perşevanlar, orospular ve küçük suçlular

'kendi gözlerinde ve tarihin önünde yeniden itibar kazanıyorlar' (iadeyi itibar). Şehir alevler içinde yanarken lanetliler de bu ateşle temizliğe ulaşıyorlar; güzel ve kutsal oluyorlar.

Tabii Fanon, hayalcilikle, romantiklikle ve sınıfları birbirine karıştırmakla suçlanıyor. Fakat çok ilginç bir tema; üzerinde durulmalı. Ayrıca Osmalı tarihinde lümpenproletaryanın önyak olduğu çok ayaklanma var.

2 Mayıs 1976

Spengler'in¹ 'Decline of the West' adlı eserini okuyorum. İlginç görüşler var: Batı'nın her şeyin merkezinde kendini görmesini eleştirisi gibi. Yalnız çok yeni bir şey (Türkiye için): Spengler. Büyük şehir ve taşra diye bir kültür-uygarlık ayrımı yapıyor; biz bu ayrımı öyle unutmuşuz ki. Taşra, merkeze benzeyebildiği ölçüde bizim için değerli sanki (Bu arada sakallı bir gencimiz TV'de İspanyolca melodiler söylüyor, bir İngiliz yapar mı bunu? İlginç bir konu).

10 Mayıs

Spengler, her medeniyetin kendi matematiği vardır diyor. Avrupa'nın matematiği, Yunanlılarınkinin uzantısı değildir; Yunanda sayı ve şekil ölçülebilen, batınlukları olan kavramlardır, ikisi de somuttur. Avrupa bu kavramları soyutlaştırmıştır. Acaba bizim matematiğimiz nasıldı? Daha doğrusu bizim kültürümüzün temelindeki matematik nasıl bir şeydir? Arap matematiği midir? Bizde orijinal matematikçi yoktu; ama -gene Spengler'in dediği gibi- matematik, kültürün verilerinde görülür. Bizdeki -özellikle mimari- eserlere bakarak nasıl bir matematiğimiz olduğu keşfedilebilir mi?

1 Spengler: Oswald Spengler. Yirminci yüzyıl başlarının Alman filozofu. İbni Haldun ve Vico gibi tarihin ilerlemeyip, yükseliş ve çöküş döngüleri oluşturduğunu savunan karamsar felsefesiyle tanınır. Başlıca eseri *Batının Çöküşü*'dür. (*Decline of the West*)

'Kendi gözleminde ve tarihin önünde yeniden itibar kazanıyorlar' (iadeyi itibar) Şehir alemler içinde yanarken lanetliler de bu destle temizliğe ulaşıyorlar; güzel, kutsal oluyorlar.

Talib Fanon, hayalcilikle, romantiklikle ve sınıfları birbirine karıştırmakla suçlanıyor. Fakat çok ilginç bir tema; üzerinde durulmalı. Ayrıca Osmanlı tarihinde kömpen, proletaryanın önyak olduğu çok ayrışma var

2 Mayıs 1976

Spengler'in 'Decline of the West' adlı eserini okuyorum. İlginç görüşler var: Batı'nın herşeyin merkezinde kendini görmeyi eleştirisi gibi. Yalnız çok yeni bir şey (Türkiye için): Spengler, Büyük Şehir ve Tarsa diye bir kültür - uygarlık ayrımı yapıyor; biz bu ayrımı şöyle yorumluyoruz ki: Tarsa, merkeze benzeyebildiği ölçüde bozulan değerli sınıktır (Bu arada sakallı bu gençimiz TV'de pangula melodiler söylüyor - bir İngiliz yapar mı bu tür? genç bir konu)

10 Mayıs

Spengler, her medeniyetin kendi matematiği vardır diyor. Avrupa'nın matematiği, Yunanlılarınkinin uzantısı değildir; Yunanda sayı ve şekil ölçülebilir, bir bütünlükleri olan aralarında, ikisi de soyuttur. Avrupa bu kavramları soyut göstermiştir. Acaba bizim matematiğimiz nasıldır? Daha öznen bizim kültürümüzün temelindeki matematik nasıl bir şeydir? Arap matematiği midir? Bizde orijinal matematik yoktür; ama - gene Spengler'in dediği gibi - matematiği, kültürün ve ilerinde yonulur. Bizdeki özellikle mimari - sanata bakarak nasıl bir matematiğimiz olduğu keşfedilebilir mi?

8 Haziran 1971

"Eylembilim"¹ diye başlayıp yarım kalan hikâyeyi kısa bir roman haline getirmek istiyorum: Bir hocanın öyküsü. İki değişik hayat yaşayan bir yarı aydının macerası. İki dünyasında da uyku da gezer gibi yaşıyor. İradesi ile kendine gelebilmek için silkinmeye çalışıyor, davranışları eylem olarak nitelendiriliyor. Hayatı bir savaş olarak görmek zorunda kalıyor. Saldırıları ve ihanetlerle dolu bir savaş. Ordular, tarihteki savaşlar.

16 Haziran

Stendhal: "Almanlar düşünceye daldıkları (meditation) zaman yatışacakları yerde büsbütün tahrik oluyorlar." Camus bunun 'ölümünle karşılaşmamış' bir millet olan Ruslar için daha gerçek olduğunu söylüyor. Bütün medeniyetle ilgili ideolojik yönlerin Rusya'ya itiraz yolu ile girmesi felsefe geleneği olmayan bu ülke bu etkileri kanlı bir biçimde ortaya koyuyor (bizim ülkede olduğu gibi), Dostoyevski'nin 'yeraltı proletaryası' dediği topluluk da 'insanlığın kurtuluşu'nun önderliğine en şiddetli bir biçimde sahip çıkıyor. Bu 'yeraltı proletaryası' deyiminin -hence- Fanon'un lümpenproletaryası ile bir benzerliği var. Bunlar genellikle öğrencilerdir. Yalnız XIX. yy. anarşistleri ya da nihilistleri şiddet ve baskıya karşı özgürlük savunucusu olarak çıkıyorlar. İdeolojik bir örgütlenim yok. Canını çekinmeden veriyor. Yani hayatını bu biçimde ortaya koymak, gerçek özgürlük adına oluyor. Bugünün eylemcileri hazırlıklarında çok ideolojik görünüyorlar, ama davranışları romantik. Rusya'da şiddet hareketlerinin ideolojik kaynağında Alman idealizmi -Hegel v.b.- var. XIX. yy. Alman felsefesinin ağır bastığı bir dönem, fakat Rusya'da mevcut bir felsefe olmadığı için hemer

¹ Eylembilim: Yazanın son başladığı ve tamamlanmadığı ügünç bir roman denemesi.

8 Haziran 1976

"Eylambilim" diye başlayıp yarem kalan hikâyesini kusa
n roman haline getirmek istiyorum. Bir hocanın vaktünü:
i değişik hayat yaşayan bir yare aydınla macerası. İki dünya-
nda da uykudagezer gibi yaşıyor. İradesi ile kendine gelebilecek
m sikkirmeye çalışıyor, davranışları eylem olarak nitelendir-
liyor. Hayatı bir savaş olarak görmek zorunda kalıyor. Sak-
lar ve ihanetlerle dolu bir savaş. Ordular, tarihi savaşlar.

İsyan üzerine notlar:

16 Haziran

Skndhal: "Almanlar düşünmeye daldekları (meditation)
paman yatasacakları yerde bis bütün tahrik oluyorlar."
Camus bunun 'dünlaşmames' bir millet olan Ruslar
işin daha gerçek olduğunu söylüyor. Bütün medeniyet
i ilgili ideolojik yönlerin Rusya'ya iihal yolu ile
pimesi felsefe geleneği olmayan bu ülke bu etkileri
kulle bir biçimde ortaya koyuyor (buim ülkede
lduğu gibi) Dostoyevski'nin 'yeraltı proletaryası' dediği
oplenlik de 'insanlığın kurtuluşu' için önderliğine en siddetli
i biçimde sahip çıkıyor. Bu 'yeraltı proletaryası' deyiminin
nce-Fanon'un kümpen proletaryası ile bir benzerliği var.
mlar genellikle öğrenciler. İlahiyat, 44 anarşistleri ya da
kilipleri siddet ve baskıya karşı özgürlük savunmuş
rak çıkıyorlar. İdeolojik bir örgütlenmeye geç. Camus çokim-
den veriyor. Yani hayatın bu biçimde ortaya koy-
ak, gerçek özgürlük adına oluyor. Rusçunun aykırı-
i hazırlıklarında çok ideolojik görünüşler, ama dav-
mlar romantik. Rusya'da siddet hareketlerinin iko-
jek kaynağında Alman idealizmi - Hegel - k. - var.
E. 44 Alman felsefesinin ağır bastığı bir dönem.
ahat Rusya'da mevcut bir felsefe olmadığı için hemen

ülkeyi işgal ediyor Alman felsefesi. Önce Hegel - sonra Marx (1872). Belinsky¹ önce dünyayı olduğu gibi kabul ediyor. Kendi acılarına da aynı sessizlikle boyun eğiyor. (Herkes kendi acısına katlansın. Dünyanın mantığı böyle) Fakat başkalarının acı çekmesini kabul eden insan, aynı güçle sürdüremez yaşantısını. Ve eğer insan başkalarının acı çekmesini kabul edemiyorsa dünyada haksız olan bir şey vardır ve tarih bu noktada mantıkla bağdaşmaz. Belinsky "mutlak akıl" değil hayatın bütünlüğünü istiyordu," Hegel'den yola çıkan B. ona karşı çıkıyor; çünkü birey tarihi olduğu gibi kabul edemez. Kendi varlığını kanıtlamak için onu tahrip etmelidir. Böylece bir gelecek -bambaşka- kurmak için, geçmiş toptan inkâr ediliyor. 1860'ların nihilistleri ya da anarşistleri, bütün değerlere karşı çıktıkları halde, faziletli olmaktan vazgeçemiyorlar. (Bizim 1940'ların devrimcileri aynı ilkelerden yola çıkarak, her türlü moral dışı hareketlerden, yaşlanmaya başladıklarında da küçük hesaplardan bir türlü kurtulamadılar. Rus anarşistleri Darwin için başlarını vermeye hazır olduklarını söylemişler; Darwin'i haklı gördükleri için Lamarck'a² hain demişler. Bizde bu, ne kadar ünlü eylem adamı varsa onları hainlikle -oturdukları yerden- suçlamak şeklinde ortaya çıkmış.) Her şeyi görmeye çalışan insanın ümitsizliği, her çeşit insanı karanlık çabalar içinde görmenin verdiği bezginlik, zavallı karanlık insanların devrimlere yapışarak doğrulamaya çalışması, sefalet içinde öğrenciler, eylem dışınca hiç tutunacak bilgi-görgü-sevgi vb. dalları olmayan ümitsiz gençler, bu arada toplumun 'craze'leri³ televizyon,

1 Belinsky: 19. yüzyılın milliyetçi ve radikal Rus yazar ve eleştirmeni.

2 Lamarck: Evrimcilik teorisine bazı katkıları olan öncü Fransız biyolog. Edinilmiş özelliklerin soyaçeki ile aktarılabilceğini savunmuştu. Darwin onun bazı teorilerine karşı çıkmıştı.

3 "Craze": "Çılgınlık", "moda" niteliğinde sağımlar, tutkular.

ilkeği ıssız ediyor Alman felsefesi. Önce Hegel - sonra
Marx (1812) P. elinsky örne dünyayı olduğu gibi kabul edi-
yor. Kendi aularına da aynı sesizlikle boyun eğiyor.
(Herkes kendi avarına kattansa. Dünyanın mantığı böyle)
Fakat başkalarının bu ukmesini kabul eden insan,
aynı güçle sindiremey yığartırsa. Ve eğer insan başka-
larının bu şebmesini kabul edemiyorsa dünyada hakıy
olan bir şey vardır ve tarih bu noktada mantıkla bağla-
sarıy. "Belinsky 'müttefik akıl' değil hayatın bütünlüğü-
ni istiyordu," Hegel'den yola çıkan B. ona karşı çıkıyor;
çünkü bir şey tarihi olduğu gibi kabul edemey. Kendi
varlığını tanımlamak için örne kabir etmelidir. Baş-
lıca bir gelecek - combat - kurmak için, geçmiş
bırktan, inkâr ediliyor. 1900 ların nihilistleri ya da
anarsistleri, bütün değerlere karşı çıkışları halde,
fizikletli olmaktadır vazgeçemiyorlar. (Bizim 1940'ların
devrimleri aynı ilkelerden yola çıkarak, her türlü moral
dan hareketlerden, yuslanmaya başladıklarında da kü-
çük hesaplarından bir türlü kurtulamadılar. Rus anarsistleri
Darwin için başlarını vermeye hazır olduklarını söylemiş-
ler; Darwin'i haklı gördükleri için Lamarck'a hain de-
mişler. Bizde bu, ne kadar inisi eylem adlarını varsa onları
sınırlı - otundukları yerden - suçlamak şeklinde ortaya
çıkıyor.) - Her şey görmeye salıyan insanın iirimsizliği, her
şeyt insanı korumak salıyan içinde görmenin verdiği
icqinlik, zevalli kuruntuk insanların devrimlere yapacak
düyünlümeye salıyan, sefakat içinde ögreniler, eylem
dönünde hiç tutunacak bir şey görgü-suz. 6 dalları olmayan
sınırlı gençler, bu konuda inisiünün 'crase'leri. teleniyor,

seks, futbol, araba, kat, deniz kıyısı, geziler, gençlerin bölünüşü: eyemciler ve hippi kılıklı züppeler, tüketim sanayiinin dört nala gidişi, reklamlar, tüccarın birikim endişesi, miskin ve ruhsuz hocalar, öğrencinin başına geçerek büyük adamlık komplekslerini tatmine çalışan hocalar, Demireller ve onlar gibiler, küçük aydının moralist çabası, Ecevit, burjuva aydının ezilişi, esnaf ilerici yazarlar. sevgi propagandası yapan nefret dolu insanlar...

Uzun hikâyeyi bir profesör oturup yazmış olabilir; Edebiyat meraklısı bir yarı-aydın. Bir arkadaşı, sorunları daha derin incelemeyi seven biri onun yarım kalmış notlarını buluyor. Bunlar yarı notlar-yarı edebiyat parçaları. Arkadaşı profesörün bazı olayları tahrif ettiğini görür, kendisi de bazı olayları soruşturur. Arkadaşı profesörü pek sevmemiştir. Onun yaşantısını öğrendikçe, gene onu sevmemekle birlikte ona acır.

Hoca, bir kadın ilişkisi yüzünden üniversiteden uzaklaşmak ve yurt dışına gitmek zorunda kalmıştır. Evlidir. Meselenin içinden çıkamadığı için ülkesinden kaçır. hayatı boyunca her şeyden kaçmıştır. Arkadaşı onun hayatında bazı garip özgürlükler de bulur. Hoca, arkadaşları ile bir topluluk kurmuştur. Orada XIX. yy'ın meseleleri tartışılmıştır. Kadın kızmıştır bu topluluğun çağ dışı ciddiyeti yerine ilerici arkadaşlarının gürültülü tartışmalarını getirir.

22 Haziran 1976

Eddington'u¹ (The Nature of the Physical World) okuyorum. Yıllar önce okumuş olduğum 'entropi' sorunu yine ilgimi çekti. Benjamin'in² Kafka'yı anlatırken, Eddington'un sözleriyle benzetme yapması ve entropi.³ Einstein'e göre milyarlarca yıl sonra evren bir ısı ölümüyle karşılaşacak -maksimum entropiye ulaşacak. Bize ne? denebilir. Kafka'nın delişinde bu entropiyi

1 Eddington: İngiliz matematikçi, fizikçi ve astronom. Bilim ve bilim felsefesi üzerine de yazmıştır/ 2 Benjamin: Yahudi asıllı Alman Marksist yazar ve eleştirmen. En çok Frankfurt Okulu içinde görülmele birlikte, özgün yaklaşımıyla tanınır/ 3 "Entropi": Termodinamik yasalarına göre, bir sistem içinde enerji azaltırsanız o sistemin her şeyin durması.

seks, futbol, araba, kat, deniz kuyusu, geziler, gençlerin
özellikleri: eylemler ve hippi kulükle zippeler, tüketim
sınayının dört nala gidisi, reklamlar, ticarî birleşim
midesi, miskin ve mahcup hocalar, öğrencinin basına geçmek
için adamlık komplolarını satmaya çalışan hocalar,
üniveller ve onlar gibiler, küçük aydınlar moralist sabası,
icrit, burjuva aydınlar ezilisi, emsal ilerici yazarlar,
uzgi propagandanı yapan nefret dolu insanlar...

Uzun hikâyeyi bir profesör oturup yazması olabilişir; Edebiyat
meraklısı bir yarı-aydın. Bir akademi, sorunları daha derin in-
celemeyi seven biri onun yarım kalması notlarına buluyor. Bun-
lar yarı yarıya - yarı edebiyat parçaları. Arkadaş profesörün
işleri olayları takrif ettiğini görür, kendisi de bazı olayları
konuşturur. Arkadaş profesörü pek sevmemiştir. Onun yazantı-
lına öğrendikçe, gene onu sevmemekle bililite ona acır.

Hoca, bir kadın ilişkisi yüzünden üniversiteden uzaklaşmak
ve yurt dışına gitmek zorunda kalmıştır. Evlidir. Mesleğin
içinden çıkamadığı için ülkesinden kaçar, hayata bo-
junca her şeyden kaçar. Arkadaş onun hayatında bazı
garip özgünlükler de bulur. Hoca, arkadaşları ile bir topluluk
kurmuştur. Orada XIX yy.ın meseleleri tartışılmıştır. Kadın
! zomuştu bu topluluğun sağ diye ciddiyeti yine ilerici
arkadaşlarının girişimleriyle tartışmalarına getirir.

22 Haziran 1976

Eddington'un (The Nature of the Physical World) okuyorum.
Her öne akıncı olduğu 'entropi' sorunu yine ilhamı sağladı.
Benjamin'in Kafka'ya andaktiken, Eddington'un sözleriyle benzer
u yapması ve entropi. Einstein'a göre milyarlarca yıl sonra
nen bir uzayla karşılaşacak - maksimum entropiye
ulaşacak. Biz ne? denilebilir. Kafka'nın delipinde bu entropiyi

sezmesinin payı var. Ayrıca insan yaşarken 'sezgi' ile bu, milyarlarca yıl sonra olacak sıcak ölümün dehşetini duyabilir. Bence en korkuncu enerjinin her noktada aynı olması; 'Dehumanization'¹ denilen şey gerçekte bu olmalı. Kafka'nın insanlarında gittikçe bu ilgisizlik, farksızlık başlar. Entropi başlar yani. Kafka evrendeki keyfi unsurun (random element) artışını sezmiş olmalı. Kafka'nın duyduğu dehşet, metafizik bir dehşet değildi yani. Son derece düzenli görünen, ama aslında akıl dışı olan toplumda, gerçeküstü - ya da dışı- keyfilikler yer alır. İnsanlar evrendeki başaşağı gidişin farkındadırlar sanki; bu yüzden bir yere ulaşamayacağını (olumlu bir yere) bilirler. Aslında K. (romanların kahramanı) olumlu bir tiptir: ümitlidir, savaşır kazanamayacağını bildiği halde. Bu, asil bir savaştır. Ümitsizliğe karşı savaştır. Entropiye karşı savaştır. Kafka'nın karşısında olanlar, aslında onun bu derin sezgisine karşı çıkıyorlar: yani bu sezgiye sahip olmadıkları için onu yanlış yorumluyorlar.

Entropi, bireyler için sözkonusu bir yasa değil. Toplulukları yöneten fizik yasalarda keyfilik zamanla artışına dayanıyor; buna göre bireyin entropik sezgisi topluma karşı tepkileriyle gelişebilir bence. Gene Kafka buna örnek. Böylece Kafka'nın bireyci olmadığı, evreni algılamak 'insanın yalnızlığı ve Tanrı karşısında güçsüzlüğü' gibi yorumların tutarsızlığı ortaya çıkıyor. Nitekim Dostoyevski de toplumla, özellikle kendi toplumuyla derinden ilgili. (Bizim 'intelligentici' toplumla gerçek ilişki kurmayı nasıl farklı yorumluyorlar.)

Evrenin düzeninde keyfi eleman zaman + ∞ 'a² doğru gittikçe arttığına göre, geriye zamanın başlangıcına doğru gidildikçe entropinin azalması ve yok olması gerekiyor. Yani her şeyin kesin ve belirli bir düzene bağlı

1 Dehumanization: "İnsansızlaşma, insanlıktan uzaklaşma ve kopma.

2 Zaman + ∞ : "artı-sonsuz"a doğru...

izyonlarının payı var. Açuca insan yazarken 'sevgi' ile bir,
başlanınca yıl sonra olacak sıcak ölümün dehşetini duyulmuş.
Bu... en korkunç enerjinin her noktada aynı olması,
'Des... organization' denilen şey gerçekte bu olmalı. Kafka'nın
insanlarında gittikçe bir ilgisizlik, farklılık başlar.
Entropi başlar yani. Kafka evrendeki keyfi unsurların
(random element) artmasına sezmiş olmalı. Kafka'nın duyduğu
dehşet, metafizik bir dehşet değildi yani. Son derece düzenli
görünen, ama aslında akıl dışı olan toplumda, gerçeküstü-yoldo des-
keyfilikler yer alır. İnsanlar evrendeki başasafı gidisini farkın-
dadular sanki; bu yüzden bir yere ulaşamayacakları (olumlu
bir yere) bilirler. Aslında K. (romanların kahramanı)
olumlu bir tiptir; imittir, savatın kazanamayacağını
bildiği halde. Bu, asıl bir savatır. Umitsizliğe karşı savatır.
Entropiye karşı savatır. Kafka'nın karşısında olanlar, as-
lında onun bu deun sevgisine karşı çıkıyorlar; yani bu sevgi-
ye sahip olmadıkları için onu yanlış yorumluyorlar.

Entropi, bireyler için söz konusu bir yasa değil. Toplulukları
företen fizik yasalarda keyfilik zamanla artmasına
ganyor; bunu göre bireyin entropik sevgisi toplumla
zise tepkisiyle gelişebilir önce. Gene Kafka buna örnek.
Öylece Kafka'nın bir yeri olmadığı, evreni okuyarken 'insanın
suyluğu ve Tauru karşısında güçsüzlüğü' gibi yorumların tu-
rurgüne ortaya çıkıyor. Nitekim Dostoyevski de toplumla, özel-
likle kendisi toplumuyla derinden ilgili. (Bizim 'inteligentzija'
toplumla gerçek ilişkisi kurmaya nasıl farklı yorumluyorlar.)

Evrenin düzeninde keyfi eleman zaman $t \rightarrow \infty$ 'a doğru gittik-
çe arttıkça göre, gençe zamanın başlangıcına doğru
iddidilece entropinin azalması ve yok olması quaki-
or. Yani her şeyin keam ve belüli bir düzene bağla

olduğu bir dönem vardı. Bu Tanrının varlığını kanıtlamak için kullanılmış bir zamanlar. (Cennet ve Cennetten kovulma da aynı esasa bağlanabilir.) Fakat ihtimal kanunları da başlangıca doğru gittikçe nasıl kesinlik kazanır? Yani bir zar atılınca şerh gelmesi ihtimali 1/6'dan 1'e gidebilir mi? Olamaz. Bu kesinlik taşır. + ∞ zamana doğru da 1/6 yeren nasıl 1/12 olmayacaksa geriye doğru da değişmez. Fakat böyle olunca da bu ihtimal kanunlarına bağlı keyfilik nasıl artar ya da azalır? Ya da biz bunun artıp azaldığını nasıl bilebiliriz?

+ Temmuz 1976

Fakirliğin Kültürü (The culture of poverty) Türkçede sefaletin kültürü demek daha iyi olacak sanki. Bu kavram özellikle Türkiye için çok ilginç. Bir iki yıl önce Oscar Lewist¹ rastlamıştım bu deyim. Daha önce de beni ilgilendiriyordu; özellikle 'Tehlikeli Oyunlar'da, bu fakirlerin dünyasını, bana etkileri açısından canlandırmaya çalışmıştım. Sonra Fanon'da lumpenproletaryanın yüceltilmesi teması ilgimi çekti. Tutunamayanlar'ın hiçbir zaman çok zengin olmadığını sanıyorum. Hiç olmazsa bir süre için fakirleşmeleri sözkonusu. Ben genellikle fakirlerin 'aktif' olanlarıyla meyhanelerde, ya da az da olsa işyerlerinde ilişki kurabildiğim için onların bilinçli olarak sezemedikleri iç dünyalarını biraz anlayabildiğimi sanıyorum. İçlerinde kötülerine de rastladım, ya da çoğunun kötü oldukları anları gördüm. Çok açık olarak biliyorum ki benim sezgilerimin, duygu ve düşüncelerimin ve hele yazdıklarımın hemen hepsi onlara uzak kalacaktır. Fakat meselâ 'Tehlikeli Oyunlar'daki 'Son Yemek' bölümünde fakirlerin de moral ve ruhsal sorunları tartışmalarında 'sembolik' oluşun ötesinde bir gerçeklik var sanki. Sanki bu sefa-

1 Oscar Lewis: *Kitsapları Senehezin Çocukları, İste Hayat* adlarıyla Türkçeye de çevrilen Amerikalı antropolog

olduğu bir dönem vardı. Bu türünün varlığını kanıtlamak için kullanılmaya bir zamanlar. (Cannet ve Cannetten korulma da aynı esasa dayanabilir) Fakat ihtimal kanunları da başlangıçta doğru göttikler nasıl kesinlik taşıyor? Yani bir zar atılınca şer gelmesi ihtimali $\frac{1}{6}$ den $\frac{1}{2}$ 'e gideli mi? Olamaz. Bir kesinlik taşır +0 zamana doğru da $\frac{1}{6}$ yeine nasıl $\frac{1}{2}$ olamazsa aynıye doğru da değişemez. Fakat böyle olunca da bu ihtimal kanunlarına bağlı hayfîlik nasıl artar ya da azalır? Ya da hiç bulunur olup azaldığını nasıl bilirdik?

4 Temmuz 1976

Fakirliğin Kültürü (The culture of poverty) Türkçede sefaletin kültürü demek daha iyi olacak sanki. Bu kavram özellikle Türkiye için çok ilginç. Bir iki yıl önce Oscar Lewis'te rastlamıştım bu deyimle Daha önce de beni ilgilendiriyordu; özellikle 'Tehlikeli Oyunlar' da, bu fakirlerin dünyasını, bana etkileri açısından canlandırılmaya çalışmıştım. Sonra Fanon'da. Lumpenproletarya'nın yüceltilmesi teması ilgimi çekti. Tutunamayanlar'ın hisleri zaman çok zengin olmaduğuna sanıyorum. Hiç olmazsa bir sene için fakirleşmeleri söz konusu. Ben genellikle fakirlerin 'aktif' olanlarıyla meyhanelerde, ya da az da olsa iş yerlerinde ilişki kurabildiğim için onların bilimsel olarak sezemedikleri iş dünyalarını biraz anlatabildiğimi sanıyorum. İşlerinde köhnelere de rastladım, ya da çoğunun kötü olduklarına anlara gördüm. Çok az olarak biliyorum ki benim sevgilerimin, duygu ve düşüncelerimin ve fikir yazıklarımın hemen hepsi onlara uzak kalacaktır. Fakat mesele 'Tehlikeli Oyunlar'daki 'Son Yemek' bölümünde fakirlerin de moral ve mihâl sorunları tartışmalarında 'sembolik' olusun ötesinde bir gerçeklik var sanki. Sanki bu sefa.

letin kültürü, dünyaya donuk ve zevksiz burjuvaların veremeyeceği bir canlılık getirecek; gecekonduların sefil renkliliği gibi. Ayrıca Avşin'in yazıhanesinde çalışan ve 'Tutunamayanlar'ı okumaya çalışan sağcı genç; 'Hareket'¹ dergisinde 'Tutunamayanlar'ı bizim halkımızın romanı olarak niteleyen yazar (ne var ki 'Tehlikeli Oyunlar'dan söz etmedi) evet bunlar, şartlanmış burjuva -kendilerini solcu sanan- aydınları gibi uzak hissetmediler kendilerini bana. Belki benim yarı alay yarı ciddi övündüğüm 'taşralılığım'ın payı vardır bunda. Neyse şimdi Oscar Lewis'i okuyalım.

Lewis, bu kültürün, bölgesel ve ulusal farklılaşmaların ötesinde benzerlikler gösterdiğini ileri sürüyor. Gelişimi de aşağıdaki şartlara bağlamış: 1) Nakit para ekonomisi, ücretli işçilik (emek) ve kar için üretim. 2) Becerisiz emek için az istihdam ya da işsizlik. 3) Düşük ücret. 4) Düşük gelirli nüfus için, gönüllü ya da resmi organizasyon (sosyal, politik ve ekonomik) başarısızlığı. 5) Bilateral² akrabalık (ana-baba karışımı). 6) Yükselme ve sınıf değiştirme hirsinin körüklenmesi -fakirlik yetersizliğin ve aşağılığın ürünüdür. Fakirliğin kültürü, kişilerin çevreye (kapitalist) uyma çabası ve tepkisidir. Bu kültür içinde bulunduğu şartları değiştirme konusunda, bireyin ümitsizliğinin de bir ifade biçimidir.

Fakirliğin kültürü, aile, din, ahlak bağlarının gevşek olduğu topluluklarda gelişiyor Oscar Lewis'e göre. Türkiye'de Orta ve Güney Amerika'nın şartlarının bulunduğu kuşku. Yalnız geleneklerin zayıflaması bakımından ve kapitalizmin başlangıcının yaşandığı düşünülürse, bizim gecekondularımızda da bu kültüre uygun bir ortam yaşandığı söylenebilir. Ancak haberleşme ve ulaşım araçlarının gelişmesi, bu toplulukların tecrit edilmesini güçleştiriyor. Belki uzak Anadolu topluluklarında, geleneksiz olan küteller için bu kültür sözkonusu olabilir. Beni ilgilendiren Türk insanının yabancı etkilerle en az bozulmuş birimlerini inceleyebilmek. Tabii burada Oscar Lewis'in

1 Hareket: Nurettin Topçu'nun yönetiminde 1979-1982 yılları arasında çeşitli aralıklarla 7 devre halinde yayımlanan ve sağın seçkin entelektüel üyelerine yer vermesiyle tanınan dergi.

2 "Bilateral": "Bilateral" da olabilir: İki yarı ya da iki kök'ü.

letin kültürü, dünyaya, domuk ve renksiz burjuvaların
memnuniyeti bir canlılık getirecek; geçekonduların safil
renkliliği gibi. Ayrıca S.V.S.'in yazıhanesinde satışın ve
'Tutunamayanlar'ı okumaya çalışan satışçı genç; 'Hareket' der-
günde 'Tutunamayanlar'ı bizim halkımızın romanı ola-
rak nitelleyen yazar (ne var ki 'Tehlikeli Oyunlar'dan söz
etmedi) evet bunlar, satılan burjuva - kendilerini solcu
sanan - aydınları gibi uzak hissetmediler kendilerini bana.
Belki benim yanı alay yanı ciddi övündüğüm 'tasarılığım'
paye vardır burada. Üzge şimdi Oscar Lewis'i okuyalım.
Lewis, bu kültürün, bölgesel ve ulusal farklılaşmaların öte-
sinde benzerlikler gösterdiğini ileri sürüyor. Gelişimi de aşağı-
daki şartlara bağlayıyor: 1) Nakit para ekonomisi, ücretli işçilik
(emek) ve kâr için üretim 2) Bazen iş emek için az istihdam ya da
işsizlik 3) Düşük ücret 4) Düşük geliri nüfus için, gömülü ya da
resmi organizasyon (sosyal, politik ve ekonomik) başarısızlığı
'Politik alınlık (ana-baba kavırması) 6) Yoksulluk ve sınıf
işçisi hüsnenin köriklenmesi - fakirlik yoksulluğu ve aşağılık-
lık ürünüdür. Farklılığın kültürü, kişilerin çevreye (kapitalist)
uyuma çabası ve tepkisidir. Bu kültür, içinde bulunduğu şart-
ları değiştirme konusunda, bireyin ümitsizliğinin de bir ifade
biçimidir.

'Farklılığın kültürü, aile, den, akrâk bağlarının güçsüz olduğu toplu-
luklarda gelişiyor Oscar Lewis'e göre. Türkiye'de orta ve güney Anka-
ya'nın şartlarının bulunduğu keser. Yalnız geleneklerin zayıf-
laşması bakımından ve kapitalizm başlangıcının yapıldığı düşün-
ülünce, bizim geçekondularımızda da bu kültüre uygun bir ortam
yapıldığı söylenebilir. Ancak habileleme ve ulaşım araçlarının geliş-
mesi, bu toplulukların tecrit edilmesini güçleştiriyor. Belli uzak mesafelerde
yokluklarında, geleneksiz olan kişiler için bu kültür söz konusu
isilim. Benim ilgilendiren Türk insanının yabancı kültürlerle en az
uyumun birimlerini inceleme bilme. Tabii burada Oscar Lewis'in

dediği gibi, durumu idealize etme tehlikesi var. Burjuva aydınları onların olumsuz yanlarının önem taşıdığını düşünüyor bunun tersine. Ama Lewis, "Fakirliği övmek, onun içinde yaşamaktan kolaydır," diyor. Bununla birlikte sefaletin renkliliği ve burjuvanın donukluğu konusunda bana yakın düşünceleri var:

"Bugünü yaşamak, kendi gibi olmak ve macera yeteneğini geliştirebilir; duygusal yaşantıdan zevk almak ve itkilere kapılmak gibi orta sınıftan olan ve geleceğine bağlı insanlarla körleşen davranışlardır. Belki de bu gerçek -anın gerçeği- ekzistansiyalist yazarların ümitsizce yakalamaya, tekrar ele geçirmeye çalıştıkları, fakat fakirliğin kültürü tarafından tabii, günlük olgu olarak yaşanan şeydir." Oscar Lewis gene de bu kültürün ferahlatıcı unsurlarını yetersiz buluyor: "Fakirlik kültüründe yaşayanlarda büyük acı çekme ve boşluk duygusu vardır. Uzun süreli tatminler sağlamak zordur. Gerçekte fakirliğin kültürü, kültürün fakirliğidir."

Bence bu incelemede en önemli görüş (Lewis'in): Fakirliğin ortadan kaldırılmasıyla fakirliğin kültürü silinmez. Bir önemli gözlem de: ruh bozukluklarına en çok bu kültür içinde hoşgörülle bakılması.

Bu kültür, az gelişmişliğin sonucu değildir.

Fakirliğin ortadan kalkmasıyla fakirliğin kültürünü hemen yok edemezsiniz diyordu Lewis. Sosyalist ülkelerde -Küba gibi- toplumu organize ederek daha fakirlik ortadan kalkmadan onun kültürünü yok etmek mümkün oluyor.

6 Ağustos 1976

Bir rüya -bir paralel: O. Henry,¹ "Ameli Gazetecilik Mektebi" Türkiye'yle paralel: "Ameli Edebiyat Mektebi". Para vererek kitaplarını bastırıyorlar önce, sonra isim yapıyorlar ve ülkenin başına belâ oluyorlar.

1 O. Henry: Aslında W.S. Porter olan, bitiş sürprizle dayanan hikâyeler yazmakta ünlü Amerikalı yazar (1862-1910)

idig gyl, dvarum ideologi etne tekilsker van. Beryum otkar-
 lan nalam otkary galdomun. Eam fuzediyin daryumyur buum
 terum. Ama turis, Fakirloy omak, omun xicude yafamaklan.
 betogylis, daryur. BumaLa brikite upalita renlligiyi in buyura-
 nun domuldukyu krumenda bana yabun daryumaberi van.
 "Baryum yafamak, bant gyl ulmak in maeva yafet. xgyum gely-
 nichin, daryumol yafan hdam gyl abmak in itilite kapamak
 gyl vta swyftan olan in geburyu logla insulanda korfeyen
 koromystardn. Ballei de bu gylit - o am gely - ebjsten -
 aygylit yafutloun unbrayge yafakomara, hevan ale garyumy
 asyptaloun, fokot fakirigiyu kullitini tanafundon fakti,
 gualle eju etnak yafadan Eylan. Oran turis gem de bu
 kullitinin frakobak unrenkoun yafetig baryur, "fakirik
 fakirtonde pagyandada Blyuk aca emu in byok daryum
 yafan kullitini, kullitoun fakirigiyoti.
 Fince bu incedimade en ornul gorys (Lem'in) : Fakirigiyu
 etuden kullitounmaryla fakirigiyu kullituni sitinmyg.
 Bir emul gylim de : nre byukluklouna en gyl bu kullitn
 unnde hogoryu kullitounar.
 Bu kullitn, agyadomuy kiyu, burucce de gylitn.
 Fakirigiyu etuden kullitounmaryla fakirigiyu kullitounar kaman gyl
 inumyem daryudu turis, falyat itilite in - Kida gyl -
 gylum ergany edik daku fakirik ortadan kullitounar emu
 uftatoun gyl etnak unrenkoun daryur
 ; Agyus 1976
 "Ami Gylitakik
 O. Henry, "Ami edaryot tekilker"
 vektli Turkige ya poyale : "Ami edaryot tekilker"
 Pan vevre kuyupkomun kanti goryurdu emu : emu
 vum goryurdu in tekilker karyum tekil oblyer.

22 Ağustos 1976

Beş gündür Bodrum'dayım. Yolculuk yeni bir hikâye için bazı düşünceler getirdi: İnsanlarla, yazacağı roman için dostluk, ahbablık eden bir yazar. Sadece bu amaçla ilişki kuruyor. Onlara anlatıyor, kötü niyetli yani. Yanında bir kadın, hasta; onu da kullanıyor - Abdülhakhamit gibi. Onun için elemli şiirler yazıyor. İlişkilerinden anlaşılıyor ki hiçbir tutkusu yok, tutkuyu romanları, hikâyeleri için araç olarak kullanıyor, yerleri de: Eski eserleri, kalıntıları inceliyor aynı amaçla. Dönüp dönüp bakıyor aynı yerlere: *maddi hata yapmamış olmak için*. Hesaplı bir yazar, işine yaramayanlarla da ilgilenmiyor ve işi bitince de ilişkiyi kesiyor.

30 Ağustos

İstanbul'a cuma gecesi (28) döndüm. Yolda, yukarıdaki hikâyeyi düşündüm: hikâyenin kahramanı, hem romancı olmak, hem de hikâye -roman- kahramanı olmak zor iş diye düşünüyor. Bir yolculuk yapıyor bu amaçla. Kasaba, şehir v.s. tarihi yerler geziyor. Bu arada antik-eski-yeni çelişkisini yaşıyor, ama 'amacı' yüzünden her şeyi pek farkedemiyor. Gene de bazı anlarla, taşra insanının onu isyan ettiren davranışları yüzünden bazı gerçekleri seziyor, büyük şehir ve taşrada yaşayanları, ayrı milletler olarak görüyor: Hiçbir ülkede görülmeyen bir fark var aralarında.

Kale-ihthiyar kadın, kızı ve gaymeşru çocuğu. Köylünün tepkisi... Türbe beçkisi ve turist kılavuzu olmayı hayal eden ihtiyar (kriko) - Kroki. Dillerimiz bile ayrı diye düşünüyor hikâyeci.

5 Eylül

İnsan yarımamalakların hikâyesini ömür boyunca anlatabilir mi? Bu belki de dayanılmaz bir gerginliği ömür boyunca yaşamakla mümkün olur. Böyle bir sınırlılığa ne kadar katlanılabilir? İnsan her an kendini

22 Ağustos 1976

Bazı gündür Badrum'dayım. Yolculuk yeni bir hikâye için bazı düşünceler getirdi: İnsanlarla, yazarın roman için dostluk, ahbaplık eden bir yazar. Sadece bu amaçla ilişki kuruyor. Nihaya ulaştırıyor, kötü niyetli yarı yarıya bırakıyor. Hatta onu da kullanıyor. İntikamkâhanmit gibi. Önemli için önemli şiirler yazıyor. Üstlerinden yararlanıyor ki hiç bir tutkusu yok. Tutkusu romanları, hikâyeleri için araç olarak kullanıyor, yerler de: Esti eserleri, hatıratları inceliyor aynı amaçla. Dünüş düşünüş yapıyor aynı yerlere: maddi hata yapmaması olmak için. Hislerle bir yazma işini yapamıyorsa da ilgileniyor ve bu litinaz da ilişkisi kesiyor.

30 Ağustos

İstanbul'a cuma günü (18) döndüm. Yolcu, yukarıdaki hikâyeyi düşündüm: hikâyenin kahramanı, hem romanca olmak hem de hikâye-roman-kahramanı olmak zor iş diye düşünüyorum. Bir yolculuk yapıyor bu amaçla. Kasaba, şehir v.s. gibi yerler geziyor. Bu arada antik-edil-yeni gelişmesini yazıyor, ama 'amaç' yüzünden her şeyi pek fark edemiyor. Genç de bazı anlarda, tıyra insanın onu isyan ettiren davranışlarına yüzünden bazı geçişleri yazıyor, büyük selin ve tıyradan yazımları, aynı milletler olarak görüyor: Hiç bir ülkede görülmez bir fark var aralarında.

Kah-ıltıgün kadın, kızı ve gıyuzunu gözetir. Köylünün kaptısı. Türbe bekçisi ve turist kılavuzu olmaya hazırlanmış eden İltıgün (Kriko)-kızı. Dillerini bile aynı diye düşünüyorum hikâyeci

5 Eylül

İnsan yaşamın anlamlarını hikâyelerini ömür boyunca anlatabilir mi? Bu belki de dayanılmaz bir gerginliği ömür boyunca yazamamak mümkün olan. Böyle bir ömür-ömrü n. kadar katlanabilir? İnsan her an kendini

parçalayarak, kendi etinden kanından vererek yaşayabilir mi? Gerçeği aramak bu mudur? Böyle olanları görüncce, bu sinirin insanı nasıl dondurduğunu gözledikçe, dehşet içine düşüyorum. Herşeyi yarım yapmış olmanın dehşeti de var bunun içinde. Yeni bir şık belki de tam bilmekle mümkün olur.

Son okumaya başladığım bir kitapta (Raban¹ -*Technique of Fiction*) Oscar Lewis'in edebiyata getirdiği yeni soluktan söz ediyor. Truman Capote², ve William Manchester'in³ de adı geçiyor: "Belgelerden roman yazmak, ya da belgeseli romanlaştırmak. Belki de benim 'Mustafa İnan'da yapmaya çalıştığım şey. Birçok şeyi sezdiğimi sanıyorum, hatta yazıyorum; sonra pek kimsenin okumadığı kitaplarımın köşelerinde sıkışıp kalıyor bunlar sanki. Geçen akşam Maurice'in⁴ 'Art and Life' meselesinde bunlar yeni değil demesi gibi önemsizleşiyor bazen de. Halit de mektubunda yazmıştı: Batılılar aydınların sızlamp durmasından bıkmış, dil özellikleri gösteren kitaplarını onlar için yeni bir şey değilmiş. Dogu'dan yeni bir ışık getirebilirim... v.s. Bu sözler de beni dehşete düşürüyor; anlatmak istediğimi tam ya da hiç-veremiyorum demek ki. Ya da öyle bir şey işte anlattıklarım. Yaşarken unutulup gitmek. Bense neler düşündüğümü sanıyorum. Bu yüzden bu ülkede herkese kafa tutuyorum. Neyse -Sevin'in dediği gibi- herhalde bu endişeleri bir yana bırakmalı. Tam yoğunlaşmadan başka çare yok anlaşılır. (Vakit de yok.)

18 Eylül 1976

Kendini parçalayan adam -kişiliğini parçalayan adamı. Başkalarına davranışımı, içindeki farklı bir adam durmadan eleştiriyor. Kendine güvenen tavırları hep bu adamın gücüyle oluyor. Sonra ani düşüşler. Ruhunu

1 Raban: *Technique of Fiction (Romanın Teknikği, ilk baskı 1968)* adlı eleştiri kitabının yazarı, Oğuz Atay'ın da ilgisini çektiği Oscar Lewis, Capote, Barth gibi yazarları incelemiş eksilimler.

2 Truman Capote: *Tiffany'de Kahvaltı ve Grass Harp (1951)* gibi romanları dilimize de çeviren Amerikalı romancı.

3 William Manchester: Gazeteci-romancı bir yazı tarzını deneyen Amerikalı bir yazar.

4 Maurice: Yazarın arkadaşı, Oxford'dan felsefe mezunu bir kişi.

parçalayarak, kendi etinden kecumundan vererek yazıyor. bilir mi? Gençliği aramak bu mudur? Böyle olanlara görünce, bu sinirin insanı nasıl dondurdüğünü gözledikçe, dehşet içine düşüyorum. Hissiz yarım yapmış olmanın dehşeti de var bunun içinde. Yeni bir şik belgi de tam belsikle mümkün olur.

Son okumaya başladığım bir kitapta (Roban - Teşvış ve of Fikyon) Oscar Lewis'in edeliyata getirdiği yeni evlution söz ediyor. Truman Capote ve William Faulkner'in de adı geçiyor: Belgeslerden roman yazmak, ya da belgesel romanlaştırmak. Belki de benim Mustafa İnen'da yapmaya salıhtığım şey. Bırakmış sevgi sevgisini sanıyorum, hatta yazıyorum; sonra pek kimsenin okumadığı kitaplarımın kışelerinde sıkışıp kalıyor bunlar sanki. Geçen akşam Maria'nın 'Art and life' mesalesinde bunlar yeni değil demesi gibi önemsişiyor bazen de. Halit de mektebünde yazmıştı. Batılılar aydınların sevgililer durmasından bekmiş, dil özelliği gösteren kitaplarım onlar için yeni bir şey değildir. Doğrudan yeni bir renk getirebiliriz...v.s. Bu sözler de beni dehşete düşürüyor; anlatmak istediğimi tam - ya da hiç - veremiyorum demek ki. Ya da öyle bir şey iste anlatıktırım. Yazarken unutulup gitmek. Ben de ne de düşündüğümü sanıyorum. Bu yüzden bu işkide herkes kafa tutuyor. Neyse - Sem'in dediği gibi. Keşhalde bu sidişelili bir yana bırakmalı. Tam yoğunlaşmadan başka care yok anlatılan. (Vakit de yok.)

18 Eylül 1976

Kendini parçalayan adam - kişiliğini parçalayan adam. Baskalarına davranışları içindeki farklı bir adam durmadan eleştiriyor. Kendine güvenen tavırları hep bu adamın yüzüyle oluyor. Sonra aklı dışışıyor. Kulumu

şeytana satan adam hikâyesi aklıma geliyor: Şeytan gidince adam sanki varlığını kaybediyor.

19 Eylül 1976

Bir süre evde -genellikle- oturmaya ve kendimi yaşantı ve kafa olarak çevreden tecrit etmeye niyetliyim. İnsanların "casual"¹ sözleri beni fazla incitmeye başladı. Aynı zamanda yazmalıyım. Kafamda gelip giden şeyler kayboluyor. Bunlar ancak uzun süreli bir yazıma durumu içinde değerlendirilebilir. Mesela son hikâyemde (Bir Rüya) elbette rüyada görmediğim bir sürü ayrıntı vardı. Okumanın da anlamı kalınıyor böyle ayrıntılar kaybolunca.

22 Eylül

Bir kişilik nasıl bölünür? Kaça bölünür? Mesela eylembilimin kahramanı bu bölünmeyi nasıl yaşar? (Dün gece bir rüya: saatim patlıyor, sonsuz küçük çarklar, dişliler ortalığa yayılıyor, toplayamıyorum, saat camı bir iç basınçla şişiyor, dağılıyor). Profesör her şeyin bilincinde midir? Hesaplaşmalar ona ne getiriyor? Bir taslak düşünüyorum: Prof. evli, erken evlenmiş. Yaşantısında, insanımı-zın sıradan sayılan fakat bana göre acıklı olan beceriksizliğinin örnekleri dolu. Sonunda bir buhran geçiriyor ve evleniyor ve üniversiteye kapılanıyor. Üniversitede ve mezun olduktan sonra kısa bir süre eylem kırıntılarına bulaşmış. Karısı onun düzenli olmasını istiyor. Bir "hayat" kadını tanıyor, ona yaşantıyı öğretiyor, bir de üniversiteli genç kız eylemden yana, eylemin şöyle böyle içinde. Birden kadınlar doluyor Prof.un dünyasına, şaşırıyor. O güne kadar okulda onu sessiz çekingen biliyorlar. Birden bir forumda kendini kaybediyor (traji-komik).

5

¹ "Casual" sözler: Geçerken, önem vermeksizin söylemiş sözler.

seytana satan adam hikâyesi aklıma geliyor: Seytan
gidince adam sanki varlığını kaybediyor.

19 Eylül 1976

Bir süre evde -genellikle- oturmaya ve kendimi yasanti
ve kafa olarak çevreden tecrit etmeye niyetliyim. İnsan-
ların "casual" sözleri beni fazla incitmeye başladı. Aynı
zamanda yazmalıyım kafama gelip giden şeyler kaybolu-
yor. Bunlar ancak uzun süreli bir yazma sürecini im-
de değerlendirebiliriz. Meselâ son hikâyemde (Bir Rüya) elledi
rüyada çöremediğim bir sürü ayrıntı vardı. Okumanın
da aklıma kalıyor böyle ayrıntılar kaybolunca.

22 Eylül

Bir kitlelik nasıl bölünür? Kana bölünür? Meselâ
eylemlerimizin kahramanı bu bölünmezli nasıl yasar?
(Bilin gene bir rüya: saatim patlıyor, vuvuzki küçük çocuklar,
dişliler ortakiği yazıyor, topluyoruz, saat come
ter is, barınla zikiriyor, dağlıyor) Profesör her zaman
biliminde midir? Hesaplamalar ona ne getiriyor?
Bir kasetle düşünüyorum: Prof. uli, erken vaktinde.
Yapantısında, insanın uzun eradan sağlan fakat bana
göre unlu olan becerikliğin örnekleri dolu. Sonunda
bir buhran geçiriyor ve vaktini ve üniversiteye
kapılıyor. Üniversitede ve mezun olduktan sonra
bir süre eylem konularına buluyor. Kana onun
düzenli olmasını istiyor. Bir "kayıt" kademe tanıyor,
ma yazıncıyı düşünüyor, bir de üniversiteli genç kız-
lardan yana, o günün içinde böyle içinde. Birden
adınla doluyor Prof. un dünyasına, şaşıyor. O gün
adın okulda onu sesiz şchingen biliyorlar. Birden
bir formunda kendini kaybediyor (trajedi-komedi)

Onu kullanıyorlar. Bu arada ülkede olaylar genişliyor. Prof. kadınlar ve olaylar arasında bocalıyor. Korkakça davranışları oluyor, ama hesaplı davranmadığı için başına iş açılıyor. Fakat onu, bir yaşantı içine girmiş olması cesaretlendiriyor; biraz rastlantıyla katıldığı eyleme aklını veriyor, bilimsel olarak meseleye yaklaşıyor ve herkesin -kendince- yanlığı içinde olduğunu görüyor. Fakat bu nedenle yaptığı çıkışlar korkaklık ve ihanet olarak nitelendiriliyor. Onun üzerine tek başına bilimsel -kendine göre- eyleme geçiyor, yani kendini aşıyor. Önce okulda garip bir kişi, zararsız bir deli olarak tepki görüyor. Sonunda işi büyütüyor ve her eyleme kendi açısından katılıyor. Karşılıklı silahların çekildiği bir çatışmada, iki tarafın da adamı olmadığı halde öldürülüyor. Ertesi gün iki taraf da basın organlarında ve torenden önce ona sahip çıkıyor (Trajikomik). Su arada karısı -sevgilisi ve üniversiteli kız çeşitli nedenle ondan uzaklaşmışlardır. Ona çok başka bir kadın sahip çıkıyor.

Olayı Prof.'un son davalarındaki avukatı bir önsözle açıklıyor: Prof. notlar bırakmış, bazen birinci tekil şahıs, bazen üçüncü. Kasten mi yapmış? Olabilir. Belli değil. Kafasının karışıklığı, ya da edebiyat özentisi olabilir. Avukata son zamanlarda bazı roman vs. okuduğundan söz ediyormuş. Avukat da notların sonuna ölümden sonraki olayları, gazete vs. haberlerini ekliyor.

Sonunda Prof. notlarında herkese çatıyor, herkesten çılgınca hesap soruyor. Herkesi bu ülkede yer alan akıl almaz olayları öğrenmeye çağırıyor. Kafasında ihtilaller yapıyor, arkadaşlarını toplayarak hükümetler kuruyor. Memleketi kısa sürede kurtarıyor. Bu arada ütöpik görüşler de

Onu kullanıyorlar. Bu arada ülkede olaylar genişliyor. Prof. kadunlar ve olaylar arasında bocalıyor. Korkakca davranışlara oluyor, ama hesaplı davranmadığı işin başına iş açılıyor. Fakat onu, bir yaşantı içine girmiş olması cesaretlendiriyor; biraz rastlantıyla katıldığı eyleme aklını veriyor, bilimsel olarak meseleye yaklaşıyor ve herkesin - kendince - yanlış içinde olduğunu görüyor. Fakat bu nedenle yaptığı işler korkaklık ve ihanet olarak nitelendiriliyor. Önerü üzerine tek başına bilimsel - kendine göre - eyleme geçiyor, yani kendini aşıyor. Önerü okuduğu garip bir kişi - ara. say bir deli olarak tepki görüyor. Sonunda işi büğütüyor ve her eyleme kendi açısından katılıyor. Karşılıklı silahların çekildiği bir çatışmada, iki tarafın da adanmış olmadığı halde öldürülüyor. Ertesi gün iki taraf da basın organlarında ve törenden önce ona sahip çıkıyor (Trafikonik) Bu arada karısı - sevgilisi ve üniversiteli kız çeşitli nedenlerle ondan uzaklaşmışlardır. Ona çok başka bir kadın sahip çıkıyor.

Olayı prof. un son davalarındaki avukate bir örnekle anlatıyor: prof. notlar bırakmış, bazen kişiyi felil salmış, bazen ümitçi. Kasten mi yapmış? Olabilir. Belli değil. Kafasının karışıklığı, ya da edebiyat özenti olabilir. Avukata son zamanlarda bazı roman vs okuduğunu dan söz ediyormuş. Avukat da notların sonuna ölümünden sonraki olayları, gazete vs. haberlerini ekliyor.

Sonunda prof. notlarında herkese satıyor, herkesten şüphelenen hesap soruyor. Herkesi bu ülkede yer alan kabul olmaz olayları öğrenmeye satıyor. Kafasında itiballer yapıyor. Arkadaşlarını topluyor, kütüphaneler kuruyor. Manşetleri koca sinede kurtarıyor. Bu arada ütopyik görüşler de

-ülkede yer almış- yarı ciddi ortaya konuluyor. Prof. bir gün devri daim motoru bulduğunu ileri süren siyahlar giymiş adamlarla, onun rakibi Ermeni usta arasında, sergi sırasında olan tanışmayı hatırlıyor. Hayır ben öyle değilim diyor. Bu arada iyi -dünyayı kurtaran- ve kâbuslu rüyalar görüyor.

- Hiç çalışmayan adam - pesimist oldukça kendini mutlu hissediyor: banyo yapıyor, köpeği, en iyi müzik dinleyen adam- insanlığın neden battığını açıkladıkça neden çökeceğini açıkladıkça daha rahat hissediyor kendini (Buraya psikopat ve işsiz doktor da konulabilir.)

Prof. kadınlarla, arkadaşlarıyla konuşamadıkça onlara derdini anlatamadıkça yazmaya, onlarla yazılı olarak konuşmaya başlıyor. Notların bir kısmı böyle. Bu yüzden notlar gittikçe karışıyor.

Prof. soruyor: Neden bizde eskilerin biyografileri yok?

Çok soruyor Prof. sorular birikiyor. Cevap alamıyor. Sonra onlar için biyografiler icat ediyor. Matematik esaslara göre. (Prof. matematikçidir.)

- Hikâye, film gibi olmalı: renkli, görüntüsel -Biyografilerde en çok "tahmin edilmektedir" sözü geçiyor. Hep tahmin, galiba, herhalde. Kesinlik yok.

- Türkler uzun yüzyıllar boyunca garip, exotic bir topluluk olarak dikkati çektikten sonra- Mevlevi ayinleri, Tekkeler, Bektaşiler. Harem, Mevlud, resim yasağı, eski yazı, Türbe, kılık v.s. bunu bırakıp alelade şapka, ceket kuklaları oluşlarının acıklı görünüşleri - Toynbee.

- İttihade yer almış. yani ciddi ortaya konuluyor. Prof. bir gün devri daim motora bulduğunu ileli sünen siyahlar ziyiş adanla, onun rakibi ermeni usta arasında, sergi sırasında olan tartışmayı hatırlıyor. Hayır ben öyle değilim diyor. Bu anada iyi - dünyaya kurtaran - ve kabulu müzalar görüyor.

- His çalışmayan adam - pasivist oldukça kendini mutlu hissediyor: banyo yapıyor, köpeği, en iyi müzik dinleyen adam - insanlığın neden battığını açıkladıkça neden çökeceğini açıkladıkça daha rahat hissediyor kendini. (Buraya psikopat ve işsiz doktor da konulabilir.)

Prof. kadu. b. a. l. i. , arkeolojilerle konuşamadıkça onlara dardını anlatamadıkça yazmaya, onları yazılı olarak konuşmaya başlıyor. Notların bu kısma böyle Bu yüzden notlar gittikçe karşıyor.

Prof. soruyor: neden bizde eskilerin biyografileri yok? Çok soruyor prof. sorular birikiyor. cevap alamyor. Sıma onlar için biyografiler icat ediyor. Makmatik esaslara göre. (Prof. matematiksidir.)

- Hikâye, film gibi olmalı: renkli, görüntüsel - Biyografilerde en çok "tahmin edilmektedir" sözü geçiyor. Her tahmin, galiba, herhalde. Kesinlikle yok.

- Türklük için yüzyıllar boyunca genip, exotic bir topluluk olarak dikkati çektikten sonra - Merleri ayırtın, Teşkilat, Bektaşiler, Harom, Mevlud, fesim yasağı, eski yazı, Türkçe, kelik v.s. bunu bırakıp aldatıda >arka cehet kullukları uluslarının aklı görürüsleri - Topyuhen.

31 Eylül 1976

Bir hafta kadar önce 'eylembilim'e başladım, önceleri notlarda yazdığım şekilde. Dün gece 'Mehmet Akif'i okudum. Sanıyorum bu konularda hem gerçeğe -yaşanan gerçeğe- uymayan, hem de düşüncede saplantılara kapılan insanları anlatmalıyım. Bu arada Lukacs'ı da yer yer okuyorum. Çözümleri her zaman inandırıcı olmasa da, analizleri çoğu zaman ilginç. Prof.'un eski eylem arkadaşıyla konuşmaları ve geçmişi hatırlaması sırasında bunları vermek istiyorum. Lukacs topluma karşı çıkışın bir dünya görüşünden yoksun olması durumunda 'boğuntu' 'kaos' gibi karamsar kavramların ortaya çıktığını, Henry Miller gibi yazarların da bu karanlıkta birçok şeyi görmezlikten gelerek meselâ bütün yaşantıyı cinsel ilişki gibi tek olgulara indirgediğini söylüyor.

İnsan ilk gençliğinde topluma karşı duyduğu ilk tepkilerinde, ona karşı çıkmış bilinçsiz kişileri (fahişeler, lumpen proletarya, serseri edebiyatçılar v.b.) gözünde yüceltiyor. Bu arada toplumcular da, kişilikleri çoğu zaman gözönünde tutulmadan - hayran olunacak kişiler arasına giriyor. Sonra onların kötülükleri görüldüncü bu sefer toplumculuktan soğuma gibi bir aykırı sonuç çıkıyor. Ya da kural dışı ne varsa, kendini yok etme pahasına insan onları yaşantısına alıyor. Evli erkeklerin küçük kaçamaklarından öğrenen biri ya evliliği anlamsız bir püritenlikle benimliyor. Ya da kurduğu evlilik dışı ilişkileri sonuna kadar sürdürerek hayatındaki kadınların sürekli olarak değişmesine yol açan toplum dışı ve bunalımlı bir yaşantı içinde bocalıyor. Prof. Server, bu karmaşıklıkta yaşantısında ve çevresinde görerek anlatabilir. Yeni -toplumcu- bir ahlak düzeni kurulmadan, eski düzeni kişisel hayatında yıkılmaya çalışan insanların dramıdır bu.

31 Eylül 1976

Bir hafta kadar önce 'toplumbilim'e başladım, önceki notlarda yazdığım şekilde Din geçi 'Mehmet Akif'i okudum. Samyurum bu konularda hem geçiş - yavaş yavaş - uyum - yan, hem de düşünceci saptamalara kapılan insanları anlatma - lym. Bu arada Lukacs'a da iyi yer buldum. Çözümlemleri her za - man inandırıcı olmasa da, analizleri çoğu zaman ilginç. Prof. un eski sistem arkadaşlarıyla konuşmaları ve geçmişini hatırlaması sıra - anda bunları vermek istiyorum. Lukacs topluma karşı çıkışın bir dünya görüşünden yola çıkarak değil, toplumun 'boğuntisi' 'kaos' gibi kuramsal kavramların ortaya çıkışını, Henry Miller gibi yazarların da bu kuramla ilgili deneyimlerinden gele - rek muhtemelen bütün yapıyı eleştirdiği gibi tek olgulara indir - geciştiriyor. İnsanlık geneliğinde topluma karşı duy - kuşu ilk topluluklarında, önce karşı çıkışlı kişilikli (fahişe - ler, kampenproletarya, sessiz edebiyat; den v. b.) gözünde yücelti - or. Bu arada toplumcular da - kişilikli çoğu zaman göz - önünde tutulmadan - kayran oluncak kişiler aramaya giri - yor. Sonra onların kişilikleri görüldüncü bu sefer toplumcu - luktan soğuma gibi bir aşırı sonu, çıkarıyor. Ya da kural dışı ne varsa, kendini göz etme pahasına insan olarak yapılarını - ı alıyor. Evet, erkeklerin küçük kusanaklarından öğrenmesini - ya edilmiş anlamsız bir piirikentlikle belemiyor. Ya da ken - dinin ahlak dışı ilişkileri sonucu kendisi sindirerek hayatındaki kadınların sinikliği olarak değişimine yol açan toplum dışı ve - bunalmış bir yapıyı içinde buluyor. Prof. Sever bu kurama - şlılığı yazanlarında ve çevresinde göremek anlık tabii. Yeni - toplumcu - bir ahlak dışı düşünce kurulumundan, eski düzeni kişi - sel hayatında çekmeye çalışan insanların dramıdır bu

1 Ekim 1976

Prof.'un gençlik heyecanları iyi verilmeli. Özellikle lumpenproletarya'ya verdiği önem belirtilmeli. Bir arkadaşı fahişeleri savunurken Prof. da dilenci, deli v.b. tiplerin etkisiyle onları kurtarmaya çalışıyor (sözle)- Bu arada Fanon'un bu çeşit proletaryayı yüceltmesi motifi ilginç olabilir- Özellikle bu romantize etme ya da hayranlık temalarının bireyciliği ile benimsenen sosyalizmin çoğulculuğu arasındaki çelişki renkli biçimde anlatılabilir. Psikolojik problemlerin yarattığı bunalımların, toplumcu eğilimlere verilen ağırlıkla bastırılmaya çalışılması da önemli. Prof. bir süre sonra bunu fark ediyor - bilinçli. Bilinçsizce bu çelişkiyi yaşayanların durumu daha acıklı. Ne var ki bu bilinçsizlik onları sertleşmeye ve bazılarında da aşırı gevşekliğe götürüyor. Ama ikinciler de bu dağlımalarını örtbas etmek için sertlik gösterileri ya da anlamsız otokritikler yapıyorlar. Eski yaşantıların tecrübeleri bu durumun çizilmesinde yararlı olabilir (Genellemeler tehlikeli). Prof. böyle acıklı çelişkileri yaşamış olanların yıllar sonra karşısına birer kahraman olarak çıkarıldığını görüyor - gençler tarafından. Bu arada üniversiter hayatı canlı ve ayrıntılı bir yaşantı olarak çizmek istiyorum.

28 Mart 1977

Londra. Bir hikâye başlığı: *Geleceği elinden alınan adam*.¹ Hikâyeci uzun başlıkları seven bir sanatçı. Geçenlerde 'Karşıdan karşıya geçerken neredeyse ezilecek kadın' adlı bir hikâyeye yazmayı düşündüm diyor. Gazetelere, dergilere yazarken onunla mektuplaşan biri geliyor yazarın evine. Bir hastalık geçiriyor bu okuyucu. Artık çok yaşamayacağını düşünüyor. Bu nedenle geleceği ile ilgili hayaller kuramıyor. Gazetede meselâ yazı otelimiz-

1 "Geleceği Elinden Alınan Adam" Oğuz Atay bu hikâyeyi Londra'da tasarlamaştır.

Prof'un gençlik heyecanları iyi verilmeli. 1 Ekim 1976
problemlerine verdiği önem belirtilmeli. Bir arkadaşın fikirleri sarı-
nırken prof. da dilenci, deli vb tiplerin etkiyle onları kurtar-
maya çalışıyor (özge) - Bu arada Fanon'un bu sosit proletaryaya
güçlenen motifi ilginç olabilir - Özellikle bu romantize etme ya
da hayranlık temalarının birleşimi ile benimseme sosyalizminin
çözümü arayan daki çelişki renkli biçimde anlatılabilir.
Psikolojik problemlerin yaratıldığı bunalmaların, toplumsal eğitim-
lere verilen ağırlıkla bastırılmaya çalışılması da önemli.
Prof. bu sine sonra bunu fark ediyor - bilimsel. Bilimsizce
bu çelişkiyi yaşayanların durumu daha açık. Ne var ki
bu bilinçsizlik onları susturmuş ve bazılarında da aşırı
geşektliğe götürüyor. Ama ikinciler de bu dağılmalarını
örtbas etmek için sertlik gösterileri ya da anlamsız
otokritikler yapıyorlar. Eski yasantıların tecrübeleri
bu durumun çözümlerinde yararlı olabilir (güçlenmeler tekli-
keli) Prof böyle açık çelişkileri yaşamış olanların yitir-
sıra karşısına buer kahraman olarak sıklıkla geçiyor
görüyor - gençler tarafından. Bu arada üniversite
hayatı canlı ve ayırtıcı bu yasanti olarak çizmek
stiyorum.

28 Mart 1977

Londra. Bir hikâye başlığı: Geleceği elinden alınan adam.
Hikâyeci uzun başlıkları seven bir sanatçı. Geçenlerde
Karsıdan karsuya geçerken neredeyse çizecek kadın'
ile bir hikâyeye yazmayı düşündüm diyor. Gazetelere
rezil yazarken onunla medetuplaşan biri geliyor
varım diye. Bir hastalık geçiriyor bu okuyucu. Artık
okuyamayanı düşünüyor. Bu nedenle geleceği ile
bilgi hayaller kuramıyor. Gazetede meseli yazı Okulmuş

de geçirin diye bir ilân görse -mevsim kış- ilgilemmiyor. Beni anlatın diyor yazara. Yazar ayrıntı istiyor. Meselâ diyor haslahığınızın ayrıntılarını açıklayın diyor. Üstelik ayrıntılar teknik olsun istiyor. Ansiklopediler açılıyor, ayrıntılar bulunuyor. Yazar bununla da yetinmiyor: Hastalığım en ağır döneminde neler hissettiniz? Çevrenizi gözlediniz mi? Öteki hastalarla sosyal ilişkiler kurduunuz mu? Sonra hastaneye giderken, doktoru beklerken - öteki hastalarla durumlarımızı yeniden gözden geçirdiniz mi? Hastalığınızı onlarla tartıştınız mı? İyileşmeğe nasıl başladınız? Hikâyesini anlatan adam geleceği ile ilgili duyarlıklarının üzerinde durmak istiyor, anlaşıyorlar. Yazar, bugün bugün ve geçmiş diye tutturuyor. Adımı bir de bürokrasi çok sıkıyor; bir dairede memur. Raporlar; izinler - karar? Çalışabilir mi? Çalışamaz mı? Doktorlar çalışamayacak kadar hasta, fakat tedavi edilemeyecek kadar da iyi buluyorlar onu. Devlet ne yapabilir? Ona boşuna para verse olmuyor. Raporlar da hep kısa süreli. Yazar gerçeklerin belgelenmesini istiyor. Bunları yazabilmem için noterden tasdikli suretler isterim diyor. Onun da başı belâda çünkü: Eleştirmenler, yazarın gerçekleri yansıtmadığını ileri sürerek onu suçluyorlar.

3 Mayıs 1977

Eylembilim üzerine notlar (Prof. gece yarısı düşünüyor, klasik müzik dinliyordu ilk 30 sayfanın sonunda) S. -Prof.- kültürümüzle, Batının kültürünü düşünüyor. Nasıl trajikomik bir durumdur bu. Aydınların bir bölümü alaturka (ve folklor müziği) sevmekle yüceltir kendini - bir kısmı da tersiyle - bir kısmı da ikisini

de geçirin diye bir itân görse - mevsim his - ilgilenmiyor
Beni anlatan diyor yazara. Yazar ayuntı istiyor. Meselâ
diyor hastalığınızın ayuntularını açıklayan diyor. Üstelik
ayuntular teknik olsun istiyor. Ansiklopediler alıyor, ayuntular
bulunuyor. Yazar bunlarla da yetinmiyor: Hastalığınızın
en ağır döneminde neler hissettiniz? Gevceği göğsüydünüz mü?
"iki hastalarla sosyal ilişkiler kendünüz mü? Sonra hastaları
ve giderken, doktora beklerken - öteki hastalarla durumlarınıza
yeniden gözden geçirdiniz mi? Hastalığınıza onlarla tartıştınız
mı? İyileşmeğe nezd başladınız? Hikâyesini anlatan adam geleceği
ile ilgili duygularının üzerinde düşünmek istiyor. Anlatıyorlar.
Yazar, bugün bugün ve geçmiş diye tutturuyor. Adam
bir de bürokrasi çok ekliyor: bir dairede memur. Raporlar,
izinler - karar? Gâlibilemi mi? Gâlibilemi mi? Doktorlar sağ
samayınca kadar hasta, fakat tedavi edilene kadar kadar
da iyi buluyorlar onu. Devlet ne yapabili? Ona başına
para verse olmuyor. Raporlar da hep kısa süneli. Yazar
geçmişlerin idgelenmesini istiyor. Bunları yazabilmenin için noter
den tasdiqli senetler istemiyor diyor. Orun da başe belâda
çünkü: Eleştirmenler, yazarın geçişleri yaratmadığını
deği süren. K onu suçluyorlar.

3 Mayıs 1977

Eylembilim üzerine notlar (prof. geçe yarısı diğün-
üyor, klasik müzik dinliyordu ilk 30 sayfanın sonunda)
S. - prof. - kültürümüzle, Batıdan kültürünü değiştiriyor
Nasıl trajik konike bir durumdur bu. Aydenlerin bir
bütünü ulatırka (ve folklor müziği) sermanetle yüceltir
kendini - bir kısmı da tersiyle - bir kısmı da ikisini

de tolearansla (!) karşılayarak ve özellikle halktan yana hissederek (!) geniş görüşlülük. Başka bir ihtimal olmadığı halde S. bu davranışların hiçbirini sevmiyor. (Pikabı olmadan 9. senfoni alan toplumcu) Edebiyatta da durum aynı. Neden hiçbiri olmuyor? Neden Fuzulî ve Baktî v.d. büyük adamlar oldukları halde bu kültürü tutarı, yayan, açıklayan kimseler S.'nin gönlüne göre değil? Neden bize gelince yürümüyor? Bunu birilerinden soruşturmalıyım diyor S. Yarın sabah hemen birini bulup sormalıyım. Bu insanları nasıl bulacağımı sormalıyım hiç olmazsa. (Heyecanla!) Lisedeki öğrencilik yıllarımı hatırlıyor: edebiyat dersleri, matematik, sınıfın kabadayıları ve S.'in itilip kakılması... (Sonra toplumcuların arasında ezilmesi ileriye gidişle hatırlanabilir.) Toplumcuların arasına ilk katıldığı zaman da ona, burjuva çocuğu bu işler sana göre değil, demişlerdi. S. de onu küçümseyenlere yaranmak için ne kadar çırpınmıştı. İçkiye de belki sırf bu yüzden alışmıştı. Bütün serseriliklere, hatta kötülöklere eğilimli olduğunu göstermek istemişti. Geneleve de gitmişti onlarla birlikte, bara da; hatta gerçekten serseri bir toplumcuyla kumarhaneye gitmişti. Gerçek katillerle birlikte kumar bile oynamıştı. S.'ye ve arkadaşına, kültürlü oldukları için saygı gösteriliyordu. Şimdi de acaba aynı

de toleransta (!) karşılayarak ve özellikle halktan yana hissedersek (!) geniş görüşlülük. Başka bir ihtimal daha olmadıysa halde S. bu davranışların hiç birini sermiyor. (Pikabı olmadan 9. sınıfta olan toplumcu) Edebiyatta da durum aynı. Neden hiç biri olmuyor? Neden Fuguli ve Baki v.d. büyük adamlar oldukları halde bu kültürü tutan, yaygın, aşılayan kim-seler S.'nin gönlüne göre değil? Neden bize plüvce yürütüyor? Bunu birilerinden soruşturmalıyız diyor S. Yaın sabah hemen birini bulup sormalıyım. Bu insanları nasıl bulacağımı sormalıyım hiç olmazsa. Heyecan!) Lisedeki öğrenilik yıllarını hatırlıyor: edebiyat dersleri, matematik, sınıfın kabadayuları ve S.'in itilip kakılması... (sonra toplumulara arasında ezilmesi ileriyeye gidile hatırlanabilir) Toplumuların arama ilk katıldığı zaman da onu, binjewa göcuğu bu işler sana göre değil, demişlerdi. S. de onu küçümseyenlere yaranmak için ne kadar çırpınmıştı. Türkiye de belki sınıf bu yüzden alışmıştı. Bütün ser-seriliklere, hatta köhülüklerle söjilimli olduğıunu göstermek istemişti. Genelde de gitmişti onlarla birlikte, bara da; hatta gençken ser-seri bir toplumcuyla kumarhaneye gitmişti. Gençlik kutillerle birlikte kumar bile oynamıştı. S. ya ve arkadaşına, kültürlü oldukları için saygı gösteriliyordu. Şimdi de auala aynı

karışıklıkların içine yeniden düşecek miydi? Yatmalıyım diye söylendi. Belki sınıftaki genç kıızı düşünürsem gerginliğim geçer uyur kalırım.

3 Ekim 1977, Londra

Yakında İstanbul'a dönüyorum. Bugün Dr. Morgan'a gideceğim. ilaç v.s. için görüşeceğim. İçim karışık - düşüncelerle değil, bulanık. Yalnız, vaktim ve kafa gücüm olursa 'Eylembilim' ve 'Geleceği Elinden Alınan Adam' adlı hikâyelerimi bitirmek istiyorum. İkisinin de ana hatlarını bu deftere yazmıştım, ama yazacak kuvveti ve düşünme çabasını kendimde bulamıyorum. Belki bu deftere bazı ayrıntılar yazabilirsem bir yerden yürütmeye başlıyorum - başlayacağım- diyebilirim. Bu çaba bana çok anlamlı görünmüyorsa da bütün günümü aynı sonuçsuz düşüncelerle geçirmekten daha yararlı olabilir. Üstelik 'Eylembilim'in belki Türkiye için -iyi yazılırsa- bir şeyler ifade etmesi mümkün olabilir. Tabii önce bana tam gelmesi şartıyla. Artık kafamın bulanıklaştığını ve saçmaladığını düşünsünler istemiyorum. 'Onlar' için bir şey yazmanın gerginliği değil bu; ama gene de -düşünme zorluğunun dışında- bir gerginlik duyuyorum bu nedenle. Biraz önce 'Eylembilim'in son sayfasını da -yarım kalınıştı- bulamadım. Bu küçük evde kağıtların kaybolması olur şey değil. 36 sayfa cümlelerin, hatta kelimelerin ortasında kesilip kalmış. Neyse bu hiç önemli değil. Bu deftere gerçekten bir şeyler not edebilirsem - Papi benden bir hafta on gün önce

kompaklıkların içine yeniden düşecek miydi?
Yatmalıyım diye söylendi. Belki sımftaki genç
kız düşürürsem gerginliğim geçer, uyur kalırım.

3 Ekim 1977

İstanbul

Yakında İstanbul'a dönüyorum. Bugün Dr. Morgan'a
gideceğim, ilaç v.s için görüşeceğim. İşim karışık -
düşüncelerle değil, bulanık. Yaşam, vaktim ve kafa
gücüm olursa 'Eylem bilimi' ve 'geleceği Elinden
Alınan Adam' adlı hikâyelerimi Britanik istiyorum.
İkisinin de ana hatlarını bu deftere yazmışım, ama
yazacak kuvveti ve düşünme cabasına kendimde bulamı-
yorum. Belki bu deftere bazı ayrıntılar yazabilirsem bir
yerden girişimciye başlayorum - başlayacağım - diyebilirim.
Bu çaba bana çok anlamlı görünüyor da bütün
günümü aynı soruları düşünmelerle geçirmekten daha
yararlı olabilir. Üstelik 'Eylem bilimi' için belki Türkiye
için - iyi yazılursa - bir şeyler ifade etmesi mümkün
olabilir. Tabii önce bana tamam gelmesi şartıyla. Artık
kütüphanem bulanıklaştı ve sosyaludüğem düşününce
istiyorum. Özet için bir şey yazmanın gerginliği değil
bu; ama yine de - düşünme zorluğunun dışında - bir
gerginlik duyuyorum bu nedenle. Biraz önce 'Eylem bilimi'nin
son sayfasını da - yarım kalmıştı - bulamadım. Bu
küçük evde kâğıtların kaybolması olur şey değil. 36 sayfa
cümlelerin, hatta kelimesinin ortasında kesilip kalmış. Neye
inmişimsi değil. Bu deftere gelsek bir cümle not
edebilirsem baki benden. Bir kâğıda yazmışım önce

gidecek - kendi başıma hikâyeyi biraz yoluna koyabilirim. Tabii bugüne kadar neler kurdum, ne kadarını gerçekleştirebildim ayrı mesele. Belki, bir iki kişinin dediği gibi ancak kendini ve aklına nasıl geliyorsa öyle yazan biriydim; ben de son zamanlarda buna gittikçe daha fazla inanıyorum. Oysa Mustafa İnan'da başladığım bazı değişik şeyler vardı sanki. Ya da bazı şeyleri kendime göre anlatmayı deniyordum. Düşüncem geç gelişti, biraz geç başladım; biraz da erken bırakmak durumunda kalıyorum. Geleceğini kaybetmek, yaşanan zamanı da boşlaştırıyor. Ne yapalım, henüz biraz da ayakta durma gücüm var; deneyelim, sonuç almaya çalışalım.

gidecek - kendi bazama hikâyeyi biraz yoluna koyabili-
rim. Tobii'ye kadar neler kurdum, ne kadarını gör-
sakteleştirdim ayı mesele. Fakat, bu iki kişinin dediği
pli ancak kendini ve aklına nasıl geliyorsa öyle yazan biriy-
dim; ben de son zamanlarda buna gittikçe daha fazla ina-
nyorum. Oysa Mustafa İnan'da başladığım bazı değişik-
likler vardı sanki. Ya da bazı şeyleri kendime göre anlat-
maya deniyordum. Düşünce geç geliştirdi, biraz geç başladım;
biraz da erken bırakmak durumunda kalıyorum. Geleceğini
kaybetmek, yazarsın: zamanı da boşlaştırıyor. Ne yapalım,
henüz biraz da uykuda durma gücüm var; deneyelim, sonuç
almaya çalışalım.

Oğuz Atay'ın günlüğünü tuttuğu ilk defter burada bitiyor.
Bundan sonraki sayfalar; Atay'ın Londra'daki ameliyattan
sonra, sadece ameliyat ve hastane izlenimlerini yazdığı
ikinci defterden.

27 Aralık 1976 - LONDRA

Bugün Sevin bu defteri getirdi. (Atkinson Morley's Hospital-Wimbledon)

31 Aralık - (St. Teresa's Hospital)

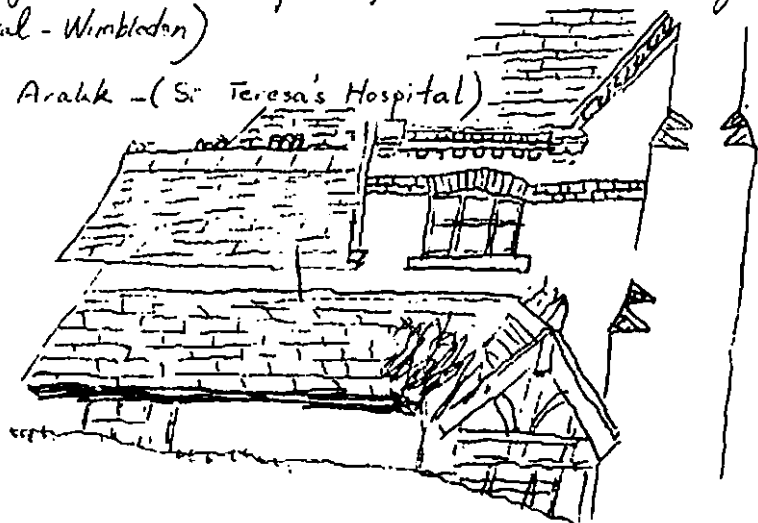
29 Ocak 1977

Bu deftere herhalde hastanede düşündüklerimi, hissettiklerimi, gördüklerimi yazacaktım. 4 Ocak'ta St. Teresa'dan çıktım, 17 Ocak'ta ışın tedavisi başladı. Geçen hafta sonunda nezle, sonra öksürük... gene de soğuk kış günlerini ayakta geçirmeğe çalışıyorum; hafta sonları dışında her gün Surrey'e tedavi için gidiyorum. Bu arada çok mektup geldi İstanbul'dan: Berber İlhami'ye, Engin Ardiç'a kadar herkes yazdı. (Yukarıdaki resim ne kadar beceriksizce yapılmış.) Birçokları benim

27 Aralık 1976 - LONDRA

Buğün Swin bu defteri getirdi. (Atkinson Morley's Hospital - Wimbledon)

31 Aralık - (St. Teresa's Hospital)



7 Ocak 1977

Bu deftere herhalde hastanede düsündüklerime, hissettiklerimi, gördüklerimi yazıyordum. 4 Ocakta St. Teresa'dan çıktım. 17 Ocakta işin tedavisi başladı geçen hafta sonunda nezle, sonra öksürük .. gene de süğük bu günlerini ayakta yaşamaya gidiyorum; hafta sonları dışında her gün Surrey'e tedavi için gidiyorum. Bu arada çok mektup geldi İstanbul'dan. Herber İlhani'ye, Engin Ardış'a kollar herkes yazdı. (Yukarıdaki resim ne kollar beceriksizce yapıldı) Bizimkilerden benin

iyileştigimi, 'Eylembilim'e filân devam ettiğimi düşünüyor. (Ben de bunları istiyorum doğrusu) Herhalde hayat-ölüm-trajedi gibi karmaşık ilişkileri olan şeyler bekleniyor. Oysa çoğu anlarda her şey -acıklı da olsa- çok sade ve basit geçiyor. Meselâ ameliyat gününü -24 Aralık- sabah önce zenci bir berber geldi, bütün saçlarımı traş etti; bir de takke giydirdi. Sonra genç bir hemşire -güzeldi- bir iğne yaptı. Soyundum bu arada. Bir garip gömlek gibi bir şey giydim. Ameliyathanenin kapısında, 'şimdi bir iğne daha yapacağız, hemen uyuyacaksın' dediler -pek inanmadım; ama gene de düşündüm: Şimdi, dedim; uyusam ve ameliyatta ölsem, hiçbir şey duymayacağım- hepsi bu kadar. Çok kötü hissetmedim.

Ve nasıl uyduğumu, yani bayıldığımı bile hatırlamıyorum. Kendime gelince, "Intensive Care Unit" denilen bir odadaydım. O sırada Sevin, Maurice, Papi ve başhemşire geldi. Beni seyrettiler. Onlarla konuştum. Sonra onbeş dakikada bir tansiyon, nabız, ateş kontrolü - sürekli serum. Sonunda hemşireye söylendim: Biraz uyumak istiyorum. 25 Aralık sabahı tekrar koğuşa döndüm (22 Aralık'ta yatmışım hastaneye). Koğuştaki hastalar genellikle ağır hareketli - boynundan ameliyat olan hastanın dışında: uzun bir sopayla hep vasistasları açıyordu o gün -25 Aralık- Christmas. Ameliyatı yapan Mr. Richardson da geldi. Beni yataktan kaldırdılar; ama Richardson, 'ona da kestaneli hindi ve

iyileştigimi, 'Eylembilim'e filân devam ettiğimi diyor-
muyor. (Ben de bunları istiyorum doğrusu) Zihnalde
benden hayat-ölüm-trajedi gibi karama-bok ilişkiler
-vukle da olsa - çok sade ve basit geçiyor. Mevlâ
ameliyat günü - 24 Aralık - sabah önce zenci bir beker
yeldi, bütün saqlarımı tras etti; bir de takke giyirdi.
Sıra genç bir hemşire - güzeliki - bir iğne yaptı. Sıym-
dum bu arada. Bir grip yömlek gibi bir şey giydim.
Ameliyathanenin kapısında 'Simdi bir iğne daha
yapacağız, hemen uyuyacaksın' dediler - peki inen-
madem, ama gene de düşündüm: Simdi, dedim;
uyusam ve ameliyatta ösem, hiç bir şey düşünmü-
yacağım - hepsi bu kadar. Çok kötü hissetmedim.
Ve namak uyuduğumu, yani bayıldığımı bile hatırla-
mıyorum. Kendime gelince "Intensive Care Unit"
denilen bir odadaydım. O suada Sevin, Maurice, Papi
ve baş hemşire geldi. Beni süzge-tiler. Onlarla
konuştum. Sonra onbeş dakikada bir tansiyon,
naley, abeç kontrolü - sürekli serum. Sonunda hemşi-
reye sızıldım: 'Diyaz uyumak istiyorum. 25 Aralık
sabah tekrar köğüce döndüm (22 Aralıkta yat-
mıstem hastaneye) Köğüstaki hastalar genellikle
uğru hareketli - sıymından ameliyat olan hastaların
dığında uyum bir sopayla hep varistaları uyuyordu -
O gün - 25 Aralık - Christmas. Ameliyate yapan
doktor Richardson da yeldi. Beni yataktan kaldı-
n - dedi; ama Richardson, 'ona da hastaneli hundi ve

Christmas pudding verin,' dedi benim için. Bir yanımda Mr. Roberts: ağır ve sarsak hareketli, orta yaşlı; yardımsız -koluna girilmeden- yürüyemiyor. Sigara tiryakisi, çok yavaş ve kısık sesle konuşuyor. Bütün derdi sigara. Arada bir izin veriliyor. (Sense of humour'u da var.) Benden pek hoşlanmadı galiba; bir iki nezaket cümlesi dışında konuşmadı benimle. Temmuzdan beri yatıyor-muş; hastalığı, onun yanında yatan Mr. Price'a göre 'sun burn' ya da 'sun stone' (?) birkaç kere ameliyat olmuş. Mr. Price, yaşlıca, sevimli; hep bana soruyor: 'Are you alright?' ben de hep 'Alright.' diyorum. Yaşlı bir Arap vardı karşı sırada; sonra Türk asıllı olduğu anlaşıldı (Mr. Richardson'un asistanı 'aramızı buldu') Türkçe biliyor; bana hep, 'Maşallah çok iyisiniz,' diyor. Her gün oğlu (Ahmet) geliyor -kendisi 'retired army officer'; ama genç. Bir kere Sevin'in arabasına binmiş. Her ülkede 'kendisi gibi' yaşarmış- neyse onun gibi. Sonra hemşireler, erkek hastabakıcılar -en sevimlisi David. Ben en ilgi gösteren de Ashley ("You speak english perfectly Mr. Atay.") Bir de ikinci zenci berber -ve her işi yapan- Harry vardı. Galiba beni sevmedi. Belki de ona hiç sakalımı traş ettirmedim diye. Atkinson Morley's Hospital'da hiç acıkmadığım halde verilen bütün yemekleri yedim (kalve-kahvaltı-çay-öğle yemeği-çay-akşam yemeği-çay). Sargılarımı pazar günü çıkarıldı (26 Ocak) dikişler alındı - gene sargı. Dr. John, asistan, Rum,

Christmas pudding verim,' dedi benim için. Bir yemekte
Mr Roberts: ağır ve insafkar hareketli, orta yaşlı; yarımsız
- koluna girilmeden - yürümüyor. Sigara tiryakisi, çok
yavaş - ancak sesle konuşuyor. Bütün dendi sigara. Orada
bir izin veriliyor. (Sense of humour'u da var) Benden çok
hastanmada geliyor; bir iki nezaket cümlesi dışında
konuşmada benimle. Benimden ben gatyorumuz; hastale-
ği. onun yanında gatan Mr. Price'a göre 'sun burn' ya da
'sun stone' (?) bir kaç kere ameliyat olmuş. Mr. Price,
yoklca, sevinli; hep bana soruyor. 'Are you alright?'
Ben de hep 'alright,' diyorum. Yaşlı bir Arap vardi
karsi sırada. Soma Tink asille olduğu anlaşıldı (Mr.
Richardson'un asistanı 'arımıy biliyor') Tink'e biliyor;
bana hep 'Maşallah çok yaşınız,' diyor. Her gün
vâfi (Ainut) geliyor - kendini 'retired. army officer';
ama genç. Bir kere Sizin'in arabasına binmiş Her
ülkede 'kendini gibi' yapmış - nupse onun gibi. Soma
kemsinir erkek hastabakıcılar - en sevinlileri David.
Bence in iloji gösteren de Ashley ('You speak English
perfectly Mr. Atay. ') Bir de ikinci zenci beker - ve
her işi yapan - Harry vardi. Galiba beni sevmadi. Belki
de ona hiç sakalını tıraş ettirmedim diye. Atkinson Morley's
Hospital da hiç auktamadığım halde verilen bütün yemek-
leri yedim (Kahve-kahvaltı - çay - öğle yemeği - çay - akşam
yemeği - çay) İngilizlerin pazar günü akşamı (20 Ocak)
Akşamı akşamı - çene sığı. Dr. John, arastan, Rum,

yaptı bu işi; bana takılıyor: "We are enemies." Ben de hep, "I have nothing to do with this business" diyorum. Bir de baş asistan var. Sert görünüşlü, çok keskin ve yüksek sesle, tane tane konuşuyor.

yaşta birisi; banna köküllü: "We are enemies" Ben de
işim, "I have nothing to do with this business" diyorum.
Bir de işim var. Sert görünüşlü, sıkı keskin ve
işime işte, tane tane konuşuyor

Oğuz Atay, 1934'te İnebolu'da doğdu. Ankara Maarif Koleji'ni, İTÜ İnşaat Fakültesi'ni bitirdi. 1960'ta İDM-MA İnşaat Bölümü'nde öğretim üyesi olarak çalışmaya başladı. *Tutunamayanlar*'ın yayımlanmasının (1971-1972) ardından,

G ü n l ü k

Oğuz Atay'ın edebiyatla ilgili herkes için sürekli merak konusu olmuş günlüğünün bütünü. "Kimse dinlemiyorsa beni -ya da istediğim gibi dinlemiyorsa- günlük tutmaktan başka çare kalmıyor. Canım insanlar! Sonunda bana bunu da yaptınız" sözleriyle başlayan **Günlük** boyunca okur, yazarın son yıllarındaki yalnızlığını paylaşmakla kalmıyor, **Oyunlarla Yaşayanlar**'ın oluşum sürecini adım adım izliyor, bir edebiyat laboratuvarındaymış gibi.

dan, önemli bir tartışmanın odağında yer aldı. TRT 1970 Roman Ödülü'nü kazanan *Tutunamayanlar*'ı kısa bir süre sonra, 1973 yılında *Tehlikeli Oyunlar* adlı ikinci romanı izledi. Hikâyelerini *Korkuyu Beklerken* başlığı altında topladı. 1911-1967 arasında yaşamış hocası Prof. Mustafa İnan'ın hayatını romanlaştırarak *Bir Bilim Adamının Romanı: Mustafa İnan*'ı yazdı. Atay 13 Aralık 1977'de, büyük projesi "Türkiye'nin Ruhunu"

yazamadan hayata gözlerini yumdu. Ölümünden sonra *Günlük* ve *Eylembilim* kitapları yayımlandı. *Oyunlarla Yaşayanlar* adlı tiyatro eseri Devlet Tiyatroları'nda sahnelendi.

